

ఆంధ్రకవితరంగిణి

ఆఱవ సంపుటము

శ్రీ చాగంట శిష్యుగారు

శ్రీ
ఆంధ్రకవితరంగిణి

అ అ వ స ం పు ట ము

రచయిత:
శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు

— ౧ ప్రకాశకులు ౧ —

హిందూ ధర్మశాస్త్ర గ్రంథ నిలయం
కవితేశ్వరపురం (తూర్పుగోదావరి)

ద్వితీయ ముద్రణము 1961

మూలం రూపాయలు

(శ్రీ) ఆనంద తీర్థ ప్రెస్:

రామచంద్రపురం

SRI C. RAMALINGA REDDY Kt.

M. A. (CANTAB), HON D. LITT

Vice-Chancellor, Andhra University.

"I have read with much pleasure and appreciation Chaganty Seshayya's "Andhra Kavi Tarangini". It is a remarkably fine contribution to the History of our literature and our country. He has taken trouble to study the latest archæological material available and make his treatment of the different Poets as scientifically accurate as possible.

..... Sri Seshayya seems to be fitted both by his knowledge of the subject and his scientific spirit to present the Andhra world with an authoritative Lives of Andhra poets.

He does not mix up Puranas with history and legend with truth and that is a rare and refreshing feature.

(Sd). C. R. Reddy

THE HINDU

Research into the records of the past brings forth continually new facts on the history of literature and the present book is the first of many volumes which the author proposes to bring out in an attempt to write a new history of Telugu poets. According to earlier historians of Telugu literature, the maximum number of Telugu poets worth the name did not exceed three hundred and fifty. But the author includes many more whose names have hitherto laid hidden in the unfathomed caves of time. The author has unearthed considerable interesting material by an intensive study of inscriptions

(True Copy)

శ్రీ వింగళి లక్ష్మీ కాంతంగారు

(అంధ)విశ్వవిద్యాలయ ప్రధానపండితులు)

“మీ గ్రంథము, మీరు చేసిన కూలంకష పరిశ్రమకు ఫలము, కవి జీవిత కవిచరిత్రకారులు అడుగుపెట్టలేని గహనములలో మీరు రాచ బాటలు వైచిత్రి.”

శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు

(ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయ ప్రధానపండితులు)

“... మీ కవితరంగిణి కల్పణుని రాజతరంగిణివలె సారస్వత ముఖా ముఖశిలకంగా ప్రకాశింపకలదు... ఆధారవస్తువివేచనలో మీ సమగ్రవిజ్ఞానమును ప్రమాణీకరణదృష్టియు ద్యోతమగుచున్నది.”

అంధ్రపత్రిక : “... శేషయ్యగారు నిష్పక్షపాతి బుద్ధితో ముదార్థ మెంతయో గ్రహించడానికి అత్యధికంగా శ్రమపడ్డారు. అనుమాన ప్రమాణంతో కూడుకొన్న చరిత్రకు యిదమిద్దమన్న నిర్ణయాలు మొండిగా చేసి చరిత్రకు అపకారం చేయకుండా చారిత్రక వస్తువులనందించి సూచనమాత్రం తన ఊహనుచెప్పి పాఠకులకు నిర్ణయాలు సదవకాశమిచ్చారు. వీరి ప్రయత్నం ప్రశంసనీయమే”

అంధ్రప్రభ : “అంధులకు సమగ్రమైన కవులచరిత్ర గ్రంథము లేని లోటు దీనితో తీరినట్టయినది. తక్కిన సంపుటములను కూడ త్వరలో వెలువరించడానికి తగిన ప్రోత్సాహం యివ్వవలసిన భారం అంధులవైచున్నది”

శ్రీ నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారు

(మదరాసు విశ్వవిద్యాలయము రిటైర్డు పండితులు)

“... తమ గ్రంథమువలన పూర్వవిమర్శకుల రచనలకు వెదకి చూడవలసిన యావశ్యకత లేకపోయినది ఆంధ్రకవితరంగిణి యందు తామవలంబించిన పద్ధతి యధునాతన చరిత్ర రచనాపద్ధతి వంటిది. మీయత్నము కడు ప్రశంసనీయము.”

శతావధాని శ్రీ చెల్మపిళ్ళ వెంకటశాస్త్రిగారు:

“అంధకవితరంగిణి చాలభాగము చదివితని. స్థూలదృష్టులకు మీపరిశ్రమము గోచరింపజేమోగాని తక్కిన యావధాంధకవులే గాదు. పండితులేకాదు, పామరులేకాదు వీరల్లెరును కన్నుల నద్దు కొందురనియే నాయాశము. ప్రపంచమున మార్గదర్శి మహర్షి: అనుచోప్పన శ్రీగురుశాడవారీ యుద్యమమునకుపూనిరి. కొంతవఱకే కృతకృత్యులైరి. వారినినేను ప్రత్యక్షముగా నెఱుఁగుదును. మా కంటె సర్వదాకొంత పెద్దలైనను సమకాలీనులమే పిమ్మట వీరేశ లింగంపంతుల వారారంభించి చాలవఱకు కృతకృత్యులైరి. తరువాత మీరు దీనికి నుపక్రమించిరి. ఇప్పటికి వారిద్దఱిని సూత్రీకారులు గను, వృత్తికారులుగను భావించుచో మీకు భాష్యకార స్థానం లభించుననుకొంటిని... . భవతు, ఇప్పటికి భాష్యకారస్థానముమీదే. మీయుద్దేశము సర్వదాజయప్రదమగుఁగాక! విద్యాశాఖాధికారులు మీపరిశ్రమను గమనింతురుగాక-ఇంతేస్వస్తి.

శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు, మద్రాసు.

“... మీకవితరంగిణి చాలవరకు చదివితని. అందు మీరుతీసి కొనినశ్రమ అపారము. దానిప్రయోజన మపరిమితము. వెనుకటి విషయములనేగాక ఆయాకవులనుగూర్చి యిటీవలి విమర్శనలమూల ముగాను శాసనాదిపరిశోధనల మూలముగాను బయలుపడిన యనేక విషయములనుగూడ పొందుపరచి యాకవుల చరిత్రను సమగ్రము గావించితిరి. ఏవిషయమునను తీవ్రవాదములకు లోనుగాక నిష్పక్షిక మగు చారిత్రకదృష్టిని నెలకొల్పుటకు మీరుచేసిన ప్రతీక్షము మిగుల ప్రశంసనీయము. తక్కిన భాగములుకూడ త్వరలో ప్రకటి తములగునని యాశించుచున్నాఁడను...”

న త త్క వి కృ తు లు.

దుర్గేశనందిని	నవల
నవాబునందిని	„
విశ్వప్రయత్నము	„
శ్రీ	„
రాధారాణి	„
హిందూలా (సమిష్టికుటుంబము)	
మదరాసు లోకలుబోద్ధుల ఆక్తు (రెండుసంపుటములు)	
మదరాసు సహకారసంఘముల ఆక్తు	
ఆంధ్రకవితరంగిణి (భాగములు)	

విషయ సూచిక

70 శ్రీధరుడు	...	1
71 అయ్యలరాజు త్రిపురాంతరుడు	...	7
72 తాళ్లపాక అన్నయాచార్యులు	...	12
73 పిడుపర్తి నిమ్మయ్యార్యుడు	...	22
74 పిడుపర్తి (మొదటి) బసవకవి	...	25
75 పిల్లలమొట్టి పినవీరన్న	...	32
76 పోలుగంటి చెన్నశౌరి	...	78
77 పిడుపర్తి సోమనాథకవి	...	79
78 దూబగుంట నారాయణకవి	...	89
79 దగ్గుబల్లి దుగ్గనకవి	...	100
80 మనుమంచిభట్టు	...	113
81 నంది మల్లయ్య; ఘంట సింగయ్య	...	122
82 కొరవి గోపరాజు	...	154
83 బమ్మెర పోతనామాత్యుడు	...	169
(అ) ఇతినివంశవర్ణనము	...	169
(బ) భాగవతకృత్యాది	...	171
(ఇ) భాగవతకృత్యాదియందలి పాద్యభాగములు	...	174
(ఈ) భాగవతము నెవరికిఁ గృతయిచ్చెను?	...	176
(ఊ) పోతనామాత్యుని నివాసము	...	177
(ఋ) పోతనయొక్క శ్రీనాథుఁడును బావమొదలు !	...	178
(ఙ) పోతనకాలము	...	184
(ఞ) సర్వజ్ఞసింగమహీపాలుడు భాగవతమును బాతిపెట్టింఁచెనా ?	...	193

(అ) సర్వజ్ఞసింగమప్రభువును బోధనయు నేకకాలము నాడుకారు.	...	197
(ఆ) భాగవతమును రెండవ సర్వజ్ఞసింగమ ప్రభువు పాతిపెట్టించెనా ?	...	199
(ఎ) పోతన భోగీసిదండకమును రచించెనా ?	...	199
(ఏ) వీరభద్రవిజయకర్త పోతనయేనా ?	...	208
(ఐ) పోతన భాగవతము నంతవఱకు రచించెను ?	...	215
(ఒ) పోతన నారాయణశతకమును రచించెనా ?	...	216
(ఓ) పోతనకవిత్వగుణము	...	218
(ఔ) పోతనతత్త్వము	...	219
84 వెలిగందల నారయ	...	225
85 గంగనార్యుడు	...	280
86 ఏర్పూరిసింగన	...	233
87 ఈశ్వరఫణిభట్టు	...	242
88 సదానందయోగి	...	249
89 పెనుమత్స వెంకటాద్రి	...	250
90 పెనుమత్స గోపరాజుకవి	...	252
91 అడిదము నీలాద్రికవి	...	253
92 మాడయకవి	...	257
93 పిడపర్తి రెండవ బసవకవి	...	265
94 వేమన	...	270
95 రేవణూరి తిరుమలకొండయార్యుడు	...	290

శ్రీరామచంద్ర

ఆంధ్రకవితరంగిణి

అ అ వ స ం పు ట ము

అం

70 శ్రీ ద రు ం డు

ఇతనిచరిత్ర మేమియుఁ దెలియదు. ఈతఁ డొకఁఁదోగ్రంథమును రచించినట్లు లక్షణవేత్తలు తమలక్షణ గ్రంథములయం దీతని పద్యముల నుదాహరించియుండుటచే నీతనిపేరు తెలియవచ్చినది. ఈ క్రిందిపద్యములు రంగరాట్టండము నం దుదాహరింప బడినవి.

క. మగణం బెప్పుడు శుభక్షర

మగు నైనన్ గూరగణము నది/డాసినచోఁ

దెగి చంపు బుధుండు కూరం

డెగుగ్రహమును గదిసి కూరుండై చనుమాడ్కిన్.

క. సురనరతిర్యక్తోరన

వరగతు లగు భూసురాదివర్గాక్షరముల్

గురులఘువులు నరసురగతు

లరిరాయవిఫాల సోమయవసీపాలా !

క. అల్పప్రాణము లతిమ్మదు

జల్పొదితవచనపంక్తి యు ఁ ఘ ఁ ధ త ములా

నల్పకఠోరాక్షరముల

వల్పాటగునవి మహాయుత ప్రాణంబుల్.

క. విదితముగ రాహుభుక్తికి

నొదవినపదుమూడు జీవయుక్తము లవియు

న్నది మొదలు నెనుటితారలు

పదునాలుగు మృతములనంగఁ బడు నెల్లెడలన్.

చ. వెలయగ బొందుమల్లియలు వేసలి నంగమునన్ విభూషణా

వళులు ధరించి లేఁ బసుపువన్నియపుట్టము గట్టి కుంకుమం

బలఁది పసిండితామరలు హస్తములన్ వెలుఁగొంద భర్మాని

ర్మలగుచిఁ జొల్చు వైశ్యకులమాతృక భూరిధనప్రదాబు యై.

గీ. కృతులఁ ద్రవ్యతయమ్మును దత్వమొకటి

యటులగాక తవర్ణతయముఁ ద్రకార

మొకటి ప్రాసంబులుగ నిల్ప సుకవిచంద్రు

లవనిలోఁ ద్రివర్ణప్రాస మంద్రు శౌరి.

ఈతనిగ్రంథమునుండి యుదాహరణములను గైకొనకపోయి నను అప్పకవి యీతనిని దనగ్రంథమునఁ బేర్కొనియుండుటచే నీతఁ డప్పకవికిఁ బూర్వుఁ డనుటనిశ్చయము— శ్రీ, మానవల్లి రామకృష్ణ కవికారు శ్రీధరచ్ఛంద మళియరామ రాయలముత్తాత కంకిత మీయబడిదని బద్దెననీతిశాస్త్రముక్తావళి పీఠికలో వ్రాసియున్నారు. శ్రీధరచ్ఛందమునందు బద్దెననీతిశాస్త్ర ముక్తావళిలోని పద్యము లుదాహరింప బడినవని రామకృష్ణకవికారు వ్రాసి యుండుటచే నాగ్రంథ మాయనయొద్ద నున్నదని యూహింపఁ దగియున్నది. నాకు శ్రీధరుని గ్రంథము లభింపలేదు. అళియరామరాయల ముత్తాత ఆరెవీటి బుక్కరాజు ఇతఁడు ప్రసిద్ధపురుషుఁడు. రామకృష్ణకవికారు ఆరెవీటి బుక్కరాయలని వ్రాయక యళియరామరాయల ముత్తాత యని యేలవ్రాసిరో తెలియకున్నది. బుక్కరాయలు బాహు బల ముచేఁ గీర్తిని సంపాదించినవాడుకాని కవి పండిత పోషకుఁ డను కీర్తి యీతనికి లేదు. రామరాజభూషణుడును బింగళి సూరనాధ్యుఁ

దును బుక్కరాయలను వర్ణించిన పద్యముల నీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

నీ. తనభవ్యధామంబు తనభవ్యధామంబు
కరణ మిత్రోన్నేషకరము గాఁగఁ
దనధర్మగుణములు దనధర్మగుణము ల
ట్లుతులితశ్రుతిమార్గగతుల నెసఁగఁ
దనమహాహవదీక్ష దనమహాహవదీక్ష
పగిది నానావనీపకులఁ బెంపఁ
దనయంబకంబులు దనయంబకముల లట్లు
పరభీరుపముఖతఁ బరిధవిల్లఁ

గీ. బరఁగఁ గఠినాది జడలు తజ్జరతకమత
కూటకిటిగూడ చరణదిక్కోటికరిటి
కుటిలతాసహభూసౌఖ్యమటన భూరి
భుజబలవిహారి యార్వీటిబుక్కశౌరి.

వసుచరిత్రము.

క. ఆచంద్రుని వంశంబున
భూచంద్రుం డారెప్పటిబుక్క నరేంద్రుం
డాచక్రివాళ శైల
త్మాచక్రిస్ఫూర్తికి ర్రిసాంద్రుఁడు పుట్టెన్.

క. ఆబుక్కనృపాలుని బా
హుబలము కొలంది తదసిహతరిపువీర
ప్రాబల్య నిరాకృతనల
కూబరునకుఁ దెలియుఁ దెలిసికొనఁ గలఁ జేనిన్.

చ. మతినజుఁడంచు రూపమున మన్మధుఁ డంచు నయోన్నతిన్ బృహ
స్పతి యనుచున్ వదాన్యతను భానుసుతుం డనుచు న్నుతించునా

ర్యతతి “నిరంకుశాఃకవయ” యం చదియోర్పుట గానిబుక్కభూ
పతికి సముండు లేడు తలఁపన్ భువనంబుల నేగుణంబులన్.

కళాపూర్ణోదయము.

అయిననురామకృష్ణకవిగారి వాక్యములయందు గౌరవముంచి
యీకవిని బదునైదవ శతాబ్దిపులలోఁ జేర్చితిని వల్లభరాయకృత
కీర్తీడాభిరామమందలియొకపద్య మీతనిచందో గంధమునం దుదా
హరింపఁ బడినదని శ్రీ కే రాఘవాచార్యులుగా రనియుండుట
వలనను, వల్లభామాత్యుని కాలము క్రీ. శ. ౧౮౦౦ పూర్వ మగు
టవలనను, శ్రీధరకవి పదునైదవ శతాబ్దియం దుత్తిరార్థమున నున్న
వాడని చెప్పవచ్చును. ఆరెవేటి బుక్కరాయల కాలము కూడ
నదియే. ఈసంగర్భమున రాఘవాచార్యులుగారు, “అలియరామ
రాజ ముత్తాత యగుసోమభూపాలున కంకిత మీయఁబడిన శ్రీధర
చ్చందమున “మంచవంటివో” యనుకీర్తీడాభి రామములోని పద్య
ముదాహరింప బడినది.” అనివాసియున్నారు. అలియరామరాజు
ముత్తాత బుక్కభూపాలుఁడుగాని, సోమభూపాలుఁడుగాఁడు. సోమ
భూపాలుఁడు బుక్కభూపాలునకు ముత్తాత. శ్రీధరచ్చంద కృతిపతి
యాసోమభూపాలుఁడైనచో కీర్తీడాభిరామ మందలి పద్య ముదాహ
రింపఁ బడుట కవకాశములేదు. శ్రీధరచ్చందమును జూచినఁగాని
సత్యమును నిర్ణయింపఁజాలము.

ఈక్రిందిపద్యము శ్రీధరచ్చందములోనిదని లక్షణగ్రంథము
నుదాహరింపఁబడినట్లు శ్రీ వేటూరి పృథాకరశాస్త్రిలుగారు వాసి
యున్నారు.

క. మయరసతజభగణంబులు

నయ ధన భయ విలయ బంధన శ్రీ తేజో

జయములు క్రమమున నొసఁగును

ప్రియసరసవచోభిరామ ! పిన్నయసోమా !

దీనినిబట్టియుఁ పైనివాసిని “సురనర” అనుపద్యమునుబట్టియు శ్రీధరచ్చంద కృతిపతి పిన్నయసోమభూపాలుఁ డని దెలియుచున్నది. పిన్నయసోముఁడు ఆరెవీటి వారిలోనున్నాఁడు. కాని యాతఁడుపైనిఁ జెప్పినట్లు బుక్కరాయలకుఁ బ్రీతితామహుఁడు. శ్రీధరచ్చందము లోనినని పైనినుదాహరించిన నాల్గవపద్యములో “శౌరి” యనిసంజో ధన మున్నది. దీనినిబట్టి గూఁగంధము సోమభూపాలునకుఁ గాక దేవున కంకిత మీయఁబడి యున్నదనియు, నీపద్యములు వేఱువేఱు గ్రంథములలోనివయి యుండుననియుఁ దోచుచున్నది పైనివాసి నట్లు గ్రంథమును జూచినగాని యిదమిత్రమని నిర్ణయింపలేము.

లక్షణదీపికను రచించిన గౌరననుంత్రి శ్రీధరచ్చందమునుండి లక్ష్యములను గైకొని తనగ్రంథమున నుదాహరించెనని కొందఱు అను చున్నారు. ఆంధ్రీసాహిత్యపరిషత్తునందు గౌరనలక్షణ దీపికలురెండు ప్రతులున్నవనియు నందొకదానియందు శ్రీధరుని ఛందము నుండి యుదాహరణము లున్న వనియు రెండవప్రతి యందు లేవనియు, బ). శ్రీ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రిగారు ఆంధ్రీసాహిత్యపరిషత్తు తికయందు వాసియున్నారు. దీనినిబట్టి లక్షణదీపిక ప్రతులలోఁ జాతభేదములున్నవనియు, నిస్సందేహముగాఁ గాలనిర్ణయము చేయుటకు లక్షణదీపిక యాధారముగాఁ జాలదనియుఁ దేలుచున్నది.

కవికాల నిర్ణయమునకుఁ దోడుపడునని ఆరవీటి వారి వంశ వృక్షము నీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

(గ) తాతపిన్నమ ౧౨౯౦

సోమభూపాలుఁడు ౧౩౨౦

రాఘవదేవ ౧౩౫౦

(౨) పిన్నమరాజు	౧౩౯౦
బుక్కరాయలు	౧౪౧౦
రామరాజు	౧౪౪౦
శ్రీరంగరాజు	౧౪౭౦
అలియరామరాజు	౧౫౦౦

అలియరామరాజు తన డెబ్బ దేండ్ల వయస్సున తల్లికోటయంద్దములో క్రీ.శ. ౧౫౭౫ వ సంవత్సరమున జనిపోయెనని చరిత్రకారులు నిర్ణయించియున్నారు. దానినిబట్టి యాతనిజననము ౧౫౦౦ ప్రాంతమగుట నిశ్చయము. దానిననుసరించి యాతనిపూర్వుల జనన సంవత్సరములఁ బైనఁ గనుపఱచితిని.

పై వంశ వృక్షమునుబట్టి అలియరామరాయల ముత్తాత బుక్కరాయలని స్పష్టమగుచున్నది. ఈవంశవృక్షములోఁ బిన్నమరాజు లిరువురున్నారు. ఇందులో మొదటి పిన్నమరాజునకు సోమభూపాలుఁడను తనయుఁ డున్నమాట వాస్తవము. రెండవ పిన్నమరాజునకు సోమభూపతి యనుకుమారుఁ డున్నట్లు తెలిపెడి యాధారములు నాకు లభింపలేదు. వైని నుదాహరించిన పద్యములనుబట్టి మొదటిపిన్నమరాజు కుమారుడైన సోమరాజునకు శ్రీధరచ్చందము, కృతియిచ్చెనందుమేని, యాకాలము క్రీ.శ. ౧౩౫౦-౧౩౭౦ ప్రాంతమై యాగ్రంథమునుండి గౌరవమంత్రి లక్ష్మ్యములను గైకొనెనని తలంపవచ్చును. కాని క్రీడాభిరామమునుండి లక్ష్మ్యములను గ్రహించెనని చెప్పవలనుపడదు. రెండవ పిన్నమరాజునకు బుక్కరాయలు గాక సోమభూపాలుఁడను నితనొక తనయుఁ డున్నాడని ధ్రువపడియతఁడే కృతిపతి యయ్యెనేని యాకాలము క్రీ.శ. ౧౪౫౦ ప్రాంతమై యుం

దును. ఆపక్షములో శ్రీధరుడు క్రీడాభిరామమునుండి లక్ష్యములను గైకొనెనని నొప్పునుగాని గౌరవమంతరి శ్రీధరుని గ్రంథమునుండి లక్ష్యములను గ్రహించెనని యనరాదు. శ్రీధరునిగ్రంథము లభించిన గాని సత్యము బయటపడదు భావిపరిశోధనమునఁ దెలియు విషయములనుబట్టి కవికాలమునుస్థిరముగా నిర్ణయించుకొందుము. శ్రీధరుడు పైనిఁ జెప్పిన కాలములలో నేకాలము వాఁడైనను, బద్దెననీతి శాస్త్రముక్తావళినుండి లక్ష్యములను గైకొనెననుట కధ్యంతరముండదు. క్రీడాభిరామమునుండి లక్ష్యములను గైకొనెనని చెప్పుదున్నారు. కావునఁ బ్రస్తుత మీతని గ్రంథకాలము క్రీ. శ. ౧౮౫౦ ప్రాంత మనుకొందము.

71. రాయకవి (అయ్యలరాజు) త్రిపురాంతకుడు (తిప్పయ్య)

ఈకవిని “అయ్యలరాజు త్రిపురాంతకుడని” పిలుచుచుందురు. ఈతఁడు ఒంటిమిట్ట రఘువీర శతకమును రచించెనని చెప్పుచు, వావిళ్ళ వారాశతకమును ముద్రింపించియున్నారు మదరాసు ప్రాచ్య లిఖిత పుస్తక భాండాగారమున నీ శతకముయొక్క రెండు తాళపత్ర పత్రములున్నవి. అందొకదానియందు ౧౦౦ పద్యములును నొకదానియందు ౪౦ పద్యములు నున్నవి. ఈ రెండుపత్రములు వావిళ్ళవారి ముద్రిత పత్రిక మాతృకలు. ఈ రెండు పత్రములలోను గ్రంథకర్త నామముగల పద్యములేదు. తరజాపూరు పుస్తక భాండాగారమునఁ (దాళపత్ర)ములపై వ్రాయఁబడిన రఘువీరశతకపత్రము నాలుగు ౩91-౩95 సంఖ్యకలవి) కలవనియు నందు ౩9౩ వ సంఖ్యకల ప్రతిలో గ్రంథకర్త నామముగల యీక్రిందిపద్యము కలదనియు, నాంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము వారు ప్రకటించిన గ్రంథముల పట్టికలోనున్నది.

మ. అత్యులౌఢిమమీఱు రాయకవి యయ్యలరాజు సత్పుత్రుఁ డం
చితభక్తిం ద్రిపురాంతకుండు రచించెం దెల్లుపద్యంబులన్
శతకం బొక్కటి దీనినీకు వినుమాచంద్రదారమై నిల్చు ప
ర్వతకన్యానుత యెంటిమిట్టరఘువీరా జానకీనాయకా !”

ఈపద్యము లభింపకున్నచో నీశతకము త్రిపురాంతకుండు రచించినట్లు చెప్పట కాధారము లేకపోయెడిది. ఈపద్యమువలన నీశతక కర్తృత్వ మీతనియందు ఘృవమైనది.

శ్రీకృష్ణ దేవరాయల యాస్థానకవులలోని వాఁ డని చెప్పబడు అయ్యలరాజు రామభద్రకవి రచించిన రామాభ్యుదయము నందలి గద్యముబట్టికూడఁ ద్రిపురాంతక కవి యెంటిమిట్ట రఘువీర శతకమును రచించినట్లు స్పష్ట మగుచున్నది. ఆగద్య యిది:—

“ఇది శ్రీమదొంటిమిట్టరఘువీరశతక నిర్మాణకర్తక జగదేక శ్వాతిధుర్యాయలరాజు తిప్పయమసీషి పర్వతాభిధాన పాత్యార్క యార్యపుత్రుఁ డవశీలత సమిద్ధరామానుజ మతసిద్ధాంత మర్మముమ్మడి వరదాచార్య కటాక్షవీక్షాపాత్ర హృదయ పద్మాస్థిత శ్రీరామభద్ర రామభద్రకవి ప్రణీతం బైన”

ఈగద్యమునుబట్టి కొందఱు రఘువీరశతక కర్తృత్వమురామభద్రునియం దారోపించుచున్నారు. ఈగద్యకు రెండువిధములుగను నర్థము చెప్పట కవకాశ మున్నది. కాని, పై పద్యము లభించిన పిమ్మట నీశతక కర్త, తిప్పయమసీషియని నిశ్చయమైనది. రెట్టమత, శాస్త్రమును రచించిన అయ్యలరాజు, భాస్కరకవులు తమపుస్తకము నం దీశతక నిర్మాణకర్త తిప్పనార్యుఁ డనియే వ్రాసియున్నారు. కావున నీశతక కర్తృత్వ విషయమున నిత సంతయింపఁబనిలేదు.

ఈశతకమునకుఁ బీఠిక వ్రాసిన గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య గారు “ఈకవి రామాభ్యుదయకర్త యగు రామభద్రకవికి ముత్తాత యని వీరేశలింగము పంతులుగారు వ్రాసియున్నారు. అదిసరియని

తోచదు. తిప్పయమనీమి పర్వతాభిధానులన్నదమ్ములు కావచ్చును ఇట్లయినచో రామభద్రకవి కీతఁడు పెత్తాతయగును. ఈతఁడు శ్రీకృష్ణదేవరాయల కించుక పూజ్యుడగును" అని వ్రాసియున్నారు. కాని, యాయూహ సరియైనది కాదనియు, వీరేశలింగము పంతులు గారి యూహయే సరియైనదనియు నాయభిప్రాయము రామభద్రకవి త్రిపురాంతకునకు మునిచునుమఁడగునా ! తమ్మునిచునుమఁ డగునాయనుటనుగూర్చి రామభద్రకవిత్రమున వ్రాసెదను.

ఈత్రిపురాంతకకవి తనగోత్ర మేదియో యందుఁ జెప్పలేదు. కాని, రెట్టమతశాస్త్రకర్తలు తాము కౌండిన్యగోత్రోద్భవుల మని చెప్పుకొని యుండుటచే నీకవి గోత్రమును కౌండిన్యగోత్రమే యని నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును ఈగోత్రవిషయమై కూడ రామభద్రకవి చారిత్రమున వ్రాసెదను. రెట్టమతశాస్త్రకర్త లీత్రిపురాంతకునిపంశములొనివారే

ఈకవి గృహనామము రాయకవి వారై నట్లు పైపద్యములోఁ జెప్పఁ బడియున్నది. అది సత్యమైనట్లు రెట్టమతశాస్త్రకర్తయితలు కూడ స్పష్టపఁచియున్నారు. అందుతో సంబంధించిన పద్యములను వారిచారిత్రము నందిచ్చెదను.

శతకవుల చారిత్రకర్త లీకవిత్రమున నీకవియింటిపేరును గూర్చియు, గోత్రవిషయముననుగొన్ని వాక్యములను వ్రాసియున్నారు. అందుఁ గొంతపొరబాటున్నదని తోచుచున్నది. ఆవిషయములను కూడ రామభద్రకవి చారిత్రమునఁ జర్చింపఁదలఁచి యిటవిడచితిని.

ఈత్రిపురాంతకకవి కర్ణాటక మండలాధిపతి యొద్ద నాస్థానకవి గానున్న త్రిశతకమందలి యీక్రిందిపద్యములోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

శా. చకర్ణాటక మండలాధిపతిచే నాస్థానమధ్యంబులో నా
నాకావ్యంబులు మెచ్చఁ జేసితివి నానారాజులుం బూడగాఁ

నీకుం బద్యములిచ్చుచో నిపుడు వాణిదేవి నాజిహ్వాకున్
రాకుం బెట్లు వసించుగాక రిఘువీరా జానకీనాయకా.

ఈకవి నాదరించిన కర్ణాటాధీశుఁ డెవరో తెలియలేదు. ఈ కవికి మునిమనుమఁ డైన రామభద్రకవి (క్రీ.శ. ౧౫౪౦ ప్రాంతమున నున్న వాఁడని చరిత్రకారుల యభిప్రాయము. దానినిబట్టి యితఁడు క్రీ.శ. ౧౪౪౦ ప్రాంతమునం దుండియుండును. ఆకాలమునఁగర్ణాటకరాజ్యమును బరిపాలించుచున్నవాఁడు సంగమవంశములోని వాఁడైన రెండవదేవరాయలు. ఆతఁడు కవిపండితపోషకుఁడని, ప్రఖ్యాతి కలదు కావున మనకవి రెండవదేవరాయల యాస్థానకవి యనిచెప్పవచ్చును. ఈయాహనుబట్టి యితఁడు శ్రీనాథాదులతో సమకాలికుడై యుండుననితేలినది. ఈతఁడురచించిన కావ్యములెవ్వయో తెలియలేదు. రామభద్రకవి కేనియుఁ దెలిసికట్లు గాన్పింపదు.

ఈతఁడు రచించిన శతకము “రిఘువీరా జానకీనాయకా” అను మకుటముతో ౧౦౮ మత్రేధ శార్దూల వృత్తములతో నున్నది. ఈమకుటమునకు ముందు “ఒంటిమెట్ట” యనుశబ్దము కొన్నిపద్యములలో మాత్రమే యున్నది. ఈశతకమునకు “ఒంటిమెట్టరిఘువీర శతక” మనునామము మకుటమునుబట్టి రాలేదనియు, ఒంటిమెట్ట యందుండు శ్రీరామచంద్రుని బట్టి వచ్చెననియుఁ దలంప వలసి యున్నది.

ఈతనికవిత్వశైలి యనర్గళమై మనోహరముగా నున్నది. శైలి జూచుటకై కొన్నిపద్యముల నిట ప్రాయుచున్నాఁడను. అచ్చటచ్చట గొన్ని వ్యాకరణ మంగీకరింపని ప్రయోగములు గానఁబడుచున్నవి.

మ. జనకుం డెవ్వఁడు నీకు, నీకడుపులో సర్వంబు నుండంగ నీ
యునికీస్థానము దుగ్ధవార్ధినడుమన్ యోగింద్రహృద్దేహ ! యే

మనివర్ణింపుదు నీమహాత్మ్యములు సర్వాశ్చర్యముల్ ఘట్యవ
ర్తనరాజవ్యయశోవిహార రఘువీరా ... ౪౩

మ. పరసారీకుచకుంభ పాలికలపైఁ బాదాబ్జయుగ్మంబుపైఁ
గరమూలంబులపైఁ గపాలతటిపైఁ గంతంబుపైఁ గొప్పపైఁ
బరపుల్ వాతెను నాతలంపులు మిమున్ భావింపఁగాఁజేసిన
ర్వరసాధీశ్వరనన్నుఁ బ్రోవు రఘువీరా! ... ౪౪

శా. బాలత్వంబునఁ గొంతకాలము వృథాపాపంబు దుష్కర్మిని
చాలం జవ్వనమందు గర్వమతిని సెంపానినై దుష్కియా
జాల భాంతిఁ జరింతుఁ గాని నినుఁ గాంతం. గొల్వలేదయ్య హే
రాశంబైనది చింత వంత రఘువీరా! ... ౪౫

ఈవి గృహనామము, రాయకవినారు కారనియు, పైనినుదా
హరించిన “అశులప్రాధీమమీశు” అనుపద్యములోని “రాయకవి”
యనుశబ్దము అయ్యలరాజునకు బిరుదు వాచకముగానీ, గృహనా
మము కాదనియు, వీరియింటిపేరు పుత్రేటివారనియుఁ గొందఁరను
చున్నారు. రాయకవి శబ్దము గృహనామమైనను గావచ్చును. లేదా
బిరుదునామమైననుగావచ్చును. ఒకప్పుడు పౌరుషనామములే గృహ
నామములుగా మారిపోవుచుండును. దిట్టకవి, నిమిషకవి, అస్థునవి
యిందులకు సాక్ష్యములు. అయ్యలరాజు పూర్వీకవరై న యారాయ
కవి నామమును సంపాదించియున్నచో, వీరిగృహనామ మదివఱకే
“రాయకవి” గా మోటియుండును. లేదా, అయ్యలరాజు గొప్పకవి
యైనచో, రాయకవియను బిరుదము నాతఁడు సంపాదించినను సంపా
దించి యుండవచ్చును ఈవిషయము లేవియుఁ బైపద్యమును బట్టి
యిదమిథమిని నిర్ణయింపఁబడఁజాలవు. కాని రామాభ్యుదయ కర్త
గద్యలో ఒంటిమెట్ట రఘువీరశతకమును మాత్రమే స్మరియించి,
యయ్యలరాజునుగూర్చి యేమియుఁ జెప్పకుండుటచే అయ్యలరాజు
రాయకవి బిరుదమును బొందఁదగినంత గొప్పకవి కాఁడేమో యని

సంశయము కలుగుచున్నది. ఈవంశము వారియింటిపేరు పుత్రేటి వారగునాకాదా? యనువిషయమును నిర్ధారణచేయుట కీకతకము సాహాయ్య మొనర్పజాలదు. కావుననాయాశము నిట విడచి, రామ భద్రకవి చారిత్రమునఁ జర్చింప యత్నించెదను. అవి రామభద్ర కవి చారిత్రమునఁ జర్చింపవలసిన వగుటచే నిందు వ్రాయలేదు.

పైని నుదాహరించిన ౬౯ పద్యమువంటి పద్యమొకటి భాగ వతమున నష్టమ స్కంధమున వామనావతార కథలో నున్నది. అదియిది—

కా ఆదిన్ శ్రీసతి కొప్పువైఁ దనువువైఁ నంసో త్రరియంబువైఁ
బాదాబ్జంబులవైఁ గలలతటివైఁ బాలిండ్లపై నూత్నమ
ర్యాదంజెందుకరింబు క్రిందగుట మీదైనాకరింబుంట మే
ల్లాదే! రాజ్యము గీజ్యమున్ సతతమే కాయంబు నాసాయమే

ఈరెండుపద్యములకును సంస్కృత భాగవత మాధారమో లేక త్రిపురాంతకునిఁ బోతన యనుకరించునో తెలిసికొనవలసి యున్నది.

72. తాత్పర్యపాక అన్నయాచార్యులు

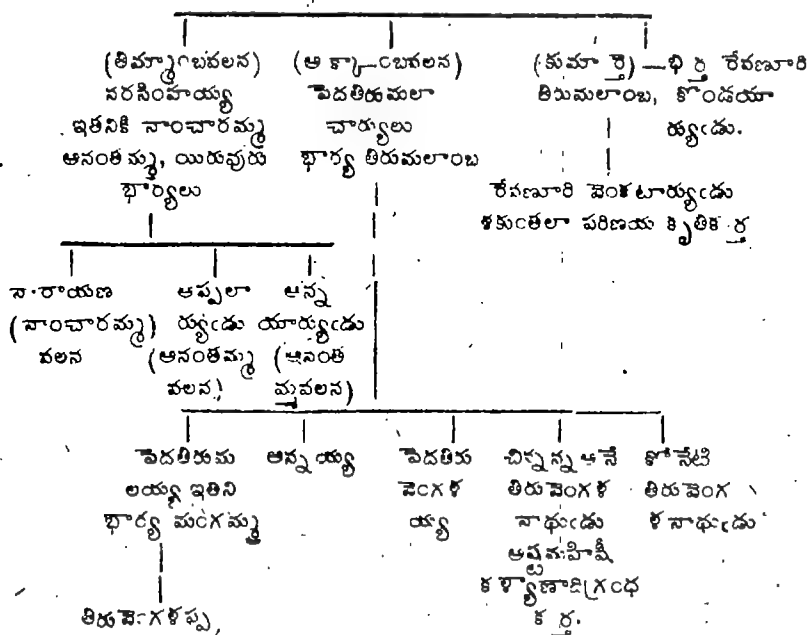
ఈతఁడు ఋగ్వేది నందవరీక బ్రాహ్మణుఁడు. ఆశ్వలాయన సూక్రిఁడు; భారద్వాజగోత్రుఁడు. ఈయనకు అన్నమయ్య, అన్న మయ్యంగారు, అన్నమాచార్యులు, అన్నయ్యగురువు, అన్నయా ర్యుఁడు అనినామాంతరములు కలవు. ఈతాత్పర్యపాకవారు బ్రాహ్మ ణులయినను, తిరుమల శ్రీవేంకటేశ్వరభక్తులై, తిరుపతియందు నివ సించుచు, బండితులై గురుపదము నొందినవారగుటచే, నచ్చటి శ్రీవైష్ణవులతోఁ బాటుగ వీరికిని నామాంతరమున “ఆచార్య” ‘అయ్యంగారు’ అనుశబ్దములు చేరుచువచ్చినవి. వీరుస్మార్తులయ్యును

వైష్ణవ మతమునందభిమానముగలవారై, కొన్ని యాచారములలో వైష్ణవుల ననుకరించుచు వచ్చిరి.

ఈ యన్నయాచార్యకవి శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామి భక్తుడై యాంధ్రమున “అధ్యాత్మసంకీర్తనలు, శృంగారసంకీర్తనలు, శృంగార మంజరి, శృంగారలక్షణము” అను గ్రంథములను రచించెను. ఈతఁడు గొప్ప గాయకశిరోమణి. ఈతఁడు కీర్తనలను గానముచేయు చున్నప్పుడు, శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామి నృత్యము చేయుచుండవాడని భక్తులీతనిని వేనోళ్ళు గొనియాడుచుందురు. ఈతఁడు స్వయముగా రచించిన కీర్తనలను బాడి తననయ్యుడై చుట్టునున్నవారిని గూడఁ దననయలనుగాఁ జేయుచుండెడివాడట! ఇతఁ డుభయ భాషా పండితుఁడు. పంచరాత్రాగమ సార్వభౌముఁడు. సంగీతరత్నాకరము, సంగీతచంద్రిక, సంగీతచూడామణి, సంగీతసుధాకరాది గ్రంథములందును భరతశాస్త్రమునందును జెప్పఁబడిన పదలక్షణము లను బూర్తిగఁ దెలిసికొని, సంస్కృతభాషలో సంకీర్తనలక్షణము అను గ్రంథమునువ్రాసి, తదనుగుణముగఁ గీర్తనలను వ్రాసెను. భగవత్సాన్నిధ్యము లభించుటకు భక్తిశృంగారరసములు రెండును సమప్రాముఖ్యములని యీకవుల యుద్దేశము. భగవంతుని విలాస పురుషునిగా భావించి, భక్తిశృంగారములను సమ్మేళన మొనర్చి కీర్తనలను రచించిరి. కేవలైహికసుఖమువలన భగవత్సాన్నిధ్యము చేకూరదని బోధించుచు నధ్యాత్మసంకీర్తనలను రచించిరి. ఈ తాళ్ళ పాక యన్నయాచార్యకవియు నీతినితనయ్యుఁడును రచించిన గ్రంథ ములు రాగితోకులపై వ్రాయఁబడి తిరుపతి దేవస్థానమునం దున్నవి. ఈనామనే యవి కొంతవఱకు ముద్రాభాగ్యము నందినవి. ఈకవి కుమారులును, మనుమలునుగూడఁ గవులై యనేక గ్రంథములను రచించియున్నవారు. ఈ తాళ్ళపాకవారివంశవృక్షము నీక్రింద నిచ్చుచున్నాడను వీరందఱును గవులును బండితులునై శ్రీ వేంక

తేశ్వరిస్వామివారి కత్యంతప్రియభక్తులై తమ ధనమును శ్రీ వేంకటేశ్వరున కర్పించుచు శ్రీ వేంకటేశ్వరుని మహిమలను వేనోళ్ళగొని యాడుచు గ్రంథములను రచించియుండిరి. శ్రీ వేంకటేశ్వర భండాగారమునుండి యీ కవులకప్పుడప్పుడు గొంత ద్రవ్యమియ్యబడుచుండినట్లు కన్పట్టుచున్నది. శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామివారి యాస్థానమున వీరాస్థానకవులుగ నుండి పారితోషికముల నందుచుండెడివారు.

అన్నయాచార్యులు = తిమ్మాంబ, అక్కాంబ, ఇరువురు భార్యలు

ఈయన్నయాచార్యకవి క్రీ. శ. ౧౪౦౮ వ సంవత్సరమున జన్మించి ౧౫ వ సంవత్సరముల పా్రియమున ౧౫౦౩ వ సంవత్సరమున గీర్తిశేషుడయ్యెనని తిరుపతి దేవస్థానమువారు ప్రకటించిన గ్రంథములలో నుదాహరించియున్నారు. రాగిరేకులపై గ్రంథాదియం దిట్లున్నదంట. “స్వస్తిశ్రీ జయార్థ్యదయ శాలివాహనశకవరుషంబులు ౧౩౪౬ అగు నేటిరోధిసంవత్సరమందు తాళిపాక అన్నయాచార్యులు

అవతరించిన పదాలు యేండ్లకు తిరువెంగళనాథుడు ప్రత్యక్షమైతే అది మొదలుగాను శాలివాహనశకవరుషంబులు ౧౮౨౮ అగు నేటి దుందుభిసంవత్సర ఫాల్గుణ బ ౧౨ నిరుథానకు తిరువెంగళనాథ దేవునివీడ అంకితముగాను తాళపాక అన్నయాచార్యులు విన్నపం చేసిన అధ్యాత్మ సంకీర్తనలు”

దీనినిబట్టి క్రీ. శ. ౧౮౨౮ వ సంవత్సరము మొద లీతఁడు ౧౮౩౨ వఱకు 'గేయములను రచించుట కారంభించెనని తెలియుచున్నది. ఈకవి కవిత్వకైలి తెలియుటకై కొన్నిగేయముల నీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

ఈకవి రచితములుమాత్రమే కాకుండ, తాళపాక వారి రచనములన్నియు, రాగిరేకులపై 'ప్రాయఃబడి ఆలయమునందలి యొక చిన్నగదియం దుంచఁబడినవఁట. అన్నయాచార్యులు సంస్కృతాంధ్రములలో ముప్పది రెండువేల కీర్తనములను రచించి యుండెను. అవియన్నియు ముద్రితము కాలేదు. ఇతఁడు జీవితమంతయు, గీర్తనారచనమునందును వెంకటేశ్వరుని సేవయందును గడిపి ధన్యతఁ గాంచెను. ఇతనికి భగవంతుఁడు ప్రత్యక్షమగుచుండెడివాఁడని ప్రతీతికలదు. కాని యిప్పుడి విషయమును నమ్మెడివారరుదు. భగవంతునిలీల లపారములు. సామాన్యమానవుని బుద్ధికతీతములైనవన్నియు సంభవములే యని తలంచెడువారి కన్నయాచార్యునివంటి భక్తిపరుల యనుభవములు సంభవములుగాదోపవు. కాని యవియసంభవములని త్రోసివేయరాదు. ఈ సందర్భమున నాచిన్నతనమునాటి సంఘటన మొకటి స్మృతికివచ్చుచున్నది. దాని నిట ప్రాయకుండ నుండఁజాలను. నేను పండ్రెండేండ్ల వయసులోనుండగా మాయంట, శ్రీ వెంకటేశ్వరుని దీపారాధనము జరిగినది. దీపారాధనకు మాయంట బాలులుసహా స్నానముచేసి శుచిగానుండి మంత్రపుష్పమును సమర్పించుట ఆచారము. కాని యానాఁడు

నేనింట లేకుండుటచే నా దీపారాధనమునఁ బాల్గొనలేదు. మఱి
 రెండుమూఁడు దినములు గడచినప్పిమ్మట నాకించుక జ్వరము వచ్చి
 నట్లుండెను. మా తండ్రిగారి కానాఁడు వెంకటేశ్వరుఁ డావేశమై
 మొన్నటి దీపారాధన సమయమున వీఁడులేడు. వెలిగోతినలె నుండి
 పోయినాఁడు. రాజోపు శనివారమున వీనిచేఁ బ్రత్యేకము దీపా
 రాధనము చేయింపుడని చెప్పెను. మాతండ్రిగారి కప్పుడప్పు డిట్లే
 వెంకటేశ్వరుఁ డావేశ మగుచుండెడివాఁడు. ఆయన యాదేశాను
 సారముగ మఱుచటి శనివారమున నేను స్నానముచేసి దీపారాధనము
 చేయ నుద్యుక్తుఁడనైతిని. ఇంతలో మరల మాజనకున కావేశమై
 “ఈరోజున దీపారాధనము వలదు. మీకు జాతాశౌచమునచ్చినది”
 అనియెను. మాయమ్మ మొదలగు వచ్చట నున్నవా రాశ్చర్యము
 నొంది “పురు డెచ్చటనుండి వచ్చినది? ఎవరు ప్రసవమైరి”
 యని ప్రశ్నించిరి. “చోడవరములో అదినారాయణభార్య ప్రసవ
 మైనది. మగ శిశువుకలిగెను” అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను “అయిన
 మేము పురుడు పట్టవలయునా?” యని మాయమ్మయడుగ “నేను
 జెప్పినఁ బట్టనక్కఱలేదు. తేలు మధ్యాహ్నమునకు మీకు వర్త
 మానము వచ్చును” అని బదులుచెప్పెను. ఇంతలో నానాఁడు
 మాతండ్రిగారి కావేశము తగ్గినది. నేను దీపారాధనము మానివేసి
 తిని. స్వామి చెప్పినట్లే యామఱునాఁడు మధ్యాహ్నమునకు చోడ
 వరమునుండి వర్తమానము వచ్చినది మా గ్రామమున కాగ్రామము
 పండ్రిండు మైశ్వదూరములో నున్నది. అచ్చట మా పితండ్రి
 పెదతండ్రి లుండెడివారు. పురుడు వెళ్ళినప్పిమ్మట దీపారాధనము
 చేసితిని. మాతండ్రిగారు జీవించి యున్నంతకాలము దీపారాధనలు
 తఱుచుగా మాయింట జరుగుచుండెడివి. అప్పుడప్పుడు మాతండ్రి
 గారి కావేశమగుచుండెడివాఁడు. మాతండ్రిగారు గతించిన వెనుక
 శుభకార్యము లయినప్పుడు దక్క తఱుచుగా దీపారాధనలు జరుగు
 టయునులేదు. మాయింట నెవరికిని వెంకటేశ్వరుఁ డావేశించుట

యునులేదు. ఈ సంఘటనముపై నేను వ్యాఖ్యానమును సేయును. ఇంచుకేనియు మార్పుచేయకుండ జరిగినది జరిగినట్లు వ్రాసితిని. ఇది యేబదియేండ్లనాటిమాట.

అన్నయాచార్యుని కీర్తనలు వ్యాకరణ నియమములకు లొంగవు. కాని భక్తిరసము వీనియందు పొంగిపొరలుచుండును. భగవంతునితో బ్రత్యక్షముగ మాటలాడునట్లుండును. ఈ గాయక శిరోమణి సుప్రసిద్ధ భక్తా గేసరులైన త్యాగరాజు డ్డేత్రయ్యలకు మార్గదర్శకుడై కీర్తిగాంచెను. అన్నమయ్య వేంకటేశ్వరభక్తుడు. త్యాగయ్య శ్రీరామభక్తుడు. డ్డేత్రయ్య గోపాలభక్తుడు. మువ్వురును తమరారాధించిన స్వరూపములయందుఁ బరమేశ్వరునిఁ బ్రత్యక్షము చేసికొని యానందముయ్యలై సచ్చిదానంద సాక్షాత్కారమును బొందఁగలిగిరి. మానవజన్మమును సార్థకముగఁ జేసికొనిరి.

ఈకవి రచించిన కీర్తనములలో జోలపాటలు, ఉయ్యాలపాటలు, తలుపులుదగ్గఱపాటలు, మేలుకొలుపులు, తుమ్మెదపదాలు, లాలిపదాలు, చిలుకపదాలు, గోకిలపదాలు, మంగళహారతులు, వెన్నెలలు మొదలగు సనేకవిధములగు గేయములను రచించి యనేకులకు మార్గదర్శకుడైన యీకవినిగూర్చి యెంతవ్రాసినను దనివిదీరదు—ఈకవి వేంకటాచల మాహాత్మ్యము, ద్విపదరామాయణము వను గ్రంథములనుగూడ రచించినది యనిదరు కాని నాకా గ్రంథములు లభింపలేదు.

శృంగార సంకీర్తనలు :—

ముఖారి—జంపెతాళం

పల్లవి. జానామ్యహం తే సరసలీలాం

నానావిధ కపటనాటక సఖత్వం॥

చరణము. కిం కరోమి త్వాం కితవ పరకాంతాన

ఖాంకురప్రకటనమతీవ కురుమే

శేంకాం విస్మజ మమ సర్వం సకరుణం
 కిం కారణం తైః ఫలన మిదానిం॥
 కిం భాషయసి మాం కిత్వ మానసతయా
 హంభికతయా విడంబయసి కిం
 గాంభీర్య మావహసి కాతరత్వేన తవ
 సంభోగ చాతుర్య సాదరతయా కిం॥
 కిమితి మామనునయసి కృపణ వేంకటశైల
 రమణ భవదభిమతసురత మనుభవ
 ప్రమదేన మత్ప్రియం ప్రచురయసి మానహర
 మమతయా మదన నిర్మాతా న కిం త్వమ్॥

కాంభోజి.

పల్లవి. తటనాతి మాటలెల్లా దయ్య మెఱుంగు
 యెఱుంగని దానంగాను యేమందు నేను॥

చరణము. మంతనము లాడుకొంటా మంచముపై గేరుకొంటా
 యంతతడవునుండరా యిద్దరు మీరు
 అంతలో నేరాగాను ఆపెం జూపి యెవ్వతంటా
 యెంతకెంత నన్నడిగే వేమందు నేను॥
 అంగములొరసుకుంటా నాయములు ముట్టుకొంటా
 యెంగిలి పొత్తుందుకోరా యిద్దరు మీరు
 సంగడి నేగూచుండరా సతి నాచెలి యనుచు
 యింగితా నంటే రడిగే వేమందు నేను॥
 రమ్మి కొంగిలించు కాయము లుబ్బించుకొంటా
 యిమ్ములం గూడియుండరా యిద్దరు మీరు
 షమ్మి నేదగ్గరగాను వైకొనికూడితి విట్టె
 యెమ్మెల శ్రీ వెంకటేశ యేమందు నేను॥

అథ్యాత్మసంకీర్తనలు.

సామంతం.

పల్లవి. ఏవల శృతిమత మిద మేవ త

ద్భావైతు మతః పరంనాస్తి॥

చరణము. అతులజన్మభోగసక్తానాం హితవై భవసుఖ మిద మేవ
సతతం శ్రీహాసంకీర్తనం తద్వ్యతిరిక్తసుఖం వక్తుం నాస్తి॥
బహుళమరణపరిభవచిత్తానాం ఇహపరసాధన మిద మేవ
అహికయనమనోహర సేవాతద్విహరణం వినా విధిరవినాస్తి
సంసారదురితజాడ్యపరాణాం హింసావిరహిత మిద మేవ
కంసాంతక వేంకటగిరిపతేః ప్రశంసైవ పశ్చాద్విహ నాస్తి॥

వరాళి.

పల్లవి. ఏమి గలదిందు నెంత పెనంగిన వృథా

కాముకపు మనసునకు గడ మొదలు లేదు॥

చరణము. వత్తిలోపలి నూనెవంటిది జీవనము

విత్తుమీఁదట పొల్లువిధము దేహంబు

భక్తిసేయుట యేమి పాసివాపుట యేమి

పొత్తులసుఖంబులకు వొరలుటలు గాక॥

అకాశపాకాశ మరుదైన కూటంబు

లోకరంజకము తమలోనిసమ్మతము

చాకి మణుగులజాడ చంచలపుసంపదలు

చేకొనిననేమి యివి చెదరిన నేమి॥

గాదె పోసినకొలుచు కర్మిసంసారంబు

వేడివిడువనికూడు వెడమాయ బ్రదుకు

వేదనల నిడతెగుట వేంకటేశ్వరుకృపా॥

మోదంబు వడసినను మోక్షంబు గనుట॥

శృంగారమంజరి:—

గతి నొప్ప నిలు వెల్లఁ గన్నులై యమరఁ
 గ్రాగినగందంబు కృష్ణుఁ బన్నిటఁ
 దోగినచెంగావి దొడరి నైత్యమున
 గ్రాగినవృక్షయంబు రతిరాజుచేత
 మ్రాగినమతియుఁ బ్రమాదంబువలన
 సేగినవగలును సేతాంబుధార
 లాగిన తెప్పలు నై యున్నయింతి
 గనుఁగొని కరుణావికాసచందిరికలు
 సీలోత్పలాక్షిపై నిండంగఁ జల్లి
 భామినియున్న పూజానుపు చేరి
 చిట్టంటిచేతల సేదలు దీర్చి
 చెదరినయలకలఁ జక్కెల్లఁ దీర్చి
 యెడలేనిపులకల నింపు పుట్టించి
 కళలమర్మంబులకడ గానుపించి
 యాలింగనాదిసౌఖ్యముల నొందించి
 కరఁగించి మరగించి కలికిఁ గావించి
 యుడివోని సురతాబ్ధి నోలలాడించి.

ఈ యన్నయాచార్యుని నివాసము మొట్టమొదట కడప
 మండలములోని రాజంపేటతాలూకా యందలి తాళ్ళపాక యను
 గ్రామమనియు, నా గ్రామమునుబట్టియే వీరిగృహనామ మేర్పడిన
 దనియు, సీతఁడు పిన్నవయసునంచే స్వగ్రామమునువీడి తిరుపతికి వచ్చి
 వేంకటేశ్వరభక్తుడై కృమముగా వైష్ణవమతమునం దభిమానము
 పెచ్చినందున వైష్ణవమతమును స్వీకరించెననియుఁ దెలియుచున్నది.

ఈకవి చనిపోవునప్పుడు, శ్రీవేంకటేశ్వరునిపై ననుదినమును
 గీర్తనలను జేయుచుండుమని తనకుమారున కాజ్ఞయిడెననియు నారీతి

గనే పెదతిరుమలాచార్యులును తరువాతివారును గీర్తనలను రచించుచు వచ్చిరనియుఁ జెప్పెదరు.

ఈకవికాలములోఁ గట్టాటరాజ్యమును, దేవరాయలు, మల్లిభార్జనరాయలు, విరూపాక్షరాయలు, సాళువనరసింహరాయలు, తుళువనరసరాయలు, వీరనరసింహరాయలు, శ్రీకృష్ణదేవరాయలు అనువారలు పరిపాలన మొనర్చియున్నారు.

ఇతఁడు “వేంకటేశ్వరా!” యను మకుటముతో ౧౦౫ ఉత్పలచంపకమాలావృత్తములుగల యొక శృంగారశతకమును రచియించి, శ్రీయలమేలుమంగకుఁ గృతియిచ్చెను. శతకాంతి పద్యమిది.

ఉ. అమ్మకుఁ దాత్పర్యపాకమునుఁ డన్నఁడు పద్యశతంబుఁ జెప్పెఁ గో
కొమ్మని వాక్రసూనములఁ గూరిమితో నలమేలుమంగకున్
నమ్మది నీవు చేకొని యనేకయుగంబులు బ్రహ్మకల్పముల్
సమ్మదమంది వర్ధిలను జవ్వనలీలల వేంకటేశ్వరా!

పెదపాటి జగన్నాథకవి యీశతికమునుండి యీక్రింది పద్యమును గైకొని తన ప్రబంధరత్నాకరమునఁ జేర్చుకొనియెను.

చ. అరిసెలు సూనెబూరెను నొఁగులుఁ జక్కెరమండెగల్ వడల్
బురుడలు వాలమండెగ లపూపము లయ్యలమేలుమంగ నీ
కరుదుగ విందుఁ బెట్టె బరమాన్నశతంబుల సూపకోట్లతో
నిరతవినిర్మలాన్నముల నేతులసోసల వేంకటేశ్వరా!

ఈశతకమందలి ప్రథమపద్యమిది:—

ఉ. శ్రీసతి నీల జాంబవతి శియమునాసతి సత్యభామ థా
త్రీసతి రుక్మిణీరమణి దేవియిలాసతి వీరలందఱున్
జేసినసేవఁజేసెదను జేకొను శ్రీయలమేలుమంగ నీ
మూసినముత్యమై యురముముంగట చెంగట వేంకటేశ్వరా!

ఇతని పదకవిత్యము నీతని పౌత్రుఁడైన చిన్నన్న మిక్కిలిగా గీర్తించియున్నాఁడు.

73. విడువర్తి నిమ్మనాథుడు (నిమ్మనాథుడు)

చాలకురికి సోమనాథకవికిఁ బ్రతుశిష్యుఁడై యిందులూరి అన్నమాత్యునిచే డోకిపట్టును నగ్రహారముగా గ్రహించిన పిడపర్తి శివరాత్రికొప్పయ్య కీనిమ్మనాథుఁడు మనుమని మనుమఁడు ఆ డోకి పట్టును పౌఢదేవరాయనిచే మరలసంపాదించిన పెదసామయ్య కీతఁడు పోత్రుడు. ఈకవితండి) పేరు పినసామయ్య. గురుదీక్షాబోధను ద్విపదగా రచించిన పిడపర్తి (మొదటి) బసవకవికీతఁడు పెదతండి కుమారుఁడు. పద్యబసవపురాణమును రచించిన పిడపర్తి సోమనాథున కీతఁడు పెదతాతమనమఁడు. ఈ సోమనాథుఁడు తనపద్యబసవ పురాణమునం దీనిమ్మనాథుని గూర్చి యిట్లు వ్రాసియున్నాఁడు.

నీ. శ్రీమన్మహాలింగ సేవాసముద్భూత

పరమసుఖామృతవరపయోధి

కలితచతుష్టయైకాలశివార్చనా

మహానీయనిష్ఠాసమన్వితుండు

భవిషాకవర్జన ప్రతితసువ్రతనిత్య

పావనచిత్పూర్తి భవ్యమూర్తి

శుద్ధార్థ పిడుపర్తి సోమయదేశిక

సత్పుత్రుఁ డప్తభాషావిదుండు

తే. భవుల కెన్నఁడు కవిత చెప్పని ఘనుండు

కాంక్ష లుడిగిన ససుబొప్ప కాంచనుండు

కాంతిదాంతిమయస్వాంతసంయుతుండు

జగతిఁ బెంపారు నిమ్మనాథార్యవరుండు.

ఇందలి “అప్తభాషావిదుండు” “భవులకుఁ గవిత చెప్పని ఘనుండు” అను వాక్యము లీనిమ్మనాథుఁడు కవియని చెప్పుచున్నవి. కాని యీతఁడు రచించిన గ్రంథము లేవియో తెలుపుటలేదు. ఈనిమ్మనాథుఁడు క్రీ.శ. ౧౩౯౦-౧౪౪౦ కాలమువాఁడు.

మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమున “నిజలింగ చిక్కియ్యకథ” యను యక్షగానమొకటి యున్నది. ఆ భాండాగారము నందలి పుస్తకముల పట్టికలో నాగ్రంథకర్త పిడుపర్తి నిమ్మనాథుఁ డని వ్రాయుచు నీక్రిందిపదముల నుదాహరించియున్నారు. ఈగ్రంథ ప్రతు లా భాండాగారమున నాఱున్నవి. (R. 279. D. 1891 to 1895) అందొక దానియందు బ్రానుపండితుఁడు ఇంగ్లీషుభాషలోఁ గథాసంగ్రహమును వ్రాసియుంచెను.

“గగనరూపగు చుండి కలికేశుపేర
శంకరపిడుపర్తి చతురకవిత్వ
పారాయణుండు పర్వతలింగఘనఁడు
నెరయంగ పిడుపర్తి నిమ్మనాథ్యయుఁడు
చిరతరనిజలింగ చిక్కిన్న”

ఈ ద్వీపదలనుబట్టి యీగ్రంథము చుండిగ్రామమందలి కలికేశ్వరున కంకితము చేయఁబడినట్లును, కవితండికీపేరు పర్వతలింగమైనట్లును దెలియుచున్నది. చుండియనుగామము నెల్లూరుమండలమునందున్నది. కాని పిడుపర్తి నిమ్మనాథుని నివాసము నిజామురాష్ట్రములోని పిడపట్టు. అచట నున్నవాఁడు నెల్లూరుమండలమందలి చుండి దేవుని కంకిత మొసంగుట పొసంగదు. నిజామురాష్ట్రమున చుండియను గ్రామముండెనేమో తెలిసికొనవలసియున్నది, అయినను పిడుపర్తి నిమ్మయ్యార్యుని తండ్రిపేరు పినసోమయ్యగాని పర్వతలింగముకాదు. కావున నాగ్రంథకర్త యీనిమ్మయ్యార్యుఁడనరాదు.

రెగళినిమ్మనాథుఁ డను నొకకవి గురునందిచరిత్రమును నొక యక్షగానమును రచించి రాచవీటియందలి వీరభద్ర దేశ్వరుని కంకితము చేసెను. దాని ప్రతులు మూఁడు మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారమునందున్నవి. (D. No. 1870, 1871, 1972) ఆ నిమ్మనాథుఁడే పైనివ్రాసిన నిజలింగ చిక్కియ్య కథను రచించిననియు,

పిడుపర్తి నిమ్మన రచియింపలేదనియు నా నమ్మకము గురునంబి
చరిత్ర గ్రంథాంతమందలి యీ క్రిందిద్విపదలను జూడుడు.

“ననిదక్షయజ్ఞాపహరునిపేర
మునుకొని విశ్వతోమృఖమూర్తిపేర
వలసగుకళ్యాణవాసునిపేర
వినతింప శ్రీరాచవీటినివాస
ఘనుభద్రకాలికాకాంతునిపేర
సంతతింబుగ సదాచారైకవర్తి
శంకరపిడుపర్తి సద్గురుమూర్తి
శరజాతుండగు చుండికలికేశుపేర
పరకపీశ్వరుండు పరవ్రతలింగసుతుండు
నిరుపమరెగళిగ నిమ్మనాథుండు
సంసురాద్భుతగురునంబిచరిత్ర
యక్షగానముచేసె ననుపమప్రీతి
దక్షత నాచంద్ర తారార్కముగను
నిది విన్నజదివిసేప్పితార్థములు

• సదమలమతులకు సమకూర్పు శివుండు.

ఈద్విపదలును బ్రై నవాసిన ద్విపదలును నొక్కపోలికగా నున్నవి.
ఇరువురును బద్వతలింగపుత్రులే. ఈద్విపదలలో కొంచెము పొర
పాలున్నట్లు కన్నట్లుచున్నది చుండికలికేశుండు శంకరపిడుపర్తి
గురుమూర్తి కరసంజాతుండగుట అసంభవము. చుండికలికేశుండు
మానవవృక్తియనుట కవకాశములేదు. గురునంబిచరిత్ర గ్రంథాదిని-

క. ధవళగిరి సన్నివాసుని

ధవళోరగభూషితాంగు ధవళాంశుధరున్

ధవళభసితప్రిపుండుని

ధవళాంగునిఁ జుండికలి దైవముఁ గొలుతున్.

అనిచెప్పియుండుటచే జండికలికేశుఁడు దైవమనియు నిమ్మనాథుఁ
డాతనిభక్తుఁడనియు స్పష్టమగుచున్నది. రెగళిగనిమ్మనాథుఁడు
పర్యతలింగము పుత్తుఁడనియు, పిడపర్తి శంకరగురునిశిష్యుఁడనియు
నీతఁడే నిజలింగచిక్కయ్యకథను రచించి చుండి కలికేశునకును
గురునంబిచరిత్రమును రచించి గాచకొండ వీరభద్రదేవునకును
నంకితమొసంగెననియు మనము నిశ్చయింపవచ్చును. గాచకొండ
నిజామురాష్ట్రములోనిదనుట నిశ్చయము. పిడపర్తి వంశములోని
వాఁడైన శంకరగురువును నాతని శిష్యుఁడైన రెగళిగనిమ్మనాథుఁ
డునుగూడ నిజామురాష్ట్రవాసులనియు జండిగ్రామము నిజాము
రాష్ట్రముననే గాచకొండ సమీపమున నుండుననియు నిర్ధారణము
సేయవచ్చును. రెగళిగనిమ్మనాథుని చారిత్రమును వేఱుగ
వాసిదను.

74 పిడుపర్తి (మొదటి) బసవకవి

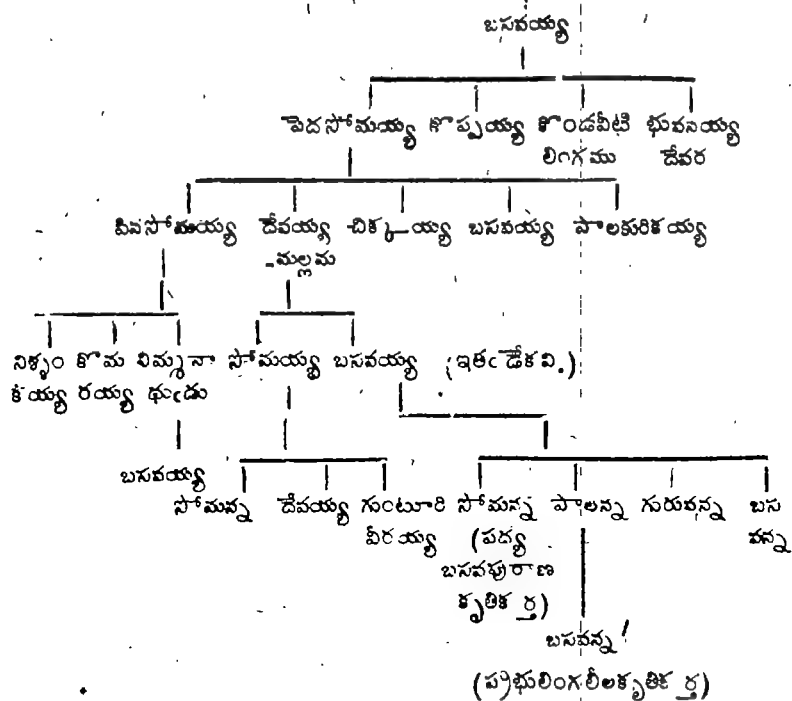
పిడుపర్తివారు మొట్టమొదట నియోగిబ్రాహ్మణులు. పిమ్మట
పాలకురికి సోమనాథునకు శిష్యులై వీరశైవమతము నాశ్రయించిన
వారు. సోమనాథునకుఁ బ్రియశిష్యుఁడైన శివరాత్రి కొప్పయ్య
కీబసవకవి మనుమనిమనుమఁడై యున్నాఁడు. వీరి వంశవృక్షము
నీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

శివరాత్రి కొప్పయ్య.

పాలకురికి సోమనాథుని శిష్యుడు)

(ఇందులూరి అన్నయామాత్యునిచే జోకిపట్టున

అగ్రహారముగా బడసినవాడు)

ఈకవికి చిత్రామహుడైన పెదసోమయ్య క్రీ.శ. ౧౩౬౦ ప్రాంతమున జన్మించెనని పాలకురికిసోమనారాధ్యుని చరిత్రమున (౩ వ సంపుటము ౧౩౯ వ పుట) వ్రాసియున్నాడను. దానినిబట్టి యీకవి ౧౪౨౦ ప్రాంతమున జన్మించి ౧౪౪౦ ప్రాంతమునుండి గ్రంథరచనముజేసియుండును. ఇతఁడుగురుదీక్షాబోధ, పిల్లనై నారుకధ, బ్రహ్మోత్తరఖండము మొదలగు శైవగ్రంథములను రచించియుండెను.

ఇతనికుమారుడైన సోమనాథకవితండ్రి ప్రోత్సాహముచే బసవపురాణమును బద్యకావ్యముగా రచించి యందీకవినిగూర్చి యీక్రింది

పద్యములను వ్రాసియున్నాఁడు. పై నిఁజూపిన వంశవృక్షమున కీపద్య
బసవపురాణమే యాధారము

నీ. గురునాథుఁ డగుపాలకురికి సోమేశుండు

చెప్పిన కృతులెల్ల నిప్పుడమిని
బ్రకటింప వచ్చిన ప్రత్యక్ష బసవేశు

డని భక్తి జనులు వినుతి సేయ
భక్తిమర్మములు దప్పకయుండ నర్థముల్

చెప్పి శిష్యులను రక్షింపనేర్చు
నొనర దీక్షాబోధయుచుపిల్లనైనాను

కథయు బ్రహ్మాత్తరఖండమునను

తే. నాదిగాఁగల శివరహస్యములు పెక్కు-

శివకవులు మెచ్చ ద్విషదలు చేసి భక్తి

సభల వెలయించి మించిన సజ్జనుండు

బంధుసురమణి పిడుపర్తి బసవకౌరి.

నీ. ద్రవిడకర్ణాటాంధ్రయవనభూములఁ బేళ్ళ

గొన్నాఁడు పెక్కులు సన్నుతముగఁ

దలయె త్తినది మొదల్ ధరగల్లుదుర్గాధి

పతులచేఁ బూజలు వడసినాఁడు

కాలకంఠరుని సత్కమలంబుఁ బూజించుఁ

బంచాక్షరి జపించుఁ బాయకెపుడు

భవిషాక వర్జిత ప్రవిమల వ్రతుఁ డన్య

మంత్రాంగదాహముల్ మానినాఁడు

తే. కవిత భవులకుఁ జెప్పని సవినయుండు

బంధుజనములఁ బోవఁ బాల్పడ్డవాఁడు

నిత్యజంగమపూజ నాన్వితసుబుద్ధి

వసమె పొగడంగఁ బిడుపర్తి బసవఘనుని

గీ. అట్టిబసవనార్యుఁ డతుల శివార్చనా-
రతుఁడు ధర్మయుతుఁడు ప్రతియు నైన
వీర్షకోటి మల్లవిభుపుత్రినాగాంబఁ
దగవివాహమయ్యెఁ దత్పురంధ్రీ.

సీ. ప్రాణేశునాజ్ఞకు నడు గెన్నఁడుచుదాట,
దత్తమామలసేవ నర్థిఁజేయుఁ
గలలోనైనను గల్లలాడద యెప్పు
పేదసాదలఁజాల నాదరించుఁ
బతిభక్తిగల పుణ్యసతులఁ జెద్దఁగఁ జూచుఁ
గులటలఁ గన్నదవ్వులఁ దొలంగుఁ
బతి సోదరులకడ భయభక్తిఁ జరియించుఁ
గోడండ్రీ నెరాండ్రఁగూడి మెలఁగు

ఆ. శమదమాపయుక్త శాంభవ పదభక్త
పుత్రీ పౌత్రీ ముఖ్య భూరిసఖ్య
పుణ్యగణ్యగాత్రీ భూరితమాధాశ్రీ
నన్యగుణ కదంబ నాగమాంబ.

ఈపద్యములనుబట్టి శవినమర్థతయు, శీలమును, కవిరచించిన గ్రంథనామములును జెలియించుచున్నవి. ఈకవిరచించిన గ్రంథములన్నియు ద్విపదకావ్యములు. వానిలోగురుదీక్షాబోధ మాత్రమే ముద్రితమైనది. తక్కినగ్రంథము లిపు డెచ్చటను గన్పట్టుటలేదు. గురుదీక్షాబోధలోఁ గవి తననుగూర్చి యిట్లు చెప్పుకొనియున్నాఁడు.

“పిన్నప్రాయమునఁ జెప్పితి శివకథలు
ప్రన్నన తెనుఁగునఁ బదరితి కొన్ని
నడివయసునఁ బిల్లనయనారుచరిత
నుడివితి ద్విపదగా సూక్తులను

కాల మాసన్నంబు గాకటమున్నె
లాలితకావ్యకళాప్రాధిక బేర్చి
సకలాగమ పురాణసమ్మతమైన
యొక శివకథ నింక నొనరింపవలయు.

ఈగ్రంథమును దెలుగున రచింపజేయుమని వీరభూపాలుడను
వానితోఁగల్గూట దేశమునందుండినై వాగమ వేదయైనవీరశైవదేశికుఁడు
వచ్చిచెప్పెననియు నాభూపాలుని ప్రార్థనపైఁ దానీగ్రంథమును రచి
యించితి ననియుఁ గవికృత్యాది నీక్రిందిద్విపదలలోఁజెప్పియున్నాఁడు.

“తెలుగుకవిత్వంబు తేటగాఁజెప్పు
బలియుండు పిడుపర్తి బసవనాహ్వయుఁడు
వానిచేఁ జెప్పింపవలయు నీచరిత్ర
మారూఢి ద్విపదగా ననఁ దలపోసి
వీరబాణాక్షుని నిభుతిమ్మశౌరి
వీరభూపాలుండు వేడ్కదైవార
ధీనిధి పిడుపర్తి దేవతయ్యకును
మానిని మల్లమాంబకుఁ దనూభవుని
భవుభక్తులు నుతింపఁ తాల్పడ్డసుకవి
భవులకు కవితఁ జెప్పనిశీలవంతుఁ
బరిమ మహేశ్వర బద సేవనైక
పరతంత్రీ పిడుపర్తి బసవనాహ్వయుని.

ఈవీరభూపాలుఁ డ్విపదేశమునకుఁ బ్రభువో తెలియదు. ఇతని
తండ్రి తిమ్మశౌరి యనియుఁదాలివీరబాణుఁడనియు, సూర్యవంశీయుఁ
డనియు (రాజ తేజుండుగ) హరాజవంశజుఁడు)భగద్వాజగోత్రుఁడనియు
మాత్రమే కవి యీ గ్రంథమునఁ జెప్పియున్నాఁడు. కర్ణాటకమునుండి
వచ్చి వీరశైవుఁడిగ్రంథమునురచింపఁజేయుమనియితనితోఁజెప్పియుం
డుటచేతను కవి, నిజమురాష్ట్రమండలి పిడుపల్లునివాసుడగుటవలనను
నీవీరభూపాలుడుకూడఁ బ్రస్తుతమునఁ దెలంగాణమని పిలువఁబడియెడి

విజామురాష్ట్రీయాంతర్భాగమున నేప్రదేశముననో చిన్నసంస్థానాధి
పతియైయుండునని తోచుచున్నది. వీరభూపాలీయమును నొకలక్షణ
గ్రంథము కలదు. ఆవీరభూపాలు డీతఁడేమోయని సంశయముకలుగు
చున్నది. ఈవిషయమునుగూర్చి తరువాత్ప్రవాసదను.

కెరియ పద్మరసు అనుకన్నడకవీశ్వరుఁ డీ గ్రంథమును మొదట
సంస్కృతమునను బిమ్మటఁగర్ణాటకమున రగడగను రచించెననియు
దానిని దానాంధ్రీకరించితి ననియుఁ గవి ఈక్రింది ద్విపదలలో నుడివి
యున్నాఁడు.

“భావింప నాజిహ్వా పావనంబయ్యె
భావశుద్ధుఁడు కెరియపద్మరుసు తొల్లి
అకలంక వేదవేదాంత సిద్ధాంత
సకలాగమ గ్రంథజాలము ల్గూర్చి
సరవి గావించె దీక్షావిధానంబు
గరిమ నాసంస్కృత గ్రంథార్థమెల్ల
వారికిఁ దెలియంగ వశముగాదనుచు
బోరున నయ్యర్థములు కన్నడమున
నెరవారి రగడ గావించె గ్రంథములు
వరుస సాక్షులుగా వ్రాసి చూపుచును
జరిపిన బహుళాశ్రుసారంబు గాని
నరులు చేసిన కల్పనాకృతికాదు.
కృతుల కైవడి చమత్కృతులు బుట్టింది
చతురులు చేసిన చరితంబుగాదు
పరమరహస్యంబు భక్తిసాధనము
దురితదూరంబు ముక్తులకు మూలంబు
గావున నిట్టిదీక్షాబోధకవిత్
గా వేడక- తెనుఁగున గావింపఁగంటి.

ఇతని కవిత్వశైలి తెలియుటకై కొన్ని ద్విపదలనిటనుదాహరించెదను.

“గురునాథుండును ముముక్షులకును దీక్ష
కరుణించి గతిజూపఁ గలవాఁడు గాక
వివరింపఁ గులగోత్రవిద్య లేమిటికి
శివునట్లు మాయఁ బాసిన మహాత్మునకు.
నన్నఁగా శివతత్వ మెఱిగియే భ్రమలఁ
జిక్కఁగఁ దొలఁగ నేర్చిన వారికంటె
జత్తంబు శివునిఁ గూర్చినవారికంటె
నిత్యైతంగున గురువు లేవ్వ రున్నారు.

౧ ఆ.

సంగత రసములు జంగమనాథు
నంగీకరించిన పాణలింగమున
కనురక్తి నర్పించునది జంగమున
కనయంబు రుచులు సమర్పింపుటయ్యె
గురువరునాజ్ఞ గల్గి భక్తుల నిజభావ
భరితుడై యుండెడి భావలింగమున.

3 ఆ.

ఈకవి నివాసము నిజామురాష్ట్రమందలిపిడపర్తి అను గ్రామము. ఇతనికుమారుండును మనుమండునుగూడ కవులై గ్రంథములను రచించినవారు. వారిచారిత్రములను వేఱుగ వ్రాయుచున్నాఁడను. ఈ పిడపర్తికవులనివాసము గుంటూరుమండలమందలి పిడపర్తియ్యెయ్యండు నని కొందఱు అూహించిరి. కాని యంతకంటె నిజామురాష్ట్రమందలి పిడపర్తి యనుటయే సమంజసమని నాయభిప్రాయము. ఆకాలమున గుంటూరుమండలముకంటె నిజామురాష్ట్రమునందే వీరశైవమతిమెక్కువవ్యాప్తినందియున్నది అందుచే నిట్టిగ్రంథము లాప్రాంతమున రచియింపఁబడియుండునని నిశ్చయింపఁ దగియున్నది.

75. పిల్లల మజ్జి పినవీరన్న

వాణీకటాక్షము నందిన మహాకవివరంసులలో వ్రగగణ్యుడగు నీతఁడు అవతారదర్పణము, నారదీయపురాణము, మాఘమాహాత్మ్యము మానసోల్లాససారము, శకుంతలాపరిణయము, జైమినీభారతము అను గ్రంథములను రచించి వానిఁ గాంచియున్నవాఁడు. ఈతని రచనములలోఁ దుదిరెండుపుస్తకములు దక్క తక్కినవి నామమాత్రావశేషములైనవి అగ్రంథము లింతవఱకు బయటపడకపోవుట యాంధ్రుల దురదృష్టమని చెప్పవచ్చును.

ఇ త ని ర చ న ము లు

ఈకవి తానురచించిన పుస్తక నామములను శకుంతలాపరిణయము నందలి యాక్రిందిపద్యమునఁ గృతిపతి పలుకుటగాఁ జేర్చొని యున్నాఁడు.

సీ. రచించినాఁడవు రమణీయవాగ్గీతి

నవతారదర్పణం బభినవముగఁ

బలికినాఁడవు తేటపడఁ జేసి నారదీ

యము సత్కవిశ్రేణి యాదరింపఁ

జెప్పినాఁడవు శేముషీవిశేషంబున

మాఘమాహాత్మ్యంబు మంజుషణితిఁ

గావించినాఁడవు ఘనబుద్ధి మానసో

ల్లాససారము సముల్లసితకయ్య

భారతీ తీర్థయతి సార్వభౌమ గురుకృ

పాతిశయ లబ్ధకవితావిభాషిఁ గలిగి

గౌరవము గాంచినాఁడవు కవులచేత

విపులచాటూక్తినిర్ణద్ర! వీరభద్ర.

గీ. కలదు చాలంగఁ బ్రేమ నీవలన నాకు

వేడక నడిగెదఁ గవులెల్ల వేడకపడఁగ

పట్టహాసోక్తులోద్భవసచివులందు

సుకృతిగాఁ జేయు నాకొక సుకృతిఁ జేసి.

వైషద్యమున జైమినీభారతమును జెప్పలేదు. దీనినిబట్టి శకుంతలాపరిణయమునకుఁ బిమ్మట జైమినీభారతమును రచించిన ట్లూహింపఁదగియున్నది.

పైనిఁ జేర్చిన గ్రంథములలో నవతార దర్పణమునకు మూఱుగా నవరసదర్పణమని శకుంతలాపరిణయ ముద్రితపీఠి యందున్నది. గ్రంథము లభింపకపోవుటచే నిజమైన పేరిడియని స్పష్టము చేయఁజాలము. ముద్రాపకులు అవతారదర్పణ మనుటకంటె నవరస దర్పణమనుటలో నర్థమున్నదని యోచించికాఁ జోలు పద్యములో నవరసదర్పణ మని యుంచి 'నవతార' పాఠము నాపుట కడుగునఁ జేర్చినారు. నవరసశబ్దము వలన యతిభంగముకాదాయని యనుకొని కాఁజోలు నటఁ బ్రశ్నార్థసూచకచిహ్నము (?) నుంచినారు. మొత్తముమీఁద నవతారదర్పణమని యుండుటయే యుచితమని తోచుచున్నది. భగవంతుని దశావతారముల నందుఁ గవి వర్ణించియుండెనేనో ! ఈతని వంశీయుఁ డగు వినమశ్య సోమయామాత్యుఁడు తన సీమంతినీ పరిణయమున నవతార దర్పణ మనియే చెప్పియున్నాఁడు.

—: శకుంతలా పరిణయము :—

శకుంతలాపరిణయము నాల్గొశ్వాసముల శృంగార ప్రబంధము. శకుంతలా దుష్కంతుల పరిణయగాథ యందు వర్ణితము. కవితయెట్లుండవలయునో కృతిపతి ముఖమున శకుంతలా పరిణయమునం దీక్రింది పద్యములలోఁ గవి చెప్పియున్నాఁడు.

శా. ప్రఖ్యాతంబన మిశ్రబంధమన సుత్పాద్యంబనంగాఁ ద్రిధా వ్యాఖ్యాతంబగువస్తు వందు ఘటి యధ్యాహరముం జేయఁగాఁ బ్రఖ్యాతం బితివృత్త మైనకృతి చెప్ప న్వక్తకు స్మృతకు నివ్యాతిం గలిగించుఁ బుణ్యమహిమ నివశ్వంభరామండలిక.

క. శృంగారము ముఖ్యంబగు

నంగియు నంగములుఁ దలఁప నవ్వరసములు

న్సాంగమగునేనిఁ డంకము

బంగారముతోఁడి యొఱఁపబ్రబంధము వొందున్.

గీ. కథ ప్రసిద్ధియు మిగుల శృంగారవతియుఁ

బరిగణింపంగ శ్రీమహాభారతమునఁ

గథితయైన కకుంఠలాభ్యానభంగి

నది ప్రబంధంబుఁ జేయు ప్రభాత్యతి నొంద.

నీ. సర్వ పువ్వులుగ మాలకరి పెక్కు తెఱఁగుల

విరుల నెత్తులుగఁ గావించినట్లు

కర్పూరకస్తూరికావస్తువిరితిచే

శ్రీఖండచర్చ వాసించినట్లు

ఒడికంబుగా గందవాడికి నానాసూన

పరీమళంబులు గూడఁ బఱచినట్లు

సరఘలు వివిధపుష్ప మరందలవములు

గొనివచ్చి తేనియఁ గూర్చినట్లు

తే. భారతప్రొక్తకథ మూలకారణముగఁ

కాళిదాసుని నాటకకృమము కొంత

తావకోక్తికి నభినవశ్రీ వహించఁ

గూర్చిఁ గృతినేయు నాకు శాశ్వంతలంబు.

పైపద్యములలో నుడివినట్లు కథను భారతమునుండి గైకొని మహాకవి కాళిదాసు రచించిన యభిజ్ఞాన శాకుంతల నాటకమునందలి యితీవృత్తాదులను దీసికొని యీకవి యాయుత్తమ ప్రబంధమును రచించెను. వ్యాస కాళిదాసుల విజ్ఞానమును గ్రహించి తనయసాధారణ బుద్ధికౌశల్యముచే వన్నెపెట్టి వినవీరన రచించిన యీప్రబంధమునందలి కవిత్యము మృదుపద భూయిష్టమై హృదయంగమముగా నున్నది.

ఇతిహాస రూపముననున్న భారతమునందలి కథను దృశ్యపరి
బంధరూపమున నున్న కాళిదాసు నాటకమునందలి కథను స్వీకరించి
ప్రబంధమున కనుకూలమగునట్లు కథలోఁ గొన్ని మార్పులను గావించి
ఈమహాకవి యీ కావ్యమును రచించెను. కాళిదాసు తననాటకమున
కల్పింపఁ జూకుంతలమని పేరిడెను. శ్రీనాథుఁడు నైషధమునకు శృం
గార నైషధమని పేరిడినట్లే యీతఁడీశాకుంతలమునకు శృంగార
శాకుంతలమని పేరిడియెను. భారతమున శకుంతల జననాది వృత్తాం
తమును దువ్యంతునకు శకుంతల స్వయముగనే చెప్పి తన
కుమారుని యువరాజునుగాఁ జేయఁ గోరెను. కాళిదాసీకథను శకుం
తలయొక్క చెలికత్తెలచేఁ జెప్పించెను. పినవీరన తన కావ్యమునఁ
గణ్యశిష్యులచేఁజెప్పించెను. శకుంతలనుదువ్యంతుఁడు మరల గ్రహిం
చుటకుభారతముననాక శవాణియు నాటకమున నంగరమును బ్రబం
ధమున నీరెండునుగూడఁ గారణములైనవి. ఇట్లే సుజీరెండు మూఁడు
విషయములలోఁ బినవీరన మార్పులను గావించెను. వీనియచితా
నుచితముల విమర్శించుట కిట తావుచాలదు. ఇట్టి విమర్శనములను
జేయఁబూనినచో సిగ్గింధము చాలపెద్దదగును. దేశకాలపాత్రాను
సారముగఁ గవులు కావ్యనిర్మాణమును జేయుచుందురు. వానినన్ని
టిని దెలుపుచుఁ గావ్యవిమర్శనము చేయుట కీగ్రంథ ముద్దేశింపఁ బడ
లేదు. పినవీరన కవిత్వ మనర్గళభారకలిగి సమసంస్కృతాంధ్ర పద
సంయుతమై మనోహరముగా నున్నది.

—: శకుంతలా పరిణయ కృతిపతి — చిల్లర వెన్నయమంత్రి :—

ఈశకుంతలాపరిణయము నీతఁడు చిల్లర వెన్నయమంత్రి కంకి
తము చేసెను. కృతిపతి కొండిన్యగోతుఁడు; ఆటవేలనియోగిబా
హ్మణుఁడు; తండ్రినాగరాజు; తాత మేడనమంత్రి; ఎఱ్ఱయమంత్రి,
వెన్నయమంత్రి యను వారీతనిపెదతండ్రిలు; వెన్నయ, మేడన, ఆదెన,
ఎఱ్ఱన, వీరభద్రుఁడు ననువారీతని సోదరులు. కృతిపతి నివాసము

సోమరాజుపల్లె. ఈ గ్రామము నెల్లూరుమండలములోని బిట్రిగుంటకు సమీపమున నున్నది. బిట్రిగుంటయం దున్న ధైరవస్వామి కృతి పతికి నిష్ఠదైవము ధైరవస్వామిని గవి యీక్రిందిపద్యములో వర్ణించి యున్నాడు.

నీ. పగడంపుఁ జిగురుజొంపము సాంపు విహసింపు

కడునొప్పుఁ గుఱుచు కెంజెడలవాఁడు

విదియచందురుతోడ నీడుజోడ జెడు

రమణీయ దంష్ట్రాంకురముల వాఁడు

నీధుపానక్రీడఁ జెంగల్వఱుఁజాయఁ

దొంగలించెడు కన్నుదోయివాఁడు

క్రొత్తనీలాలరంగునకు నించుక మించి

మెఱుఁగారు నల్లనిమేనివాఁడు

తే. పృథివి కవతంసమణి మైన బిట్రిగుంట

దానకంబుగ నవతార మైనవాఁడు

ధైరవస్వామి సకలసంపదల నొసఁగి

మనుచుఁ జిల్లర వెన్నయామాత్యవరుని.

కృతిపతి నివాసమగు సోమరాజుపల్లిని గవి యీక్రింది పద్యములలో వర్ణనము చేసియున్నాడు.

నీ. లవణాబ్ధి వేలపేలాకాంచి యగునంద్ర

ధరణిమండలికి ముత్యాలజల్లి

సంగ్రామపార్థరాజన్య రాజ్యశ్రీకి

జెంపు మీఱిన జగజింపు వెల్లి

దాతలు సముదంచిత ప్రసూనములుగాఁ

గామితార్థము లిచ్చు కల్పవల్లి

యఱువడినాల్లు విద్యలకు నపూర్ణఘం

టాపథం బైన పట్టనమతల్లి

తే. పంటనృప కౌస్తుభములకుఁ బాలవెల్లి
కదనజయలక్ష్మీ తొలుచూలు గన్నతల్లి
విపులభుజగర్వ దర్పిత విమతరాజ
రాజహృద్భల్లి సోమరాజుపల్లి

క. ఆనగరము పైతామహ
మైననిజస్థానముగ సమంచితలక్ష్మిం
దానొంది మంత్రీ మేడన
జానుగ భజించె సస్తనతానములన్.

పై పద్యమునందలి పంటనృపకౌస్తుభశబ్దము, ఈ గ్రామము పంటరెడ్డి ప్రభువుల పరిపాలనముక్రింద నున్నట్లు సూచించుచున్నది. కృతిపతిని నాతనిపూర్వులను రాజాస్థానములయందు మంత్రిలని యనేకపద్యములలో వర్ణించియున్నను, వారేభూపతులకడ మంత్రులుగ నుండిరో చెప్పకపోవుటచే, వారొకప్రభువును గొలిచియుండలేదనియు, భూస్థి గలవారై స్వతంత్రజీవనముచేయుచు, రాజకార్యములయందుఁ బ్రభువులకుఁ దోడ్పడుచుండువారనియు సూహింపఁదగియున్నది. కృతిపతిని దత్తార్పర్వులను వర్ణించిన ముప్పది పద్యములలోను, జాత్రితమున కుపయోగించు సంశములు లేనందున వానినివిడచి కృతిపతినివర్ణించిన రెండుపద్యములనుమాత్ర మిక్రిందవ్రాయుచున్నాఁడను.

నీ. విలసితంబైన కావలి వెన్నమారాధ్య
మణిదత్త యగు వైవమంత్రీకక్తి
సమధికస్ఫూర్తితో శాశ్వతైశ్వర్య
బీజం బైన శంభు పూజాఫలంబు
ప్రమథాధిపతిఁ గూర్చి భక్తితోఁగావించు
సోమవార వ్రతసుకృతగరిమ
యన్నమాంబిక కంధరాంతరంబునఁ జాల
శోభిల్లు మంగళసూత్రలక్ష్మి

తే. సకలసౌభాగ్యములకును సాధనములుఁ
గారణంబులుఁ దగుబోధకములు గాఁగ
సచివసంఘంబులోనఁ బ్రకృతిఁ గాంచె
విశ్వనుతికీర్తి చిల్లర వెన్నమంత్రీ.

మ. వెలయం జిల్లర వెన్నయప్రభుఁడు దావేదోక్తసంసిద్ధివే
శలఁ బ్రాసాదపుఁబంచవర్ణమునఁ గాలగ్రీవుఁ బూజింపఁగా
నలవాటై మఱియుండెఱుంగవు తదీయశ్రీనివాసంబునం
బలుకుం బంజర శారీకా శుకములు స్వంచాక్షరీమంత్రమున్.

ఈపద్యములనుబట్టి యీ వెన్నమంత్రీ శివారాధనతత్పరుఁ డనియుఁ
గావలి వెన్నమారాధ్యునిచే మంత్రోపదేశము నొందినవాఁ డనియుఁ
దెలియుచున్నది.

— జై మి ని భా ర త ము : —

ఇందుఁ గవిత్వలక్షణమును

ఉ. అల్లనవిచ్చు చెంగలువలందు రజంబను కప్పురంబునై
జల్లఁగఁ జల్లనై వలచుసౌరభముల్ వెదజల్లుభావముల్
పల్లవహస్త చన్నుగవ పయ్యెద జీబుగఁ దోచుభాతిగాఁ
చిల్లలమఱి వీరన యభిజ్ఞుఁడు చెప్పఁగనేర్పు కబ్బముల్.

అని చెప్పియుండెను. ఆవిధముగానే యీతనికవిత్వము సౌరభములను
వెదజల్లు నాకర్షణీయముగా నుండును. సంస్కృతభాషలో జై మిని
మహర్షి వ్యాసభారతమువలెనే యొకభారతమును రచించెనని చెప్పు
దురు. కాని యీతఁడు వ్యాసశిష్యుఁ డగు జై మినికాఁడు. జై మినికివి
మహారాష్ట్రదేశస్థుఁ డగునొక బ్రాహ్మణుఁడైయుండుననిశ్రీకృతుమశ్వ
అచ్యుతరావుగా రభిప్రాయపడియున్నారు. (భారతి ప్రథమ మాఖ
మాసము.) కాని యది యిప్పుడెచ్చటను లభించుటలేదు. అశ్వమేధ
పర్వ మొక్కటిమాత్రము ప్రచారములోనున్నది. దానినే విన్నవీరన

యాంధ్రీకరించెను. సంస్కృతాశ్వమేధపర్వము నాకు లభింపకపోవుటచే నాంధ్రీకరణ మెట్లున్నదియుఁ జెప్పఁజాలను. వ్యాసభారతాశ్వమేధపర్వము కంటె నిండుఁ బెక్కుకథ లధికముగ్గా నున్నవి. పిన వీరన కవి వయసు చెల్లిన పిమ్మట ననుభవజ్ఞాన మధికమైన తరువాత రచించినదగుటవలనఁ గాఁబోలు శకుంతలాపరిణయముకంటె జైమినీ భారత రచనము ప్రౌఢమై మనోహరముగా నున్నది. లక్షణగ్రంథ కర్తలీతనిగ్రంథములనుండి పెక్కు దాహరణములనుగైకొనియుండుటచే నీతఁడు లాక్షణిక కవులలో నెన్నఁదగినవాఁడు. ఈతనిగ్రంథములయందు వ్యాకరణ మంగీకరింపని ప్రయోగములు కొన్ని యచ్చటచ్చటఁ గాన వచ్చుచున్నవి కాని లక్షణవేత్తలు వానిని నెరసులుగాఁ బరిగణించియుండిరి.

కవిత్వముయొక్కయు జైమినిభారతముయొక్కయుఁ బ్రాశస్త్యమును గృతిపతిముఖమున నీ కిందిపద్యములలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

ఉ. ఆదట సప్తసంతతులయందును నొక్కొక కాలమందు వి
చ్చేదము గల్గు నాఱిటికిఁ జెప్ప విపర్యయ మేయుగంబునన్
లేదు కవిత్వసంతతికి నిక్కము తిత్కవితావిలాసమున్
జాతులు నివృద్ధులము ప్రసాదము నొ హరికీర్తనంబునన్.

క. నామది నిరతము భారత

రామాయణకథలఁ బ్రేమరంజిలు నందున్

జైమినిభారత మనఁగా

భూమి నపూర్వము పురాణముల గణియింపన్.

తే. ఆపురాణంబు గనఁ దెనుఁ గయ్యెనేనిఁ

జెప్పనేర్చినకవియుఁ బ్రసిద్ధుఁ డేనిఁ

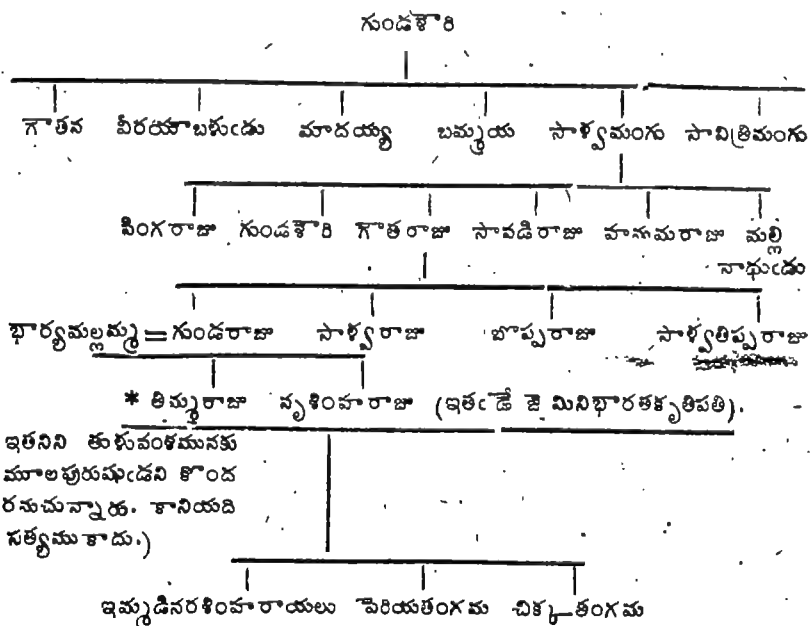
దెనుఁగు సుడికారమున మించు గనియెనేనిఁ

గుండనము కమ్మవలచినచంద మగును.

—: జైమినిభారత కృతిపతి సాళువనరసింహరాయలు :—

ఈ జైమినిభారతమును గవి సాళువనరసింహరాజున కంకితము చేసెను. ఈనరసింహరాజు చంద్రవంశపురాజులలోనివాడనిచెప్పచు నాతనివంశము నీకవి యిరువది పద్యములలో వర్ణించి యున్నాడు. ఈసాళువ వంశపురాజులతోఁ గవులచారిత్రమున మనకప్పుడప్పుడు పనియుండును కావున జైమినిభారతము ననుసరించి సాళువవంశవృక్షము నీక్రింద నిచ్చుచున్నాడను.

—: సాళువ వంశ వృక్షము:—

ఈవంశవృక్షములోఁ గనుపఱచిన సాశ్వమంగుఁ మహమ్మదీయులను జయించి సాంపరాయనికి రాజ్యమొసంగి సాంపరాయ రాజ్యస్థాపనా చార్య బిరుదమును వహించినట్లీక్రిందిపద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

నీ. దుర్గములో దక్షిణసుర తాను నెదిరించి
 కొనివచ్చి సంపరాయనికి నిచ్చి
 సామ్రాజ్యమున నిల్చి సంపరాయస్థాప
 నాచార్యబిరుదవిఖ్యాతిఁ గాంచె
 శ్రీరంగవిభుఁ బ్రతిష్ఠించి యర్వసివేలు
 మాడ్చులదేవు నుమ్మడికి నొసఁగె
 మధురాసురత్రాణ మడియించి పరపక్షి
 నాభువబిరుదంబు జగతి నెరవె

తే. గబ్బితనమునఁ దేజ మొగంబు గట్టి
 తఱిమి నగరంపుగవఁకులు విఱుగఁ దోలి
 తాను వేసినగారు నుద్దవిడిఁ దెచ్చె
 సాహసంబున నుహ్నంగు సాశ్వమంగు.

ఈసాశ్వమంగు తిరుమలశ్రీవేంకటేశ్వరునగోపుర విమానమునకు
 బంగారపు శిఖరమెత్తించి వేయించిన శిలాశాసనము తిరుమలదేవా
 లయముయొక్క రెండవప్రాకారమందలి లోపలి గోపురమున కుత్త
 రపుగోడయందున్నది. అందిట్లు వ్రాయఁబడియున్నది.

“స్వస్తిశ్రీ జయాభ్యుదయశకవరుషంబులు ౧౨౮౧ అగునేంటి
 వికారిసంవత్సర ఆషాఢశుద్ధదశమి మందవారాన స్వస్తి శ్రీమన్మహా
 మండలేశ్వర మీసరగండ మంగిదేవ మహారాజులు తిరుమల దేవర
 కుపబాదినగగు సువర్ణాది శిఖరమును ఎత్తించెను. మంగళమహా
 శ్రీశ్రీశ్రీ” దీనినిబట్టి యీసాశ్వమంగు క్రీ. శ. ౧౩౫౯ సంవత్సర
 ప్రాంతము నందుండినట్లు స్పష్టము.

కృతిపతికిఁ దండియైన గుండరాజును చివరండియైన సాశ్వ
 తిప్పరాజును నీక్రింది పద్యములలోఁ గవి వర్ణించియున్నాఁడు.

ఉ. వీరలలోన నగ్రజుఁడు విక్రమకేసరి గుండధారుణి

ధారుణుధారుఁ డాతని ప్రతాపము దిక్కులఁ చిక్కటిల్లు దు

ర్వారవిరోధివీరసగరంబులకున్ హరుకంటిమంటలై
వైరినృపాలసైన్యవనవాటికి దావకృతానుపంటలై.

సీ ఆమితవైభవముచే ససమానవైభవ

కుశలాయుధుల నదీగుహల కనిచె

దోషప్రతాపంబుచే దులితప్రతాపదా

వానిలాస్తుల నరణ్యములఁ ద్రోచ

వినుతధైర్యంబుచే విఖ్యాతధైర్యమం

ధానాదులను సముద్రముల ముంచె

ఘనకీర్తిచే సముత్కటకీర్తి చంద్రులఁ

గడకొండయవలి చీకట్లఁగలిపె

తే. నార.మీసరగండ కటారి సాశ్వ

పంచఘంటా నినాదాదిభయదబిరుద

కాహళారావసంపాతకంపితారి

దీప్తబలసీరి సాళువతిప్పశౌర్య.

ఈసాళువతిప్పరాజు, కర్ణాటరాజ్యప్రభువును సంగమవంశజుడైన
రెండవదేవరాయని సోదరి హరియమ్మను బరిణయమాడెనని చరిత్ర
కారులు వ్రాసియున్నారు.

పై యుత్పలమూలలో వర్ణితుఁడైన గుండరాజే జైమినిభారత
కృతిపతియైన నరసింహరాయలకుఁ దండ్రి. తండ్రిపేరుతోఁ గూడఁ
జేర్చి యీతనిని సాళువగుండ నరసింహరాయ లందును.

—: సాళువ నరసింహరాయలు :—

ఈసాళువ వంశపురాజులు కర్ణాటప్రభువులైన సంగమరాజుల
యొద్ద దండనాథులై యుండెడివారు. ఈనరసింహరాయలనుగూర్చి
కొనుజ్జాజు లక్ష్మణరావుశంతులుగారు మహమ్మదీయ మహాయుగ
మున వ్రాసినమాటలు నిట సుద్రాహరించెదను.

“ఈసాశ్వమంగరాజు పుత్తుడు గాలరాజు; అతనిపుత్తుడు గుండరాజు. ఇతడు ద్వితీయహరిహరరాయలయొద్ద మంత్రిగను దండనాయకుడుగను నుండెను అతనికుమారులిద్దఱు. తిమ్మరాజు, నరసింహరాజు ఈనరసింహరాజే ప్రస్తుతకథానాయకుడు. ఇతనితండ్రియగు గుండమరాజు విజయనగరరాజునొద్ద దండనాయకుడుగానుండి కొంతరాజ్యము సంపాదించెను సాళువనరసింహరాజు విజయనగరరాజ్యముయొక్క తూర్పుభాగమున కంతటికిని అధిపతిగా నుండి యకేకయుద్ధములలోఁ దనసరాక్రమముఁ జూపి సర్వజనులచేనాయకుడుగాఁ బరిగణింపఁ బడుచుండెను. విరూపాక్షరాజశేఖరరాయల కాలములోనితఁడు ప్రబలెను. విరూపాక్షరాయల ప్రభుత్వకాలములో నుత్కిలదేశాధీశుండగు పురుటోత్తమదేవగజపతి విజయనగరముమీఁదికి దండెత్తిరాగా ఈనరసింహరాజు వాని నోడించెను. ఇట్టితని బలము దినదినాభివృద్ధిఁ జెందుకాలములో విజయనగరరాజులు విషయలంపలులై తమ బలమును గౌరవమును పోఁగొట్టుకొనుచుండిరి. కడపటిరాజగు విరూపాక్షరాయలయొడఁ బ్రజలందఱికిని ద్వేషము కలిగెను. శత్రువులను జయింపలేనట్టి యుద్ధము, బ్రజల రంజింపలేనట్టియు రాజును బదభ్రష్టునిఁజేయుటయే మంచిదని తలచి, సాళువనరసింహరాజు, రాజయొక్క మశ్వేష్టితములు ప్రజలకుఁ దెలిపియు, దండనాయకుల కెల్లరకు బహుమతు లొసఁగియు నందఱిని వశపఱచుకొని, విషయాసందములో నిమగ్నుఁడై యున్న రాజును పట్టుకొనుటకుఁ దన సేనానాయకుని ముందుపంపెను. ఈవార్త రాజునకుఁ దెలిసినను, ఆవిషయాంధుఁడు దానిని నమ్మక వర్తమానము తెచ్చినవానినే చంపించెను. సాళువ నరసింహరాజయొక్క సేనానివచ్చి కోటనాకరిమించుకొని, తన్నెదిరించు వారెవ్వరును లేక లోనఁ బ్రవేశించెను. అప్పుడారాజు మేల్కొని తనకు సహాయముచేయు వారెవ్వరును లేరని చూచి, దొడ్డితోవను శాటిపోయెను. సాళువనరసింహరాజు రాజ్యరూఢుఁడై విజయనగరసామ్రాజ్యమునకుఁ బ్రభువయ్యెను. ఈరాజు

పరాక్రమశాలియగుటచే సంతకుఁ బూర్వ మన్యరాజులచే నాక్రమింపఁబడిన దేశమంతయుఁ దిరిగి సంపాదించెను. కాని యంత్య కాలము సమీపించుటచే ఉదయగిరి, రాయచూరు, కొండవీడు అను మూడుదుర్గములను మాత్రము సాధింపలేకపోయెను. అందుచే నతఁడు మరణసమయమున నీదుర్గములను మీరు తప్పక సాధింపవలయునని తపమంత్రి కాజ్ఞాపించెను. ఈరాజు న్యాయప్రవర్తనము కలవాఁడై ప్రజలను బుత్తులవలె రక్షించుచు, విద్వాంసులను మిగుల గౌరవించుచు నుత్తమప్రభువని వన్నికెక్కెను. ఈసాళువవారు తెలుఁగు వారుగాఁ గౌనవచ్చుచున్నారు. ఎందుకనఁగా విరికిఁ బూర్వపురాజులు కన్నడభూపాలయినను, ఈ వంశపువారు రాజ్యరూఢు లయినప్పటి నుండియుఁ దెలుఁగువారికి మంత్రిత్వ మొనఁగుటయుఁ దెలుఁగు కవులకు నాశ్రయ మిచ్చుటయుఁ దటస్థించెను. సాళువ సరసింహరాజు నొద్ద నాడెళ్ళ చిట్టి గంగనామాత్యుఁడను నియోగి బాహ్యుఁడు మంత్రిగానుండెను. ఈతని కాలమునఁ బిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రుఁడను విఖ్యాతకవి యీతని యాస్థానకవిగానుండి తైమిసీభారతమును గ్రంథమును రచించి యీతని కంకిత మిచ్చెను. ఈరాజు ౧౮౯౦ సంవత్సరములోనో, ఆప్రాంతమునో మరణ మొందెను "

పైనివ్రాసిన చారిత్రకవిషయములు క్లుప్తముగాఁ బరివీరనకవి రచించిన యాక్రిందిపద్యములవలనఁగూడఁ దెలియవచ్చుచున్నవి.

సీ. హరిపుక్షత్రియుండయ్య నామాజ్యంబు

గరిమఁ జేయని నాటికడను యొకటి

యోగీంద్రవంద్యుఁడయ్యను నుగ్రసేనుని

నోలగించిననాటి యొచ్చె మొకటి

భువనైకవీరుఁడయ్యను విభాకరతనూజు

తాఁపుఁ గోరిన నాటితక్క వొకటి

యాదిలక్ష్మీనాథుఁడయ్యను బలిదైత్యు

నడుగఁజోయిన నాటిహైన్య మొకటి

తే. తలఁచి మూర్ఖాభిషిక్తుఁడై ధరణిపతులు
గొల్వ నసహాయశూరత వెలసి దాన
శక్తి నవతార మిత్తిన శౌరిగౌరవ
క్షీతిపమాత్రుండె సాశ్వత్యసింహవిభుఁడు.

నీ. తిగుళభూములు తెంకులుగఁ జరించినదొడ్డ
జెవులపోతులనెల్లఁ జెండివైచి
భునమైన కండ్రొవ్వునఁ బాటుతెంభిన
యొడ్డిసి పెనులావు లూడ్డదన్ని
ఁజుతెంచి చక్కుగఁ బాలదుర్గముమెట్టి
సుడివడ్డచామలఁ జట్టుముట్టి
పెనుగొండకడ. వాల్మీకిభృష మొదలైన
ప్రతిపక్షులను హతాహతము చేసి

తే. సతకవుల త్రుప్పు డుల్పు వసంతవేళ
రాయమీసరగండ ధరావరాహ
విజయవిఖ్యాత గుండభూవిభు నృసింహ
సార్వభౌముని బిరుదైన సాళువంబు.

మ. ప్రతివారంబును నారసింహధరణిపాలుండు భూమీసుర
ప్రతితిం గామితవస్తుసంపదల సంభావించుచోఁ దత్కరో
ద్గతదానంబుసరి త్తటితృణసుఖోదంచన్మృగీలాచన
ద్యుతు లిందీవరదామసంపదలఁ జేయున్ దిక్పతిశ్రీలకున్.

మ. కనకాద్రిప్రతిమానధైర్య ! జగదేశస్థత్యసాభాగ్య ! మో
హనలీలానవపంచబాణ ! నిజబాహుశౌర్యవీరావిరా
జనయోపాయవిహార ! బోనగిరి, చెంచీకొమ్మ, ధారాపురీ
పెనుగొండాద్యఖలైక దుర్గవారణ ప్రేంభిత్రతాబోదయా !

ఈపద్యములను నాశ్వాసాద్యంత పద్యములను బట్టి చూచినఁ
గృతిపతియైన నరసింహ రాయలు దండనాయకుఁడుగా నున్నప్పుడుగాక

విజయనగర రాజ్యసింహాసనము నధిష్ఠించి మూర్ధాభిషిక్తుడై సార్వభౌముఁ డనిపించుకొనిన పిమ్మటనే జైమినిభారతిము గృహింపఁజేసి గన్నట్టుచున్నది. ఈనరసింహరాయలు క్రీ. శ. 1487 లో విజయనగరసామ్రాజ్యమును సంపాదించెనని యాక్రిందిపంక్తులలో లక్ష్యణ రావుపంతులుగారు వ్రాసియున్నారు.

“విషయాపక్తుఁ డగువిరూపాక్షరాయనిని ఆతని పెద్దకుమారుఁడగు రాజశేఖరరాయలు చంపించెను (౧౪౭౮) ఇతనిని ఈతని తమ్ముడగు రెండవవిరూపాక్షరాయలు చంపించెను. కానియీభాత్యహంతకుని పరిచాలన ప్రజల కిష్టమైనది. కాదు. ఆతనిదండనాయకుఁడగు సాళువ నరసింహరాజు సర్వజనులు తనకుననుకూలురుకాఁగా రాజును వెడలఁ గొట్టి రాజ్యమును ఆక్రమించు కొనెను. (౧౪౮౭)

—: క వి కా ల ము :—

ఈనరసింహరాయలు శ్రీతిరుమల వెంకటేశ్వరస్వామిభక్తుడైనట్లును, ఆస్వామి అనుగ్రహము ఫలనచే యీతినిరాజ్య మభివృద్ధి నొందినట్లును గవి పంచమాశ్వాసాది పద్యములలోఁ దెలిపియున్నాఁడు.

క. శ్రీవేంకటాద్రిసాధ ద

యావర్థితరాజ్య సన్నతార్థిజనమహీ

దేవాగ వైరినృపరా

జీవనికరచంద్ర నారసింహనరేంద్రా !

ఈనరసింహరాయలు శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామికి మూపాడుపేట, మంగోడు, నెలడ ఆలిపురము నను గ్రామములను, మరికొంత ద్రవ్యమును సమర్పించి, శిలాశాసనములను వేయించియున్నాఁడు ఆశాసనములనుగ్రంథవిస్తరభీతిచే నిందువ్రాయలేదు. ఆశాసనములు క్రీ. శ. 1456, 1467, 1468 (2) 1478, 1485 సంవత్సరములలోనివి. ఇందు మొదటియైదు శాసనములలోను నరసింహరాయల ప్రశస్తి “శ్రీమ

స్వహామండలేశ్వర మేదిసి మీసరగండక తారిసాశ్వ సాళువగుండయ
దేవమహారాజ తనయుఁ జైన నరసింహదేవర మహారాజు” అని
యున్నది. 1485 సంవత్సరపు శాసనములో “వీరగుండక్షీతిపతి కుమారు
లగు శ్రీమన్ సార్వభౌమనరసింహరాయ” అనియున్నది. దీనినిబట్టి
1485 వ సంవత్సరమునాటికే నరసింహరాయలు విజయనగర మహా
రాజ్యపట్టభద్రుఁ డయ్యెనని తెలియుచున్నది కావునఁ బినవీరనకవి.
జైమినిభారతమును క్రీ.శ 1485 సంవత్సరమునకుఁ బిమ్మటను 1490వ
సంవత్సరమునకుఁ బూర్వమునను రచియించెనని స్పష్టమగుచున్నది.
సార్వభౌమఁ మండలేశ్వరపదముల కంతగా భేదములేదనియు
నీరెండును సమానార్థమునందే శాసనములలో వాడఁబడియెననియు
నందుచే దీనినిబట్టి జైమినిభారత రచనాకాలమును నిర్ణయింపరాద
నియుఁ గొండఱుచున్నారు. కాని యీతని విషయమున నీభేదము
ఋత్విణింపఁదగినదియే యని నాయభిప్రాయము.

నాకుఁ దెలిసినంతవఱ క్రికవి రచనములలో నిదియే కడపటిది.
కావున నప్పటి కీతని కేఁబడి యలువదిసంవత్సరము లుండియుండ
వచ్చును. అందుచేత నీతని గ్రంథరచనాకాలము పదునైదవ
శతాబ్దియం దుత్తరార్థమై యుండునని నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును.

శ్రీనాథమహాకవి నైషధము నాంధ్రీకరించి పినవీరనకవికి
జూపించినట్లును, అందలి “గమికర్మకృతనైకసివృతః” అనువాక్యము
నెట్లాంధ్రీకరించితివని యడిగి “గమికర్మకృతనైకసివృతుఁడనై” యని
చేసిన తెలిఁగింపును విని యాక్షేపణ మొనర్చినట్లును నొకకథ ప్రచా
రములో నున్నది. ఇది కేవలము కల్పితము. నైషధాంధ్రీకరణము
పూర్తియైన కొన్ని సంవత్సరములకుఁ బిమ్మటఁగాని పినవీరనకవి
జన్మింపలేదు.

—: క వి ని వా స ము :—

ఈతని నివాసస్థానమునుగూర్చి మనకు లభించిన రెండు గ్రంథ
ములలోను గవియేమియుఁ జెప్పియుండలేదు. గృహనామమునుబట్టి

నై జాం రాష్ట్రమునందలి పిల్లలమఱ్ఱియును, శకుంతలాపరిణయమును బట్టి నెల్లూరుమండలమునందలి బిల్వగుంట పరిసరముననున్న సోమ రాజుపల్లెయునుఁ జైమినీభారతమునుబట్టి కర్ణాటరాజులకు రాజధాని నగరమైన విజయనగరమును, నీకవినివాసమని నిర్ణయించుటకుఁ దగిన ప్రదేశములు.

దాతల నాశ్రయించు సుకవులయొక్కయు, మధురసాస్వాదన మొనర్చు పుష్పంధయములయొక్కయుఁ దెంకిపట్టులను గనిపెట్టుట సుకరమగుకార్యము కాదు. ఈకవి నివాసము సోమరాజుపల్లెయో తత్పరిసరగ్రామమో యెయుండునని శకుంతలాపరిణయ పీఠికలో సరస్వతీపత్రికాధిపతులు వ్రాసియున్నారు. వారల్లు వ్రాయుటకుఁ గారణము, శకుంతలాపరిణయ కృతిపతి నివాస మా గ్రామమై యుండుటయు నాగ్రంథమునం దాగ్రామమును గవి విశేషముగా వర్ణించుటయునై యుండును. కాని యంతమాత్రమునఁ గవినివాస మాయూరని నిశ్చయింపవలనుపడదు.

ఈకవి తండ్రియైన గాదయామాత్యుని నివాసము పిల్లలమఱ్ఱి యను గ్రామమని, యావంశీయుఁడ ననిచెప్పకొను వెనుమళ్ల సోమ యామాత్యుఁడు తననీమంతిని పరిణయమందలి యాక్రిందిపద్యములలోఁ జెప్పియున్నాఁడు. ఇది సత్యమయ్యేనని, వినవీరన జన్మస్థానము పిల్లల మఱ్ఱియనుటకు సందియములేదు.

నీ కవివర్ణనీయుఁ డాగాదిరాజు వివేక

ఘనుఁడు పిల్లలమఱ్ఱి యనుపురమున.

నధివసించుటఁ జేసి యాపేర విఖ్యాత

మై ప్రకాశించె నయ్యన్వయంబు

మహనీయకీర్తి నమ్మంత్రికేభరుఁ డంతఁ

దనధర్మసతియందుఁ దగినయట్టి

సంతతి లే దన్నచింతాభరము పూని

యతిధైర్యసంపన్నుఁ డౌటకతన

శివునిగూర్చి తపంబు నేఁజేసి పుత్ర

రత్నములఁ గాంతు నన్నట్టియత్నము గని

యాత్మగృహమున నన్నదానాదికాగ్య

భరము సోదరవర్గము పాలనునిచి.

పినవీరనకవి యగ్రజుఁడైన పెదవీరభద్రుఁడు కర్ణాటదేశమున
కేఁగి డెబ్బదిరెండువేల సామంతుల కధికారియై రాయలవద్దనున్న
ట్రికిండి పద్యములలో సోమయామాత్యుఁడు చెప్పియున్నాఁడు.

సీ. అతిలాలితాకారు లాకుమారులు పెద

వీరభద్రుఁడు పినవీరభద్రుఁ

డన్ననామములచే నధికప్రసిద్దులై

యభివృద్ధిగాంచి రసంతరమునఁ

పెదవీరభద్రుఁడు పృథ్వీధీసుతకార్య

దక్షుఁడై కర్ణాటధరణి కరిగి

వాసిగా రాయసింహాసనమున నుండి

యధికలౌ రాయదాయాదులకును

మితయు డెబ్బదివేలసామంతులకును

దానె యధికారియై మహాస్థానులందు

సకలమంత్రివరేణ్యులు సన్నుతింప

భూసుతం బైనకీర్తి విస్ఫూర్తి గనియె.

దీనినిబట్టిచూచినను, పినవీరనకవి నివాసము సోమరాజుపల్లి
యని స్థిరపడదు. శకుంతలాపరిణయ రచనాకాలమున నెల్లూరు
మండలమునందు పంటరెడ్డిప్రభువులు కవుల నాదరించుచుండుట
నెఱింగి పినవీరభద్రకవి శకుంతలాపరిణయమును వారికిఁ గృతియీ
దలంచి యచ్చటికివచ్చి, నియోగిబ్రాహ్మణ ప్రభువైన వెన్నమంత్రి

తన్నాదరించుటచేఁ దాత్కాలికముగఁ గొంతకాలము సోమరాజుపల్లి యందుండిన నుండియుండును. పిమ్మటఁ గర్ణాటకమునకు వచ్చి జైమినిభారతమును రచించి సాళువనరసింహభూపతికిఁ గృతి నొసంగి యుండును. ఈతని యన్నయైన పెదవీరన, యేకర్ణాటరాయలయొద్ద దండనాయకుడుగ నుండెనో తెలిసికొనుటకుఁ దగిన యాధారములు దొరకలేదు. కర్ణాటమును బాలించినసంగమవంశజులగు విరూపాక్ష రాయులయొద్ద నుండిన నుండవచ్చును. లేదా యీసాళువనర సింహరాయలయొద్ద నుండిన నుండవచ్చును.

—: కవి ప్రభావమును దెలుపు కథలు :—

ఈకవి ప్రభావమును సూచించుకథ లనేకములు కలవు. కాని యిందు రెండువిశేష ప్రచారములో నున్నవి ఈకవి యన్నగారైన పెదవీరభద్రుఁడు జపము చేసికొనుచు నేకాగ్రచిత్తము లేనివాఁడై యప్పుడే తపభార్యకు నగలుచేయించువిషయము మనసునకు రాగా నందునుగూర్చి యాలోచించుచుచుండెననియు, నింతలో నెవరో పెద్ద మనుష్యుఁడొకఁడు వచ్చి పినవీరన్నను “మీయన్నగా రేమి చేయు చున్నారని” ప్రశ్నింప నాతఁడు జపము చేసికొనుచున్నాడని చెప్పటకు మాటుగా మాయొది నెగారికి నగలుచేయించుట కాలో చించుచున్నారని ప్రత్యుత్తర మొసంగెననియుఁ జెప్పెదరు.

సాళువనరసింహరాయలు జైమినిభారతమును రచించుటకుఁ గొంతకాలము గడువొసంగెననియు, నాకాలములోఁ బినవీరన గ్రంథ రచనమునకై ప్రయత్నింపక విలాసముగాఁ గాలముగడుపుచుండె నని యు, నన్నగారు గడువుసమీపించుచున్నదని చెప్పినను లక్ష్మముచేయక కాలమును వ్యర్థముగాఁ గడపి, తేపటిదినమున గ్రంథమును సమర్పింప వలసినదినము కాఁగా నారాత్రి తనగది నలికించి ముగ్గు లేర్పరిపించి యావునేతితో దీపమునుబెట్టి సరస్వతిని బ్రార్థించెననియు, నామె ప్రత్యక్షమై శతఘంటములతో గ్రంథమును రచించుచుండెననియు,

బ్రాహ్మణసంతర్పణమున నొక్కసారిగాఁ బూర్ణిలు నమలునప్పుడు కలుగునట్లున్న యాధ్వనినివిని యిది యేమియో యని పెదవీర భద్రుఁడు తల్గుపుసందునుండి చూడఁగా బావగారు వచ్చిరినిచెప్పుచు సరస్వతి యదృశ్య యయ్యెననియు, నామె వ్రాసెనని మిగిలిన స్వల్పభాగమును చివరీరస పూరించి మఱునాఁడు రాజసభకుఁ గొంపోయెననియు గ్రంథరచనా విషయమున మాటపై మాటరాఁగా “వాణినారాణి” కాదా యని పినవీరస పలికినవాక్యములకు రాజును సభ్యులును గోపింప, సభలోఁ దెరవేయించిరేని వాణియే మీకుఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చునని కవి యనియెననియు రాజుట్లు చేయింప సరస్వతి తన స్వర్ణకంఠహస్తమును దైరవైఁజూపి “ఔను. ఔను” అనిచెప్పెననియు నొకకథ పూర్వమునుండియుఁ జెప్పఁజూచుచున్నారు. పినవీరసకవి భారతీమంత్రోపాసకుఁడనియు, నాశుభారగా కవిత చెప్పఁగలవాఁడనియుఁ దెప్పట కీకథ నెవ్వరో కల్పించియుండుదు. పినవీరసకవి భారతీమంత్రోపాసకుఁడని జైమినీభారత మందలి యాశ్రిందిపద్యము తెలుపుచున్నది.

సీ. ప్రణవపీఠమున మంత్రప్రసంగంబు గొల్ప

నుండు నేదేవి పేరొలగంబు

శావజ్జులకుఁ బరాపశ్యంతి మధ్యమా

వైఖరు లేదేవి వర్ణసంజి

జపహారకీరపుస్తక విపంచిసమంచి

తంబు లేదేవి హస్తాంబుజములు

కుండేందుమందారకందభీబృందంబు

చంద మేదేవి యానందమూర్తి

తే కాంచ నేదేవి కాంచనగర్భచతుర

పూర్వదంతకవాటవిస్ఫుటమనోజ్ఞ

చంద్రకాంతశిరోగృహస్థలవిహార

మమృహదేవి వాగ్దేవి నభినుతింతు.

—: ఈకవి యేశాఖాబ్రాహ్మణుడు? :—

ఈవినివీరనమహాకవి బ్రాహ్మణుడు. ఏశాఖయుడు! ఏగోత్రమువాడు! అనువిషయములలోఁ బండితులు భిన్నభిప్రాయములైనారు. కవిత్వవిషయమున నపమానపృజ్ఞ గలవాఁడనియుఁ గవిత్రయమువారితోఁ దుల్యుఁడనియు నాతని రచనములే చాటుచున్నవి. ఆతఁడేశాఖవాఁడైనను, ఏగోత్రమువాఁడైనను, గవిత్వగౌరవమునకుఁ గొఱంత రానేరదు. అయినను శాఖాగోత్రముల విషయమున మూకీభావము వహించుటకంటె దెలిసినంతవఱకున్న విషయముల బాతకుల యెదుట నుంచుట యర్హతకారులపని కావున నాసంగతుల నిటఁ దెల్పి నిర్ణయము బాతకలోకమునకు విడచుచున్నాఁడను.

ఈకవి తనసోదరునిగూర్చిగాని, తండ్రినిగూర్చిగాని, తనపూర్వులను గురించిగాని, మనకు లభించిన రెండుగ్రంథముల యందుఁ బ్రత్యేకముగ నేమియుఁ జెప్పియుండలేదు ఈతని యితరరచనము లీగ్రంథముల కంటెఁ బూర్వరచనములు గనుక ప్రథమరచనలయందేమియునఁ జెప్పియుండనేమో తెలియదు అట్టిరచనలు లభించి యున్నయెడల నీయభిప్రాయభేదమున కవకాశమే యుండకపోవును. ఈతనిగద్యలలో “గాదె యామాత్యపుత్ర” అనిమాత్రము ప్రాసికొని యున్నాడు. జైమినిభారతమొదలి గద్య స్క్రింద పోయుచున్నాఁడను.

“ఇది కీభారతీ తీర్థ కీచరణకరుణాపాత్ర గాదెయామాత్యపుత్ర విషయవిద్యాసముద్ర పినవీరభద్రప్రణీతం బైన జైమినీభారతము” శకుంతలాపరిణయగద్యమునందు “విషయవిద్యాసముద్ర” యనుటకుబదులుగా “ఆరాధితామరవీరభద్ర” అనియున్నది. తక్కినదంతయు సమానము.

“అమాత్య” “మంత్రీ” శబ్దములు నియోగ బ్రాహ్మణ సూచకముగా గ్రంథములయందుపయోగించుచుండుట సర్వసామాన్య

విషయము అపదవులను వహింపనివారికిఁగూడ నాపదముల నుప
యోగించుట యనేకగ్రంథములలోఁ గాననగును. అందులకు శకుం
తలాపరిణయమే యొకనిదర్శనము. అమాత్యమంత్రీశబ్దములకు వ్యత్య
త్యర్థమేమి? ధర్మశాస్త్రములయందును రాజనీతిగ్రంథములయందును
నాశబ్దవాచ్యుఁ డెట్టివాఁడుగా నిర్ణయింపఁ బడియున్నది? యనువిష
యనముతో మనకిటు బ్రసక్తి లేదు. ఈశబ్దములు నియోగి బ్రాహ్మ
ణపరమున రూఢియైయున్నట్లు బహుగ్రంథములవలనఁ దెలియు
చున్నది. కావున నాయర్థమునే గ్రహించి విమర్శన మొనర్పవలసి
యున్నది. సామాన్యముగా వైదిక బ్రాహ్మణులకుఁ బూజ్యార్థద్యోత
కములగు “అర్య” “భట్ట” శబ్దములను గ్రంథములయందు వాడు
చుందురు. నియోగి బ్రాహ్మణ కవులలోఁ గొందఱికి “అర్య”
“భట్ట” శబ్దము లుపయోగించినట్లు శ్రీనాథభట్టాదులవలనఁ దెలియ
వచ్చుచున్నది కాని “అమాత్య” “మంత్రీ” శబ్దము లుపయో
గించిన వైదిక కవులు గానరాదు ఎక్కడనైన నొకరిద్దఱున్నను నది
సామాన్యవిధికాదు. నియోగి బ్రాహ్మణులలో నామాంతమున “రాజ”
అనిచేర్చుట గన్పట్టును. కాని వైదిక బ్రాహ్మణులలో నట్టియాచార
ము గానింపదు.

గాదెయమాత్యపుతుఁడనని గద్యలో వ్రాసికొనియుండుటచే
నీతఁడు నియోగి బ్రాహ్మణుఁడని నిశ్చయింపవలసియున్నది.

ఇచ్చట సామాన్యవిధిని విడిచి ప్రత్యేకవిధి నన్వయింపఁజేయ
వలయు ననినచో గాదెయ వైదిక బ్రాహ్మణుఁడై మంత్రపదవి నధి
ష్టించినట్లు చూపవలసియుండును తనతండ్రియు, చాతయుఁ గవులని
మాత్రమే పినవీరని యీకింది పద్యములోఁ జెప్పియున్నాఁడు. కాని
మంత్రిత్యపదవి వహించినట్లు చెప్పియుండలేదు.

క. తాతయుఁ దండ్రియు నగ్ర

భ్రాతయును చాను భువనభాసురకృతిని

ర్మాతలు పిల్లలమఱివి

భ్యాతునిఁ బినవీరుఁ బోలఁగలరే సుకవుల్.

గాదెయ మంత్రిత్యమును వహించెనని చెప్పుటకుఁ దగిన యాధారములు గన్పట్టుటలేదు.

పినవీరనకవికి సమకాలికుఁడో, యిండుక తరువాతివాఁడోయైన కొఱివిగోపరాజు పుర్రవ్యపులను స్తుతించుటలో నియోగిబ్రాహ్మణకవులనుమాత్రమే వర్ణించిన యీక్రింది పద్యములోఁ బిల్లలమఱి పినవీరన్ననుగూడఁ జేర్చియున్నాఁడు.

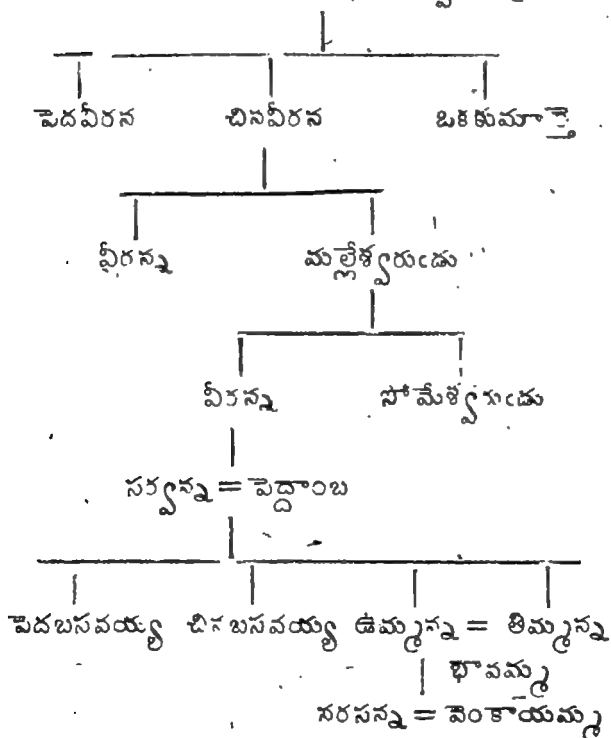
చ. అనఘు హుళక్కి-భాస్కరు మహామతిఁ బిల్లలమఱి పీరరాజును ఘను నాగరాజుఁ గవిసోమునిఁ దిక్కససోమయాజిఁ గేతనకవి రంగనాథు నుచితజ్ఞుని నెఱ్ఱుని నాచిరాజుసోమన సమరేశ్వరుండలఁకు మత్కులచంద్రుల సత్కవీంద్రులన్

ఈపద్యమునుబట్టి చూచినను నీకవి నియోగిబ్రాహ్మణుడనియే తేలుచున్నది. పినవీరనకవికిఁ దరువాత నూఱుసంవత్సరములలో నున్న ముద్దరాజురామన్న రాఘవపాండవీయమునకు వ్యాఖ్యానమువ్రాయుచు ప్రథమమీఁది కచటణపలకు గనదదవ లాదేశ మగునన్నసూత్రము ప్రాసస్థానమున నిత్యముగాని తదితరస్థలములయందు వైకల్పికమని దెలుపుట కుదాహరణముగఁ బినవీరన విచిత్రమైన శకుంతలాపనిణయమునందలి పద్యము నిచ్చుచు “పిల్లలమఱి పినవీరమరాజు గారున్ను” అని వ్రాసియున్నాఁడు దీనినిబట్టి చూచినను జరకాలము నుండి యీకవి నియోగిబ్రాహ్మణుడుగ నే పరిగణింపఁ బడుచుండెనని తెలియుచున్నది

పినవీరన వంశములోనివాడ నని చెప్పుకొనిన పెనుమళ్ళ సోమయామాత్యుఁడు తన సీమంతినీపణియములోఁ బినవీరన తండ్రిని “గాదిరాజు” అని-వ్రాసియున్న పద్యమును బై నివ్రాసియున్నాఁడను.

మధ్య నొకటి రెండు పుర పాంతరముల చేరులు తెలియక విడచిపెట్టి నను, సోమయామాత్యుడు గాదిరాజు మొదలుకొని తాను తుదగాఁ గల వంశమును బేరులతోఁగూడ వర్ణించియున్నాఁడు. పాఠకులకు సుబోధక మగునట్లు వంశవృక్షము స్కీకింద నిచ్చితిని.

0 గాదిరాజు = నాగమాంబ (భరద్వాజగోత్రుడు)

గాదిరాజునకు సంతానము కలుగకపోగా నాతఁడు శివునారాధించి తనయులం గాంచెదనని శ్రీశైలసమీపారణ్యమునకుఁ బోయి కలబందపలుకులం దినుచు నుగతపంబు సేసియుఁ గార్యంబు గానక సంతకంఁపె నివివారణ్యమున వేయిసంవత్సరములనుండి తపంబు చేసికొనుచున్నయుకసిద్ధుని నాశ్రయించి మంత్రోపదేశమునొంది బిల్వప్రమాత్రాహరిణ్ణై యామహామంత్రమును బునశ్చరణ సేయుచు వీరభద్రేశ్వ

చునారాధించి యాజేవునితోఁ బోరాడి సంతానవరముఁబడసి తదంశచే నిరువురుగవలగు పుత్రులం గనియెను. వారే పెనవీరన, పినవీరననామ ధేయులు. పినవీరన వీరభద్రాచారముగుటకు నిదర్శనముగజనియించు సమయముననే జడధరియించి పుట్టెనట ! తగువారితో వీరుపురకు సోదరియై భద్రకాలియంశమున నొక యాడశిశువుఁ గలిగెనట. ఈయంశములను దాదాపుగ ముప్పది పద్యములలోఁ గవి చెప్పియున్నాడు. గ్రంథవిస్తరభయమున నాపద్యముల నిండియలేదు. పినవీరన కేడనిమిది తరమలలోనివాఁడగు సోమయామాత్యుడు చెప్పినమాటలను విశ్వసించకుండుటకుఁ గారణమగపడదు.

పై నివ్రాసిన విషయములనుబట్టి పినవీరనకవి నియోగిశాఖా బ్రాహ్మణుడని స్పష్టమగుచుండగాఁ గొందరీతినిని వైదికశాఖా బ్రాహ్మణుడని వాదించుచున్నారు. వారివాదమున కారాములు రెండు. మొదటిది పినవీరనకవి జైమినీభారతమునఁ బూర్వకవులను నుతించుచు వ్రాసిన :—

మ. కవులం బంకజగర్భసన్నిభుల వక్కాణింతు వల్లీకసం

భవునిన్ వ్యాసునిఁగాలిదాసు బిలహనున్ బాణున్ మయూరున్ శుకున్
భవభూతిన్ శివభద్రున్ మల్లణుని ఘంటామాఘునిం జోరు భా
రవి మానన్నయభట్టుఁ దిక్కకవి నెత్తాప్రగ్గడన్ సోమునిన్.

అను పద్యములో నన్నయభట్టును 'మా' నన్నయభట్టు అని చెప్పట. రెండవది శృంగార శాకుంతలమున :—

క. అసుకవిచేత శివభద్ర

నాసక్తునిచేతఁ గశ్యపాస్వయుచేతన్

భాసురనవకవితాల

క్షీసదనునిచేత వలయుఁ గృతి చెప్పింపన్.

అనుపద్యములోఁ గవి తాను కశ్యపగోత్రుఁడ నని చెప్పుకొనుట.

—: ఈ క వి గో త్ర మే మి! :—

పిల్లలమఱ్ఱయను గృహనామము గలవారు వైదికబ్రాహ్మణులలోను నియోగిబ్రాహ్మణులలోను గూడఁ గలరు. వైదిక పిల్లలమఱ్ఱ వారు కాశ్యపగోత్రులు. నియోగిపిల్లలమఱ్ఱవారు భారద్వాజ గోత్రులు. నన్నయభట్టు శబ్దమునకుఁ బూర్వమందున్న 'మా' యనునక్షరము, పినవీరనను వైదికబ్రాహ్మణుఁ డగుటకు దగినంత సాక్ష్యము కాబాలదు. నన్నయభట్టు వైదికబ్రాహ్మణుడనుట నిర్వివాదాంశమైనప్పుడిది కొంతవఱకైన నుపయోగించునేమోకాని, యదియును వివాదాంశమైనప్పు డీవాదమువలన నుపయోగముండదు. ఇతరసాక్ష్యమువలనఁబినవీరన నియోగిబ్రాహ్మణుడని నిర్ధారణమయ్యెనేని యప్పుడు నన్నయకూడ నియోగి కావలసివచ్చును. నన్నయను బ్రత్యేకముగా నుతించిన శకుంతలాపరిణయములోని యీక్రింది పద్యములో 'మా' యనునక్షరముగాని, అయర్థమును సూచించుమఱియొక యక్షరముగాని పదముగాని లేదు. అందుచే నన్నయయుఁ దానును నేకశాఖకుఁజెందిన వారమని సూచించుటకై పినవీరనకవి వై పద్యములోని 'మా' యనునక్షరము నుపయోగింపలేదని యెఱుంగవలయును.

క. ఇట్టల మగుమతి భారత

ఘట్టమునకు నడవ యచ్చుఁ గట్టినకవితా

పట్టాభిషిక్తు నన్నయ

భట్టోపాధ్యాయుఁ దలఁచి పరమప్రీతిన్.

నన్నయభారతమును బినవీరనజైమినీభారతమును నాంధ్రీకరించుటచే వారిగ్రంథములు భారతనామసామ్యము నొందినందున జైమినీ భారతములో 'మా' యుపయోగించేనేమో లేక 'నా' కుబడులు లేఖకులు ప్రమాదమున 'మా' యనివాసిరో మాయని వ్రాసినను అంతమాత్రమున శాఖైక్యము నదిసూచింపదు. శ్రీనాథమహాకవి హరవిలాసములో వైశ్యుడైన తిప్పయ్యకెట్టిని "మా"తిప్పయ్యకెట్టి

యని వాసియున్నాడు. తిప్పయ్యెట్టివై శ్మశ్శుండు శ్రీనాథుండు నియోగి బ్రాహ్మణుండు. ఇట్టి యదాహరణములింకను జూపవచ్చును. కావునఁ “మానన్నయభట్టు” అనువాక్యములోని ‘మా’నుబట్టి వినవీరనవైదిక బ్రాహ్మణుడని నిర్ణయింప నవకాశము లేదు

ఇతను గాశ్యపగోత్రుడనువిషయ మున్నది వినవీరన జైమినీ భారతమున నెచ్చటను దనగోత్రమును జెప్పియుండలేదు. పైనిజెప్పిన కందపద్యమునందప్ప, శకుంతలాపరిణయ గద్యయందుఁగూడఁగవి తన గోత్రమును జెప్పియుండలేదు జైమినీభారతమున గంధారమున గద్యకుముందుఁగవియొక్క యుఁగృతిపతియొక్కయు నామాదికమును చెలుపుచు నొకనీపద్యమును వ్రాసియున్నాడు.

నీ నీకును మల్లమాంబా కుమారునకు సో

మకులాంబునిధి పూర్ణిమావిధునకు

భరతకీర్తికి దులాపురుషాదిచానాంబు

జంబాలితాస్థానసౌధునకును

బరరాజభీకంధరణీవరాహున

కాత్రేయపవిత్రగోత్రునకును

గుండయనరసింహమండలేశ్వరునకు

నభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధి

తే. కరముగా భారతీర్థగురుకృపాస

మృద్ధసారస్వతుండు సత్కవీంద్రపఞ్చుండు

కకవిమల్లకజ్జోల్లసత్కులిశమాస్త

పల్లవుండుచెప్పె చినవీరభద్రసుకవి.

ఈపద్యములోఁగృతిపతియొక్క గోత్రమునుజెప్పియుఁగవి తన గోత్రమును జెప్పలేదు. వినమళ్ళసోమయామాత్యుండు పైనివాసిన పద్యములలో చిల్లలమట్టివారిని భారద్వాజగోత్రులనియే చెప్పియున్నాడు. కశ్యపగోత్రుడని చెప్పబడిన కందపద్యమును సోమనామా

త్యుండ చదివియుండలేదా! చదివియుండనేని యీ వీరభద్రకవిని
దన పూర్వవిగా వర్ణించుకొనుటయు భారద్వాజగోత్రుడని చెప్పట
యు సంభవింపదు. ఈపద్యము నాతడు చూడక యుండవలయును
లేదా యీ పద్యములేని ప్రతి యాతనికి లభించి యుండవలయును.
అట్లయినచో నీపద్యము ప్రక్షిప్తమై యుండును.

సోమయామాత్యుని నీమంత్రిని పరిణయములొని వంశ వర్ణన
మును జదివినవారికి, శకుంతలా పరిణయములొని పైకందపద్యము
నాతడు చూడలేదనుటకంటె నాపద్యములేని ప్రతి యాతనికి లభించి
యుండునని తలచుటయే నమంజసముగ నుండునని తోచును. అయిన
నీపద్యమును దొలగించినచో నర్థము చెడకుండ నాకథపట్టు సరిగా
నుండునా! అని యోచింపవలసియున్నది యీకందపద్యము కృతిపతి
కృతికర్తను వర్ణించుచు గృతినొందుటకై తనతలంపును వెల్లడిచేయు
సందర్భమున నున్నది కవి యిట్టిసందర్భమును జైమినిభారతము వం
దును గలుగఁజేసియున్నాడు. ఈరెండుగ్రంథములనుండియు నాకథ
పట్టుల నిట న్నాయుచున్నాడను పాఠకు లీక్రిందపద్యములను జదివి
వై కందపద్యము యొక్క యవసర మున్నదియు లేనిదియు నిర్ణయిం
చెదరుగాక !

వ. ఆరాజపరమేశ్వరుం డొక్కనాడు ... పురాణేతి హాసకథా
ప్రసంగంబుల వినోదించుచు... .. జై. భా. ౧౫

వ. ఆమంత్రిమందారం బొక్కనాడు పురాణేతిహాస ప్రసంగంబుల
వినోదించుచుఁ దనమనంబున... .. శ. ౬. ౧౫

ఉ. ఆదట సప్తసంతతులయందును నొక్కొక కాలమందుని
చ్చేదముగల్గు నాటిటికిఁ జెప్ప విపర్యయమేయగంబునన్
లేదు కవిత్వసంతతికి నిక్కము తత్కవితావిలాసమున్
జాతులు నివృత్తైవము ప్రసాదమునౌ హరికీర్తనంబునన్.
జై. భా. ౧౬

కా. నల్లిల్లుం గుడియు న్వనంబును విభానంబుర దటాకంబు రం
జిల్లుం గొండొకకాలమేగ నవి విచ్చేదరంబునుం బొందు నే
పొల్లుం బోవిది కీర్తికిం గృతియ పో భూమండలిం దానికిం
దెల్లం బిప్పుడు రామభారతకథాధీనప్రబంధావళుల్...

శ. ప. ౧౬

క. నామది నిరతము భారత

రామాయణకథలఁ బ్రేమ రంజిలు నందున్

జైమినిభారత మనఁగా

భూమి నపూర్వము పురాణముల గణయింపన్. జై. భా. ౧౭

నీ. వల్మీకసంభవు వాక్యసంపన్నత

దశరథాధీశనందనునికీర్తి

సాత్యవతేయు వాచావిలాసంబునఁ

గొంతేయపంచకాగ్నిఁ ప్రకన్తి

చిత్తపవచన రాజనిబంధనంబున

ధారమహాపురాధ్యక్ష మహిమ

కాలివచోవిశాలతాప్రౌఢత

వికృతనూదిత్యభూవిభునిచరిత

తే. మఱియుఁ దత్తత్కవీంద్రసమగ్రవాగ్వి

భూతిఁ దెలుపుచు నున్నది పూర్వరాజ

శీలదానాదిచర్యావిశేషములను

గీర్తిసదనంబు కృతియ తర్కింప ధరిణి... శ. ప. ౧౭

తే ఆపురాణంబు గనఁ దెనుఁ గయ్యె నేనిఁ

జెప్పనేర్పినకవియుఁ బ్రసిద్ధుఁ డెనిఁ

దెనుఁగు నుడికారమున మించుఁ గనియె నేనిఁ

గుండనము కమ్మవలచినచంద మగును.

జై. భా. ౧౮

క. ఆచంద్రతారకంబుగ

భూచక్రమునందుఁ గీర్తి బోషింపఁగఁ దా

రోచిష్టవగుఁ పబంధము

వైచిత్రీ యొనర్చు సుకవివరుఁడు గలిగినన్ ... శ.ప. ౧౮

సీ అమృతాంశుమండలం బాలవాలము గాఁగ

మొలిచె నొక్కటి జగన్మోహనముగఁ

జిగిరించె విజయసింధుగల్గెత్తైతవడింభ

శయనీయవరపలాశములతోడఁ

భిత్తదేవతలకు నంచితసత్త్రిశాలయై

చెట్టు గట్టెను గయాక్షేత్రసీమ

నిలువ నీడయ్యె నింతవరప్రియకళా

కోటీరునకు భోగిగుండలునకు

తే మొట్టిమాత్రంబె పిల్లలమొట్టి పేరు

పేరువలె గాదు శారదాపీఠకంబు

చారిలోపలఁ బిలవీరుచాక్యసరణి

సుసులకు నెల్ల గర్భసాయనంబు

తై. భా. ౨౨

సీ నన్నచార్యుఁడు ప్రబంధప్రౌఢవాసనా

సంపత్తి సొంపు పట్టింపనేర్చు

తిక్కన ముద్దు చాక్కీకామోదంబు

చెలుపు కర్ణముల వాసింపనేర్చు

నాదిరాజునిసోయి వాచ మహత్త్వంబు

సాగభంబుల వెదచల్లనేర్చు

శ్రీనాథభట్టు భాష నిగుంభంబుల

పరిమళంబులగూడఁ బఱచనేర్చు

తే. మహితగుణశాలి నిల్లలమొట్టివీర

నార్యుఁ డాయుటఁ బైతామహం బగుచును

వెలయుచున్నది నేడు కవిత్వలక్ష్మి

యథులపక్క-వినికరంబు నాదరింప

శ. ప. ౧౨

క. అని విన్నపంబు చేసిన

ననుఁ గనుఁగొని యలరి నాధనంబు ఋణముగాఁ

దినక యుపార్జించెయశో

ధన మిటుగావలదె యాశ్రిత్యం బనుచున్ జై. భా. ౨౩

మ. అని సాధ్యముణి నాగమాంబకును విద్యాభారతీజాని గా

దనకుం బుత్తుని వీరభద్రపదపద్మద్యానశుద్ధాంతరం

గుని నన్నుం బిలిపించి లోనఁ దనకొరకు ల్గుదడింపంగ మ

న్నన దైవాటంగ గాంవించి పలికెన్ గంభీర వాక్పాఠిమన్.

శ. ప. ౨౧

పై పద్యములలో సంశయాత్మకమైన కందపద్యము నీయలేదు. ఆపద్యము శకుంతలాపరిణయములో 20 వ సంఖ్యకలది ఆపద్యమును విడిచి వేసినను కథపట్టునకు లోపమురా లేదు. ఆపద్యము శేవలము గోత్రమును జెప్పబుకే వచ్చినట్లు కనుపట్టుచున్నది. కవినామమును, ఆతని తలిదండ్రులనామములను, ఆతనియిష్టదైవనామమునుగూడ ౧౯, ౨౧ వ పద్యములలోఁ జెప్పియున్నాఁడు. గోత్రమును జెప్పఁదలచినచోఁ గవియాపద్యములోనే చెప్పియుండును. కాని యందుకొఱకుఁ బ్రత్యేకముగ నొక పద్యమును వ్రాయ నగత్యములేదు.

ప్రతీ ప్రమని యనుకొనుచున్న పద్యములోని “శివభజనాసక్తుని చేత” ననువాక్యముకూడ నీపద్యము ప్రతీ ప్రమనునూహకు బలముసంగుచున్నది. పిన్వీరభద్రుఁడు శివభజనాసక్తుఁడైన పైచ్చటను జెప్పియుండలేదు. గద్యలో “ఆరాధితామరవీరభద్ర” అనివ్రాసికొనియున్నాఁడు. పైకందపద్యమునకుఁ దరువాతిపద్యములోనే “వీరభద్రపదపద్మద్యానశుద్ధాంతరంగుని” అని చెప్పకొని యుండుటచే

నాపద్యమునకు ముందు పద్యములో “శివభజనాసక్తునిచే” నని పునరుక్తిగ గవి చెప్పియుండఁడు.

పైనివాసిన యంశములన్నిటిని నిష్పాక్షికముగ విమర్శించినచో నీకర్తృపద్యము పక్షిష్టమనియు, చినవీరన నియోగిబ్రాహ్మణుఁ డనియు దోషకమానదు. ఇతఁడు నియోగిశాఖకుఁ జెందినవాఁడని యీతనిగఁజ్యయిందలి “గాదెయామాత్య” శబ్దమే స్పష్టముగాఁ జెప్పుచున్నది.

వినవీరనమహాకవి యనర్గళమైన కవికాధారగలవాఁడు. ఈతని శైలి తెలియుటకై కొన్ని పద్యములను వ్రాసి యీతనిచారిత్రిమును ముగించెదను.

—: ఇతఁడు ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడను నుతింపలేదా :—

ఈతఁడు శకుంతలాపరిణయమున నెఱ్ఱాప్రెగ్గడను నుతింపలేదు. జైనుసీధారతమున నుతించియున్నాఁడు. దీనికిఁ గారణము శకుంతలాపరిణయకృతిపతియైన చిల్లరవెన్నయమంతి) కుటుంబమునకును నెఱ్ఱాప్రెగ్గడ కుటుంబమునకును వివాదముండియుండుననియు నందుచే నాకృతిపతి యెఱ్ఱాప్రెగ్గడనుగూర్చి యొక్కమాటనైనను దనగ్రంథమున వ్రాయనీయలేదనియు శ్రీకృతుమళ్ళ అచ్యుతరావుపంతులు గారాంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రికలో (సంపు ౧౬ సంచిక ౨-3) వ్రాసియున్నారు. ఆహేతు వాధారరహితమును నసమంజసము నని యభిప్రాయము. శ్రీనాథమహాకవి యెఱ్ఱాప్రెగ్గడను గాశీఖండమున స్థించి భీమఖండమున నుతింప లేదు. దీనికి గారణ మేమందుము ?

—: మచ్చపద్యములు :—

జైమినిభారతము:—

ఉ. అంగవిహీను నిల్లటపుటల్లునిఁ బల్లదు నీచభామినీ
సంగతు వామనున్ బధిరు సాధ్వసమానసు మామఁ గముకున్
వెంగలి నంగనాజితుని నిర్దయుఁ గోధిఁ బ్రమత్తు మంతిరి: జే
యంగొఱగామికెల్లఁ గుదురంచు గణింతురు నీతికోవిదుల్. ౧ ఆ.
మ జననీ ! భూపతి ధర్మనందనునియజ్ఞం బర్హిలిం జూడఁ గో
రి ననుం గట్టడ చేసెఁ బట్టణము వారిం గొంచుఁ బొమ్మంచు నీ
వును వేగం బయఁంబు గమ్మన సుదేవుం జూచి కోపించి యీ
ధనధాన్యాదులు వీఁటిబుచ్చి ననుఁ బుత్రా! పెళ్ళిరమ్మందురే.
౨ ఆ.

ఉ. జూడరి దుష్టు దుర్వ్యసనుఁ జోరుని సజ్జనదూషకున్ మృషా
వాదిఁ గృపావిహీను గృహవప్రవిఘాతకుఁ గోభి సంతత
స్వోదరపూరకున్ బిశును నుద్ధతునిం బెడబాయు లక్ష్మివే
దాదినను స్తవిద్యలు పరాన్నపరాయణుఁ బాయుకై వడిన్ 3 ఆ.

ఉ. దుగ్ధయరాజమండలవిఘంతుడమూర్తి యుధిష్ఠిరకృతూ
త్స్నిత మైనయీహయవతంసము ద్రిమ్మర సంగరక్షగా
నర్జనుఁ డేగుడెంచు నిటఁగోక్షనిగెల్చినజోదు వికృమో
పార్జితలీలఁ బట్టుడు రయంబునశూరులు ధాశిఁ గల్గినన్. ౪ ఆ.

చ. కనుఁగొని నన్ను నాహవముఖంబున మార్కొని నిల్వ నీక కా
దనిమిషసిద్ధసాధ్యులకు నైన నసాధ్యము కార్యకాంక్ష నె
మ్మనమునఁ గల్గెనే దురభిమానము మాని ప్రియం బెలర్ప న
న్ననసిన వేడ్కతోడవరియింపు హయంబుఁబరిత్యజించుదన్. ౫ ఆ.

మ సరవిం జేకొని జాతకర్మముఖసంస్కారంబులున్ వేదకా
శ్రుతహస్యంబులు గార్ముకాది వివిధాశ్రుప్రేధియుం బాపని

ర్హరణంబై నతికెక్కు రామకథయున్ రాజేంద్ర! వాల్మీకి స
త్కరుణన్ మాకెఱిగించె గాంచ మము సీతాదేవి యిక్కాన
లోన్. ౬ ఆ.

శా. మాతల్లిన్ వనితామతల్లిని సభామధ్యంబునం దొల్లి యు
ప్రీతుల్ పల్కినపాతకంబునకుఁ జేరెం గాల మివ్వేళ ని
న్నాతంకంబునఁ బెట్టుచున్నపితృపుత్రాశల్ విస్మించి నీ
సూతుం గృష్ణుఁడలంచుకొ మ్మనఁగ నచ్చొబుట్టెనుత్పాతముల్
2. ఆ.

చ. అతులితధ క్తిఁ గృష్ణుఁ గనకాసనసంగతుఁ జేసి రత్నసం
గతుల నలంకరించి యమనందనుఁ డర్థిలి ధాగవోసఁ ద
త్కృతుఫల మమృహాత్మునికరంబున నప్పు డనల్పకల్పక
క్షీతిరుహపుష్పపృష్ఠిగురిసెన్ మొరసెన్ దగదివ్యదుందుభుల్ ౮ ఆ

శకుంతలాపరిణయమునందలి శైలి తెలియుటకై మహాకవి
కాళిదాసురచించిన అభిజ్ఞాన శాకుంతలనాటకములోని కొన్ని శ్లోక
ములను వానికిఁ బినవీరన రచించిన పద్యములను వ్రాసిన బాగుగ
నుండునని యెంచి యట్లు చేయుచున్నాఁడను.

అసంశయం క్షత్రపరిగ్రహాత్మా

య దార్య మస్యా మభిలాషి మే మనః

సతాఁహీ సం దేహపదేషువస్తుషు

ప్రమాణమంతః కరణప్రవృత్తయః

ఉ. సందియమేల యీవిశిషససారసలోచన రాజపుత్రి నా
డెందము మానికన్యలబడిం జన నేరదు నిక్కవంబ యే
చందమునందు సంశయవిచారపదం బగునట్టివస్తునీ
మం దమది త్రవృత్తులు ప్రమాణము లు త్రములైనవారికిన్.

అనాఘాత్రిం పుష్పం కిసలయ మలూనం కరదుహై

రనావిధం రత్నం మధునవమనాన్యాదితరసమ్

అఖండం పుణ్యానాం ఫల మివ చ తద్రూప మనఘం

నజానే భోక్తారాం కమిహాసముపస్తాస్యతివిధిః

చ. కొనకొని తావి మూర్కొననికొన్నిరి యెయ్యెడ వజ్రసూచి దా
యనిరతనంబు జిహ్వచవి యానని తేనియ గోరుమోపి గి
ల్లని చిగురాకు లాలితవిలాసనికేతన మాలతాంగి దా
ననుభవక ర్త యేఘనుడో యీవిధి యత్న మెఱుంగవయ్యెడున్

యాస్య త్యద్య శకుంత లేతిహృదయం సంస్పృష్ట ముత్పన్నయా
కణ్ఠస్తమ్భితబాష్పవృత్తికలుష శ్చిన్తాదడం దర్శనమ్
వైక్లబ్యం మమతావతీదృశ మహా స్నేహాదరణ్యోకసః
వీడ్వస్తే గృహిణః కథం సుతనయావిశ్లేషదుఖైః ర్షరైః

ఉ. పొమ్మనజూచుఁ జూచి మదిఁబుట్టిన పేమము పేర్చిబాష్పముల్
గ్రమ్మినఁ గ్రమ్మిటం బెడఁముగంబయి కన్నుల నీరు మ్రొంగుచుం
గ్రమ్మిటం దా శకుంతల మొగంబగు నశ్రులు నించుఁ గొంతసే
ప మ్మునిజాలిఁ బొంది ధృతి యంతయు నిల్వక విచ్చిపాటగన్.

ఉ. ఎంచ మునీంద్రులందు విజితేంద్రియఁ డై నతఁస్వి కూర్చిగా
వించి శకుంతలం బెనిచి విస్మృతి నొందినమోహపాశముల్
త్రొంచుకొనంగ లేక తియతీపులఁ జిత్తముఁ గాసివెట్టె శీ
లించిన నెవ్వఁ డింక వదలింపఁగ నోపెను పాశబంధముల్.

పాశుః సప్రథమం వ్యవస్యతి జలం యుష్మాస్వపీతేషు యా
నాదత్రేప్రియ మణ్డనాపి భవతాం స్నేహేనయాశ్లవమ్
అద్యేవః కుసుమప్రసూతిసమయే యస్యా భవత్యుత్సవః
సేయం యాతి శకుంతలా పతిగృహం సర్వైరనుజ్ఞాయతామ్.

నీ. అలపెఱుంగక తావకాలనాలములకు

నమ్మితో నెరవొంద నీరువోసి

కృమవృద్ధిఁ బొందుమార్గంబు లారసి వచ్చి

పూటపూటకుఁ జాలఁ బ్రోచి చేసి

ప్రేమాతిరేకత ప్రియమండనమునకుఁ

జిగురాకుఁ గొనగోరఁ జిదుమ వెఱచి

పరిపాటి పల్లన ప్రసవోద్గమం బైన

సఖులు దానును మహోత్సవ మొనర్చి

తే. తల్లియై వెంచె మిమ్ము నీతలిరుఁబోఁడి

యత్త నారింటి కరిగెడు నాలతాంగి

క్షీతిరుహములార ! పుష్పితలతికలార !

యనుమతింతుమగాక కళ్యాణయాత్ర

అస్మాన్ సాధువిచిన్త్య సంయమధనా నువ్వైః కులంచాత్మన

స్వయ్యస్యాకథమప్యబాంధవకృతాంశ్చిహప్రవృత్తించతాం

సామాన్యప్రతిపత్తిపూర్వక మియం దారేఘ దృశ్యా త్వయా

భాగ్యాయత్తమతః పరం న ఖిలు తద్వాచ్యం వధూబన్ధవిః

సీ. మహనీయసంయమంబ మహాధనంబుగా

మతియించి వర్తించు మమ్ముఁ దలంచి

యెసఁగ శాపానుగ్రహసమర్థుఁ డైన

బ్రహ్మయతతేజ గాధేయుఁ దలంచి

గణన కెక్కినదేవగణికాతతికి రత్న

ముకుర మై వెలుఁగు మేనకఁ దలంచి

యాభేటరతి వచ్చి యాశ్రమస్థలిఁ

దడఁబాటు చేసినచెల్లుఁబడి దలంచి

తే. మిక్కిలిగ మన్ననయుఁ జేసి మెలఁపవలచు

తక్కువయుఁ జేయ వలవ దంతఃపురంబు

సతులలోపల సరియకా సరవితోడ

నీకకుంతల భూకాంత యేలు మనియె.

ఈశాకుంతలమును, పెద్దాడ నాగరాజును గృష్ణకవియుఁ బద్య కావ్యములుగా రచించియున్నారు. శాకుంతలనాటకము నాంధ్రీకరించినవారు పెక్కురున్నారు.

పినవీరనకవికి శ్రీనాథునియం దపారగారవము. ఈతనిగ్రంథములయం దాతనిబోకడలను విశేషముగాఁ గైకొనియున్నాఁడు.

—: ఈకవి పురుషార్థసుధానిధిని రచించెనా ? :—

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తునం దున్నయుదాహరణగ్రంథసంఘాత పిల్లలమఱివీరయ్య పురుషార్థసుధానిధిలోనివని యీ క్రింద రెండుపద్యములనుదాహరించియున్నాఁడు. ఈ వీరయ్యజైమినిభారతకృతికర్తయే నాయని సంశయముకలుగుచున్నది. పినవీరన్న రచించినశాకుంతలములోని కొన్నిపద్యముల నుదాహరించి యాకృతికర్తను పిల్లలమఱివీరయ్య యనియే యతఁడు చెప్పియున్నాఁడు. కావున నీపురుషార్థసుధానిధికూడఁ బినవీరన్న రచితమేమని యూహింపఁదగియున్నది. కాని యిది యూహమాత్రమే.

నీ కాళకర్పూరనీకాళఁగా భావింపఁ

గవితానిరూఢిఁ బ్రఖ్యాతి నెసఁగు

యావకారుణదేహయష్టిఁగాఁ జింతింప

మదకుంభియానల మరులు గొలుపు

నీలజీమూతసన్నిభఁగా విలోకింప

నకలమాయాప్రపంచంబు నడచుఁ

గనకచంపకధామ గారిఁగా శీలింప

సంహస్పమూహంబు సంహరించు

గీ. శంభుదేవి విశాలాక్షి నదనుకంప

యోగీజనసేవ్య యోగపయోదశంప

శ్రీకరకటాక్ష శేకరక్షీతనిలింప

మూజ్జగంబుల మొలపించు మూలదుంప.

సీ. భర్గభట్టారకు పర్యాయమూర్తికి

పాణ్డూతురుని కూర్మిజనకునకును

మేషరాజమునెక్కు నేటిరాతున కమ

రాధీశుపారుగుదిశాధిపతికి

హరిణవాహనుని నెయ్యపుసంగడినికి

సామిభేసీప్రియస్వాంతునకును

యాయజాకులయిండ్ల యనుఁగుఁ జాట్టమునకు

స్వాహాస్వధాపాణివల్లభునకు

గీ. దండములు వెట్టెదము మోడ్చెదము కరములు

సేవయొనరించెదము మమ్ముఁ గావు ప్రోవు

యాగవేదికి విచ్చేయు మారగింపఁ

బ్రథమజన్మలయింటికల్పదుగ్రిమంబ.

వినవీరన “తండ్రియుఁ దాతయు నగ్రభారతయుఁ దాను భువన భాసురకృతి నిర్మాతలు” అని చెప్పియుండుటచే నీవీరయ పిల్లలమఱ్ఱి పెదవీరయ్య యైనఁ గావచ్చును. ఈపురుషార్థసుధానిధివిద్యారణ్యులు సంస్కృతమున రచించిన పురుషార్థనిధి యనుగ్రంథమునకుఁ దెలుఁ గేమో యనియును, తెత్తిరీయభాష్యసారమునకు మానసోల్లాసమును సేకుగలదనియు నదియే యితఁడు రచించిన మానసోల్లాసమై యుండు ననియు శ్రీ పే. అచ్యుతరావు పంతులుగా రూపొంది యున్నారు.

వినవీరన తనగురువు భారతీతీర్థు లని వ్రాసియుండెను. ఈతఁ డెవ్వరో తెలియదు. కంకరాచార్యపీఠము నలంకరించిన భారతీతీర్థ స్వామియేమో !

—: విల్లలమట్టి, పెద్దన్న పినవీరనలు సోదరులా! :—

శ్రీనాథమహాకవి రచించిన హరవిలాసమును గృతినందిన అవచితిప్పయశెట్టికిఁ బిల్లలమట్టి పెద్దన్న గురువై యుండెనని శ్రీనాథుఁడు హరవిలాసమున నీక్రిందిపద్యములోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

ఉ. పిన్నటనాఁడు సత్కరుణఁ బిల్లలమట్టి మహాప్రధాని పెద్దన్న గురూత్తముండు తగ నక్షరశిక్షయు దైవమార్గసంపన్నతయున్ వివేకపరిపాటియునుం గృహసేన సర్థి నేయన్నకు నట్టిసెట్టి త్రిపురాంతకునిం డగుఁ బ్రస్తుతింపఁగన్

ఈపద్యమునందలి పెద్దన్నయే పినవీరన కగ్రజ్ఞుడైన పెద్దవీరన యనితలంచి యతఁడు తిప్పయశెట్టికిఁ గురువు కావునను దిప్పయశెట్టి నివాసము నెల్లూరు కావునను, చినవీరన్న నివాసముగూడ నెల్లూరని కొందఁ జూచుచున్నారు. కాని యది యంగీకరింపఁ దగినదిగాదు. శ్రీనాథుని జననము క్రీ. శ. ౧౩౮౦ ప్రాంతము. కొందఱు ౧౩౬౦ ప్రాంత మనుచున్నారు. శ్రీనాథునికంటె దిప్పయశెట్టి చాలపెద్ద వాఁడనియు నాతనికింటె ముప్పదినలువదేండ్లు చిన్న వాఁడైన శ్రీనాథునకును నాతనికిని సఖ్యము కుదిరెననియు నందుచేతనే శ్రీనాథుడు బాలసఖుఁడయ్యెననియుఁ గొందఱుని యున్నారు. ఇదియే సత్యమైనచో దిప్పయశెట్టి జననము క్రీ. శ. ౧౩౫౦ ప్రాంతమగును. ఇతనికి గురువైన పెద్దన్న జననము ౧౩౩౦ ప్రాంతమగును. అపక్షములో నితనిసోదరుఁడైన పినవీరన్నకు జైమినిభారత రచనమునాటికి ౧౫౦ సంవత్సరముల ప్రాయమగును. తిప్పయశెట్టి శ్రీనాథునితో సమకాలికుఁడనియు, నాతనిజననము క్రీ. శ. ౧౩౮౦ ప్రాంతమనియు సంగీకరించినను చినవీరన్నకు జైమినిభారత రచనము నాటికి ౧౦౦ సంవత్సరముల వయసుండునని తేలినది. కావున నాపెద్దన్న యిహపినవీరన్న కగ్రసోదరుఁడు కాఁడు. వీరిబాంధవ్యమును దెలుపుట కాధారములు లభింపలేదు.

సాళువనరసింహరాజు కవి పండితపోతుఁ డగుటయేగాక స్వయముగఁ గవియుఁ బండితుఁడునై యుండెను. సాళువాభ్యుదయ మను పదుమూఁడు సర్గల మహాకావ్యము నీతనివిజయములను వర్ణించుచుండిమభట్టు బిరుదాంచితుఁడగు రాజనాథకవి రచించియుండెను. నరసింహరాయలు క్రీ. శ. ౧౩౯౦ ప్రాంతమున స్వర్గము నలంకరించెను.

ఈనరసింహరాయని పేర నవరత్నములు, రాజ్యాంగపద్ధతుల పద్యములును రచించుఁ బడినవనియు వీనికిఁ గర్త పిల్లలమట్టి పిన పీరనయే కాఁడగుననియు వ్రాసి వానిని శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిలుగారు చాటుపద్య మణిమంజరిలోఁ బ్రకటించియున్నారు. వాని నీక్రింద నిచ్చెదము.

నవరత్నములు :

నీ. దినదినంబును నల్లదివిజులఁ బోషించుఁ

గైరవబంధుఁ డేకార్యకాండ

అప్పటప్పటికి లోకాంధకారము మాన్పు

నినుఁ డేమిలాభంబు నిచ్చగించి ?

సచరాచరం బైన జగతియెల్ల భరించు

ఫణిపతి యేఫలప్రాప్తిఁ జూచి ?

అదనున వర్షించి యఖిలజీవులఁ బ్రోచు

జలధరం బే ప్రయోజనముఁ గోరి ?

గీ. పరహితం బాత్మహిత మని పరమపుణ్య

లన్య లొనరించుమేలు తా రాసపడరు

సకలభాగ్యోదయ ! కతారిసాళువాంక;

గుండభూపాలు నరసింహమండలేంద్ర !

సీ. ఆకారసంపద సమకరించినవిద్య

విద్యకుఁ దోడ్పెన విషయగుణము

విషయగర్భిత మైన విక్రమారంభంబు

విక్రమార్జిత మైన విభవగుణము

విభవానుగుణ మైన వితరణోన్మేషంబు

వితరణోపేతమై వెలుయు ప్రియము

ప్రియవచో నిరతమై పెంపొందు సత్కృతి

సత్కృతిఁ జేకొన్న చారుకీర్తి

గీ. చారుకీర్తికి నెల వైన పౌరుషంబు

పౌరుషంబున వర్తిండు భాగ్యభూమి

భూమి పాలించు నృపతికి భువనములు

గుండభూపాలు నరసింహమండలేంద్ర!

సీ. సర్వజ్ఞుడగు మంత్రి సవదరించినరాజు

కార్యఖడ్గమ్ముల క్రమ మెఱుంగు

కార్యఖడ్గమ్ముల క్రమ మెఱింగినరాజు

బహువిధంబుల మూలబలముఁ గూర్చు

బహువిధంబుల మూలబలముఁ గూర్చినరాజు

శత్రుల నవలీల సంహరించు

శత్రుల నవలీల సంహరించినరాజు

ధరణి యేకాతపత్రముగ నేలు

గీ. కావున మహాప్రధానాగ్రగణ్యబుద్ధి

యధిపు సామ్రాజ్యమునకు సర్వాంగరక్ష

రాయమలవరగండ! వీరప్రచండ

గుండభూపాలు నరసింహ మండలేంద్ర!

సీ. సంగీతధర్మంబు సాహిత్యధర్మంబు

తెలియనేచ్చట పజ్జెగలఫలంబు

ఓ తరణప్రాధియు వినయసంయాధియు

కైకొంట సంపదగలఫలంబు

కుజనశిక్షణమును సుజనరక్షణమును

గల్గుట నిజశక్తిగల ఫలంబు

సాహ్మణాభక్తియుఁ బరహితశక్తియుఁ

గావింపు విభవంబు గలఫలంబు

గీ. బట్టు విప్పుండు విద్యార్థి పరఁగ దాత

కిధియ లక్షణ మెన్నంగ నెలమి నెపుడు

సాళువ ట్కోడిపతివంశజలధి చంద్ర !

గుండభూపాలు నరసింహ మండలేంద్ర !

సీ బంగారునకు సౌరభము జనించినయట్లు

కలఁజుఁ దుత్తమకలితుఁడని

కస్తూరి నికరంపుఁ గాంతి జెందినయట్లు

లుత్తమోత్తమఁకు శ్రీ నందెనేని

భావింపఁ జెఱకున బండుపండినయట్లు

నెఱదాత ప్రియవచో నిరతుఁడని

అలరు గందపుయ్యాన నలరు పూచినయట్లు

శ్రీమంతునకుఁ గీర్తి చెందెనేని

గీ. భవ్యగుణసాంద్ర ! సకలవైభవసురేంద్ర !

సహజదాన శిబీంద్ర ! భాషాఫణింద్ర !

సాళువ ట్కోడిపతివంశజలధిచంద్ర !

గుండభూపాలు నరసింహ మండలేంద్ర !

సీ. వాహ్యశివో మత్తవారణ సూకరా

శ్వములఁ గన్గొనుచోట సాముచోట

ఆరగించెడిచోట నామగంబులచోట

నిద్రవోయెడిచోట నలఁతచోట

వేట వెళ్ళిచోట విందుచెప్పినచోట

నాటపాటల వేడ్క నలరుచోట

వైద్యుచే... .. నిజకటంబై నట్టి

తెరువున నని మొసలే దీర్చుచోట

గీ. దైవతస్థానవై భవ తతులచోటఁ

గొత్తవారలఁ గాన్పించుకొనడుచోటఁ

నాత్మరక్ష యేమటకుండునతఁడె రాజు

గుండభూపాలు నరసింహ మండలేంద్ర !

సీ. ప్రియముతో నిజమాత్మపితృభక్తి యొనరించు

ధర్మాత్ములకు వేతె దైవమేల !

మమతమై సర్వభూతము లందు దయగల్గు

ధన్యులకును వేతె తపములేల !

సరససత్కవికావ్యసరణి వినోదించు

నతిపుణ్యులకు వేతె యమృతమేల !

సతతంబు సత్యభాషానిష్ఠ వదలని

కృతకృతులకు వేతె కృతువులేల !

గీ. పాణిపద మైన లలితాంగిఁ బాయకుండు

పురుషులకు వేతె దేవేంద్రపురమదేల !

రాయచౌహ త్రమల్లధరావరాహ !

గుండభూపాలు నరసింహ మండలేంద్ర !

సీ. ధనికులఁ గావింపఁదగదు సోదర్యుల

బడవాలుఁ జేయఁ జొప్పడదు కుటిలు

తగదు దుర్గాధిపత్యము జ్ఞాతి కొనగంగ

ధనము కావలిఁ బెట్టఁదగదు ఖలుని

దేశాధికారిగాఁ ద్రిప్పనొప్పదు కూరు

జనపు ప్రమాదంబు సాహసునకు

కాదు భీరుఁ దలారికము పృతిష్ఠింపంగఁ

గీడు వంచకుని వాకిటను నిల్పు.

గీ. నమ్మ ననుమాన మగువాని నమ్మఁదగదు
నమ్మియుండినచోట వ్రణంబు గనిన
వ్రణమునకుఁ దగఁ జేయంగవలెఁ జకిల్చ
గుండభూపాలు నరసింహ మండలేంద్ర!

సీ. మంత్రాధిపునితోడ మర్కజ్ఞుతో రాజ
హితునితోడను నిగహింపఁజనదు
అతిమదాంధునితోడ సంగనాసక్తుతోఁ
జెడుగుతోఁ దనయాశ్చర్య చెప్పఁదగదు
నిందితుతోఁ బరనిందాభిలాషితోఁ
గూరకర్కునితోడఁ గూడఁ జనదు
రాజవిద్యేషితో భూజనదోహితో
వంచకుతోఁ బాత్తు వలదు సేయఁ

గీ. బరంగ, నీరీతిఁ బరియించు నరవరునకు
నూర కైవ్వారు మూర్ఖులై నైరులగుచు
నడచిరేని యవశ్యంబు చెడకపోరు
గుండభూపాలు నరసింహ మండలేంద్ర!

రాజపద్ధతి:—

సీ. ఉత్తమకులజుడై యద్యోగశీలుడై
భావలలిపు లెల్లఁ బరికళించి
వాక్పటుత్వముగల్గి వ్యసనము మాని య
ర్థముఁ గూర్చ దక్షుడై శ్రమము దెలిసి
ప్రజలకుఁ జల్లనై బలములఁ బోషించి
సుకృతియై శూరుడై శుద్ధి మెఱసి

రాజదోషములు భూరమణుఁ బొందగనీక

పరమర్థేదియై పెర వెఱింగి

గీ. గుప్తమంత్రుఁడై కుశలుఁడై కొలువెఱింగి

చారచక్షుఁడై దేశవిచార మరయు

నట్టి సన్మూర్తి గలిగినయతఁడు రాజు

గుండభూపాలు నరసింహ మండలేంద్ర!

రాష్ట్రపదధతి:—

నీ. వర్ణాశ్రమంబుల వరుస దప్పగనీక

జారచోరాదులకే రడంచి

దేవభూదేవతాస్థిమలు పాలించుచు

సల్పునిన్నపమైన నాదరించి

లబలుని లబవంతు లడచి త్రవగనీక

వ్యవహారధర్మముల తివిరినడపి

కొలుపుమన్నీలలోపలిపోరు లడఁగించు

గళ్ళకూళ్ళకు సంజళ్ళు మాన్చి

గీ. నిఖిలదేశంబులను జక్క నిజగృహంబు

లరయువిధమున దివ్యాజ్ఞ లనుసరిపఱిచి

యప్రమత్తుఁడై ధరయేలునతఁడు రాజు

గుండభూపాలు నరసింహ మండలేంద్ర!

దుర్గపదధతి:—

నీ. శృణుకావ్య జలసన్మృద్ధిని బ్రహ్మసంబుగా,

గల కాలమును సమగ్రంబు సేసి

కోట యాశ్వరి కొమ్ము కొత్తశంబు లగడ్డ

లట్టళ్ళు యంత్రంబు లనుసరిపఱిచి

ధావ్యంబులాదిగాఁ దగునవరణ లెల్ల

నొకటియుఁ గొదవ లేకుండ నునిది

నీతిమార్గంబున ననరైన దొరలను

బలసి పాశేములందుఁ గొలుపు నింపి

గీ. నగరికావలి సావధానముగ నునిచి

చోద్య మిది యెట్టివారి కభేద్యమనెడు

నట్టి దుర్గంబు లందుండు నతఁడు రాజు

గుండభూపాలు నరసింహ మండలేంద్ర !

బ ల ప థ తి :—

సీ. బేడు పై తరువులు పెట్టక చేజేత

తవణ దప్పకయ జేతంబు లిచ్చి

చేరువ దొర లిచ్చుజేతంబు నచ్చుట .

రాకయుండుట విచారంబు చేసి

యగువలై తల... .. తగ్గిననై నను

గట్టకుండిన వారకముగ నిచ్చి

రణరంగమునఁ గొనరా మెలంగినచోట

నుచితంబు లొసఁగుచు నుపచరించి

గీ. ప్రాంతవారిని గొల్వాసపడనివారి

మూలబలముల మున్నుల మొలలకంటె

నంగళంబుగ నేలినయతఁడు రాజు

గుండభూపాలు నరసింహ మండలేంద్ర !

కొ క ప థ తి :—

గీ. తనభుజార్జిత మైనయర్థంబుఁ దెచ్చి

యాయ మెఱిఁగి న్రయించుచు ననుదినంబు

నరసి భండార మొనఁగూర్చునతఁడు రాజు

గుండభూపాలు నరసింహ మండలేంద్ర !

76. ప్రోలుగంటి చెన్నశౌరి

ఈతఁ డార్వల నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు; ఆశ్వలాయన సూక్తుఁడు. వసిష్ఠగోతుఁడు. ప్రోలుగంటి పురవాస్తవ్యుఁడు. నాగ శౌరి దేవమాంబలకుఁ బుత్రుఁడు; తిప్పనకుఁ బ్రపౌతుఁడు. ఈతిప్పన పౌఢరాయలయొద్ద దండాధీశుడు.

ఈ కవిరచించిన గ్రంథము లేమియు, నిప్పుడు కనఁబడుట లేదు. మారిభట్టు రచించిన నృసింహపురాణము నాతఁడుచనిపోయిన పిదప నాతని కుమారుఁడైన రాఘవపండితుఁడు ప్రోలుగంటి రంగన మంత్రికిఁ గృతియిచ్చెను. ఈ చెన్నశౌరి శారంగనమంత్రి పెదతండ్రి మనముఁడు. నరసింహ పురాణకృత్యాదీయందు రంగనమంత్రి వంశ వర్ణనముఁ జేయుచు నీచెన్నశౌరిని సుతిచేసిన యాకిండిపద్యములలో నీతఁడురచించిన గ్రంథములను బేర్కొనియున్నాఁడు.

క. ఆనాగమంత్రివరునకుఁ

బ్రాణపదం బైనదేవమాంబకు చానే

దాసీంతనకానీనుం

డో నాఁ దగి చెన్నశౌరి యుదయము నొందెన్.

నీ. ఆమంత్రిపుంగవుం డవ్వభాషాకవి

వశ్యుఁడై పాగడొందె వసుధయందు

ద్విపదగా నారసింహపురాణ మొనరించి

భక్తి నహోబలభర్త కిచ్చె

బాలభారత మంధ్రభాషను వచనకా

వ్యంబు చేసెను గవీశ్వరులు మెచ్చ

సాధరిచరితంబు జక్కులకథ చెప్పె

లాలిత నవరసాలంకృతిముగ

మఱియుఁ బెక్కుకృతు ల్పలుమఱి రచించె

ఖ్యాతి నరసింగరాయలచేతఁ గొనియె

నగ్రహారంబులును వివిధార్థములును

వెలసెఁ గొండమ బెండ్లియై విభవమెసఁగ.

నరసింహాఘరాణమును ద్విపదకావ్యముగను, బాలభారతమును వచనకావ్యముగను, సౌభరిచరితమును యక్షగానముగను నీకవి రచించిన ట్లేపద్యములొక జెప్పబడియున్నది. ఇందొక్క గ్రంథమైనను లభించినచోఁ గవిచారిత్రమింక నధికముగఁ దెలిసియుండును. ఈవిక్రిచాతయైన తిప్పన కర్ణాటాధీశ్వరుఁ డైన ప్రాథదేవరాయలకడ దండాధీశుఁడుగ నున్నాఁడు. కావున నీచెన్నకేరికూడఁ గర్ణాటప్రభువుల యాశ్రయమున నున్నాడని చెప్పుట సమంజసము. చెన్నకేరికగ్రహారముల నొంగినది. 'పాభువగుండ నరసింహరాయలై యుండును. కావునఁ బిల్లలమఱ్ఱి పినవీరన్నయు నీతఁడును సమకాలికులని యెఱచదగియున్నది. కావున నీకవి పదునైదవ శతాబ్దియందు త్రరార్థమున నున్నవాఁడనుట నిశ్చయము. ఈతనివంశమును గూర్చి తక్కిన విషయములు హరిభట్టు చారిత్రమునఁ జూడనగును. ఈకవి రచించిన గ్రంథములు లభింపకపోవుటచే వానినిగూర్చి యేమియు వ్రాయఁజాలక పోయితిని.

77. పి డు ప ర్తి సో మ నా థ క వి

ఈకవివీరశైవుఁడు; పాలకురికి సోమనాథునిశిష్యప్రశిష్యశిష్యుఁడు. బసవశేరి పుత్రుఁడు; దేవనార్యునకును, మల్లమదేవికినిబాత్రుఁడు వీరశైవులు తమకులగోత్ర సూత్రాదులను జెప్పురు. కావున వానిని గూర్చి యేమియుఁ దెలియదు. ఇతఁడు వీరశైవ మతావలంబి యగు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు.

ఇతఁడు పాలకునికి సోమనారాధ్యుఁడు రచించిన ద్విపద బసవ పురాణమును, నేడాశ్వాసముల పద్యకావ్యమునుగా రచించి, సోమనారాధ్యునికే యంకితముచేసెను. ఈవిషయమును గ్రంథాంతమున నీకింది పద్యములలోఁ గవి చెప్పి యున్నాఁడు.

చ. వసుమతిలోన భక్తి యభివర్ధన, మొందఁగఁ జేయుచుండ శ్రీ
బసవపురాణమున్ ద్విపదపద్ధతిఁ జెప్పెను బాలకుకి సో
మసుకవి యామహామహుఁడు మత్కుల జేశికుఁడౌట దానిఁబెం
పెనఁగఁగఁ బద్యభారతి రచించితి నేను దదంకితంబుగన్.

తి. ఏరచియించినాఁడ నన నెంతటివాఁడ శుభ్రతాగమత్రయీ
పారగుఁ డై నమద్దురుఁడ పాలకురీపురిసోమనాథుఁడై
దారి రచించె నాక్రమము దప్పకయుండఁగ దత్ప్రపారస
ప్రేరణఁ దత్ప్రదాబ్జములు ప్రీతి భజించుట గాక యీక్రియన్.

కవికిఁ దండ్రియై నబసవశౌరి, “యీ గ్రంథమును రచించి పాలకునికి సోమనాథుని కంకితము సేయు” మని కవితో ననినట్లు చెప్పిన యీకింది పద్యముల వలన గ్రంథప్రాకస్త్యమును గవిసమర్థతయుఁ గృతిపతి, శక్తియుఁ దెలియునుకావున గ్రంథవిస్తరభీతియున్నను నాపద్యముల నన్నిటి నీకిందఁ బొందుపఱచుచున్నాఁడను.

నీ. తనకల్పి బుధదీపతాదికి దంభోలి

తనబల్లి వడిపుధ్వాంతపేలి

తనమూర్తి శిష్యహృద్వనవసంతస్ఫూర్తి

తనకీర్తి దళదళాంతః ప్రభూర్తి

తనదాంతి సతతధ్వస్తాక్షవిభ్రాంతి

తనకాంతి రోషపద్మముముఖదంతి

తనచిత్త మీశ్వరాఝనవిధాయత్తంబు

తనచిత్త మ్యాలోకనుతవిత్త

తే. మనుచుఁ గొనియాడ వహి కెక్కినట్టిమనుడు
దేవనార్యుని నెయ్యంపుదేవయైన
మల్లనూదేవి పుత్తుఁ డామ్నాయవేది
భవ్యగుణహారి పిడుపర్తి బసవశౌరి.

క. నను నొకనాఁ డాత్మాంక
స్థునిఁ గనుఁగొని పాలకునికిసోమేశుని పే
రను బసవపురాణము ప
ద్యనిబద్ధతి వెలయుఁ జేయఁదలఁచితిని సుతా!

మ. అది వేదాగమసారసంగ్రహము సత్యజ్ఞానసంపాదకం
బది రుద్రాదిమహాపురాణసకథావ్యాప్తంబు పాపాపహం
బది సద్భక్తివివృద్ధికారణము ముక్త్యావాస ముల్లాను నీ
నది చెప్పందగుఁ బద్యకావ్యముగఁ గావ్యప్రజ్ఞ సేవ్యంబుగన్.

క. ఆకృతి సోమేశుడు డా
నై కావింపఁడు హృదీశుఁ డామ్నాయవహో
నీతోక్తభక్తి సుగతిం
జేకొని పోషింప నిట్లుచేసెన్ ద్విపదలో.

క. ఆవేదార్థము ద్విపదలు
నీ విష్ణుడు పద్యములుగ నిర్మించిన భ
క్తావలి మెచ్చున్ శివకపు
రీ విధ మంగీకరింతు రిష్టము మాకున్.

ఆ. సోముఁ డేమి చెప్పె సోమేశుద్విపదలే
పెట్టి పద్యములుగఁ బెనఁచె నంచు
నన్యఁ లనఁగవలదు నాయయ్య శిష్యుల
మగుట మనకుఁ జెల్లు నవియు నిలుప.

నీ. విరదించె జై మిని వేదపాదస్తవం
భాకపాదమున వేదయుక్తి నిలిపి

హరిభక్తి నైదికం బని శ్రుతులిడి చెప్పె
 బ్రతిభ సోమేశుఁ డారాధ్యచరిత
 సరవి శ్రీనాథుఁ డాచరిత పద్యప్రబం
 ధము సేసెద్విపవలు తటచు నిలిపి
 యాతండు పద్యకావ్యము సేసె నైషధ
 మంచితవార్ష వాక్యములఁ బెట్టి

తే. సోమగురువాక్యములఁ బెట్టి భీమసుకవి
 గరిమఁ బసవపురాణంబుఁ గన్నడించె
 గానఁ బూర్వకావ్యము వేటుగతి రచించు
 వారి కాదికావ్యోక్తులు వచ్చి నెగడు

క. నీవును సోమేశునిద్విప
 దావళి యర్థములు చేయు మందులయర్థం
 బావంతయు దిగవీడక
 యేవియు మున్నందు తేని విడక కుమారా!

నీ. చదివించినారము శబ్దార్థసాంముఖ
 కావ్యనిర్మితశక్తిగలదు నీకు
 మనకులాదాద్యుఁడై మహి వీరశైవైక
 మార్గంబు చూపినమహితయశుని
 సోమేశ్వరునిఁ గృతిస్వామిఁగా నియమించి
 బసవపురాణంబు పద్యకావ్య
 మర్థిఁ గావింపుమీ యని యానతియఁగఁ
 గరములు శిరమునం దిరవు కొలిపి

ఆ. మీకు సంకితముగ నాకాంక్ష నొకకృతి
 సేయువేడ్క నాకుఁ బాయ దెపుడు
 నేర మీయనుజ్ఞమీఱినదవ నెట్లు
 సేయు మన్న నట్లచేయువాడ.

క అని యేను విన్నవించిన
విని ననుఁ గారుణ్యదృష్టి వీక్షించి మహా
త్మునిఁ బాలకునికి సోమ
శునిఁ గృతిపతిసేయు సకలశుభదము మనసున్.

క నాకొకకృతి నీందలంచుట
చేకొని సంతసము నాకుఁ జేయుటకై న
న్నాకృతి గురువుల కిచ్చిన
నాకును సంతసము శతగుణం బగుఁ బుత్రా !

ఈకవి ప్రభులింగలీల అనుద్విపదకావ్యమునుగూడ రచించెను. దానియముద్రితప్రతి మరరాసునం దున్నది. అల్లమప్రభు వను శివ భక్తునిలీలను, చామరుసయ్య యనునాథుడు ౨౫ గతులలో ౧౧౧౧ పదములుగా రచించినట్లును, వాని నీసోమనాథకవి ద్విపదలుగా జేసినట్లును, ఆద్విపదలను దాను పద్యములుగా రచించితినిని పిడుపర్తి పాలనార్యపుత్రుఁ డగు బసవనకవి తనప్రభులింగ లీలలో నీక్రింది పద్యములలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

ఉ. చామరుసయ్య మున్ను పదసంఖ్యకు వేయునునూటపద్యకొం
డై మఱి యిర్వదేనుగతులందును నీప్రభులింగలీల యెం
తేమహిమన్ రచించె నది తెల్లముగాఁ బిడుపర్తివాసుడౌ
సోమగురుండు దా ద్విపదచొప్పెడఁ జెప్పె విచిత్ర వైఖరిన్.

క. ఆసోమగురుండు ద్విపదగఁ
జేసినప్రభులింగలీల కీతి వెలయుంగా
నానక్తి పద్యకావ్యము
భాసురగతి పాలనార్యబసవన చేసెన్.

ఈకవి తండ్రియైనబసవన్న “గురుదీక్షాజోధ” అనుద్విపద కావ్యమును మఱికొన్ని గ్రంథములను రచించెను. అతనిచరిత్రమిందు వేటొకతావున వ్రాసితిని

పాలకునికి సోమనారాధ్యుడు తనశిష్యుడును బ్రతాపరుద్రుని మంత్రీయు నైన యిందులూరి అన్నామాత్యునితో జెప్పి యలువది ముగ్గురు శివభక్తులకొఱకు రెండవ ప్రతాపరుద్రమహారాజునొద్ద నుండి గైకొనిన డోకిపట్టు అగ్రహారము కొంతకాలమునకు మరల ప్రభువుల వశమైపోగా నీకవికి మత్రాతయైన పెదసోమగురుడు ప్రాథమికవరాయలవలన తిరిగి సంపాదించినట్లు కవి బసవపురాణమందలి యాక్రింది పద్యములలో జెప్పియున్నాడు.

నీ సకలరాజన్యమస్తన్యస్తమణికాంతి

పుంజంజితపదాంభోజయగళుః

డకుటిలాగమపురాణామ్నాయసమ్మత

వీరశైవవ్రతవిశ్రుతుండు

పరపాకపరసతీపరధనపరమర్చ

వచనాదిదురితవివ్రతుండు

పంచాక్షరీమంత్రపతనప్రభావదూ

రీకృతాంతర్గతరిపునికాయుః

డసమశివలింగసంతతధ్యానజనిత

పరమసమ్మోదసంపూర్ణభావకలిత

మానసేంద్రియవస్తుండు మహితయశుఃకు

కులపవిత్రుండు పెదసోమగురువరుండు.

క. ఆది ప్రభతాపుండిచ్చిన

యాదోఃకిపురంబు నడుమ నంకిలి వడినన్

మోదమునఁ బ్రాథరాయమ

హీదయితునిచేతఁ దెచ్చె నిందలు నెఱుంగన్.

ప్రాథమికవరాయలు కర్ణాట రాజ్యమును క్రీ. శ. ౧౪౨౨ మొదలు ౧౪౪౭ సంవత్సరము వఱకును బరిపాలించినవాడు కావున నీ పెదసోమగురు డాకాలమున నున్నవాడనుట నిశ్చయము. ఆతని

జననము క్రీ. శ. ౧౩౬౦ ప్రాంతమని పాలకునికి సోమనారాధ్యుని చరిత్రమున వ్రాసియున్నాడను. అతని మునిమనుమఁ డయిన యీ సోమనాథకవి జననము క్రీ. శ. ౧౪౫౦ ప్రాంతమనియు గ్రంథరచనాకాలము ౧౪౮౦ ప్రాంతమని నిశ్చయింపవచ్చును.

బసవనిఁగూర్చియు, బసవపురాణమునుగూర్చియు, పాలకునికి సోమనారాధ్యుని చరిత్రమున వ్రాసియున్నాడను. అందలికథలే యీ పద్యబసవపురాణమున వ్రాసియున్నవి.

ఈకవి కవిత్వము సంస్కృతాంధ్ర పదసమమై యనర్గళధార కలిగి భక్తిరస పూరితమై మనోహరముగా నున్నది. శైలిచూపుపద్య మాల నీక్రింద నిచ్చుచున్నాడను.

చ. వినుబసవన్న ! విపులకు వేదములం బదియాలు కర్మముల్
వినఁబడు గాన నందొకటి లెక్కకు లెక్కవ గాకయుండఁ జే
సిన నతఁ డగ్గిజో త్రముఁడు చేయుదు నీచుఁడు గాన వానిఁ జే
సినను విరోధమే శివవశీకృతికిం దలపోసి చూడుమా. ౧౮.

ఉ. కుంచము గొంచురం డతనిఁ గొల్చి భజించెను గింజగిట్రలున్
మంచిగఁ గొల్చుకుంచ మది మల్లనయాకవి యక్కఱల్ వెనన్
దుగించఁగఁ జాలుదై వమని తోడివణిక్కులు లింగమూర్తి దూ
షించి నగంగ, వీమలను జేతులఁ జేర్చి సభర్జనోక్తులన్. ౨౮

మ కరి యచ్చోటికి వచ్చి తంతురచనాకౌశల్యమున్ గాంచి శో
పరసావేశముతోడ నీశ్వరునిపైఁ బాదుట సంగించె నే
పురువో యంచు నిజశ్రవశ్చలసంభూతోరువాతంబుచే
వారుపైఁ బాదురువోవఁదట్టిమనకుండానీతపానీయమున్. ౩౮

కా. చక్షుఃశ్రోత్రవిభూషణుండు గవియెన్ సంపుల్లనన్మల్లికా
ద్రాక్షముఖ్యులతాపితానకపరితస్థితశాఖాశిఖా
దక్షాణీచరదధ్వనీవితతాధ్వశాంత్యపాయకియా
ధ్యక్షుంబై కనుపట్టినట్టియొకసంతానాఖ్యధాత్రీజమున్. ౪౮.

క. అమ్మమ్మ! రమ్మమాలిం

గమ్మాతోనియున్న నాడు గ్రుక్కన లెమ్మా

లెమ్మా వడ్డించి పదా

ర్థ మ్మని శివపూజ చేగిరమే దీర్పంగన్.

౫ ఆ.

మ. ఘటగర్భస్థితగాలజిహ్వగ ముదగ్రోధమై పొంగుచుం

బలుఘోషంబున మ్రొక్కుచుంబడగఁ దద్భాండంబులోఁగొట్టుచుం

జటులాకారత రోజుచున్ మెఱయుదంష్ట్రలో నూటుచున్నాల్కలు

త్కట వేగంబునఁ గోయుచుం బ్రకటతాతిక్యంబుతో నుండఁగన్

౬ ఆ

చ. చదువులు శాస్త్రముల కథలు చర్చలు నేటికి నన్యమార్గులం

జదిమిన నెత్తురున్ ఘనవిశిష్టభవచ్ఛినభక్త దేహముల

చిదిమినఁ బాలఁగాఁతెడినఁ! చెప్పెడి దేమన మానవేంద్రుతో

వదలని నిష్టఁ బల్కె బసవత్రుభుఁ డాద్విజాలందఱున్ విన్. ౭ ఆ

ఈకవి రచించిన ప్రభులింగలీల లనునైచాశ్వాసములద్విపద

కావ్యమును వైశ్యోత్తముఁ డగు నెల్లూరి రామలింగయ్య ప్రోత్సా

హముపై సిద్ధ వీరేశదేశికున కంకితముచేసిన ట్లీకింది పదములవలనఁ

దెలియుచున్నది ఈరామలింగయ్య నివాసము కాంచీపురము.

మహిమీంద నెల్ల ధర్మద్రావిశాఖ్య

వహి కెక్కుఁగా ధర్మవాణిజ్యసరణి

* * *

కఠకంఠభక్తుల కరుణఁగన్నట్టి

చిఱుతోండనంబి విశిష్టవంశజుడు

అసదృశజ్ఞానక్రియాశక్తి భక్తి

రసకుండు నెల్లూరి రామలింగయ్య

నన్ను రప్పించి మన్నన గారవించి

యున్న తాసవమున నుంచి విడపర్తి

సోమయదేవ ! విశుద్ధస్వభావ ! •
 శ్రీమన్నహదేవ ! సేవానుభావ !
 కులగురుం డగుపాలకురికి సోమేశుఁ
 డెలమి చెప్పినకృతు లిల వెలయించి
 భవదీయజనకుండు బసవనార్యుండు
 సవిశేషభావ దీక్షాబోధఁ జెప్పె
 బసవపురాణంబు పద్యకావ్యముగ
 రసికులౌననఁగ మీరలుజేసినారు
 ప్రభులింగలీలకుఁ బ్రతిచెప్ప నరిది
 యభవుభక్తులస్థితి కది యాలవాలము

* * *

కలితకల్లాటక కావ్యంబు గానఁ
 డెలియ దెవ్వరికిని దెనుఁగున మీరు
 శుద్ధసంవిద్యోపశోభితుం డైన
 సిద్ధవీరేశదేశిక చక్రవర్తి

* * *

హద్దుగుస్వామికి మహితధీనిధికి
 నెద్దతిప్రదునకు సహజకీర్తనున
 కంకితంబుగ ద్విపదాభిరామముగ
 శంకరుభక్తులు సంతోషమంద.

అల్లమప్రభుఁ డను వీరశైవగురునిలీల లిందువర్ణింపబడినవి.

ఇది పాలకురికి సోమేశప్రసాద
 విదితాష్టభాషాకవిత్వప్రవీణ
 భామిత్ర పిడుపర్తిబసవేశుపుత్ర
 సోమయదేవాఖ్య సుకవీంద్రముఖ్య
 ప్రణితమై విలసిల్లు ప్రభులింగలీల

ప్రభులింగలీల యందలి మఱియొన్ని పదములను మచ్చున కిట
నుదాహరించెదను.

కోటకు వెలుపలఁ గోశమాత్రమున
వాటంబులై పుష్పవాటికై లమర
మరకతమణికుట్టిమస్థలంబులును
నిరతంబు ముత్యాలు నెరపుదు ననఁగ
నందుఁ జాట్టును పుష్పితాశోకతరులు
కందర్పనవనిషంగంబులొయ నఁగ
మాకందమందారమాలారతతులు.
మానివాసనెగాని మలయమారుతము
పూని పువ్వులతావి పొందింపలేదు
తానేమి గొం యని తత్పురారామ
మానితపవమానమాణవకములు
బహుపథికశ్రమ పశ్యతోపారతి
విహరించుఁ బురిలోన వెలచల్ల గాలి
పొగడు వేదములను బొగడు శాస్త్రముల
కగపడువాఁడు గాఁ డబహరింద్రాది
సురల కసాధ్యుండు సాలవక తపము
నిరతంబు చేయుమునివాతమునకుఁ
దగిలినయట్లుండుఁ దగులకయుండు
సగుణనిర్గుణరూపనంగతుం డిట్టి
సుతు లెవ్వరికిలేదు సుదతియో మనలఁ
గృతేకృత్యులనుజేయ నేలేంచినట్టి
గురుమహేశ్వరుఁ డనికొనియాడి పాడి
చిరతరసుఖవార్ధిచేఁ జిక్కి సొక్కి
మగువయు మగఁడు కుమారవర్ధనకుఁ

దగుపేరు పెట్టంగఁ దలపోసి మనము
 నామరూపకీయానటనవిదూరు
 నేమని పేరిడి యిలఁ బిల్వవచ్చు
 సంసారియును గాఁడు చర్చించిచూడ
 సంసర్గియును గాఁడు శరణవత్సలుఁడు
 మర్త్యుండు దాఁ గాఁడు మహిఁ జూడఁగా న
 మగ్న్యుండు దాఁ గాఁడు మహితవర్తనుఁడు
 గాఁడు వర్ణాశ్రమకలితవర్తనుఁడు
 కాఁడు కాఁడనుటకుఁ గన్నడభాష
 నల్లమ యుసుటకు నర్థంబు గాన
 నల్లమప్రభురాయఁ డనిపేరుపెట్టి

* * *
 పాలకురికి సోమనాథుఁడు మొదటిప్రతాపరుద్రుని కాలమువాఁడని
 తలంచిన కొండలు పండితు లీవిడపర్తికవుల కాలమును దదనుగుణ
 ముగ నిర్ణయించిరి. కాని యది యనంగీకార్యము ఈతని ప్రభులింగ
 లీలలను బద్యకావ్యముగాఁ జేసిన పిడుపర్తి బసవకవి యీసోమనాథుని
 పిడుపర్తి నాసుఁడని చెప్పియుండుటచే నీతఁడును నీతనితండ్రియు
 నిజామురాష్ట్రమందలి పిడుపఱ్ఱు నివాసులనుట నిశ్చయము.

78 దూబగుంట నారాయణకవి

ఇతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; మైత్రావరుణగోత్రుఁడు;
 బ్రహ్మనామాత్యునకును నాగమాంబకును బుత్తుఁడు.

ఈకవి పంచతంత్రము నాంధ్రమునఁ బద్యకావ్యముగ రచి
 యించి తమ్మభూపాలుని తనయుఁడగు బసవప్పతి కంకితమొన

రౌను. కృతిపతిని వర్ణించిన పద్యమును, కృతిపతి కవితో ననినట్లు చెప్పినపద్యములను నీక్రిందఁ జూందుపఱచుచున్నాఁడను.

నీ. మండలాధిపమూర్ధమకుట మాణిక్యసం
భావితాంచితపాదపంకజండు

కల్పిత హేమాద్రికల్పమహాదాన
ధారుణీదేవసంతర్పకుండు

పరిచరసహవాసభామామనఃప్రియ
భాసురకుసుమశరాసనుండు

మానితాంగకసర్వమంగళాలంకృత
శేఖరీకృతరాజశేఖరుండు

గీ. వల్లభూపాలతమ్మభూవల్లభేంద్ర
శుక్తిముక్తాఫలం బనఁ జూడ నమరి
మాన్యసామంతవిద్వదమాత్యస్థపతు
లోలిఁ గొలువంగ బసవేంద్రుఁ డొక్కనాఁడు

వ. విద్వత్సంభాషణసమయంబున,

చ. హరిహరభక్తు నార్యనుతు నాంధ్రకవిత్వవిశారదు స్మహీ
శ్వరవరమావనీయుఁగులవర్ధనుఁశాంతుఁ బసిద్ధుఁ బబంధవాచకా
భరణము నాగమాంబకును బ్రహ్మయమంతికి నాత్మసంభవున్
సరసుని దూబగుంటపురశాసను నారయ నామధేయునిన్.

క. తలపించి హేతులు చెప్పఁగఁ
బిలిపించి కవిత్వగోష్ఠిఁ బ్రിയ మెసఁగఁగఁ
బలుకుచు నితాంతభక్తిం

దలుకొత్తఁగ నంకురించు దరహాసముతోన్.

క. తనముఖచంద్రమరీచులు
జననయనచకోరములకు సాంద్రానందం

బాసరింప వేడ్క నన్నుం

గనుఁగొని యిట్లనియె వినయగౌరవ మెసంగె.

చ. సురుచిర మైననీకవిత సూరిసభాంతరయోగ్యతామనో
హరసరసార్థగుంధపల నందము గావున నార్థనార్య సు
స్థిరగతిఁ గీర్తి నన్నొనరఁ జేసి సమస్తజగత్ప్రసిద్ధమై
పరఁగుచునుండ మా కొకప్రబంధ మొనర్పు వియంబెలర్పఁ
గన్.

వ. తత్ప్రబంధం బెయ్యది యంటేని

ఆ. పంచతంత్ర మనఁగ నంచితగీర్వాణ
భాష మున్ను చెప్పఁబడినయట్టి
కావ్య మంధ్రభాష గణ్యామృతంబుగాఁ
గూర్చవలయు నీదునేర్పు మెఱయ,

అ. వని వినయంబునం దాంబూలనవాంబరాభరణంబు లొసంగి
వీడుకొల్పినం బ్రయం బంది మదాత్మగతంబున.

చ. పసగలనీతిశాస్త్ర మని పాజ్ఞులు మెచ్చిన నంచతంత్రీకిన్
వసుమతిఁ దమ్మరాజుబసవక్షీతినాథుఁడు నాథుఁ డౌటకుం
బాసగి యశోవిలాసినికీ బుట్టినయి ల్లని నన్నుతింపఁ బెం
పెసఁగె నముద్రముదితమహీస్థలిరాజసభాంతరములన్.

కవి మైత్రావరుణగోతుఁ డైన ట్లీకింది గద్యవలనఁ దెలియ
నగును.

“ఇది శ్రీమైత్రావరుణగోత్రీపవిత్ర బ్రహ్మనామాత్యపుత్ర సుకవిజన
విధేయనారాయణ నామధేయ ప్రణీతంబైన పంచతంత్రీయను మహా
ప్రబంధంబు” ఇతనికి నారయ, నారాయణ అను రెండు నామములు
గలవు.

ఈగద్యయందుగాని కవి తననుగూర్చి చెప్పిన వైషద్యముల యందుగాని తనగృహనామమును చెప్పియుండలేదు. దూబగుంట పురకాసనుడ ననిమాత్రము చెప్పియున్నాడు. దూబగుంటకుఁ గరణమగుటచే దూబగుంట నారాయణకవి యని ప్రజలనుచు వచ్చిరి కాని కవి యింటిపేరు ప్రబంధవాచకాభరణము వారై నట్లు పైన్దివాసిన చంపకమాలావృత్తము వలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. ప్రబంధశబ్దమునకు వ్రాత ప్రసిద్ధి నున్నట్లు 'ప్రసిద్ధ' అనుశబ్దమును పాఠాంతరముగా సంగీకరించితిమేని, కవియింటిపేరు "వాచకాభరణము" అయియుండును. వాచకాభరణశబ్దము కవికివిశేషణ మైనఁ గావచ్చును. అది యింటిపేరయినచో నీకవిని "వాచకాభరణము నారాయణకవి" యని బిలువవలసియుండును. "భారతము" "వైయాకరణము" అను నింటిపేర్లు గలవానికలరు. అట్లే వాచకాభరణము వారును నుండియుండురు.

దూబగుంట గ్రామములు నెల్లూరుమండలమున మూడుగలవు నెల్లూరునకు సమీపమునం దొకటి, ఆత్మకూరుప్రాంతమునం దొకటి, ఉదయగిరి కనతిదూరమున నొకటి యున్నవి. ఉదయగిరిసమీపమున నున్నదూబగుంటయందుఁ గవులుండెడివారని ప్రతీతి కలదనియు నది యే యీకవినివాసమై యుండుననియు జనమంచి శేషాద్రికర్మగారు పంచతంత్రీ పీఠికలో వ్రాసియున్నారు.

దగ్గబల్లిదుగ్గయ్యకవికృతమైన నాసికేతూపాఖ్యానమును. నంది మల్లయఘంటసింగయ కవికృతమైన ప్రబోధచంద్రోదయమును గృతి నందినయనంతామాత్యుడు తమ్మభూపతి తనయుడగు బసవనృపాలునిమంత్రయై నట్లొగంధములలోఁ జెప్పబడియున్నది. ఆబసవనృపాలుడే పంచలింగమును గృతినందిన బసవభూపతి ఇరువురును తమ్మభూపతి తనయులే. ఇరువురును మాధవవర్మ సంతతినారే. ఈ కారణమునుబట్టి నారాయణకవి శ్రీనాథకవికంటె వయసున నిచుక

పిన్నవాడై దుగ్గయ్య, సింగయ్య, మల్లయ్యకవులతో సమకాలికుడై
 హూణశకము పనునై దవళతాబ్దియం దుత్తరార్థమున నున్నవాడని
 నిశ్చయింపవచ్చును. కృతిపతి యైన బసవభూపాలుఁ డేప్రాంతమునకు
 రాజుగా నున్నదియు గ్రంథమునుబట్టి నిర్ణయింప సాధ్యపడలేదు.
 కృతిపతికిఁ బితామహుడైన పెదవల్లభునిభార్య “అన్నలదేవమ్మ”
 యనియు, నీ పెదవల్లభునిపితామహుఁడు “అన్నలదేవుఁ” డనియుఁ గవి
 పేర్కొనియున్నాఁడు. అన్నలదేవుఁ డనుపేరుగల దైవమెచ్చటనో
 యుండియుండుననియు, నాదేవుని పేరులే పైని చెప్పిన వారికిఁ బెట్టి
 యుందు రనియుఁ దలంచుచున్నాఁడను. ఆదేవునివాసము డెలిసి
 నచో నాప్రాంతముననే గవినివాస ముండును. కావున గవినివాస
 మునుడెలిసికొన నవకాశము గలుగును. తమ్మనృపాలుని శాసనములు
 ఉదయగిరిపైని గన్నడుచుండుటచే నాతని నివాసము ఉదయగిరియని
 నిశ్చయింపవచ్చును ఆపరిసరమున నున్న దూబగుంటయే కవినివా
 సము. ఒక శాసనములో బసవనృపాలుఁడు ఉదయగిరి నేలినట్లుండు
 టచే కృతిపతి నివాసము ఉదయగిరి యనుట నిశ్చయము.

కృతిపతిని వర్ణించిన పద్యములలో నొకచోట.

గీ రామరఘురంతిసగరధర్మజదిలీప

భోజసర్వజ్ఞసోమేశరాజసరణి

ధాత్రీఁ బాలించె దమ్మభూధవసుతుండు

శాశ్వతంబుగ బసవభూమిశ్వరుండు.

అని వ్రాసియున్నాఁడు. ఇందలిసర్వజ్ఞసోమేశుండు పశ్చిమ చాళుక్య
 చక్రవర్తియై పండ్రెండవ శతాబ్దియందున్నవాఁడు.

ఈతనికవిత్వమున నప్రయోగములు స్వల్పముగాఁ గలవు.
 కాని యవి గణింపఁదగినవి కావు. “ప్రబంధము నాజలరాలి దాని
 లోపల నెరసు ల్గణింతురె యపారములొ మణులెల్ల నుండగన్” అను
 సూక్తియిట ననువర్తనీయము.

ఈతఁడు హరిహరభక్తుఁడు. ఈపంచతంత్రమును బైచరాజు వేంకటనాథకవికూడ నాంధ్రీకరించి హరిహరనాథున కంకితమిచ్చి యుండెను.. ఈయిరువురికవిత్యమునం దెవరికవిత్యము మనోహరముగా నుండునను విషయమునఁ బండితులు భిన్నాభిప్రాయులై యున్నారు. ఇందును గూర్చి వేంకటనాథకవి చారిత్రమునఁ గొంత వ్రాసి యున్నాఁడను

ఈపంచతంత్రమున మిత్రీలాభము, మిత్రీభేదము, సంధి విగ్రహము, లబ్ధనాశము, అసంప్రేక్ష్యకారిత్యము నను నైదు తంత్రములను గూర్చి చెప్పఁబడినది. కావున దీనికిఁ బంచతంత్రమని పేరు. ఇంతవఱకు వ్రాసినవిదపఁ గృతిపతితండ్రియైన తమ్మభూపాలుఁడు వ్రాయించిన శిలాశాసనములు రెండులభించినవి. ఒకటి యుదయగిరిపైని కాశీవిశ్వేశ్వరునకు గుడికట్టించి పుతిష్ఠచేయించినట్లును, ఇంకొకటి గోపాలకృష్ణున కొక యాలయమును నిర్మించినట్లును దెలుపుచున్నవి. ఆశాసనముల నీకిందఁ జూందుపఱుచుచున్నాఁడను (న. శా. సం పుటలు ౧౩౭౩ - ౧౩౭౬.)

“శుభమస్తు! స్వస్తిశ్రీ బ్రహ్మభ్యుదయశాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౩౮౨ అగు నేటివికృతి సంవత్సర శ్రావణ శు ౧౧ ఆ కంటమరాజు వలధిలకుమారుఁడు తమ' (తమ్మ) రాయనింగారు పుదయగిరి మీఁదిమన్యానం కాని విశ్వేశ్వరదేవరకు నగరుకట్టించి ప్రతిష్ఠ చేయించి యా దేవునికి నైవేద్యంనకును దీపారాధకు మదినానకు బియ్యంచోడెనగా॥ పెసలున = నెత్తి-॥ యీమరియూడను సేనునర్పించిరి. యీదేవునికి ఆంగరంగవయిధవాలకును నడిమిత్తాముంకిందను పరిచేను ౧౦౦౦ యీవరిమడి నివోహరి లేక చెల్లిఅట్లుగాను పెటితిమి యీధర్మశాసనానకు తప్పక యీదుర్గం యేలినవారు పాలించి బ్రతుకువారు మంగళమహా శ్రీశ్రీకృంక్షేయను”

“శుభమస్తు! స్వస్తిశ్రీ బ్రహ్మభ్యుదయ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౩౮౨ అగునేటి వికృతిసంవత్సర శ్రావణశు ౧౧ ఆ.

రఘువంశంరాజు బెజవాడ పాడిగడించిన మాధవవర్మమనుమండు
 రణరంగ ధైరవ మల్లికా వల్లభ సహకారబాంధవ వాసబిరుధర
 గండం డనంబరగిన కంటమరాజు వలభయ్యకుమారుండు తమ్మరా
 యనింగారువునయగిరి మీందిమన్యాసను శోపాలక్ష్మినికి నగరుకట్టించి
 ప్రతిష్ఠ సేయించిరి యీదేవునికి వైవేద్యానకున్ను దీపారాదన
 కున్ను దినానకుబియ్యం చోదెనని పెసలు = నెయ్యివ-|| యీమరియా
 దను సమర్పించిరి. యీదేవునికి అంగరంగ వైభవాలుకున్ అమళు
 చెరువు వెనకను నడిమితూముక్కిందను కుంఠం యీపట్టి పరిమడ్చి
 నిరొహరి లేక చెల్లిఅట్టుగాను దారవోసి సమర్పించిరి. యీమరియా
 దను దుర్గం యెవ్వరుపాలించినాను యీకట్టునుసమర్పించిబ్రతుకువారు.
 స్వదత్తాద్విగుణంపుణ్యంపరిదత్తానుపాలన. పరదత్తాపహారేణస్వదత్తం
 నిష్కలంభవేత్. మంగళంమహా శ్రీశ్రీశ్రీంజేయును " పంచతంత్రీ
 కృతిపతి యను బసవభూపాలునకు సవతినోవరుండై న బసవరాజుకుమా
 రుండగు సింగయయొక్క శాసన మొకటి కలదు. అది యీకవికాల
 నిర్ణయమున కుపయోగించునని తలంచి యీక్రింద నిచ్చుచున్నాం.
 డను. శ్లోమస్తు|| స్వస్తిశ్రీ జయాభ్యుదయ శాలివాహన శక వర్షం
 బులు ౧౪౪౦ అనునేటిబహుధాన్య సంవత్సర వైశాఖ శు ౧౫
 ౮. శ్రీమిన్దహ రాజాధిరాజ రాజరమేశ్వర శ్రీవీరప్రతాప శ్రీకృష్ణ
 దేవరాయ మహారాయుంగారు పృథివీరాజ్యము సేయుచుండం
 గాను సాళువ తిమ్మరుసయ్యంగారు మహాప్రధానులై నడపంగాను
 ఎసిష్టగోత్రం సూర్యవంశోద్భవులై న హోసవిరుదరగండ సహకార
 బాంధవ మల్లికావల్లభ రణరంగ ధైరవ గండధనంజయ బిరుదాంకు
 లై న బెజవాడ దుర్గావరప్రసాదులై న మాధవవర్మ, వంశోద్భవులై న
 కంఠమరాజు (కొమ్మరాజు) గారి కొమారుండు అన్నలదేవరాజు.
 ఆయనకొమారుండు సింగరాజు ఆయనకొమారుండు పెదవల్లభరాజు
 ఆపెదవల్లరాజుంగారి పెద్దదేవులైన అన్నలదేవి కొమాళ్ళుసింగరాజు
 న్ను తమ్మరాయండున్ను-పెన్నదేవులై న రాయకమ్మకొమాళ్ళు ప్రభా

కరపట్టణం గట్టించిన ప్రభాకరరాజును పాపరాజును యీనలుగురి
లోను తమ్మరాయనింగారి కమాళ్లు వుదయగిరియేలిన బసవరాజును
తిరుమలరాజును వల్లభరాజును పాపరాజుం గారికిన్ని ధనంజయ
గోత్రులైన కీర్తిపాటి సిరిగిరిరాజుంగారి కొమారిత వల్లమ వులుం
గారికిన్ని కొమారుం డైన శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర సింగమ్యుదేవ
మహారాజులు తమతల్లి దండ్రుంగారికిన్ని తమఅన్న బసవరాజుంగారి
కిన్ని పుణ్యముగానున్న తనకీర్తి సుకృతాల ఆచంద్రులై వుం
డేటట్లుగానున్నా శేయించిన ధర్మాలు... .. పూర్వనాయం
కర మైన చాంగల... .. కేశవదేవరకు గోపురమున్ను... ..
... .. ఈ గోపురప్రాకారాలున్న గుడిన్ని చాంగలమ్మ
గుడిన్ని తమతల్లి వల్లమదేవులుంగారి పేరను తిరుమలదేవర గుడి
మంటపమున్ను వీధిన్ని కట్టించి తమ అన్న తిరుమలరాజు బెట్టినగుండ్ల
మకుగు తిమ్మనముద్ర మని అగ్రహారానను వినాయక శివ విష్ణుదే
వాలయాలున్నా తటాకారామాదులున్న బ్రహ్మప్రతిష్ఠలున్న
ప్రతిష్ఠించి బెజవాడవద్దను తమతాత మ ధవవర్మకుం బ్రత్యక్షమైన
దుర్గాదేవికి తొలి నిర్మితమైవుండిన గంభీరహము ముందరి అంత
రాళికమున్ను ఒదిలం శేయించి ఆముందరను నల్లశీనపురాళ్ళున్న
అంతరాళికమును ఆముందరనుతొమ్మిది అంకణాలరంగమంటపమున్ను
ఆముందరను భోగమంటప మైన మూడు అంకణాలభద్రమున్ను
కట్టించి రాతిగోడనువెట్టించి పీఠముకట్టించియప్పుడు భూమిలోననుండి
వెళ్లనత్తిన కేశవనాథుకిన్ని మీద బ్రతికేసియించి దుర్గదేవమ్మ
పుద్భవమై వుండిన కొండ పుత్రరపుదిక్కుచుట్టు తూర్పుపడమర్లు
నిడుపు తొమ్మిదిచేతులున్ను... .. వ్రాయించి నిలిపిన ధర్మ
శాసనము. శ్రీశ్రీశ్రీశ్రీశ్రీశ్రీ దుర్గాదేవమ్మ తన వరప్రసాదులైన
యీగుడిగట్టించిన సింగరాజుంగారికిన్ని ఆయన కమాళ్లు పాపరాజు
కొండరాజు బసవరాజు వల్లభరాజు నాగరాజుచేత రాజుంగారికిన్ని
ఆమువ్యాభివృద్ధిచేసి వంశాభివృద్ధిచేసి రాజాభివృద్ధిచేసిరక్షిం.....

ద. హిం. శా. సం. ౪ సంఖ్య ౭౮౫." పైని నుదాహరించిన బసవ భూషాలునితండ్రి శాసనములు క్రీ.శ. ౧౪౬౦ సంవత్సరమునాటివి. ఈ సింగరాజు శాసనము క్రీ. శ. ౧౫౧౮ నాటిది. ఈ సింగరాజు తండ్రి ౧౪౮౦-౧౪౯౦ ప్రాంతమునందుండును. ఈ రెండు కాలముల నడుమనున్న బసవభూషాలుండు ౧౪౭౦ ప్రాంతమున దూబగుంట నారాయణకవితే నీపంచతంత్రమును గృతినందియుండునని విశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును.

ఈ బసవభూషాలుని గృహనామము "పూసపాటి" వారని శ్రీశ్రీమమళ్ళ అచ్యుతరావుగారీక్రింది వాక్యములలో ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్ప్రతికయందు వ్రాసియున్నారు. "ఈ పూసపాటి మాధవవర్మ వంశములో నాటవపురుషుండుగా బసవశ్రీతీర్థుండు జనించెను" మాధవవర్మ గృహనామము "పూసపాటి" వారనితలంచుటకాధారములు లేవు. పూసపాటివారు తమ వంశమునకు మూలపురుషుండు మాధవవర్మ యని చెప్పుకొనినమాట నిజమే. మాధవవర్మ వంశము లోని యొకానొకపురుషుండు పూసపాడు నివాసముగాఁ జేసికొనుటచే నప్పటినుండియు నావంశీయులు పూసపాటివారైరి. అంతమాత్రము చే మాధవవర్మ యింటిపేరు పూసపాటి యనిగాని బసవభూషాలుని యింటిపేరు పూసపాటి యనిగాని తలంప వీలులేదు. మాధవవర్మ వంశములో జనించిన మరియొకపురుషుని నివాసమును బట్టియో, అట్టిమహాపురుషుని పేరునుబట్టియో, గృహనామము లేర్పడుచుండుట కవకాశము కలదు. ఈబసవరాజు గృహనామముకంతమ రాజువారైనట్లు పైనివ్రాసిన శాసనములలో కంతమరాజుపేరుదాహరించుటనుబట్టి యూహింపఁదగియున్నది. "మాధవవర్మ వంశములో నాటవపురుషుడయిన"యనిశ్రీఅచ్యుతరావుగారువ్రాసినవాక్యములు సంశయకారణములుగ నున్నవి. మాధవవర్మ వంశములోఁ గొన్ని వంశలసంవత్సరములు గడచినవిదప జన్మించిన కొమ్మరాజును నతని కీ బసవరాజాటవ పురుషుండు గాని మాధవవర్మ కాటవ పురు

మఁడుకాఁడు. మాధవవర్మ కాశ ౧౮గి నాటివాఁడని అచ్యుతరావు గారుదాహరించిన నీసమాలిక యందున్నది. మాధవవర్మ గృహ నామము పూసపాటివారని వాదము కొఱకంగీకరించినను, ఆతనిసంతతి వాఱందఱును పూసపాటివారుగానుందురని యెంచరాదు. గృహ నామము లనేకకారణములచే మార్పుఁజెందుచుండును. వికాపురము బాబ్బిలి సంస్థానాధిపతులగు రావువారును, వెంకటగిరి సంస్థానాధిపతు లగు వెలుగోటివారును, జటప్రోలు సంస్థానాధిపతులగు సురభివారును జేతాళరెడ్డివంశీయుల మనిచెప్పకొనుచున్నారు. కావునసాధనాంతర ములు లభించువఱకును బసవవృచాలుని గృహనామము కంఠమ రాజువారనియే యంగీకరింపవలసియున్నది. ఈ బసవవృచాలుఁడు గజపతులకు సామంతుఁడై యుదయగిరిప్రాంతముననున్న వాఁడనియు, నారాయణకవి యుదయగిరిసమీపమునందున్న దూబగుంటనివాసి యనియు నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును.

సంస్కృతమున విష్ణుశర్మయునుపండితుఁడు పంచతంత్రమును రచించియుండెను. దానినాధారముగాఁదీసికొని యితఁడును, బైచ రాజువేంకటనాథకవియు శిష్టుకృష్ణమూర్తిపండితుఁడును బద్ధకావ్యము లను రచించియుండి, నెల్లూరువాస్తవ్యులగు “ఉల్లంగిరామచంద్ర రావుగారు” కూడ నీపంచతంత్రమును బద్ధకావ్యముగా రచించి నట్లును సంస్కృతమున క్షేమేంద్రుఁడు కూడఁ బంచతంత్రిని వ్రాసి యున్నట్లును శ్రీచేకుమళ్ళఅచ్యుతరావుగారు వ్రాసినదానినిబట్టి తెలిసి కొంటిని. నా కాగ్రంథములు లభ్యములు కాలేదు. భానుకవియను వతఁడు కూడనాంధ్రమున బంచతంత్రమును వ్రాసియుండెను. కవి పేరు తెలియని పంచతంత్ర మొకటి కలదు.

ఇతనికివిత్యము మృదుమధురపదభూయిష్టమై చక్కనిధార కలిగి మనోహరముగా నుండును. సామ్యసారభూమిశితమై చూచుట కింపుగానుండు పుష్పము హస్తగుందున్నప్పు డెట్టియానందము

వాడముచుండునో, అట్టియానంద మీతనిపద్యములను జదువునప్పుడు
పాశకునిహృదయమునకుఁ గలుగుచుండును. కవితాశైలి తెలియుటకై
యీతనిపద్యములను గొన్నిటినిం దుదాహరించుచున్నాఁడను.

చ. నడవడి మంచిదై నను జనంబులు పెద్దఁగఁ జూతు రాలనిన్
నడవడి చక్కఁగాని నరు నచ్చినచుట్టము నైనఁ జేరనీ
కెడ గలుగంగఁ దోలుదు రహీనతయన్ లఘువృత్తియు నృహీన్
నడవడిచేత వచ్చుటది నైజము దీనినెఱుంగవంతయున్. ౧౦౮మి

కా. ఆలస్యంబును గామినీజవరతివ్యాస క్రియున్ జన్మభూ
లాలత్వంబును రోగమున్ ఘనభయోల్లాభంబు సంశోషమున్
బోలంగా నివి యాఱు నెప్పుడు జగత్సృజ్యప్రతాపోనయ
శ్రీలంజెండఁగ విఘ్న కారణమాలై చెల్లున్ ధరామండలిన్. ౧౦౯సు

ఉ. చచ్చినవారికిన్ వగవఁ జయ్యన వారలు లేచి కృమృజన్
వచ్చుట లేమి దెల్ల మిఁక వారణముల్ మగుడంగ నింతగా
వచ్చిన నున్న వారము నవశ్యముఁ జెత్తుము గాన దీనికిన్
జెచ్చరఁ జింతసేయుము విశేషమతిం బ్రతుకం దలంచినన్. ౧౧౦సం

ఉ. ఎక్కువ చేప్పఁ జూపఁ గలయింట జనించుకులాంగనాళిలోఁ
జక్కఁదనంబు గల్గి గుణసంపద మించి యలౌకికస్థితి
నిక్కఁక యేమృగాక్షి పతి నిర్మలచి త్రము పట్టు భక్తిమై
నక్కమలాక్షి యెవ్వనికి నా లగు వాఁడు కృతార్థుఁ డిమ్మహి

33 ల.

చ. కఱ వరుడెంచినన్ ఘటముగర్భమునం గలసక్తు వంతయున్
దఱుంగక యమ్మి మేఁకఁ గొనఁ జానికిఁ బిల్లలు రెండు గల్లు న
మృజకలు రెంటికిం గలుగు మానుగ దూడలు నాల్గు వాని కి
ట్లజీముజీ నన్న నన్నిదిఁ బదాఱును ముప్పదిరెండుఁ బుట్టఁగన్.

౧౧ అసం.

ఎఱ్ఱావేగ్గడకవికిఁ బోషకుడైన పోలయవేమారెడ్డికిఁ గనిష్ఠ సోదరుఁ డగు మల్లారెడ్డికిఁ మునిమచుమఁడైన కోమటిరెడ్డియొద్ద దూబగుంటకొమ్మనసోమయాజి మంత్రిగానుండి యనేకధర్మశాసనములు వ్రాయించెను. ఈకోమటిరెడ్డి నెల్లూరుమండలమందలి కందు కూరు తాలూకాలోని చుండిప్రాంతమున రాజ్యముచేసినట్లు కన్నట్టు చున్నది. కొమ్మనసోమయాజికి హరిహరనాథుఁడు, రామచంద్రుఁడు నారపరాజు అనిమువ్వురుకుమాళ్ళు. కొమ్మనసోమయాజి మైత్రా వరుణగోత్రుఁడే. ఇతనిశాసనములు శా. శ. ౧౩౫౨, లో నున్నవి. (నె. శా. సం. పుట ౮౯౫-౫౦౧) మననారాయణకవియుసోమయాజి కుమారుడైన నారపరాజును ఒకవ్యక్తికాఁజాలఁడు. నారాయణకవి తండ్రిపేరు బ్రహ్మయామాత్యుఁడు. నారపరాజుతండ్రిపేరు కొమ్మన సోమయాజి ఈ నారపరాజునకు మననారాయణకవి మఱుమఁడేమో! లేక దాయాదియో! ఈవిషయమున నింకను బరిశోధనము కావలసి యున్నది. దూబగుంటయనునింటిపేరు శా. శ. ౧౩౫౦ నాటినుండి యున్నట్లు వై శాసనములవలనఁ గన్నట్టుచున్నది.

79. ద గ్గుబల్లి దుగ్గనకవి

ఈతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; శాండిల్యగోత్రుఁడు; తిప్ప నార్యతనూజుఁడు. ఇతనితల్లి యెఱ్ఱమ్మ; పోతనయెఱ్ఱన లీతని కగ్ర జాతు; కవిసార్వభౌమబిరుదాంచితుడైన శ్రీనాథమహాకవి కీతఁడు మఱది.

ఈకవి కాంచీపురమాహాత్మ్యము, నాసికేతోపాఖ్యానము అను రెండు పద్యకావ్యములను రచించెను. ఇందు మొదటిగ్రంథ

మునుచెందలూరిగంగయమంత్రికుమారుడగు దేవయామాత్యునకును,
రెండవ కావ్యమును చెందలూరి అనంతామాత్యుని తనయుడగు
గంగయామాత్యునకు సంకీర్తముచేసెను. కృతిపతు లిరువురు నన్నద
మ్ములబిడ్డలు. కాంచీపురమాహాత్మ్య మిప్పు డెచ్చటను గనపడుట
లేదు నాసికేతోపాఖ్యానముమూడవ యాశ్వాసములోఁ గొంతవఱకు
ముద్రితమైన ప్రితిని నేను జూడగల్గితిని. కృతిపతియైన గంగయ
మంత్రి తనను గూర్చి పలికినట్లు కవి యాక్రిందిపద్యములలోఁ జెప్పు
కొనియున్నాఁడు.

చ. శ్రుతులవిహార దేశములు సుస్థిరవాక్యపదః పమాణశా
స్త్రుతులయిక్క లాగమపురాణచయముల కేలిపద్యముల్
స్మృతులనివాసముల్ కవిసమీహితసత్కవితాగుణప్రసా
దితములు దగ్గుబల్లి కవితిప్పయదుగ్గునిగద్యపద్యముల్.

క. హితమతివి సకలవిద్యా
చతురుండవు చాటుకద్యజాలంబుల నా
కతులితకీర్తులఁ గలిగిం
చితి దుగ్గునకవివరేణ్య శివకారుణ్య.

సీ. శ్రీనాథసుకవి కూరిమి సేయుమఱిదివి
దుగ్గయకవిరాజ దగ్గుబల్లి
తిప్పనార్యునకు సతీమణి యెట్లుమ
కును దనూజుడవు పోతనకు నెట్లు
నామాత్యవర్యునకు ననుగుడమ్ముండవు
శాండిల్యగోతుండౌ సరసమతివి
చెప్పనేర్తువు కృతులు సుస్థిరముగూఁగఁ
గాన నీవు రచింపఁగఁ గడగియున్న
నాసికేతచరిత్రంబు నాదుపేర
సంకీర్తము సేయు కవిరాజు లాడఁంప.

ఉ. మావినతండ్రి గంగయ యమాత్యశిఖామణి తత్రమాధవుం
డై వెనుపొందు దేవసచివగ్రాణికిచ్చితి వంధిభాషఁ గాం
చీపురనాథుదివ్యకథఁ జిత్రితరంబుగ విస్తరించి నీ

మోపుదు వార్యపౌద్యమధురోక్తులసత్త్వమలాప్నఁజెప్పఁగన్.

కృతిపతు లాపస్తంబసూత్రులును కిశ్యపన్ గ్రులునగునియోగి
బ్రాహ్మణులు. వీరివంశమును గవి యుజువదిపద్యములలో వర్ణించియు
న్నాఁడు. కాని యందుఁ జరిత్రాంశములులేవు. కృతిపతియైన గంగ
యామాత్యుఁడు మాధవవర్మవంశములోనివాఁ డైనతమ్మభూపతితన
యొడగు బసవనృపాలుని మం తియైన ట్లీక్రిందిపద్యములలో వర్ణించి
యున్నాఁడు.

నీ. చతురంగబలముల జయవాడ మర్గాబ

వరమునఁ బడసి దుర్వ్యాలీల

జగతీస్థలం బెల్ల సాధించి జయశాస

నములు దిగ్గంధిదంతముల సలిపి

పేదబాలునకుఁగాఁ బ్రియసుతమోహంబు

పట్టక బెజవాడ పాడి నిలిపి

కలయఁగఁ బుంమునఁ గాంచనవర్షంబు

గురియించి దేవతాకోటి పొగడ

గీ. వసుధ నెగడిన మాధవవర్మ వంశ

వర్ధనుం డగుతమ్మభూవరునిబసవ

పార్థివున కాయ్యుడై కృపాపాత్రుఁ డగుచు

భువత మెఱసి ననంతయంగంగవిభుఁడు

నీ. రమణ దుర్గాభైరవాజ పెద్దనమంత్రి

వంసుతు రాజశేఖరుసుపుత్రిఁ

బావనచారిత్రి బహిహితారుంధతిఁ

దాలియ భూదేవతాసమాన

సజ్జనాశీతబంధుజనదీనబావణ

సన్మానమానస శాంతమూర్తి

పరమదయాసాంగ భాగ్యసంపన్నుని

లాలితాకార సలక్షణాగ్ని

గీ నారమాంబిక భార్యగా భూరిమహిమ

నఖలదిక్కులఁ దనకీర్తి యతిశయిల్ల

వెలసె నెల్లజనంబులు వినుతి సేయ,

గాంతిచంద్రుఁ డనంతయ గంగవిభుఁడు.

నందిమల్లయ ఘంటసింగయకపులచేఁ బ్రబోధచంద్రోదయ ముబద్యకావ్యమును గృతినందినదీగంగయామాత్యుఁడే. దుగ్గయకవి శ్రీనాథునకు బావమఱివీయైనను మిగుల చిన్నవాఁడై శ్రీనాథుఁడు పండితుఁడైనప్పిమ్మట నీతఁడు శిష్యుఁడైనందున శ్రీనాథునకు నీతనికి వయసునఁజాలయంతరముండుననితలంపవలసియున్నది ఇతఁడు గరగం సంవత్సర ప్రాంతమున జన్మించి గరఁగం ప్రాంతమున నీ కావ్యమును రచియించియుండును. నందిమల్లయ ఘంటసింగయలకంటె నీతఁడు కొంచెము పెద్దవాఁడై యుండును. ప్రబోధచంద్రోదయమునురచించు నాటికిఁబూర్వమే గంగయామాత్యుఁడు నాసికేతోపాఖ్యానమునుగృతి నడియించెను. దుగ్గనకవి.కాంచీపురనాథమహాత్మ్యమును గరఁగం ప్రాంతమున రచియించియుండును. నాసికేతోపాఖ్యానకథ ఉపనిషత్తులయందున్నది. బ్రహ్మచారిసపుత్రుఁడగునుద్దాలకుఁడనుమునిబ్రహ్మచర్యమునందుండి ఘోరతపస్సు చేయుచుండెను. మహర్షులతనిని గృహస్థుఁ గమ్మని బోధించిరి. ఆతఁ డీయకొనలేను. బ్రహ్మయీతనికడ కరుదెంచి వినాహమాడుమని చెప్పెను. కాని యీతఁడు వినలేదు. నీ కుద్యవించినకుమారుఁడునీకువినాహముసేయునని బ్రహ్మయీతనిచ్చి తిరోహితుఁడయ్యెను. ఈయదృశసంఘటన మెట్లు జరుగునో చూడవలయునని యుద్దాలకుఁడు తపోనిరతుఁడయి యుండెను. ఒకనాఁ

దాతనిస్వప్నముననొక స్త్రీని గలిసికొనినట్లు వీర్యపతనమయ్యెను. అతఁ
దావీర్యమును పద్మపత్రము నందుంచి, దానిపై నొక యాకు వైచి
గట్టిగాకట్టిపైచి నదీగర్భమునఁబడవైచెను సూర్యవశపువాఁడయిన
రఘువనెడురాజు తనయ చంద్రవతి, నిండుజన్మని, చెలులతోఁగూడి
స్నానార్థము నది కేగి స్నానముచేయుచున్నంత నాకుతోఁ జుట్టుబడిన
యాకందుకము సమీపమునకు రాఁగా దానిం దీసి విప్పి లోపలనున్న
పద్మపత్రంబు నాఘ్రాణించెను. అందున్న యుద్ధాలకు వీర్యమామె
నాసాపులంబునంబడి యుచ్చాస్వసంబుతో గర్భంబునఁ బ్రవేశించెను.
చంద్రవతిగర్భనముందాలెను. కుమార్తెగర్భవతియయ్యె ననువార్త
క్రమక్రమమున రాజెఱింగి దుఃఖించి, కులము కళంకితంబయ్యెనని
తలంచి కోపించి యామెనొక ఘోరారణ్యంబున నొంటిగ విడిచిరండని
భటుల కాజ్ఞాపింప వారల్లెచేసిరి. దిక్కుగానక యామెయేడ్చుచుండ
నొకఋషి యటకువచ్చి యామెవలన సకలవృత్తాంతంబు నెఱింగి దివ్య
జ్ఞానంబుచే జూచియొక మహర్షి వీర్యంబు గర్భంబున నుండుటనుగాంచి
యామె నోదార్చి తనయాశ్రమంబునకుఁ దీసికొనిపోయి యుంచెను.
ఆమె యొక మగశిశువుం గనెను. అతఁడే నాసికేకుండు. నాసికముల
ముననాఘ్రాణింపఁబడిన వీర్యమువలనఁ గలిగినవాఁడని యీతనినామ
ముచే స్ఫురింపఁబడుచున్నది చంద్రవతి యాయర్థకునొక పెట్టెయం
దుంచి, యీతనిజననమునకుఁ గారకు డైననుహనుభావు నీమందసము
చేరుఁగాక యనియాశీర్వాదించి యాపెట్టెనునదీజలములఁద్రోయించెను.
స్నానార్థ మకుడెంచినయుద్ధాలకునికడ కామందసము రాఁగా దానిం
దీయించి బ్రహ్మవర్చస్సుతో నున్న యాబాలునితనయాశ్రమమునకుఁ
గొంపోయి యతిప్రేమమునఁ జెంచుచుండెను. చంద్రవతి కొంతకాల
మున కరణ్యముల వెంట హానాసికేతా! ఎందున్న వాఁడవని యాశ్రో
శించుచుఁ దిరిగి తిరిగి యాబాలుఁ డున్నయాశ్రమమునకు వచ్చి ఓ
నాసికేతా! యని యాశ్రోశింప నాబాలుడు 'ఓ' యనిమాటపలికెను.
చంద్రవతి యీతనికడకు వచ్చునంత కుద్దాలకుండు సమిధలకై యరణ్య

మున కేగెను. చంద్రవతి యాబాలకుని వలన యావదుదంతమును విని, యామునియే తనభర్తయని నిశ్చయించుకొని యాతఁడువచ్చునప్పటి కాయాశ్రమమునంతయుఁ బరిశుభ్రముచేసియలికి ముగ్గులు పెట్టి తాను సమీపమందలిపాదలో నుంచెను ఉద్దాలకుఁడు వచ్చి యాశ్రమము నలంకరించినవా రెవ్వరని బాలునడిగెను. మాయమ్మ వచ్చి యిది యన్నియుఁ జేసెనని చెప్పి యాబాలుఁ డామెనుజూప నామె యామునికి నమస్కరించి బాహుదకంబులచే నాతనిపాదంబులం గడిగెను. ఉద్దాలకుఁడు దివ్యదృష్టిచే నంతయు నెఱింగి, బ్రహ్మవాక్యము దప్పదని తెలిసికొని యామెచెప్పినరీతిగ నామెతల్లిదండ్రులయొద్ద కామెనుదీసికొనిచని యుచ్చట సకలబంధుమిత్రపురోహితమంత్రజనంబులయెదుట నామె నిర్దోషియనిస్థిరపరచియందఱిసమక్షమున నామెం బరిణయమాడి సతీసుతసమేతుఁడై యాశ్రమంబునకువచ్చి, కాలముం గడపుచు, నొక్కింతకాలంబునకుఁడయోగనిష్ఠులొనండి యగ్నిహోత్రంబునకు సమిధలండేకుండ నున్నపు తునిఁగాంచి నగ్ని కార్యంబునకంటె యోగానుష్ఠాన మెక్కువయని వాదించు నతనిపైఁ గోపించి, నాకెదురాడితివి గాన యమునింజూడఁ బొమ్మని శపించెను. నాసికేతుఁడు విలవిలఁ దన్నుకొనుచుఁ ప్రాణంబులపడచి యమనగరంబునకుఁ బోవ నాతఁ డెదురువచ్చి పూజించియీతనికిఁబుణ్యపాపవిచక్షణధర్మంబులం జెప్పుచునాతనికి స్వర్గనరకంబులఁ జూపించుచుండెను. ఇంతవఱకుఁగల గ్రంథము మాత్రమే ముద్రితమైనది. తక్కినది యిప్పు డెచ్చటను లభించుటలేదు. •

గోదావరిమండల మందలి రామచంద్రపురము తాలూకా పెద్దాడ నివాసి యగు మిక్కిలి మల్లికార్జునకవి కూడ నీకథనే పద్య కావ్యముగా రచించెను. అందు నాచికేతుఁడని చెప్పఁబడినది. కతోప నిష్పత్తునందును, భారతాను శాసనికపర్వమునందును గూడ నీ కథ యున్నది. ఆ రెండిటియందునుగూడనీతని చేరునాచికేతుఁడనియున్నదని యుఁ బునహాయందున్న భండార్కరులిఖితగ్రంథములు రెండిటిలోను

నాసికేతః అనియేయన్నదనియు, నాసంస్కృతగ్రంథమేదుగ్ధకవికినిమల్లి
కాస్తునకవికినిగూడ మూలాధారమనియు, నాలిఖితగ్రంథమే పురాణ
మునుండి యెత్తివ్రాయఁబడినదో తెలియలేదనియు నీకథకును కఠోప
నిషత్తునందలి కథకును భారతమునందలి కథకును నొకదానికొకటి సం
బంధములేదనియు శ్రీశ్రీకుమారశృంగారపురాణారాకథలను వేఱువేఱు
గా వ్రాసియుండిరి. (భారతి-అక్షయసంవత్సరపుష్యమాఖ మాసములు)
తండ్రి తన కుమారుఁడైన నాసికేతునకు యమునిఁ జూడబొమ్మనిఁగ్రో
ధముతో ననుటయు, నాతఁడు యమునిఁజూచి స్వర్గనరకములదర్శించి
యమునివలన ధర్మజ్ఞానముల నెఱింగివచ్చుటయు నన్నిగ్రంథములయం
దును సమానమే. ఉపనిషత్తునందును భారతమునందును నాచికేతుని
జననగాథ చెప్పఁబడలేదు. ఉద్దాలకుని కోపకారణము మాత్రము
మూఁడుగ్రంథములయందును మూఁడు విధములుగాఁ జెప్పఁబడినది.

౧. కఠోపనిషత్తునందలి ఋషి యుద్దాలకుఁడుగాఁడు. వాఙ్మత
వసుఁడుఅతఁడు 'విశ్వజితు' అనుయజ్ఞముచేసి భాష్కాణులకు దక్షిణల
క్రిందఁ దనసర్వస్వమునుధారవోయుచుండఁగానాచికేతుఁడు కాల్యచా
పలమున నడుమ నడుమ "నన్నివరికిచ్చెదవు". అని పలుమాటసిగను
అందులకు విసుప్రఁ జెంది "నిన్ను యమునికిచ్చెద" ననెను నాచికే
తుఁడు ప్రాణములఁ గోల్పోయి యమలోకమునకుఁ బోవునప్పటికి
యముఁ డెచ్చటికోపోయి మూఁడుదినములవఱకు రాలేదు అమూఁడు
దినములును నాచికేతుఁడు శుష్క-పవాసములతో నుండెను యముఁ
డందులకుఁ జింతనొంది మూఁడువరములఁ గోరుమనియెను. నాచికేతు
డు (౧) తః క్రిడ్యెన్నడునుదనపై గోపింపకుండునట్లును (౨) తన కొక
యనూనవైన యజ్ఞవిధానమును యముఁడు నేర్పునట్లును (౩) మను
ష్యుఁడు మరగించిన పిమ్మట జీవుఁడుండునని కొందఱును, ఉండఁదని
కొందఱును దలంచుచున్నారు. కావున నీసంశయ నివారణముచేయు
నట్లును గోరెను. యముఁ డావరముల నొసంగి జ్ఞానోపదేశము చేసి
రిండికడకు మఱలఁ బంపెను.

భారతమునందలికథయిట్లున్నది: ఉద్దాలకుడు సమిధలుపుష్పములు మొదలగులగునవిదెచ్చి నదియొడ్డునఁ బెట్టి మరచిపోయియింటికి వచ్చి వానిని దెమ్మని కుమారుని నియమించును. నాసికేతుడు నదికిఁ బోయి వచ్చి ప్రవాహవేగమున నవి కొట్టుకొనిపోయెనని చెప్పెను. ఆకలిబాధచేసినసముగానున్న యామునికందుపైఁ బట్టరాని కోపము వచ్చి యమలోకమునకుఁ బొమ్మని తీర్చెను. నాసికేతుడు విలవిలఁ దన్నుకొనుచుఁ బ్రాణములనువిడచెను. మునిపశ్చాత్తప్తఁడై బాలకుని కవము నొడిలోఁ బెట్టుకొని యేడ్పుచుండ నింతలో మరల బాలకుడులేచి తండ్రికి యమలోకమునందలి విషయములను జెప్పెను.

భండార్కురుగారి వ్యాతప్రియందలి కథయే దుగ్గనకవి నాసికేతోపాఖ్యానమునకు మూలాధారము. ఉద్దాలకుని కోపకారణము లందెట్లున్నదియుఁ బైనివ్రాసియే యుంటిని.

పవిత్రమైవ యీకథను గ్రహించి దుగ్గనకవి తన కవితాశక్తిని వినియోగించియొక గ్రంథమునుగా రచించెను. ఇతనికి విత్వము మృదునై మనోహరముగానున్నది. ఈగ్రంథమును జదువువారలకు ప్రితిపద్యమునందును బవిత్రత గోచరించుచుండును. దుగ్గకవి శ్రీనాథునకుఁ బ్రియశిష్యుడైనను శ్రీనాథునకువలెశృంగారవర్ణనాభిలాష యితనికి లేదు. నాసికేతోపాఖ్యానమున సుద్దాలకునియొక్కయు, చంద్రీవతియొక్కయుఁ బాత్రములను జక్కఁగా పోషించినాడు. మిక్కిలిమల్లిఖార్జునుని కవిత్వముకంటె నీతని కవిత మనోహరముగా నున్నది. ఇతఁడు శివకేశవులయందు సమానభక్తి కలవాడని నాసికేతోపాఖ్యానమందలి ప్రథమ ద్వితీయపద్యములు చెప్పుచున్నవి. ఈకింది పద్యములోఁ గవి తాను వ్రాయదలచిన కథను గొనియాడి యున్నాడు.

క. ఏకథ పురాణసమ్మత

మేకథ వేదప్రసిద్ధ మేకథపుణ్య

శ్రోకస్తుత్యగుణాన్విత

మేకథ చదువంగ వినంగ నింపె యుండున్.

శ్రీనాథున కీతఁడు బావమఱచి యేగాక శిష్యుఁడు నాతనియెడల విశేష గౌరవముగలవాఁడుననిన ట్లికిందిగద్యవలనఁ జెలియుచున్నది.

“ఇది శ్రీమత్కమలనాథపాత్ర మారయామాత్యపుత్ర కవి సార్వభౌమ సకలవిద్యాసనాథ శ్రీనాథ మహాకవీంద్రప్రసాదలబ్ధకవితా విశేషదగ్గుబల్లితిప్పనార్యప్రియతమాద దుగ్గననామధేయప్రణీతం బైన నాసికేతోపాఖ్యానం బనుమహాప్రబంధంబు”

దీనినిబట్టి శ్రీనాథునకుఁ గవిసార్వభౌమబిరుదములభించినపిమ్మటనే యీ గ్రంథము రచింపఁ బడినట్లు కన్పట్టుచున్నది. శ్రీనాథునకుఁ గవిసార్వభౌమబిరుదముక్రీ. శ. ౧౩౦౦ సంవత్సరప్రాంతమున లభించినదని యాతనిచరిత్రమున వ్రాసియుంటిని. నాసికేతోపాఖ్యానమును గృతినందినగంగయామాత్యుఁడు బసవభూపాలునియొద్దమంత్రియైనట్లు వైనివాసినపద్యములలోఁ జెప్పఁబడినది. బసవభూపాలుఁడు క్రీ. శ. ౧౩౬౦-౧౪౦౦ సంవత్సరముల నుమమనున్నవాఁడని దూబగుంట నారాయణకవిచారిత్రమున వ్రాసియున్నాఁడను. నాసికేతోపాఖ్యాన మింకాలములోననఁగా ౧౩౬౦ ప్రాంతమున రచియింపఁబడియుండునని నిశ్చయింపవచ్చును. ఇందువలననీకావ్యము శ్రీనాథుఁడు చనిపోయిన పిమ్మట రచియింపఁబడినట్లు స్పష్టమగుచున్నది.

కృష్ణామండలమునందలిబందరుతాలూకాలో దగ్గుమల్లి యను గ్రామమున్నది. గుంటూరుమండలమున తెనాలితాలూకాలోగోవాడగ్రామమునకు సివారుగానున్నదగ్గుమల్లియున్నది ఆమండలములోనే బాపట్లతాలూకాలో దగ్గుబాడు అను గ్రామము కలదు. ఇందేదియో యొకగ్రామము కవినివాసమైయుండుననియు, నీగ్రామమునుబట్టియే కవియింటిపేరేర్పడినదనియుఁ దలంపవలసియున్నది.

కృతిపతియైన చెందలూరి గంగనామాత్యుని వంశమునకు మూల
పురుషుఁ డగు చెందలూరి యయితనామాత్యునిఁ గవి యీక్రిందిపద్య
ములో వర్ణించియున్నాఁడు.

సీ. తనమంత్రశక్తియుద్ధతవైరిమంత్రీంద్ర

కుంజరంబులకు నంకుశము గాఁగఁ

దనమోహనాకృతి తరుణీజనారామ

తతులకు నవవసంతంబు గాఁగఁ

దనదానమహిమ విద్యచ్ఛకోరములకుఁ

భ్రాతృగ్రాచంద్రాతపంబు గాఁగఁ

దననిత్యలక్ష్మీ బాంధవహితాశ్రితచారి

కములకుఁ గాలమేఘంబు గాఁగఁ

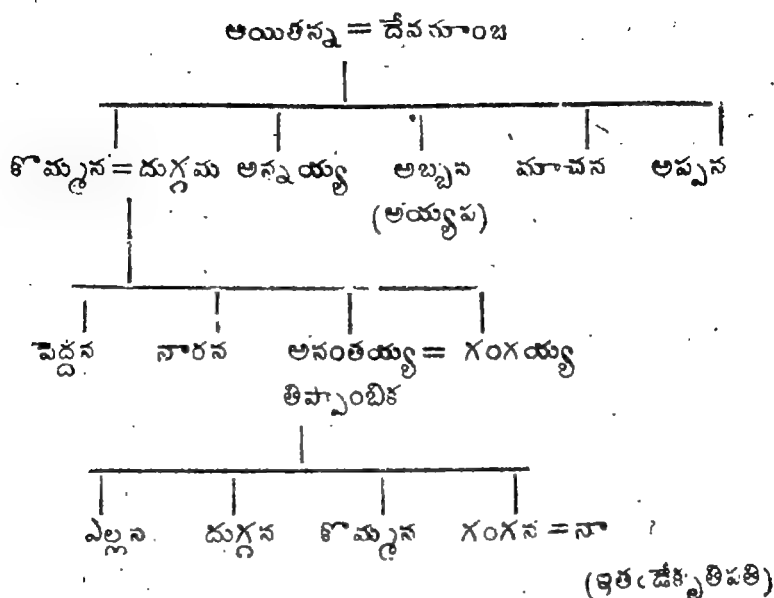
గీ. దనచరిత్రంబు బహుళపాతక మహాంధ

తమసరాళికి దినకరోదయము గాఁగఁ

శ్రీలు నిందార విలసిల్లెఁ జెందలూరి

యయితనామాత్యవరుఁడు విఖ్యాతయశుఁడు.

ఈపద్యమునుబట్టి కృతిపతి యింటిపేరు చెందలూరి వారైనట్లు
తెలియుచున్నది. చెందలూరు గుంటూరుమండలములోని ఒంగోలు
తాలూకాలోనున్నది ఈ చెందలూరునుబట్టి కృతిపతియింటిపేరేర్పడి
యుండును. వీరివంశవృక్షము నీక్రిందనిచ్చెదను.

ఇట్లుండఁగాఁ బ్రబోధచంద్రోదయకర్తలైన మల్లయసింగయ
కవులు వీరియింటిపేరు పెసర వాయవారని తమప్రబోధచంద్రోదయ
మున నీక్రిందిపద్యములో నుడివియున్నారు.

ఉత్సాహ ! రసికేశ్వరాగ్రిగణ్య ! రసవదుక్తి నైపుణా!
ప్రసవవాసనావిశేషపరిమళీకృతప్రధీ
విసరహృత్కరండషండవినుతిభోగిమండలా!
పెసరు వాయవంశవాద్ధిభిసరుహరిమండలా!

“పెసరు వాయు” అనుగ్రామమున్న దేమో! మొట్టమొదట వీరు
చెందలూరువారై కొంతకాలమునకు దరువారై పెసరువాయు నివాస
ముగాఁ జేసికొనుటచేఁ బెసరువాయు వారైరేమో! ఎఱుంగవలసి
యున్నది. ప్రబోధచంద్రోదయములో వర్ణితమైన వంశమునకును బైన
జూచిన వంశవృక్షమునకును భేదములేదు. ఈకవి కవితాశైలి తెలి
యుటకై కొన్నిపద్యముల నిట నుదాహరించెదను.

నానీకేతోపాఖ్యానము:—

ఉ. ఏమనిచెప్పుదాన నిది యెవ్వరికైన విసంగఁ బోలునే
సేమిగవానిఁ బొందఁ గలనేనియు నెన్నడు నిట్టినాకు వ
క్షేమ దమయిన గర్భ మనుకీ డిలు చేకుతె నింక మాకు నో
కోమలులార ! చెప్పుటకుఁ గొంకిన గర్భము దాఁగనేర్చునే గల

సీ. తలిదండ్రులకుఁ గాని దానినై పోయితిఁ

దోడఁబుట్టవులకు దూరమైతి

సరివారిలోపల నడి కొడి గట్టితిఁ

జుట్టలలోపల రట్టువడితిఁ

బుర్రురంధ్రీజనంబుల కెల్ల నరవైతి

సకలదేశముల నాడికలఁ బడితి

నిమమలు గుడువఁ గాఱడవులపాలైతిఁ

గడపట నొకమద్దుకొడుకుఁ గనియు

గీ. సుతునిఁ గన్నులనై నను జూచుచుండ

కతనిఁ బే రేటివఱుతఁ బోనాడికొంటి

నిన్ని వెంటల నను దైవ విట్లు సేసి

సేమిసేయంగఁ గలదాన నింక నేను.

౨ ఆ

ఉ. నావునుఁ గాలుఁ డిట్లును మనంబలరాగఁగ నాదుసీమలో

నేవివరంబు నీవడిగి తేనియుఁ దెల్లమిగాఁగఁ జెప్ప సం

భావనఁ జిత్రగుప్తు లగు పాపులఁ బంచెద జూచిరమ్ము మా

నీవరయంచుఁ బంచె నొకనిం గరణంబులఁ బిల్వఁ గింకరున్

ఈనుగ్గునకవి రచించినశివకాంచీపుర మాహాత్మ్యములోనివని,
పెదపాటిజగ్గున సేకరించినప్రబంధరత్నాకరమందలి యీక్రిందిపద్యము
లు ప్రబంధరత్నావళినుండికైకొని యీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁ
డను.

నీ. తోడిసభంబులు సూత్రించినట్లంద

ఛాపంబు చాపమై సంఘటింప,
బ్రహ్మాండభండంబు పగిలించు గర్జలు
సింహనాదస్ఫూర్తిఁ జేయుచుండ
పాదామనీదామజాలము ల్దిక్కుల
స్వప్రతాపానలజ్వాలలుగను
నాహార్యహరిణోద్యదశనిసంఘంబులు
దివ్యాశ్రువితతులు తేజరిల్ల

గీ. నాకు శరవృష్టి శరవృష్టి నళిలలోక
బాధకోడ్డివృద్ధివృద్ధిశుంభత్పతాప
మూర్ఛె నర్జునయుతశిఖండ్యభివర్ధ (!)
నాఖ్యవర్షర్తునారాయణాఖ్యమూర్తి

నీ. బంధనాక మడరించెఁ బరపయ్యె గేదంగి
కడిమి పుష్పితమయ్యె గంధి పూచె
నర్జునం బలరారె నరవిందములు కేరె
భూస్థలి నెఱులు పుక్కిలించె
గంధూపదము లుబ్బెఁ గలఁగె హంసచయంబు
నటియించెఁ గప్పలు నమిలి చెలఁగె
జాతకంబులు మించె సాగరం బెడయించె
హరిణోపములతోడ నాడె లేళ్లు

గీ. మత్తభృంగంబులకుఁ జేసె రిత్త యయ్యె
గండుఁగోయిలకూతలు గట్టుకొనియె
చూలుకొన స్వాతిచూటిఁ బొదువ (!)
విష్ణునకు నిద్రపోయెడువేళ యయ్యె

కృతిపతికిఁ బ్రభువైనబ సవస్థపాలుఁడు నెల్లూరుమండలములోని యుద
యగిరి దుర్గ పరిపాలకుఁడైనట్లు శాసనములు చెప్పుచున్నందున సాతని

మంత్రియైన గంగయామాత్యుడు కూడ ఉదయగిరి నివాసుడని చెప్పి నొప్పను. దుగ్గయకవి నివాసము గుంటూరు మండలమైనను ఉదయ గిరియందుఁ గృతిపతితోఁ బాటుగఁ గొన్నినాళ్లచుట్ట నివాస మేర్పరచుకొనియుండును.

80. మ ను మంచి భట్టు

ఇతఁడు బ్రాహ్మణుఁడు. భైరవాచార్యపుత్రిఁడు.

ఇతఁడు హయలక్షణవిలాసమును నొకపద్యకావ్యమును రచించి కంపభూపతి కంకితము చేసెను. ఈ గ్రంథకృత్యాది లభింపకపోవుటచే నీకవినిగూర్చి యింక నేమియుఁ దెలియలేదు. ఆశ్వాసాంతగద్యలో “ఇదిసకలసుకవి జనసంస్తూయమాన కవితాచాతురీధురీణ నిఖలభాషా ప్రవీణ భైరవాచార్యపుత్రిపరమపవిత్ర మనుమంచిభట్ట ప్రణీతంబైన హయలక్షణవిలాసంబునందు” అని యుండుటచే నీకవి భైరవాచార్య పుత్రిఁడనియుఁ గవితాచాతురీధురీణుడనియు మాత్రము తెలియవచ్చినది.

హయలక్షణ విలాసమునుగూర్చి ఆంధ్రకవితరంగిణి 5 సం॥ ౨౪౬-౨౪౭ పుటలలో కొలనిగణపతిదేవకవి చారిత్రమునఁ గొన్ని పంక్తులను వ్రాసియుంటిని. వానినీకవిచారిత్రమున కనుబంధముగాఁ జదువఁగోరెదను.

ఈకవి యేకాలమువాఁడు! కృతిపతియైనకంపభూపతియెవ్వరు! అనుపేక్షలకు సమాధానము కావలసియున్నది.

ఈకంపభూమియెవ్వరో తెలియలేదు. “ఔబళకంపధరాత లేశ్వరా” “ఔబళాధిపకంపా” “యాభళరాజకంప” “ఔభళప్రభుని తనయకంపరాజ” యనిసంబోధించుటచే నీతని తండ్రి పేరు “ఔబళ రాయఁడని” తెలియుచున్నది.

ఈకంపరాయలు సాళువవంశములోనివాఁడని సూచించుచు నీక్రిందిపద్యములలోఁ గొన్ని వాక్యముల నుదాహరించియున్నాఁడు.

క. మేలుదెస గీడు సుభును

మేలుధృవుల్ గీడుచోట మేల్కొనియున్నన్

మేలుం గీడును జేయును

సాళువవిరుదాంక కంపజగతీనాథా.

ఉ. తిన్ననికుట్టిమూలమున తేజలరంధ్రయుగంబు క్రిందటన్
బన్ననిరీతి నుండు నుపరంధ్రములందుఁ దురంగజాతికిన్
బన్నగిఁ గంతపార్శ్వములఁ బైకొని వన్నెలు నిల్పుచుండఁగా
నన్నుతి జాళుకీతిలక సాళువకంప నృపాలమన్నథా... ..

“మనలుగఁకారి సాళువసమంచిత కంపనృపాలధీమణి!”

“చాయగప్పుఁనిరి సాళువాంక”

వీనినిబట్టియాకంపరాయఁడు సాళువవంశీయఁడని నిశ్చయింప వచ్చును.

యీసాళువవానికి “మీసరగండ, కటారిసాశ్వధరణీవరాహ, బర్బరబాహ, జాహత్రిమల్ల” ఇత్యాదిబిరుదములున్నట్లు స్థిలలమణ్ణి పినవీరన్న సాళువగుండసరసింహరాజునకుఁ గృతియిచ్చిన జైమిని భారతమునందలి యీక్రిందిపద్యభాగములవలనఁ దెలియుచున్నది.

“గీ. ఔర ! మీసరగండకటారిసాశ్వ

పంచఘంటానినాదాదిభయదబిరుద

కాహళారావసంపాతకంపితారి
దీప్తజలనీరిసాళువతిప్పశౌరి.

అనిసాళువతిప్పరాజును,

క. ధరణీవరాహునకుబ ర్బర బాహునకు

క. ... భీకరచౌహ త్రిమల్లబిరుదాంకునకున్.

క. మీసరగండనికిఁగటారీసాళువమునకు ..."

అని సాళువగుండనరసింహరాజును వర్ణింపఁబడియున్నారు.

ఈచిరుదములేమనుమంచిభట్టుకంపభూపతికినివాడియున్నాడు.

ఈక్రిందిపద్యములనుజూడుడు.

గీ. ఇట్లు చెప్పినపాటిని నెల్లసుభృ

నిలిచెనేనియుఁ దమతమఫలమునిచ్చు

నల్లుగాకుండు నందల్పమధికమైనఁ

జండభుజబల ! మీసరగండ ! కంప !

ఆ ౨.

క. ఘోటంబులసుభృండిన

ఘోటంబులుపతులమీఁకికులమునడంచున్

పాటించుచుండిన నడచును

పాటించిరి శాస్త్రవిదులు బర్బరబాహా !

ఆ 3.

గీ. అశ్వరత్నంబుమును పభృహయమునడిమి

పభృతురగముకడపట్టికడను

గ్రమముతోనవమాదివర్ములమూట

మారిగావిలిసిల్లు రాయచౌహత్తమల్ల !

ఆ 3.

క. నిరుపమతేజోవిభవా

కరమునఁగడునొప్పు మీఱుగంధర్వముదాఁ

బరికింప నింద్రసత్వము

ధరణీరమణీయ బాహ ధరణీవరాహా !

క. లుతెమదలోభిసారగ

పతిగుణాంకితమహాత్మ! ప్రబంధానన

కఠినంపుహృదయభూరుహ

కుతార! కతారిరాయ గుణరత్ననిధి.

అ. ఆ.

ఈకంపభూపాలుని నీతనితండ్రియైన యాబళరాయని బ్ర. శ్రీ వీరేశలింగముపంతులుగారిట్లుగుర్తించియున్నారు. “ఈకంపభూపాలుడు దక్షిణమధురాపురవిజయయూత్రకయి ౧౩౬౯ వ సంవత్సర ప్రాంతమునఁబంపఁబడి నట్లుమధురావిజయములోఁ జెప్పఁబడిన కంపభూపాలుఁడుకాఁడు ఆకంపభూపాలునితండ్రియే బుక్కరాయలు. ఈ కంపభూపాలునితండ్రి యాబళరాయఁడు. ఆకాలమునందుసాళువ వంశమున నాబళభూపాలుఁడొకడుండెను. సాళ్యమంగనృపాలున కగ్రభ్రాతయుగుండభూపాలునకు ద్వితీయపుత్రుఁడను వీరయాబళుఁడయినట్లు జైమినిభారతములోని యాక్రిందిపద్యము తెలుపుచున్నది. మ. జననంబందిరిగుండభూవిభునకున్ సందాకబంధారిగా

తనయున్ శ్రీనిధిపిరయాబళుఁడు నుద్యత్కిర్తిమాదయ్యయున్

ఘనతేజోనిధిగుండబమ్మఁడును సంగ్రామస్థలీపార్థన

జనమందారులు సాళ్యమంగనృపుఁడున్ సావిత్రీమంగాంకుఁడున్.

కృతిపతియైన కంపపృథ్వీపతి యాయాబళుని కొడుకైనను కావచ్చును. లేదా మనుమని కొడుకైనను కావచ్చును. కొడుకేయైన పక్షమునఁ గృతిపతియైఁగవియుపదునాల్గవ శతాబ్దాంతముననుందురు. కాకున్న యెడల పదునైదవశతాబ్దాంతముననుందురు. ఇది యూహయే కాని నిశ్చయమని చెప్పవలనుపడదు. మనుమంచిభట్టారకు నందఱును పూర్వకపులలోనివాఁడనుచున్నారు.”

పంతులుగారింతమాత్రమువాసి యూరకున్నారు.

ఈకంపరాయలకొఱకు నేను వెదుకుచుండఁగా కర్నూలుజిల్లా పెద్దచింతకుంటగ్రామములో బాబభార్యఁబళమృతనయుఁడైన కంప

భూపతి శాసనమొకటియున్నట్లు దొరతనమువారిశాసనసంగ్రహపు రిపోర్టువలనఁ దెలియవచ్చినది. (A.R. 264 of 1936). ఇతఁడే హయ లక్ష్మణ విలాసకృతిపతియైయుండునని నిశ్చయించుకొంటిని. కాని యాశాసనకాలమునకు, శాలివాహన, క్రీస్తుశకములకుండెడియంతర మును బొరపాటున రెండుమాఱులుకలిపి, మనుమంచిభట్టు క్రీ. శ. ౧౩౨౦ ప్రాంతమువాఁడని కొలనిగణపతిజేవని చారిత్రమునఁ దప్పగావ్రాసితిని.

సుప్రసిద్ధపండితు లగు శ్రీనిదదనోలు వేంకటరావుపంతులు M. A. గారు. భారతిపత్రికలో, (ఎరోధిసంవత్సర - ఆషాఢము) ఆశాసనమును బ్రకటించుటయేగాక, తిరుపతియందున్న కంపభూపతి శాసనమును మఱియొకదానినికూడ నుదాహరించిరి. శ్రీ పంతులుగారి పరిశోధనమువలనఁ జరిత్రకారులకగపడకుండ దాగియున్నకంపభూపతి బయలుపడుటయు మనుమంచిభట్టు కాలము సరిగానిర్ణయమగుటయుఁ దటస్థించినది. అందులకు వారికిఁ గృతజ్ఞుఁడనై - వారిచ్చినశాసనము లోనియవసరభాగమును వారువ్రాసినవాక్యములను సీక్రిందఁబొందు పఱచుచున్నాఁడను.

“ఓనమఃస్వస్తి జయ్యాభ్యుదయశకవరుషంబులు ౧౩౬౪ అగు నేమర్కతిసంవత్సరపువ్యశుంగు. స్వస్తి చతుర్దశభువనాధీశ్వరు లైన శ్రీచింతకుంటశ్రీరామేశ్వరజేవర శ్రీగోపినాథజేవరలయొక్క దివ్యశ్రీ పాదపద్మంబులకుంను గామదై వాలకుంను నిజసేవకుఁడైన శ్రీమన్న హమండలేశ్వర మీసరగండ కళారిసాళువానం గంపయ్యజేవమహారాజులకుంను కందాయమ్మకుంను గర్భరత్నాకరుడైన శ్రీమన్నహమండలేశ్వర అపుబళయదేవమహారాజులకు వోబాయమ్మకుంను సుపుత్రుడైన శ్రీమన్నహమండలేశ్వర మీసరగండ కళారిసాళువకంపయ్యజేవమహారాజులు సాష్టాంగదండముబెట్టి సమర్పించిన ధర్మ శాసనం.

*

*

*

అవుబళయ్యకుండు వోబాయమ్మంగారికిన్ని సుకృతంగాను సోమగ్రహాపుణ్యకాలమందు సర్వసామాన్యంగాను ధారవోసి యిస్తామి గాన ఆచంద్రావర్ణస్తావిగాను సర్వసామాన్యంగాను చలంగలందులకు ... శ్రీశ్రీశ్రీశ్రీశ్రీ (Pages 231, 232 Mac. L. R. 259 (15-3-6) B. L. R. Vol 15-386).

“పై శాసనమువల్ల సాళువకంపరాజు ఔబళరాజునకు, ఓబాయమ్మకు పుత్రుడనియు, కంపరాజునకు, కందాయమ్మకు పౌత్రుడనియు మీసరగండక తారిసాళువవీరు దాంకితుడనియు తెలియుచున్నది. హయలక్షణవిలాసమున “ఔబళార్యునికంపరాజునకు, “మీసరగండక తారిసాళువాంక” అనియు సంబోధనలుండుట చేత, నీ శాసనమున ప్రస్తుతుడైన కంపరాజునకే హయలక్షణవిలాసము కృతి యాయబడెనని స్పష్టమగుచున్నది. మరియు నీ ఔబళార్యునికంపరాజు శాసనము క్రీ. శ. ౧౮౫౯ నాటిది తిరుపతి దేవస్థానమున గలదు. (చూడుడు తిరుపతి దేవస్థాన శాసన సంపుటము ౨ పుట ౧౨. సాళువనరసింహారాయని శాసనములు నెం ౮ బరు) ఇందు ఔబళకంపరాజు పతిదినమును నిత్యమాడలు దేవునికి సమర్పించుటకు వేయిపణముల నొసగెనని చెప్పబడినది. ఇది తమిళ శాసనము.

ఈ శాసనకాలము శా. శ. ౧౩౮౦ బహుధాన్యమార్గశీర్షశుద్ధ ౧౦ ఆదివారము. ఇది క్రీ. శ. ౧౧-౨-౧౮౫౯ తో సరియగును. పై రెండు శాసనములవలన మనుమంచిభట్టుకాలము క్రీ. శ. ౧౮౨౨-౧౮౫౯ ప్రాంతమని నిశ్చితమగుచున్నది.”

హయలక్షణవిలాసములో గృతిపతిని “మనతరాధిప. చాళుక్యకంపభూప” “చరణపతిభూపా చాళుక్కివంశదీపా” “సరసోదారకుమారకంపనృపతి చాళుక్యచూడామణి” యని సంబోధించియుండుటచే నీతఁడు చాళుక్యవంశీయుడని సూచన లగుపడుచున్నది. సాళుభూపతులు చాళుక్యవంశీయులనుట కాధారములు నాకులభింపలేదు. కాని యీ సాళువశబ్దము బిరుదనామమై, వీరుకూడ చాళుక్యవంశీయులని

యుందురేమో యని సంశయము కలుగుచున్నది. పిల్లలమఱివినవీరన జైమినిభారతమునం దెచ్చటను సాళువవారిని చాళుక్యవంశీయులని చెప్పినట్లు కన్పట్టదు. వరాహపురాణములో, దుళువనరసరాజును చాళుక్యనారాయణుడని వర్ణించియున్నాడు. దీనియర్థమేమోవిచారణ సేయవలసియున్నది. ఎట్లయినను, ఈసాళువచాళుక్యసంబంధమునుగూర్చి యింకను బరిశోధింపవలసియున్నది. బ్ర. శ్రీ. వీరేశలింగముపంతులుగారి సుదర్భమున “ఇతఁడు చళుక్యరాజులకడ దండనాథుఁ డయినందున ప్రభువంశముతో సంబంధింపబడెను. ఈకంప మహీపాలునకు సాళువవంశమువారికిఁ గలబిరుదములన్నియు నున్నందునను, చళుక్యవంశజులబిరుదములంతగా లేనందునను కంపనృపాలుఁడు సాళువవంశజుఁడే యని నిశ్చయింపవలసియున్నది” అని వాని యున్నారు. సాళువవంశజుఁ డనుమాట నిశ్చయమేకాని చాళుక్యవంశముతోటి సంబంధమునుగూర్చిన పంతులుగారివాక్యములు నాకు సంతృప్తిని కల్గింపలేదు. “చాళుక్యవంశదీపా” “చాళుక్యచూడామణి” యను సంబంధనలుచాళుక్యప్రభువులయొద్దదండనాథుఁడగుటచేవచ్చినవని యంగీకరింపజాలను. కంపభూపతి చాళుక్యులదండనాథుఁ డని చెప్పటకుఁ దగినయూధారిములను, పంతులుగారి యివ్వలేదు. సాళువవంశీయులు మనమెఱిఁగియున్నంతవఱకు విజయనగరప్రభువులగుసంగమ వంశీయులయొద్ద దండనాయకు లయియున్నారు. కంపభూపతికాలము నాటికి చాళుక్యపరిపాలన మంతరించినది. చాళుక్యవంశములోని వారుకొండలు, తత్కాలప్రభువులకడదండనాధిపతులయి, సాళువవీరుడమునుబొంది, క్రమక్రమముగా సాళువవారై రేమోయని తోచుచున్నది. భావి పరిశోధనకై ఈ విషయమును సూచించితిని. ఇది యూహయే ఇంద్రులవరకు సత్యమున్నదియు నిర్ణయింపవలసిన భారము భావిపరిశోధకులపై నున్నది.

ముద్రితప్రతియొక్క తృతీయాంకురప్రథమపద్యము

క. శ్రీకరకటాక్షవిజయ

శ్రీకాంతాకృష్ణరాయసిద్ధకృపాణా

స్వీకృతసత్వరపర

భీకరభటయూధకంపపృథ్వీనాథా !

అనియున్నది. ఈపద్యమునుబట్టి యీకంపభూపతి శ్రీకృష్ణ దేవరాయల కాలమునం దున్నవాడనియు, నతనికడ దండనాయకుఁ డనియుఁ గొందఱభిప్రాయపడియున్నారు.

పైశాసమునుబట్టి కృష్ణరాయలకుఁ బూర్వమే గ్రంథము రచియింపఁబడెనని స్పష్ట మగుచున్నది. ఈపద్యము లోనికృష్ణరాయ లెవ్వరో పరిశోధింపవలసియున్నది.

మనుమంచిభట్టుకవిత్వము, మృదుపదసంయుతమై మనోహర ముగా నున్నది. ఇందువ్యాకరణదోషములు తఱచుగాఁ గన్పట్టు చున్నవి. లేఖకముద్రాపకదోషములను సంస్కరించివఁగాని యవి యెంతవఱకు కవికృతిములోనిర్ణయింపలేము. కవితాశైలి తెలియుటకై నాల్గుపద్యముల నుదాహరించుచున్నాడను.

చ. దూర్జము బోవునప్పుడును మర్దమశత్రునృపాలసైన్యముల్
బోరున గెల్చుచున్నపుడు జాంకముతో మృగయానినోద వి
ద్యారతి చేలునప్పుడు నరాధిపతోటికి పాజులట్లు పెం
పార జయూదికారణము లారసి చూడఁగఁ గల్గనేర్చునే.

మృ. పదిలం బారగ సుఖ్య నాలుగు సురోభాగంబునం దిక్కులం
గదియంగాదగు రోచమానము సుముఖ్యస్థానమందుండెనే
నది శ్రీవత్సకి నాచుధేయ. మగు నాయశ్వంబు చేకూర్చున
మ్మదలక్ష్మీశయభోగభాగ్యవిలసన్మాన్యప్రతాపాన్నతుల్.

శా. పుష్పంబై మహి సత్వసంపద గడున్ బొల్పారి తేజోగుణో
త్కృష్టంబై కడుదూరభారవహమై దీపించు కృష్ణచ్ఛదా

దప్తాభంబుల రూపసంపద కనున్ బొల్పారుచుండు స్వహా
స్పష్టం బై నతురంగమంబు పారినాసారంబు కంచాధిపా!

గీ. పెక్కువన్నెలఁ బులిభంగిఁ బేర్చియున్న

నశ్వనామంబు పరికింప నవఘటంబు

కడఁగి యావాజి నేలక పుడమి నెల్ల

వెడల నడిప్పింపవలయు భూవిభుని కధిప!

పై శాసనమునుబట్టి కవియుఁ గృతిపతియుఁ గర్నూలుమండల
వాసులని నిర్ణయింపవచ్చును. పై నిఁజెప్పిన శాసనకాలమునాఁడు
కర్నూలుమండలము సంగమసంశజాలక్రిందను సాళువవంశజాల కిందను
నున్నట్లు గప్పట్టుచున్నది వారలలోఁ గృష్ణరాయనామధారులులేరు.
యాదవులలోను, రాష్ట్రకూటులలోను గృష్ణరాయనామధారులుండిరి.
కాని వారు శాసనకాలమునాటికిఁ జాలపూర్వులు ఆరవీటివారిలోఁ
గృష్ణరాయలుండిరి. వారుకర్నూలుమండలమువారే కాని వారా
శాసనకాలమునాటికిఁ దరువాతివారు. తుళువకృష్ణరాయలే పైపద్య
ములోని కృష్ణరాయ లనునెడలఁ బై శాసనమును విడిచి కంపరాయల
కొఱకు మఱల వెదకవలసివచ్చును. ఈపద్యముతప్పలతడకగా నున్న
ముదితప్రతిలోనిది. తాళపత్రప్రతులను బరిశోధించినపిమ్మటఁ గాని
యాపద్యముపై నాధారపడి చరిత్రశోధనకుఁ గడంగుట వృథాయాస.
మని యాచర్య నింతటితో విరమించుచున్నాఁడను.

81. నంది మల్లయ్య, ఘంట సింగయ్య

వీరిరువురు నాటువేల నియోగి బాహ్యులు: అపస్తంబసూతులు; మల్లయ్యకవి గౌళికగోత్రజాడు. సింగనామాత్యునితనయుడు; దక్షిణామూర్తిశిష్యుడు; సింగయ్యకవి భారద్వాజగోత్రుడు; నాగయామాత్యునికుమారుడు; అఘోరశివశిష్యుడు; ఈసింగయ్యకవికి మలయ మారుతకవియని నామాంతరము కలదు. ఇందులో మల్లయ్యకవికి, సింగయ్యకవి మేనల్లుడు. ఈసింగయ్యకవికి, శ్రీకృష్ణదేవరాయలయాస్థాన కవియై పారిజాతాపహరణమును రచించిన ముక్కుతిమ్మనయని పిలువబడియెడి నందితిమ్మన మేనల్లుడు.

—2 ప్రబోధ చంద్రోదయము 2—

ఈమల్లయసింగయ్యకవు లిరువురును గలిసి, వరాహపురాణమును బ్రబోధచంద్రోదయనాటకము నాంధ్రీకరించియున్నారు. ఈ కవులు తమవృత్తాంతములనీక్రిందిసీసపద్యములలోఁ దెలిపికొనియుండిరి.

సీ. అపుడు సభావేది కాగ్రస్థితుల మైన

మమ్ము వాగీశ్వరీమంతరాజ

సిద్ధిపాఠగులఁ గౌళికభరద్వాజగో

తుల మహాదేవాంఘ్రిజలజభక్తి

పరతంత్రమతుల నాపస్తంబసూతుల

గురుదక్షిణామూర్త్యఘోరశివుల

శిష్యుల సతిశాంతచిత్తులఁ దనకు నా

శ్రీతుల భాషాద్యయక్యతినిరూఢ

శేముషీభూషణుల నందిసింగనార్య

తనయు మల్లయ్యకవి కులోత్తముని ఘంట

నాగధీమణిక్రూర్మనందనుని మలయ

మారుతాంకితు సింగయ్యమంత్రుఁ జూచి.

వరాహపురాణము.

సీ. కలరు కొళికగోత్రకలశాంబురాళి

మందారంబు సంగీతనంది నంది

సింగమంతికిఁ బుణ్యకీల పోచమ్మకు

నాత్మసంభవుఁడు మల్లయమనీషి

యతనిమేనల్లుఁ డంచితభరద్వాజగో

త్రామచైత్రోదయంబు ఘంట

నాగధీమణికిఁ బుణ్యచరిత్ర యెల్లమాం

బకుఁ గూర్చితనయుఁడు మృలయమారు

తాహ్వయుఁడు సింగనార్యుండు నమ్మతవాక్కు-

లీశ్వరారాధకులు శాంతు లిల బ్రసిద్ధ

లుభయభావల నేర్పరులుపమరులు స

మద్ధ లీకృతిరాజనిర్మాణమునకు.

—♦ వ రా హ పు రాణ ము ♦—

పంజ్రెండ్రాశ్వాసములు గలవరాహపురాణము నీకవులు తుభువ
నరసింహరాజున కంకితముచేసిరి. కృతిపతి యీగ్రంథమును దనకుఁ
గృతియిమ్మని కవులనుగోరిన ట్లీక్రింది రెండుపద్యములలోఁ జెప్పియు
న్నారు.

క. మీరిరువురు నెప్పుడును శే

రీరచాణములక్రియఁ జరింతురు మిగులం

గూరిమిఁ గృతిఁ బ్రతిపద్యముఁ

జారుఘణితిఁ జెప్పఁగలరు చాటువు గాఁగన్.

క. కావున మీరు దలంచిన

శ్రీవారాహంబు మందికృతి మాఘేరం

గావింపుఁ డనుచు సుముఖుం

డై వీడ్యముఁ గప్పరంబు నర్పించుటయున్.

ఆంధ్రభాషాప్రపంచమున జంటకవులలోవీరే ప్రథములు. వీరి గ్రంథములలో నెవ్వ రేభాగమును జేసిరో నెవ్వరేపద్యములను రచించిరో చెప్పజాలము. ఒక్కకవిరచించినట్లే లిసమానముగానున్నది. కాని ఎగుడుదిగుడుగా లేదు. మల్లయకవికంటె సింగయకవి రెండింటిని సమర్థుడు నని పరంపరగాఁ జెప్పుకొను జనశ్రుతికలదు. “ఈ యిరువురు కవులును గ్రంథరచనచేసినట్లు చెప్పబడియున్నను, వీరిలో మలయమారుతకవి యనబడెడు ఘంటసింగునయే ప్రసిద్ధుఁ డైన మంచికవి యైనట్లు గ్రంథాంతరములవలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది ” అని కవితరితకారులు వాసియున్నారు. కానియీగ్రంథములేవియోవారు చెప్పలేదు నాకులభింపలేదు. కృతిపతి పై పద్యములలోఁ గోరిన కోర్కెకుఁ బ్రత్యుత్తరముగాఁ గవులు చెప్పినపద్యములను రెండిటి నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను.

ఉ. దేవరవంటిపుణ్యనిఁ గృతిప్రభుఁగా నిలుపంగఁ గల్గుటం
భావనమై బ్రసిద్ధి గను మాకవితావిభవంబు దిక్కులన్
శ్రీవరుపాదపంకజముఁ జెందినజాహ్నవి ముజ్జగంబులం
భావనతం బ్రసిద్ధి గనుభాగున శ్రీనరసింహభూవరా !

ఉ. తప్పును నొప్పు లేనికృతి దారకులంబుగవిగటిఁ గొంత త
ప్పొప్పులు రెండు గల్గుకృతి యొప్పనిజాతిలతాంగి తప్పు లే
కొప్పులేగల్గు సత్కృతి గుణోన్నతి వంశవిలాసరేఖలం
జెప్పఁగ నాటిలేనినరసిరుహలోచనఁ గాడె చూడఁగన్.

—: తుభువవంశము సాభువవంశాంతర్యాగమా ! :—

వరాహపురాణకృతిపతి యైననరసింహరాజును నరసరాజుని నరసనాయకుఁడనికూడ బిలుచుచుందురు. ఈనరసరాజు తుభువవంశములోనివాఁడును జైమినిభారతకృతిపతి యైనసాభువనరసింహరాజు కడ దండనాయకుఁడై యున్నాఁడు. ఈతుభువవంశము సాభువ

వంశాంతర్భాగమనియు, సాళువనరసింహరాజున కీతుళువనరసరాజు అన్నమనుమడనియు సుప్రసిద్ధచరిత్రకారు లగుకొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణ రావుపంతులుగారు తమమహమ్మదీయ మహాయుగములో (341-348 పుటలు) నిట్లు వ్రాసియున్నారు. “నరసరాజు సాళువనరసరాజునకు అన్నమనుమడు; ఈశ్వరరాజపుత్తుడు సేనాధిపతి” “ఈతుళువ వంశము సాళువవంశాంతర్గతము సాళువనరసింగరాజు తండ్రిగుండ రాజు. అని నిశ్చయముగాదు. మొదటివాడు తిమ్మరాజు. రెండవవాడు సాళువనరసరాజు తిమ్మరాజునకు నీశ్వరరాజునునాయాశ్వరరాజున కీతుళువనరసరాజును బుట్టిరి. కావున తుళువనరసరాజు సాళువనరసరాజునకు అన్నమనుమడు.”

ఇట్లు వ్రాయుటకు శ్రీలక్ష్మణరావుపంతులుగారి కెట్టియాధారములు లభించునో నాకుఁ దెలియలేదు. బ్ర. శ్రీ. వీరేశలింగము పంతులుగారు నందిమల్లయ్యఘంటసింగయ్యకవులచారిత్రములో సాళువగుండనరసరాజునకు తుళువనరసరాజు అన్నమనుమడని బాంధవ్యమునుజెప్పలేదు. కానిపై నిఁజెప్పఁబడిన తిమ్మయనాయాశ్వరరాజు సాశ్వగుండనరసింహరాజునకు సేనానాయకుఁ డగుటయేకాక దాయాదుఁడు కూడ. నయియుండుటచేత నుభయులయనంతరమునను నీశ్వరరాజు పుత్తుఁడును సాశ్వగుండనరసింహరాయని యప్పటి సేనాధిపతియైన బలవంతుఁడగు తుళువనరసింహరాయఁడు సంతానహీనుడయి కాలధర్మమునొందిన తన పౌత్రువుయొక్క రాజ్యభారమును వహించినట్లు తోచుచున్నది” అని వ్రాసియున్నారు.

సాళువనరసింహరాజునకును తుళువనరసరాజునకును గలసంబంధమును గూర్చియీచరిత్రకారు లిరువురునుగూడ ప్రమాదమునకు లోనయినట్లు కన్పించుచున్నది. వరాహపురాణములో నందిమల్లయ్య ఘంటసింగయ్యకవులు సాళువవంశమును తుళువవంశమునుగూడ వర్ణించియున్నారు. అందు సాళువనరసింహరాజునొద్ద తుళువనరసరాజును.

అతనితండ్రి యైన యాశ్వరరాజునుగూడ దండనాయకులనియే చెప్పఁ బడినదికాని, ఒకరికొకరు బంధువులయిన ట్లేచ్చటను జెప్పియుండ లేదు. ఆభాగముల నిట పోయుచున్నాడను.

“వ. తదనంతరంబకృతిపతికిం బలియైనసాళువనరసింహరాజరాజహూళి పావనాస్వయంబు మొదలవర్ణింతుము. చింతారత్నకామగవి కల్ప వృక్షలక్ష్మీపక్ష్యలాఢ్యలతోడం బుట్టి మిన్నుముట్టిన పాలమున్నీటి పట్టి సాయంతన సమయ సంపుల్లమల్లిమతల్లికాగుభుచ్చ స్వచ్ఛకాంతి నిస్తందుగ్రిండు చందుగ్రిండు వంశకర్తగా సకలకలికలుపాపహర్తవంకి జేవమహీధర్తకీర్తికార్తికచంద్రికాప్రభావంబులు వినిర్మించి దశ దిశాంచలంబులు ముంచె దత్తనూజుండు చతుష్పద్మవిద్యావిసూతన భోజండు గుండ్రా దుండగపురాచండంబులఁ జెండాడి మండల గ్రావంబు కెలంకుల కెలుపుంగఁబంబులునిలిపె — దత్తునందు గాండివధన్విసమానుండు సాళువరాజు ఘోరాహవహట్టంబునం బారసికతుర్గగధట్టంబులం గనుపుగొట్టి ధరావరారోహబాహుపీఠం బునం గుదురుపఱచె దత్తుత్తుండు నిరాతంకప్రతాపకమలమిత్తుం డు గౌతరాజు రాజసంబున గుణలతావిలాసంబులు సేతుసీతాచల మధ్యపృథ్వీమండలంబున మెండుగొలిపె దత్తుతుండు నీరలక్ష్మీ సమన్వితుండు గుండరాజు విరోధిరధినీవిఖండన ప్రచండవోర్తండ మండలాగుండును సముద్గండసాహస్రక్రియాసమగుండును నై నిర వధికప్రభావదుండుమారులం దిమ్మనాథనరసింహపార్థివులం గాంచె వారిలోన.

నీ. తుహినాంశువంశప్రాధోరాశి మాణిక్య

మృష్ట ద్విగాజ భయంకరుండు

కర్ణాటరాజ్యరక్షణదక్ష బాహుసి

వరవసంతత్యాగపై భవుండు

శివరాత్రి సమయ సంకీలతా గుణ

శాలి ధరణీసు పర్వనిస్తారకుండు

విరచితాతులతులాపురుషదానవిభూతి

సమదరాయకటారి సాళువలబు

గుండవిభునాంసింహ భూమండలేశ్వ
రుండు గణుతింప రాజమాత్రుండు గాఁడు
కిన్నర స్త్రీసమూహ జేయమాన
వర్తనంబులుగల చక్రవర్తిగాని."

ఇది సాళువవంశవర్ణనము పిల్లలమట్టి పినవీరనకవి చారిత్రము నందిచ్చిన వంశవృక్షముతో నిది సరిపోవుచున్నది. ఈనరసింహ రాజే సాళువగుండ నరసింగరాజు; ఇతఁడే కైమినిఛారత కృతిపతి. ఇతనియొద్దనే వరాహపురాణ కృతిపతియైన తుళువ నరసరాజు దండ నాయకుడుగా నుండెను. ఈతుళువవంశవర్ణన మీఁకిందిగద్యపద్య ములలో వరాహపురాణమునందున్నది

“అట్టి నరసింగరాజరత్నంబుచేత మన్ననవడసి సైన్యనాయక పట్టభద్రత్వంబుననిర్నిద్రవిజయలక్ష్మిమహాత్మ్యంబునమదవదభియాతి భయతనత్వంబున దీర్ఘాయురైశ్వర్యధుర్యంజైన యీశ్వరనాయకు నకుం బ్రియతనూభవుండు నరసవసుధాధ్యక్షుండు నిర్వంచితానుగ్రహంబునం బగ్గిహించి యిమ్మహాప్రబంధంబునకు శృంగారవిభాషణంబుగాఁ దదీయ వంశావతారంబు రచియింతు మది యెట్టిదనిన

ఉ. మిన్నులమోచి భాగ్యముల మీఁతినకోటల రమ్యహర్యసం
పన్నత సస్యవాటగరిమంబులఁ దోటల నాహవారణ
భృన్నతిఁ గేలిదీర్ఘకల నుగ్రభటావలి వన్నెకెక్కె వా
రాన్నిధి కాంచిపైఁ దుళువరాజ్యము సంతతవిరభోజ్యమై.

క. ఆతుళువరాజ్యమున వి

భ్యాతివహించిరి దిగంతకరికటతటసం

భూత మదతూళన వి

ద్యాతత్పరకీర్తిఁ బెండ్లియాడిన రాజుల్.

నీ. ఉదయాద్రి భేదించె నుత్తరి నిజించె

గండకోట పురంబుఁ గదలఁద్రవ్వె

పెనుగొండ సాధించె బెంగుళూరు హరించె

గోవెల నెల్లూరు గుంటుపటిచె

కుందాణి విదళించె గొడుగుచింత జయించె

బాగూరు పంచము పాడుచేసె

నరుగొండ వెకలించె నామూరు మర్దించె

సీరంగపట్నంబు బారిసమరె

రాయచోహ త్రమల్ల ధరావరాహ

మోహనమురారి బర్బర బాహు సాశ్వ

నారసింహప్రతాప సన్నహనుడగుచు

విశ్వహితకారి తిమ్మయ యీశ్వరుండు.

మ నరసింగక్షితిపాలుపంపు నుడుగొనాఁ జేసిదండెత్తి యీ

శ్వరభూభర్త బెడందకోట యవనాశ్వవ్రాతమున్ భీమసం

గరరంగంబునఁ గొల్ల వట్టుకొని వీఁకం గండుకూరీపురాం

తిరసీమంబునఁ జక్కఁగా నఱకె దుర్దాంతారిసంతానమున్.

నిజముగా సాళువతుళువవంశములకు సన్నిహితసంబంధమున్నయెడల

సాళువ నరసింహున కీయాశ్వరరాజు సోదరతనయుఁ డనిచెప్పక

సమకాలికులైన యీజంటకవులు దండనాయకుఁ డనిచెప్పి యూర

కుండరు.

ఈశ్వరరాజుకుమారుఁడైన నరసరాజునుగూడ సేనానాయకుని
గానే యీక్రిందిపద్యములలోఁ గవులు చెప్పియున్నారు.

క. బుక్కాంటకు జన్మించిరి

చక్కనిరూపములఁ బంచసాయకు లనబె

పెక్కిన భుజాబలంబున

దిక్కరులన నారసింహ తిమ్మకుమారుల్.

గీ. ఇట్లు తుభువాన్వయాగ్రీణి యీశ్వరుండు
పూర్వజన్మతపః ఫలంబునఁ గులంబు
ధన్యత వహింపఁ గన్నపుత్రకులలోనఁ
బ్రభుత గై కొని నరసింహ పార్థివుండు.

సీ. చర్చించిచూచిన నర్వజ్జతా పటు
ప్రాధీమ మరువంబు పరిమళంబు
పరికించిచూచిన నిరుపమత్యాగల
క్షీవిలాసము దేవతావరంబు
భావించిచూచిన బహుమానసమ్యగ్
యావిశేషోక్తి శిలాక్షరంబు
తర్కించిచూచిన ధర్మసంపాదన
క్రీడావివేకంబు తోడునీడ

దుర్మదారాతిహరణ చాతుర్యధైర్య
వీర్యగాంభీర్యగుణములు వెన్నతోడఁ
బెట్టినవి సాటిచెప్పట యెట్టి నృపుల
నీశ్వరప్రభు నరస పృథ్వీశ్వరునకు.

క. పరిచిత బోధునకు నిరం
తరకాంత ఘృణాసనాథునకు సాశ్వశ్రీ
నరసింగ విభుచమూపే
శ్వరనృపతికుమార నరసజననాథునకున్.

మనుచరిత్ర పారిజాతాపహరణ ప్రబంధములలోని కృతిపతుల
వర్ణనములనుబట్టి చూచినను తుభువవంశము సాళువవంశాంతర్భాగ
మని యెంచుటకుఁ దగిననూధారములు కనుపట్టలేదు. కావున
సాళువ తుభువవంశములు వేఱువేఱువంశములనియే నిశ్చయింపవలసి
యున్నది. కాగ్రీతగఁ బరిశీలించి చూచినచో సాళువ వంశీయులు

చంద్రవంశ క్షత్రియులనియు తుభువవంశీయులు శూద్రులనియుఁ గన్పట్టును.

వరాహపురాణ కృతిపతియైన తుభువ నరసింహరాజునకు వీర నరసింహరాయలు శ్రీకృష్ణదేవరాయలు ఆనియిరువురు కుమారులు. ఈశ్రీకృష్ణరాయలే శవిషండితపోషకుఁడై కృతిక ర్తయై కృతిభ ర్తయై కర్ణాటరాజ్యమును బరిపాలించిన శూరాగ్రేసరుఁడు. ఇతఁడు క్రీ. శ. ౧౫౦౯ మొదలు ౧౫౩౦ వఱకును రాజ్యముచేసినవాఁడు. కావున నితని తండ్రియైన నరసింహరాజు పదునైదవశతాబ్దియం దుత్తరాథముననున్నవాఁడనుట నిశ్చయము. పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరన్నయు, నీమల్లయసింగయ కవులును సమకాలికులు. పినవీరన్న సాళువనరసింహరాజునకు జైమినిభారతమును గృతియిచ్చియుండఁగా, నాతనిదండ నాయకుఁడైన తుభువ నరసింహరాజున కీజంటకవులు వరాహపురాణమును గృతియిచ్చియుండిరి. ఈనరసనాయకుఁడు “నరసింహవిజయపురాణము,” “వరలక్ష్మీకల్యాణము” అనురెండుగ్రంథములను కృతినందెనని తెలియుచున్నది. ఈగ్రంథములను గూర్చిన విశేషము లేమియుఁ దెలియరాలేదు. ఆకవులెవ్వరో యెఱుంగరాదు. నరసింహ విజయపురాణమున నీనరసనాయకుని విజయగాథలే వర్ణింపఁబడి యుండునని తోచుచున్నది.

—• తు భు వ దే శ ము •—

ఈ నరసనాయకుని పూర్వులు పరిపాలించిన తుభువరాజ్య మెచ్చట నుండెడిదో నిశ్చయముగాఁ జెప్పఁజాలము. కానియిదికర్ణాట దేశములోనిదయి యుండుననుమాట నిశ్చయము. ప్రస్తుతపు దక్షిణా ర్కాదుజిల్లాలోని కొంతభాగమును ఉత్తరార్కాదు జిల్లాలోనికొంత భాగమును గలిసి తుభువరాజ్యముగాఁబిలువబడుచుండెడిదని చెప్ప వచ్చును.

వరాహపురాణమున నేకాదశాస్వాంతపద్యములలో నరస నాయకుని సంబోధించుచుఁ జెప్పిన

“ధరణిసుత దేవకీపుర

వరనిలయ ! శ్రీగిరిశవంసంపన్నే

శ్వరవిభుతవయా ! సాళువ

నరసింహస్మృపాల దండనాయకతిలకా !

అనుపద్యములో దేవకీపురము నరసనాయకుని నివాసమని తెలిపియున్నారు. ఉత్తరార్కాటుమండలములోని వెల్లూరు తాలూకాయందులి దేవికాపురమే యిదియని నిశ్చయింపఁదగియున్నది. ఈ గ్రామముననున్న బృహదాంబ దేవాలయములో సాళువవంశీయుల యొక్కయు, తుళువవంశీయులయొక్కయు శాసనములనేకములు గాన్పించుచున్నవి. తుళువనరసనాయకునియొక్కయు నాతనిపూర్వుల యొక్కయు నివాస మీపట్టణమేయని నిశ్చయింపవచ్చును. ఈ తుళువ నరసనాయకుని పితామహుఁడైన తిమ్మరాజభార్య పేరు దేవకీ దేవి. ఈమెపేరున నీదేవకీపురము నిర్మింపఁబడియెనని తలంపవచ్చును. ఈతుళువరాజులు క్షత్రియులుగారనియు శూద్రులనియు నొకవాదమున్నది. ఈవిషయమునుగూర్చి శ్రీకృష్ణరాయలచారిత్రమున వ్రాసెదను.

—: వరాహపురాణరచనాకాలము :—

వరాహపురాణాశ్వాసాంత పద్యములలో “సాశ్వనరసింగ శ్రీమాధ్యక్ష దక్షిణదోర్ధంధ” “నరసింగస్మృపసామాజ్యరమాభంజ” “సాశ్వ శ్రీనారసింహజనచాలస్వర్ధాల్వభకంతీరవ” “సాశ్వనరసింగేం ద్రాసుకంపాసరిద్యేణివర్ధితక్రీరికల్పక” “సాశ్వనరసింగధరాధవ దండనాథ” “నరసింగస్వామీ నిర్ణీతసంకల్పాభిజ్ఞ” సాళువ నరసింహస్మృపాలదండనాయకతిలకా” యని కృతిపతిని సంబోధించియుండుటచే

సాళువనరసింహరాజు జీవితకాలములోనే యీవరాహపురాణము రచింపఁబడినదనుట నిశ్చయము. ఈసాళువనరసింగరాజు క్రీ. శ. ౧౮౫౬ మొదలు ౧౮౬౮ వఱకు రాజ్యముచేసెనని కొందఱుందురు. కాని యీవిషయమున సభిప్రాయభేదమున్నది. ఈతనిశాసనములు క్రీ. శ. ౧౮౫౬ మొదలు ౧౮౯౦-౯౧ వఱకు మాత్రమే కనుపడుచున్నవి. కావున సంతపఱకేయారఁడుజీవించియున్నాడని చెప్పవచ్చును. వరాహపురాణము క్రీ. శ. ౧౮౯౦ వ సంవత్సరమునకు బూర్వమునను, ౧౮౮౫వ సంవత్సరమునకు బిమ్మటను రచియింపఁబడియెననుట నిశ్చయము.

—: సాళువనరసింగరాయని కుమారులు :—

కర్ణాటరాజ్యము సాళువనరసింగరాయలకుఁ బిమ్మట నాతని కుమారులకు రావలసియుండెను. అతనికుమారులు ముగ్గురనికొందఱును నిరువురని కొందఱును జరిత్రకారులు చెప్పుచున్నారు. తిరుపతి దేవస్థానములోని యొకశిలాశాసనములో (సం ౨ పుట ౯౯ సంఖ్య ౫౧) సాళువ నరసింగరాయల పేరును, కుమార నరసయ్య, చిక్కతంగమ, పెరియతంగమ, అను మఱిమూఁడుపేరులు నుదాహరింపఁబడియున్నవి. ఈశాసనములరచనలోనున్నది. శాసనకాలములేదు. నరసింగరాయలకును, తక్కినముగ్గురకును గలసంబంధముచెప్పఁబడలేదు. కానినరసింగరాయల కీముగ్గురును కుమారులని కొందఱుచరిత్రకారులయభిప్రాయము. కొందఱు తీయభిప్రాయముతో నేకీభవింపలేదు. వరాహపురాణకృతిపతియైనసాళువనరసనాయకునకు కుమారనరసయ్యయను కుమారుఁ డుండెననియు, నాతఁడే యందుదాహరింపఁబడిన కుమారనరసయ్యయనియుఁ గొందఱభిప్రాయపడిరి. కాని యందు స్వారస్యములేదు. సాళువనరసింహరాయలయొద్ద దండాధిపతిగానున్న సంసనాయకుని కుమారుఁడైన కుమారనరసయ్యచేరిందుదాహరింపవలసిన యవసరములేదు. కావున వారుమువ్వురును సాళువ నరసింహ

రాయలకుమారులనియే నిశ్చయింపఁదగియున్నది. ఈసాళువనరసింగ
 రాయల కిరువురుకుమారులనియు, వారిరువురు యుక్తవయసు రాని
 వారగుటచే నరసింహరాయలు తనయవసానకాలమున వారిని, తన
 దండాధిపతియు సమర్థుఁడు నగు భుభువనరసనాయకున కప్పగించి వీరిని
 జాగ్రత్తగ కాపాడి వారికి యుక్తవయసు వచ్చినపిమ్మట రాజ్యమును
 భవమును వారిస్వాధీనము చేయుమని వేడుకొనెననియు నందుఁ బెద్ద
 వానిని తిమ్మరసు అనునాతఁడు చంపెననియు, నందుచే రెండవవానిని
 సింహాసనమెక్కించి నరసనాయకుఁడు రాజ్యభారమును భానువహించి
 నడచెననియు, న్యూనిజ అనుచాళ్యాత్యచరిత్రకారుఁడు ప్రాసియుం
 డెననియుఁ జెప్పుచున్నారు. ఈతిమ్మరసు, నాదెండ్లతిమ్మరసు,
 అని కొందఱును, సాళువతిమ్మరసు (కృష్ణరాయల మంత్రి) అని
 కొందఱును, మఱియొక తిమ్మరసు అనుమంత్రియని కొందఱును నభి
 ప్రాయపడిరి. వీరు సాళువనరసింగరాయల పెద్దకుమారుని ఏలఁచం
 పిలో చరిత్రకారు లెవ్వరును స్పష్టపఱుపలేదు. ఇటీవల చరిత్రకారులు
 కొందఱు ఆతనిని జంపినవారు పైనిఁ జెప్పిన మువ్వరును గూడ కార
 నియు, తిమ్మరాజు అనుపేరుగలశత్రురాజు చంపియుండెననియు నభి
 ప్రాయపడిరి. ఇదియే సత్యమై యుండును తుఝన నరసనాయకుఁడే
 యతనిని జంపించెనని యొకయపవాదముకూడ కలదు ఈయపవా
 దమునకు భయపడి నరసనాయకుఁడు విశేషసమర్థుడయ్యును నిజ
 ముగాఁ గర్ణాటరాజ్యసింహాసనము నధిష్ఠింపఁ గోరికయు శక్తియుఁ
 గలవాడయ్యును, నరసింగరాయలకుమారుని సింహాసనమెక్కించి
 నామమాత్రమున కాలినిని రాజుగాఁనుంచి తానే సర్వాధికారియై
 రాజ్యము చేయుచుండెను కొన్ని శాసనములలో సాళువవంశబిరుద
 ములు తానుధరించుటయుఁ దానే రాజునని ప్రకటింపయన్నించుట
 యుఁజూడ నరసనాయకునిరాజ్యకాంక్షయు, స్వాతంత్ర్యాభిలాషయు
 స్పష్టమగును. కాని లోకాపవాదమునకుభయపడియో, తనప్రభువున
 కవసానకాలమునఁ జేసినవాగ్దానము నిలుపుకొనవలయుననియో, నర

సింగరాయలకుమారునిఁ దాను జీవించియున్నంతకాలము కర్ణాటరాజ్యాధిపతిగానంగీకరించెననుమాటమాత్రముయదార్థము. ఈకుమారుని బెనుగొండదుర్గమున నిర్బంధముననుంచుడుకాతనిని సంహరించెననిఁ వరసనాయకునిపై నొకయఃకీర్తిని కొండఱు చరిత్రకారులు మోపి యున్నారు. కాని యదివాస్తవముకాదు. శాసనము లందులకు వ్యతిరేకముగ సాక్ష్యమిచ్చుచున్నవి. కావున నాయఃకీర్తినుండి వరసనాయకుఁడు విడివడుఁగాక !

సాళువవరసింగరాయల పెద్దకుమారుఁ డైనకుమారవరసరాయలెప్పుడు హతుఁ డయ్యెనో తెలియదు. క్రీ. శ. ౧౮౯౦ వఱకు సాళువ వరసింగరాయలశాసనములు గన్పట్టుచున్నవి. ౧౮౯౨ మొదలు వరసింగరాయలకుమారుని శాసనములు ప్రారంభమైనవి. ఈ మధ్యకాలములోఁ పెద్దకుమారుఁడుచంపఁబడియుండవలయును. వరసింగరాయలకుమారుని శాసనములలో నాతనిపేరు తమ్మారాయఁడని కొన్నిటిలోను నిమ్మడి నరసింహరాయలని కొన్నిటిలోను కలదు. వీరిరువురు భిన్నులనుటకు నవియొకేకాలమున వ్రాయించినవి తమ్మారాయఁడని వ్రాసినవి స్వల్పముగను ఇమ్మడినరసింహరాయలని వ్రాసినవి యధికముగను ఉన్నవి పెద్దకుమారునిపేరు నరసింహరాయలని తిరుపతిజేవస్థానమందలి శాసనము చెప్పుచున్నది నిజముగానితనికే ఇమ్మడినరసింహరాయలను పేరు స్థావరకమగును. ఇమ్మడినరసింగరాయలశాసనము (A.R. 516 of 1906) శా.శ. ౧౮౧౫ (క్రీ. శ. ౧౮౯౩) ప్రమాది సంవత్సరమునఁ గన్పట్టుచున్నది. ఇమ్మడినరసింగరాయల పేరుగల శాసనములు శా. శ. ౧౮౨౮ వఱకునున్నవి. వీనియన్నిటిలోను జెప్పఁబడిన నిమ్మడి నరసింగరాయలు, ఒకేవ్యక్తియని చరిత్రకారులందఱు సూహించుచున్నారు. పైనివ్రాసినట్లు, ఇమ్మడినరసింగరాయనామమున కర్ణుఁడైనవాఁడు వరసింగరాయల పెద్దకుమారుఁడే (ఇతనిపేరు కుమారవరసయ్య) యని 'తిరుపతిశాసనములో' నున్నది

గనుక) యనితలంచితిమేని, ఆతఁడే పైశాసనములలోని యిమ్మడి నరసింహరాయలని నిశ్చయింపవచ్చును. ఇందుల కాటంకము గల్పించు నవి న్యూనిజా మొదలయినవారి వాఁతలు. న్యూనిజావాఁతలను గొందఱు చరిత్రకారు లంగీకరించుట లేదు. సాళువనరసింగరాయల కుమారులనిరువురినిదిమ్మరసు (తిమ్మరాజు) చంపెనని న్యూనిజావాసి యుండెనని సూర్యుల్ పండితుఁడు (Forgotten Empire) అను గ్రంథములోఁ జెప్పియుండెను అదియే సత్యమైనచో నరసింగరాయలరెండవ, మూడవకుమారుల నెవరోచంపిరనియు, బెద్దకుమారుఁడైన నరసరాయలు జీవించియుండెననియు, నితఁడే పైశాసనములలోని యిమ్మడినరసింగరాయలనియు మనము నిశ్చయింపవచ్చును.

ఈసందర్భమున నిక నొకవిషయమునుగూర్చి యాలోచింప వలసియున్నది. సాళువనరసింహరాయలకుఁ దిమ్మభూపాలుఁ డనునొక తనయుఁడుండెడివాఁడనియు, వాతఁడుగంగేళపండితుని తత్వచింతా మణియనుతార్కిక గ్రంథమునకు, తత్త్వవ్యాకమనుషేర నొకవ్యాఖ్యానగ్రంథమునురచియించెననియు, నందు, సాళువగుండప్పాలుని తనయుఁడగునరసింహరాయలకునుదిప్పాంబికకునుదనయుఁడును, యునరాజునునగు తిమ్మభూపాల రచితమని యుదాహరింపఁ బడెననియు శ్రీఆచార్య నే వెంకటరమణయ్యగారు వ్రాసియున్నారు. (Further sources of Vizianagara history) తిరుపతిశాసనములో నీతిమ్మభూపాలునిపేరు లేదు ఈతిమ్మభూపాలుఁడు, మహమ్మదీయులతో నైనయద్దములోఁ జనిపోయెనని కొంసఱిందురు. తిరుపతిశాసనము నాటి కీతఁడు చనిపోయి యుండుననియు నందుచేతనే యీతనిపేర శాసనములోని కెక్కలేదనియుఁ దలంపవచ్చును. అయిన సంతకుఁ బూర్వము శాస్త్రగ్రంథమునకు వ్యాఖ్యానము వ్రాయఁగలిగినంత వయసు గలకుమారుఁడు నరసింగరాయనికుండెనా? యనిసంశయము కలుగవచ్చును. నరసింగరాయలు తనకుఁ జంద్రగిరి రాజధానిగా

నున్నప్పుడు వ్రాయించిన శాసనములు క్రీ. శ. ౧౮౫౩ మొదలు కన్నడుచున్నవి. అంతకుఁబూర్వమే డెనిమిది సంవత్సరములు కటకము రాజధానిగా రాజ్యముచేసినని చరిత్రకారులు చెప్పుచున్నారు. అప్పటికాతనికి ముప్పదిసంవత్సరములు వయసుండెననినచో నాతని జననము క్రీ. శ. ౧౮౧౬ ప్రాంతమగును. అతని ౨౫ వ సంవత్సరమునఁ దిమ్మభూపాలుఁడు జన్మించెననియుఁ బైనఁజెప్పిన తిరుపతి శాసనము ౧౮౪౦ ప్రాంతమనియుఁ దలచితిమేని తిమ్మభూపాలుని కప్పటికి ౪౦ సంవత్సరముల వయసుండి గ్రంథరచనాసామర్థ్యము కలిగియుండునని తలంచుటలో విరుద్ధమేమియు నుండదు. ఇతఁడు తండ్రి జీవితకాలములోనే చనిపోయియుండును. తిరుపతిశిలాశాసన మసత్యమనుటకు గారణమగుపడదు. అందుఁగాల ముదాహరింపఁబడక పోవుటచే నది యెప్పుడు వ్రాయఁబడినదో చెప్పఁజాలము.

సాళువనరసింగరాయల రెండవమూఁడవ కుమారులు శత్రువులచే నివాతులై రనుటకు వారివృత్తాంతము లేమియుఁ దెలియరాక పోవుటయే కాఁగియు. కుమారనరసరాయలే ఇమ్మడినరసింహరాయలనుట కిఁక నొకయాక్షేపముగన్నడుచున్నది. సాళువ నరసింగరాయలకుఁదరువాతను, తుళువనరసనాయకునికుమారుఁడైన వీరనరసింహరాయలకుఁ బూర్వముననుగల శాసనములలో, తమ్మరాయలు (ధర్మరాయలు అనికూడకలదు) ఇమ్మడినరసింహరాయలు, భుజబలరాయలు అనిమూఁడు పేర్లుగనవచ్చుచున్నవి. ఈమూఁడును ఒకేవ్యక్తికిఁ జెందిన పేరులని చరిత్రకారు లూహించుచున్నారు. అది సత్యమేయైనచో, పైనఁజెప్పిన సిద్ధాంతమునకు బాధకలుగ నేరదు. కాకతమ్మరాయలు వేఱుందుమేని యాతఁ డెవ్వరు? అనుప్రశ్నరాకమానదు. ఇమ్మడి నరసింహరాయలకు 'భుజబల' శబ్దమును విశేషణముగాఁ జేర్చినఁజేర్పవచ్చును. కాని, కుమారనరసరాయలను దమ్మరాయని పిలుచుటకుఁ గారణ మగపడదు. తమ్మరాయలను ఇమ్మడినరసింగ

యని పిలుచుటయు 'సబబు' కాదు. "నరసింగ" అనునదినిజమైన పేరయినప్పటికి తండ్రికి దసువార నితః డిమ్మడి యగునుగాని మొదటి పేరు తమ్మరాయ లైనప్పుడు అతనిని "ఇమ్మడినరసింగ" యనుట తటస్థింపదు. 'ఇమ్మడినరసింగ' యనునది బిరుదముకాదు. బిరుదముగా నాశబ్దమును వాడవలసివచ్చినచో 'అపరనరసింగ' యనిగాని యట్టియర్థమునిచ్చు మరియొకపదమునుగాని చేర్చవలసియుండును. కావున తమ్మరాయ లిమ్మడినరసింగరాయలు కాఁడు. తిరుపతిశాసనములో "తంగమ" నామధేయుఁ డైన కుమారుఁడున్నాఁడు. అతఁడే "తమ్మరాయఁడా!" యని సంశయము కలుగుచున్నది. ఆయిన నొకే కాలములోఁ దమ్మరాయ, ఇమ్మడినరసింగరాయలశాసనము లెల్లువచ్చు ననుప్రశ్నవచ్చును! వేఱువేఱుప్రదేశములలో నొకేకాలమున ప్రభువులుగనో రాజ, యవరాజులుగనో యుండ అట్టిశాసనములు బయలుపెడలెనేమో యీక్షింపవలసియున్నది. ఈవిషయముల నింకను బరిశోధించి "నరసింహపంచక" మనుపేరనొకగ్రంథమును వ్రాయుట యవసరమని తోచుచున్నది.

ఇమ్మడి నరసింగరాయల కాలములో నాతనికిని తుళువనరస నాయకునకును సరిపడక కొంతకాలము శత్రువులుగా నుండినట్లును నొకప్పుడు తుళువనరసనాయకుఁడు ససైన్యముగా రాజధానీనగరమైన విజయనగరముపై దండెత్తినట్లుచుచూతకాధారములు కలవు. దీనికిఁ గారణము తనసోదరుని జంపిన తిమ్మరాజుతో నిమ్మడి నరసింగరాయలు స్నేహమును గలిగియుండుటయేయని కొందఱు తలంచుచున్నారు.

తుళువనరసనాయకుఁడు, శా.శ. ౧౪౨౫ వ సంవత్సరములోఁ గాలధర్మమునొందినట్లు ఉత్తరారాఁడుజిల్లా దేవికాపురమున నాతని భృత్యులు వేయించినశాసనముల (A. R. ౧౯౧౨ సంఖ్య 3౫౨-3౫౬) వలనఁ దెలియుచున్నది. సాళువనరసింగరాయని కుమారుఁ

జైనయిమ్మడి నరసింగరాయనిపే గుదాహరింపబడిన శాసనములు శా. శ. ౧౮౨౬ (౨గి సెప్టెంబరు ౧౫౦౮ సం.) లోఁగూడఁ దేవి శాశురముననే కన్నడుచున్నవి. (A. R. 3౯౫-3౯౬ of ౧౯౧౨) పైనిఁ జెప్పబడిన 3౫౨-3౫౬ సంఖ్యలుగల శాసనములను, 3౯౫-3౯౬ సంఖ్యలుగల శాసనములను వేయించిన వారొక్కఁడే. ఈయిమ్మడి నరసింగరాయల శాసనము లింకను బెక్కులుకలవు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే నిందావివరముల నీయలేదు.

ఈశాసనములనుబట్టి తుఘ్తవనరసనాయకుఁడు చనిపోయిన విమ్మట నాతనికుమారుఁడైన వీరసింహరాయల కాలములోఁ గూడ సాళువయిమ్మడి నరసింగరాయల శాసనములు గన్పట్టుచుండుటచే నరసనాయకుఁడు సాళువనరసింగరాయల కుమారులను జంపి రాజ్యము నపహరించె నను ప్రవాదమునందు సత్యములేదని ధృవపడుచున్నది. కాని, ఇమ్మడి నరసింగరాయలు నామమాత్రప్రభువనియుఁ దుఘ్తవనరసనాయకుఁడే వాస్తవికప్రభువనియు, విజయనగరసింహాసనాధినేత కావలయునను సంకల్పము నరసనాయకునకు లేకపోలేదనియు నాతని శాసనాదులవలన స్పష్టపడుచున్నది. అప్పటి ప్రజలట్లుగానేభావించిరి.

దాదాపు ౧౫౦ సంవత్సరములు సంగమవంశజుల నాశ్రయించిన కర్ణాటరాజ్యలక్ష్మి, సాళువ నరసింహరాయలఁజేపట్ట నుట్టుతలూగి, యిమ్మడి నరసింగరాయలపై దయాదృష్టివారింపి తుఘ్తవనరసనాయకు ననుగ్రహింప సమకట్టి, యతనికిఁ బిమ్మట నటువదిసంవత్సరములు తుఘ్తవవంశజులయింపను నటుపిమ్మట నార్వీటివారియింపను నెలకొనినది.

—: తుఘ్తవ వీరనరసింహరాయలు :—

తుఘ్తవనరసనాయకుని యనంతరమున నాతని పెద్దకుమారుఁడైన వీరసింహరాయలు తండ్రిస్థానము నాశ్రమించుకొని, సాళువయిమ్మడి నరసింగరాయలయనంతరమునఁ గర్ణాటరాజ్యసింహాసనము

సధిష్ఠించెను. తండ్రిదేవించియున్నప్పుడే తండ్రితోగూడ సీతఁడు రాజకార్యములను నిర్వహించుచుండెను ఇతనితండ్రియైన తుళువ నరసనాయకుఁడు మిక్కిలి లేదశ్శాలియై పరాక్రమవంతుఁడై దేశమున రాజుతో సమానముగ సృష్టిని సంపాదించియుండెను. ఆగౌరవము సాళువనరసింగరాయని యసంతరమున మిగుల సభివృద్ధి చెంది ఇమ్మడినరసింగరాయలు పేరునకు రాజుగా నున్నను తుళువ నరసనాయకుఁడే ప్రభువని ప్రజలనుకొనుచుండిరి. వీరనరసింహరాయలు కూడ తండ్రివలెనే శౌర్యపంజరమున సధికారమును చలాయించుచుండెను. తండ్రిదేవితకాలమునందే యాతని శాసనము లొకటిరెండు గన్నట్టుచున్నవి. ఇంతటి ప్రతిభాశాలి యగుటచేతనే యెట్టియభ్యంతరములు లేకుండ సీతఁడు కర్ణాటసింహాసనము సధిష్ఠింపఁ గలిగెను. ఈతనిశాసనములు క్రీ. శ. ౧౫౦౫ మొదలు ౧౫౦౯ వరకును గనుపట్టుచున్నవి. సాళువయిమ్మడి నరసింగరాయలను జంపి యీవీరనరసింహరాయలు కర్ణాటసింహాసనము సధిష్ఠించెనని కొందఱు చరిత్రకారులు వ్రాసి యున్నారు ఇదిసత్యమో నరసనాయకునిమీఁద నారోపింపఁబడినట్లే ఇతనిమీఁదనునింద యారోపింపఁబడినదో చెప్పఁజాలము. క్రీ. శ. ౧౫౦౬ వఱకును, ఇమ్మడినరసింగరాయలను పెనుగొండయందుఁగారాగారమున నిర్బంధములోనుంచి వీరనరసింహరాయ లాసంవత్సరముననే యాతనిని జంపించెనని చెప్పుదురు. క్రీ. శ. ౧౫౦౯ వఱకునుగూడ నిమ్మడినరసింగరాయలపే దాహరింపఁబడిన శాసనములు కొన్ని కన్నట్టుచున్నవి. వీనినిగూర్చి యింకను బరిశోధనము కావలసియున్నది.

ఈతనితరువాతఁ కర్ణాటసింహాసనము సధిష్ఠించినవాఁ డీతని సవతిసోదరుఁడైన శ్రీకృష్ణదేవరాయలు. ఈతఁడు కవియగుటచే సీతనిచారిత్రమును వేటొకచో వ్రాయుచున్నాఁడను.

—: పెసరవాయ గంగయామాత్యుడు :—

ఈకవులు రచించిన రెండవగ్రంథము ప్రబోధచంద్రోదయ మనునై దాశ్వాసములపద్యకావ్యము. అద్వైతమతవిషయములు సులభముగా బోధపడుటకై గౌతమగోత్రీజుడును బ్రహ్మజ్ఞానియునగు కృష్ణమిత్రపండితుడు గోపాలమంత్రియనునాతనితో కైవై నీదృశ్యప్రబంధమును సంస్కృతమున రచియించె నట! చంద్రవంశపు రాజగు కీర్తివర్మ పట్టాభిషేకమహోత్సవసమయమున నీనాటకము ప్రదర్శింపఁబడెనట! ఈకృష్ణమిత్రుడు క్రీ. శ. ౧౧౦౦ సంవత్సర ప్రాంతమువాడు. ప్రబోధచంద్రోదయమనఁగా బ్రహ్మసత్యమ్ జగన్నిధ్యాయనజ్ఞానముదయించుటయే. ప్రబోధచంద్రోదయమును రెండవగ్రంథమనినను గాలమును బట్టి యది ప్రథమగ్రంథమే. ప్రబోధచంద్రోదయము మొదటను దరువాత వరాహపురాణమును రచించియుండిరి.

ఈనాటకము నీకవులు ప్రబంధముగా రచియించి పెసరవాయ గంగయామాత్యునకుఁ గృతియొసంగిరి. ఇతఁడు కాశ్యపగోత్రుడైన నియోగిబ్రాహ్మణుడు. తమ్మరాజు కుమారుడైన బసవవృపాలుని యొద్దమంత్రిగానుండి పేరు గాంచినవాడు. కృతిపతివంశవర్ణనము పెక్కుపద్యములలో నిందుఁ గలదు. అందు రెండుపద్యముల నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను.

నీ మాధవవర్మభూమండలేశ్వర వంశ

జలధికి నేరాజు చందమామ

యేరాజుదయశైల మెలమి విభేదించె

గపటాహితమదాంధకార మడఁగ

గజపతిసురధాని గడిదుర్గముల కెల్ల

నేరాజు వజ్రంపుబోరుతల్పు

మహిమచే నేరాజు మఱపించె నలభగీ

రథపృథురామరఘురమణుల

నట్టిగుణశాలి తమ్మరాయనికుమార
 వీరబసవక్షమాచక్రవిభునిచేత
 మన్ననలు గాంచినమహితుఁ డితఁడు
 మనుజమాతుఁడై గంగయామాత్యవరుఁడు.

సీ సరిలేని నీతిచాతురిచేత రాజ్యతం
 త్రింబును నడపిన నడపుఁ గాని
 యనిశంబు పుష్పచందనవనితాది సౌ
 భ్యంబుల నందిన నందుఁ గాని
 సంగీతసాహిత్యసరసవిద్యావినో
 దంబులఁ దగిలినఁ దగులుఁ గాని
 స్వామిహితాసక్తి సదవనాసదను
 శాసనలీలఁ జరపినఁ జరపుఁ గాని
 సీశ్వలోపల్కి సరసజనీదశంబు
 సరవి నిల్లేపుండైన సంసారయోగి
 సందియములేదు ప్రత్యక్షశంభుమూర్తి
 యాయనంతయగంగమంత్రీశ్వరుండు.

శ్రీనాథమహాకవిబావమఱుదియైనదగ్గుబల్లిదుగ్గుయకవిరచించిన
 నాసికేతోపాఖ్యాన మీగంగయామాత్యునకే కృతి యీఁబడింది.
 ఆవిషయ మీక్రిందిపద్యములో బ్రబోధచంద్రోదయమున నీకవులుగ్గు
 డించియున్నారు.

క. ప్రఖ్యాతనాసికేతూ
 పాఖ్యాన మహాప్రబంధపరిమళితసుధీ
 వ్యాఖ్యానకృతవణోదిత
 సౌఖ్యా సంఘటితచింతశంకరసఖ్యా !

—: ప్రబోధచంద్రోదయరచనాకాలము :—

కృతిపతియైన గంగనామాత్యుని ప్రభువగు బసవస్వపాలుఁడు దూబగుంటనారాయణకవిచేతఁబంచతంత్రమునుగృతినందియుండెను. బసవస్వపాలునికాలమును శాసనసహాయమునఁజెలిసికొని నారాయణకవిచారిత్రమున నిర్ణయించియున్నారము. దానినిబట్టి నాసికేతూపాఖ్యాన రచనాకాలము క్రీ. శ. ౧౪౬౦ ప్రాంతముని దుగ్గయకవితారిత్రమునఁ జెప్పియుంటిని. ఈ ప్రబోధచంద్రోదయము కూడ నించు మిందుగ ౧౪౮౦ ప్రాంతమున రచింపఁబడియుండును.

ఈగ్రంథముయొక్కప్రాశస్త్య మీఁకిందిసీసపద్యమునఁజెలుపఁబడినది.

నీ వివరింప నిది సర్వవేదాంతసారంబు

తలఁపఁగా నిది గట్టితెలివి తోన

యిది భోగమోక్షసంపదలకు మూలంబు

మోసలే దిది ఘనంబులకు ఘనము

జ్ఞానకర్మరహస్యసాధనంబును నిది

యిది నవరసముల నీనుసురభి

వద్దర్శనంబులు సరవి నిందున్నవి

సందేహములు దీఱి విందుఁగాని

యిమ్మహారసపాతము నెఱిగినట్టి

జనుఁ డెఱుంగడు మఱి తల్లిచన్నుచాలు

దీనిసరి చెప్ప మదిలేదు తిభువనముల

దొరక దీకృతి నీవంటి దొరకుఁగాని.

రాజున కద్వైతమతము నెన్నివిధముల బోధించినను మనసున కెక్కకపోఁగా, కామకోధాదులను పాత్రలనుగా బెట్టి రాజులకు సర్వదా హృదయానందకరమగు యుద్ధమును జ్ఞానాజ్ఞానఘులకుఁ

గల్పించి తన్నూలమున రాజునకు జ్ఞానబోధ గావింపుటకై కృష్ణ మిశ్రుఁ డీనాటకమును గల్పించెనని పండితులు చెప్పుచుందురు. సంస్కృతనాటకమును బ్రబంధమునుగా రచించుటకు దారితూపిన వారు వీరే ఈనాటకము సృష్టకావ్యమగుటచే బ్రబంధమున కను కూలమగురీతిని వీరచ్ఛటచ్ఛటఁగొన్నిమార్పులనుగావించియున్నారు.

ప్రబోధ చంద్రోదయ ద్వితీయాశ్వాసాదిని గృహింపని సంబోధించుచు.

క. “శ్రీకరవీక్షణ దాన

శ్రీకర నరసింహస్వపవళికర నయవి

ద్యాకరణచతుర్దశవి

ద్యాకర ధీరంగమతియనంతయగంగా !

అనివ్రాసినపద్యమునుబట్టి “వెనక వాయాస్వయవంశాబ్ధిచంద్రుఁడైన మనగంగయామాత్యుఁడు ముందు కైమినిభారతకృతిపతి యైనసాళువ నృపాలునిసచివుఁడై యుండినట్లు లెఱుంగవచ్చును” అని శ్రీవీరేశ లింగముపంతులుగారు కవులచరిత్రమున వ్రాసియున్నారు. శ్రీకేకు మళ్ళ అచ్యుతరావుపంతులుగారియూహ నంగీకరింపక “నరసింహ స్వపవళికరనయవిద్యాకరణ” యను వాక్యమునకు వేటొకరీతిగా నర్థమును జెప్పియున్నారు.

సాళువనరసింహరాయలను, బురుజోత్తమగజపతి జీవగ్రాహము గాఁ బట్టుకొనెననియు, బ్రతాపరుద్రగజపతి రచించిన “సకస్వతీ విలాస” మనుధర్మశాస్త్రగ్రంథము నందును, నతని యనంత వర శాసనమునందును.

“మిత్రం శేషధరస్య దాతృపరిష ద్యవ్యైవ సూనోస్సమం

సౌందర్యాదిశయాభుక్తి సమతౌన్న త్యేతు నై వాపరః

జీవగ్రాహమరింప్రగృహ్య సమచే కర్ణాటభూమిధావం

దీనోక్తిప్రవణం నృసింహమనుజాధీశం పున స్త్యక్తవాన్.”

“యస్మై నిత్యతరప్రతాపదహనజ్వాలాయమానధ్వజ

స్తంభా బద్ధకుసుంభరక్తవసనప్రేక్షావిభగ్నద్విషే;

స్తంభా యాభయ యాచనాంజలి మహాగ్రహ్నోదయాదింభయా

దాత్మానం ముముచే నృసింహస్మపతిః కర్ణాటదేశాధిపః॥

అనుశ్లోకములవలన, ఉదయగిరిరాజ్యమును బురుషోత్తమగజపతి కర్పించి సాళువనృసింహరాయలు విముక్తిపందెనియు, “గజపతుల యొద్ద మంత్రిగానున్న కాలములో గృహింపని గంధములో శత్రు రాజునొద్ద దానుమంత్రిగానుండినట్లు వ్రాయించుకొనునని యూహించుట యసంగతమని తోచుచున్నది. కనుక నృసింహరాయలను జీవగ్రాహముగాఁ బట్టించుటయే గంగమంత్రియొక్క నయవిద్యా కరణమహత్వమని నిర్ణయింపవచ్చును” అని శ్రీఅచ్యుతరావుగారభిప్రాయ పడియున్నారు. వీరియభిప్రాయమే సమంజసమైనది. గంగయమంత్రి, పురుషోత్తమ గజపతియొక్క మంత్రియై గాఁడు. సాళువనృసింహరాయల మంత్రియునుగాఁడు. ఇతఁడు బసవనృపాలుని మంత్రి. ఈబసవనృపాలుఁడు గజపతికిసామంతుఁడైనట్లును, ఉదయ గిరినిజయించినట్లును వైనివాసిన సీసపద్యములోని “ఏరాజుదయశైల మెలమిని భేదించె గపటాహితమదాంధకార మడఁగ; గజపతిసుర థాణి గడిదుర్గముల కెల్ల నేరాజు వజ్రంపుబోరుతల్పు” అనువాక్యములవలనఁ దెలియుచున్నది. సాళువనరసింహరాయని జీవగ్రాహముగాఁ బట్టుకొనుటలో, బురుషోత్తమగజపతికి బసవనృపాలుఁడు విశేషసాహాయ్యము చేసియుండును. ఆఘనకార్యమును సాధించుటకు గంగయమంత్రి బుద్ధిచాతుర్యము ప్రధానకారణమై యుండును. ఈభావమే ‘నరసింహస్మప వశీకరనయవిద్యాకరణ’ అనువాక్యములో సూచింపఁబడినది. పురుషోత్తమగజపతి క్రీ. శ. ౧౩౬౬ మొదలు ౧౩౯౬ వఱకు రాజ్యమున చేసినవాఁడు. సాళువ నరసింహరాయలను ౧౩౬౭ ప్రాంతమున గజపతి పట్టుకొనియుండును. క్రీ. శ. ౧౩౭౦ ప్రాంతమున ప్రభోధచంద్రోదయము నీకపులు రదిగిది

యుండురు. సాళువనరసింహరాయలు గజపతితో సంధిచేసికొని విడి
వడియుండును. గంగయూమాత్యునకుఁ బిమ్మట వీరు తుళువ నంస
నాయకు నాశ్రయించి సాళువ నరసింహనాయకుని జీవితకాలములో

1 శ్రీ వరాహపురాణమును రచియించి యుండవచ్చును

గంగయూమాత్యుఁడు గజపతులయొద్దఁగాని సాళువనరసింహ
రాయలయొద్దఁగాని మంత్రిగానుండియుండెనేని, ప్రబోధచంద్రోద
యములోఁగాని నాసికేశోపాఖ్యానములోఁగాని యీవిషయముచెప్పఁ
బడకుండ నుండదు.

—: తైలినిచూపుటకై మచ్చపద్యములు :—

వరాహపురాణము:—

ఉ. ఓపరమాత్మలారా ! కరుణోదధులార ! నితాంతయోగవి
ద్యాపరతంత్రులార ! తెలియన్వశమే ! భవదీయమైన యీ
నైపుణి చాలుఁ జాలు ననినన్ నిజమూర్తులు దాల్చి తాపసుల్
జా పరమేశ్వరా యనిన జంతువులన్నియుఁ బోయె మాయమై.

౧ ఆ.

మ. కకుబందాంతరధాత్రివై విది మొదల్లా సార్వకాలంబు న
త్రకుఁ గోడండ్రకు నొంటకుండెడును ముగ్ధ న్నాతనూజాత నూ
రక భర్జింపక యేలుకొండు మునివర్యా ! నేడు మాయొంటఁ బై
త్మక మంచు నిధిలాపురంబునకుఁబోయె స్వర్జితోధుఁడై ౨ ఆ.

చ. అలఘుబలాధ్యుఁ డయ్యను దయాళువు గావున శాంతచిత్తుఁడై
నిలిచినండ్రికాలమున నెమ్మది గాదములోనిదోసకా
యలువలె నున్న రాజులు బలారిభయంకర ! నిన్ను నట్లకా
దలఁచిరి దాడి వెట్టి భుజదర్పము చూపుము వేయ నేటికిన్. 3 ఆ.

ఉ యామవతీవిలాసినికి నైదువత్సాదు సమస్తనిర్జర
స్తోమముకూడు లక్ష్మీనయిదోడు సభోమణిజోడు పాంధకాం

తామృగహింసకు న్యడలుదర్పకలుబ్ధకు దివ్యగూడు నె [ర ఆ.
త్రామరసూడు రాగరసధాముడు సోముడు దోచె దూర్పునన్.

కా. ఆనీలుండు వరూధినీపరివృతుండై పోయి తేజోనిధిన్
మానిం గానికిన్నెనఁ గైకొనక భీమభూకుటీనాట్యకే
ఖానై పుణ్యము ఫాలభూమి మెఱయంగా యజ్ఞశాలాస్తర
స్థానస్థాపితరత్నరాజము వారించం దేరు డిగ్గ న్వడిన్. ౫ ఆ.

సీ. స్వస్తి సమస్తభవ్యగుణసంపన్నుండై
సతుపారపర్వతనాయకుండు
స్వస్తి సమస్తదివ్యగుణసంపన్నులై
న నిషధవింధ్యమందర సుమేరు

దర్దరగందమాదన మాల్యవత్పూరి
యాత్ర లోకాలోక చిత్రకూట
మలయప్రముఖబాంధవులకు సంప్రీతి బు
త్రైంచిన శుభలేఖ దేవదేవుఁ

డైన శివునకు మనశోరి నాదిశక్తి
నిచ్చుచున్నాడఁ మీరలు వచ్చునది వి
వాహమున కంచు లేఖలు వ్రాసి పంప
వారు నాకారములుదాల్చి వచ్చిరపుడు

౬ ఆ.

క. ముల్లోకంబుల జనములు
రోళ్ళన్ రోకండ్లుఁ బాడ రోయక మఱియున్
వెల్లవిరిగాఁగఁ దిరిగిన
గళ్ళకు నయగారిమెలఁతుకం గొనిపోయెన్.

౭ ఆ.

మ. అరరే శౌరి బలీ ధ్రువుం డహహ భద్రాశ్వండువహ్వతలో
దరి ప్రహ్లాదుండు మేలు బాపు మహిభర్తల్ విపులారా వణి

గ్వరు లాహ కసుగాపు సాధు మదవద్వాతాపిదై తేయసం
హరణప్రాధిక బ్రసిద్ధుఁ డై నముని మఝ్ఝాయందునుద్బాహుఁడై
౮౮.

మ పృథ్వీవాద్యంబులచే నమోక్ష స్త్రమృతరూపాయంచుఁ బూజించి వే
దసమర్థుం డగువిప్రులగునకుం దానంబుగా నిచ్చి గం
ధసమేతంబుగ నర్ఘ్య మిచ్చి యవభక్తంబున్ ఘృతవ్యక్తమున్
వసుథానిర్జరు లారగింప వ్రతియై నక్తంబు చేయందగున్. ౯౮.

గీ శాంతులై నిన్నె నమ్మి నిశ్చలసమాధి
గలుగువారికిఁ దనుదాన కానవచ్చు
నాత్మ సీమూర్తి శుద్ధస్వయంప్రకాశ
తత్వ మగునీకు లేదు పృథగ్వ్యవస్థ.

౧౦౮.

మ. సమయజ్యోతిషికుండు వీరదనుజస్వర్యోషిదుద్వాహసం
భ్రమలగ్నంబు ఘటింపఁ బెట్టు గడియారం చిట్టనన్ రక్తపూ
రమునం జేతె గుహారికాకరధనుర్జ్ఞానల్లినిర్మూక్త శా
తముఖాధేందుశరత్కతంబు లగు తద్రక్షఃకపాలావళుత్ ౧౦౯.

మ. అవనీకామిని ఫలభాగమున హస్తాంభోజముల్ చేర్చి ది
వ్యవరాహాధిపుఁజూచి జేవ ! మును దుర్వాసో మునిస్వామిచే
వివిధశ్రీశమహత్త్వముల్ విని హిమోర్వీభృద్వరాభ్యర్థు
ణ్యవని నిల్చి ననాటి సత్యతిపుండ్రమయ్యెంగృహం జెప్పవే ౧౧౦.

ప్రబోధచంద్రోదయము:—

చ. జనకుని పక్షపాతమున సంతతమున్ బలవంతుఁ డై నమో
హుని భుజవిక్రమంబునకు నోర్వంగ లేక వివేకుఁ డాజిల్లఁ
దనబలగంబు దానును యదాయదలై చని వృత్ర కోడిపో
యినసురరాజుచందమున నెక్కడనో యణ గుండెనంతటన్ ౧౧౧.

మ. నియతాత్ముండు విరించి భారతికి నంతే చిక్క దక్షాధ్వర
క్షయకారీతుండు గారి కొంటను జొక్కె వార్ధిలోఁ గైటభా
రియఁ లక్ష్మీయువతీకపలమకరీ శేఖాంకితోరస్థులుం
డయితక్కె మఱియున్న జంతువుల కాహా! శాంతిసిద్ధించునే రతి

చ. ఉపనిషదబ్జనేత్ర వినయోక్తుల యర్థమెఱుంగలేక జీ
వపురుషుఁ డవ్వితేకుఁగని వత్స! జరామరణాదిసంగతుం
జపలుని భేదయుక్తు నను సత్యచిదాత్మునిగాఁగ బల్కె నీ
విపులవిలోచనామణి సవిస్తరభంగుల వన్నుఁ డెల్పుమా! ౫౭.

—: మదన సేనము :—

ఈకవులలో మల్లయకవి మదనసేన మనుష్యబంధమును రచి
యించినట్లు పెదపాటిజగ్గన కృతమైన ప్రబంధరత్నాకరములో నుదా
హృతములయిన పద్యములనుబట్టి తెలియుచున్నది. ఆగ్రంథము నీకవు
లిరువురును గలిసి రచించినను, జగ్గన తనగ్రంథములో మల్లయకవి
నొక్కని నుదాహరించియుండిన నుండవచ్చును. మదనసేన మిప్పు
డెచ్చటను గన్పించుటలేదు.

గీ. ఆపుడు తానావసానంబునందు మధ్య
కీలితంబయి యొప్పెఁ గంగేలు వలికి
నలియవు గదా యటంచు నానడిమిలేఁగ
నుపచరింపఁగ వచ్చినదో యనంగ.

నీ. తళతళమను పతాకలతోడ రవికాంతిఁ

దలతల మనెడి రత్నములతోడఁ

గనఁగన సాబగధికం బై నపొడవుతోఁ

గనకన మను హేమకాంతితోడఁ

గలకలఁ బల్కు చిల్కలతోడ గృహదీర్ఘి

కలఁ గలహంససంఘములతోడఁ

బరిపరిగతి నాడు బర్హులతో నిజో

పరిపరిగతిమేఘపంక్తితోడఁ

దముల విహరించు పౌరావతములతోడఁ

భ్రముదళివ్రాత సుమవితానములతోడఁ

బ్రమదవనవాసనలచేతఁ బ్రమద మొనఁగి

యెనయు నీమేడతోఁ బ్రతి యెనయుఁ గలకె.

నీ. పరిపుల్లహల్లకప్రభలు నిండినచోట

సాంధ్యరాగద్యుతి చాకళింప

వికలనీలోత్పల ప్రకరస్థలంబుల

గిరిగొన్నచీకట్లు క్రేఘ్నదాట

నిర్మదకుముదవస్థిప్రదేశంబులఁ

దేటవెన్నెలపిల్ల తీపులాడ

వికసిత కనకారవిందబృందంబులు

జెరయు నీరెండఁ బింపిళ్ళు గూయుఁ

గీ. బగలు రేయును దమలోనఁ బగలు మాని

కిలసి మెలసినకాగునఁ గడలు కొల్చి

వివిధమహిమలఁ దనరు నావిమలసరసిఁ

జూచి నివ్వెఱపడి రాజసూనుఁ డపుడు.

నీ. మెఱుంగుశృంగములందు మెదలక యున్నవి

నీలమేఘంబులు నీరజాస్య !

వెన్నెలపులుగులు వేకువచంద్రునైఁ

దేలుచున్నవి చూడు తియ్యఁబోడి !

మంట నాగడపలు మెల్లమెల్లన విచ్చి

కాసరా వయ్యెనో కలువకంటి !

పారిజాతపుదీగ బహువర్ణపువ్వుభా

రంబు మోవఁగ లేదు కంబుకంటి !

గీ. యనుచుఁ దమలోన గర్భోక్తులొడుకొనుచుఁ
దనకు నుపచారములు సేయు ననుఁగుఁ జెలులఁ
జూచి నవ్వుచు సహజస్య చూడ నొప్పెఁ
బారుదోహదలక్షణసహిత యగుచు.

—: వా మ న పు రాణ ము :—

కస్తూరిరంగకవి తనరంగరాట్టండమున నందిసింగన వామన
పురాణములోనివని యీక్రిందిపద్యములను నిత్యసమాసయతికి లక్ష్య
ములుగా నిచ్చియున్నాడు. నందిమల్లయ్య, ఘంటసింగయ కవులు
గాని నందిసింగయ కాడు. వీరు వామనపురాణమును రచించి
నట్లు గనపట్టదు.

క. కాంతాలలామ నీకే

కాంతంబునఁ బల్కరింతుఁ గల్గినకార్యం

బంతయు మునపులరంగ విను

మంతట నీమదికిఁ దెలివిడై యుండు సుమీ.

గీ. సరసచిత్రాన్నములును రసాయనములు

భక్ష్యములు నూరుబిండ్లును బాలుజన్ను.

• వామనపురాణమును రచించినవారు, ఎలకూచిబాలసర
స్వతియ, లింగమకుంట రామకవియఁ బొన్నతోటయోబళకవియునై
యున్నారు. పైపద్యములం దేవామనపురాణముననో యుండి యుం
డును. నందిసింగయ యను వేటొకకవి యున్నాడో, లేక రంగకవి
మల్లయ యింటి పేరును జొరపాలున సింగయ్యకుఁ దగిల్చెనో చెప్పఁ
జాలము.

82. కొఱవి గోపరాజు

ఇతఁడు సింహాసనద్వారా శింశక యను పండ్లొండెండాళ్ళాసముల పద్యకావ్యమును రచించి, హరిహరుల కంకితము కావించెను ఈతనిగృహనామము కోవలయని యాంధ్రకవులచరిత్రకారులు వ్రాసి యున్నారు. నేను పదునాజేండ్లవయసులో నున్నప్పుడు. మాబంధు వులొకరు కొత్తగాఁ గ్రాయమునకుఁ గొనివయొక తాటాకుయింటి గోడపై నీగ్రంథము పెట్టియుండఁగాఁ జూచి నేను దానినిగ్రహించి యాఱుమాసములు శ్రమపడి కాగితములపైఁబ్రతివ్రాసితిని. అప్పుడు గోదావరి మండలములోని కాకినాడలో, పోలవరపుసంస్థానాధిపతు లగు శ్రీకొచ్చర్లకోట రామచంద్రవేంకటకృష్ణారావుబహద్దరుగారు సరస్వతిపత్రికనునడపుచుండిరి. నేనీగ్రంథములోని కొన్నిపద్యములను వ్రాసిపంపుచు, దీనిని సరస్వతిలోఁ బ్రకటింపుఁడని యుత్తరము వ్రాసి తిని. ఇంతకంటె మించిప్రబంధములు కొన్ని ముద్రింప వలసినవిగల వనియు నవి పూర్తియైనచిమ్మట దీనిని ప్రకటింతుమనియు నాయన ప్రత్యుత్తర మొసంగెను. ఇంతలో నేను మాయూరువిడిచి గ్రామాం తరమునకుఁ జొరవలసివచ్చి యాగ్రంథము నొకపెట్టెలో భద్రపఱచి యుంచితిని. నేనాయూరునుండి మూడుసంవత్సరములవఱకు మరల మాయూరురాలేదు. ఈలోపునఁ దస్కరులీపెట్టెను బట్టుకొనిపోయిరి. మరల దొరకలేదు. ఆతాళపత్రప్రతిలో “కొవలె” అని యొకవి గృహనామము వ్రాయఁబడియున్నది. ఇప్పుడీగ్రంథము నాంధ్రసా హిత్యపరిషత్తువారు ప్రకటించియున్నారు. అందీతని యింటిపేరు ‘కొఱవి’ వారనియున్నది. కావుననీతనిని కొఱవిగోపరాజనియే యిం దుదాహరించితిని నిజమురాష్ట్రములోని “కొఱవి” యను గ్రామ మునుబట్టి యీ పేరువచ్చియుండును.

ఈతఁడునియోగి బాహ్మణుఁడు. ఆపస్తంబసూతుఁడు; హరితస గోతుఁడు. ఈతనినివాసమువేముగల్లును గ్రామమయిన ట్లికిండిపద్య ములోఁ గవిచెప్పియున్నాఁడు.

కా. రాణా మల్లనకీర్తి చంద్రికలు పర్వం బొంగి మధ్యాశ్రిత
 ఓణీభృదనదుర్గమై గుణమణిస్తోమంబుల నిండి య
 ఊణిశ్రీపురుషోత్తమాశ్రియమునై చైల్వారి దానామృత
 శ్రీణిం ద్యాగసముద్రనామము వహించె స్వేముగల్లిమహిన్.

ఈవేముగల్లెచ్చటిదో తెలియదు మైసూరురాష్ట్రములోకోలాను
 జిల్లాలో నొక వేముగల్లున్నది. నైజామురాష్ట్రములోగూడ నొక
 వేముగల్లున్నదని వినుచున్నాడను కాని యది యేజిల్లాలోనున్నదో
 తెలియలేదు. ఈకవిరచించిన గ్రంథమునంధవృత్తాశ్వాసములో శ్రీకై
 లఃర్వతమును వర్ణించియాపిమ్మట భువనగిరి, ధర్మపురి, ఏకశిలానగర
 మనబడియెడి యోరుగల్లు నిజామురాష్ట్రమునఁ బ్రవహించుచున్న
 గౌతమీనది మొదలగువానిని జక్కగావర్ణించియున్నవాడగుటచేత,
 వేముగల్లెచ్చటనున్నను. నిజామురాష్ట్రమునందలి పరిచయమీతని
 కెక్కవగానుగట్లు గన్పట్టును ఇతనిపేదలెండి కుమారులైన బాచన
 సింగనలు రాచకొండప్రభువైన రెండవస్వర్ణసింగయ ప్రభువునొద్ద
 మంతులై యుండుట కారణముగానోపును.

ఏదియెట్లున్నను, గవినివాసము వేముగల్లునట నిశ్చయము.
 కవియే పై పద్యమునకుఁదరువార “అట్టిపురంబునందు” అనివాసి

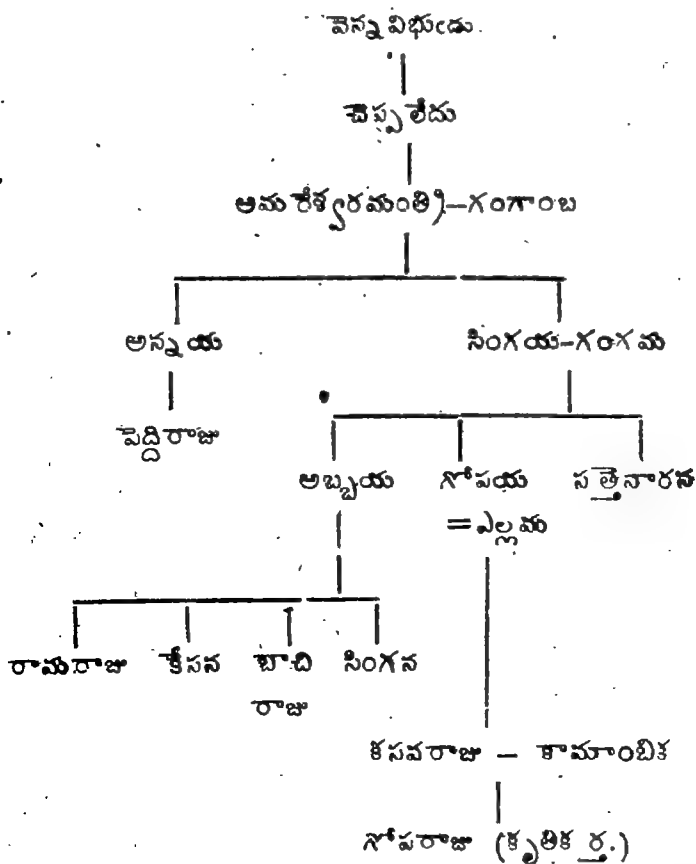
క. పూజితు లగుకవులకృపన్

భాగిజ్ఞుఁడఁ గొంతయాంధ్రభాషావిదుఁడన్

రాజనుతుఁ డైనకనకవయ

రాజతనూభువుఁడ లోపరాజనువాఁడన్.

కవికాలమును నిర్ణయించుట కవసరమగుటచే నీకవివంశ
 వృక్షము నీకింద నిచ్చుచున్నాడను.

వెలసి నానాటికి వెలనాటి పృథివీశ్వ
రునిరాజ్యభారధుక్కుండనంగ
నారెలు గన్నడిలఱవలుఁ దెలుఁగులుఁ
దనబిరుదందియఁ దగిలికొలువ

నెగడి సనదవోలు నెలవుగాభూసుర
వంససాగ రాశ్వుతాంశుమూర్తి
చక్రవర్తి మాన్యసౌజన్యధన్యుడు
విక్రమార్కనిభుఁడు వెన్నవిభుఁడు.

ఉ సాంద్రీభవంబున స్థితి నిజస్థితి నేర్పునఁ జేర్చి సత్యవృ
త్తిం దుగ్రతబాణపాతనిరతిం గళల స్ఫరివత్తు రెట్లు ప
క్షింద్రుఁడు బన్నగేంద్రుఁడు సగేంద్రుఁడు పేంద్రుఁడు
నింద్రుఁడున హరి
శ్చంద్రుఁడు రామచంద్రుఁడును జంద్రుఁడు వెన్నయమంద్ర
చంద్రుతోన్.

పైపద్యములోఁ జెప్పబడిన పృథ్వీశ్వరుఁడు వెలనాటిచోడుని వంశ
ములోనివాఁడు. ఇతనినిగూర్చి మంచనకవి చెరిత్రమున విపులముగా
వ్రాసియున్నాఁడను. ఇతఁడుచందవోలు (పైపద్యములోనిసనదవోలే)
రాజధానిగా వెలనాఁడువేగి దేశములనేలినప్రభువు. ఇతనిశాసనములు
క్రీ.శ. ౧౨౨౧ సంవత్సరము వఱకునున్నవి. కావున నీవెన్నయామా
త్యుఁ డాకాలమువాఁడు, ఈ వెన్నయామాత్యునిపేరు వెలనాటి
గొంకరాజు (పృథ్వీశ్వరునితాత) శాసనములలో (ద హిం. శా. సం
ర సంఖ్య ౧౨౦౮-౦౯) గూడ నుదాహరింపఁబడి యుండుటచేగొంక
రాజునొద్దకూడ నీతఁడు మంత్రిగానుండి పిమ్మట పృథ్వీశ్వరునొద్ద
మంత్రిగానుండి యుండును. ఈపృథ్వీశ్వరుఁడే నిర్వచనోత్తరరామా
యణ కృతిభర్తయైన మనుమసిద్ధితండ్రి తిక్కరాజుచే జంపఁబడిన
వాఁడు.

ఈ వెన్నయామ్యాతునికుమారుని పేరునుగవిచెప్పలేదు. కొలది కాలముమాత్రమే జీవించియుండుటచేతనో, సుప్రసిద్ధుడు కాక పోవుటవలననో పేరు తెలియకపోవుటమూలముననో, యాతనినిబోధించలేదు లేనా, “పుతుండై” యనుటకు బదులుగా బ్రతివిలేఖకుడు “పాతుండై” అనివాసియుండెనో, తెలియదు. పాతుండనినవంశములోనివాడనికూడఁ జెప్పవచ్చును.

ఈ వెన్నయామాత్యుని పిపాతుండైన యన్నయనుగూర్చికవియేమియు నిందుఁజెప్పలేదు. కానిముప్పదియిద్దరుమంతులను వర్ణించిన సీసమాలికలో

“సీ. ఘనదానకర్ణుడై గండవెండెము చాల్చెఁ
గొఱవి యన్నామూర్త్యకుంజరుండు”

అని యుండుటచేతను,

క. హరి సిరినివలచు సిరియును,

నరుదుగ హరిఁగోరుఁ గొఱవియన్నయ. యెపుడున్

వరకీర్తి సతినివలచును

వరసన్ వరకీర్తి యతనివలచు సతతమాన్.

అని కీర్తింపఁబడియుండుట మూలమునను, నీరఁడు మహాదాతయై యున్నట్లు గనుపట్టుచున్నది. కాని గోపరాజకవి యితనిని గూర్చి యొక్కమాటయైనఁ జెప్పకపోవుటచే నాతఁడీ యన్నయకాండేమో యని సంశయము కలుగుచున్నది. ఈయన్నయకుమారుండైన పెద్దిరాజు పల్లికొండరాజయిన మల్లనజేవరాజుచే బహుమానములంది నట్టిక్రిందిపద్యములో వర్ణించియున్నాఁడు.

ఉ. అన్నయనామధేయ సచివాగ్రణి పుతుఁడు పెద్దిరాజు సం

పన్నిధి పల్లికొండ జనపాలుఁడు మల్లనజేవరాజుచే

నన్నంగ గుంచె లండలము నెల్లియైకొని ముంతియై ప్రతా
పోన్నతి కెక్కె ధర్మములనొప్పెకు బ్రహ్మవనప్రతిష్ఠలన్.

ఈమల్లనదేవరాజెవ్వడో తెలియలేదు. తెలుగుచోడులలో మల్లిదేవనామధారు లనేకులున్నారు. వారివంశీయులలోని యేమల్లి దేవుడోయ్యెయ్యుండును. పల్లికొండయనుగ్రామము పూర్వముచిత్తూరు మండలమునను నిప్పుడు త్రరార్కాడు మండలమందలి గుడియాలము సమీపమున నొకటియున్నది. అదియేయిదియేమో! కవినివాసమైన వేముగల్లి ప్రాంతమున నున్నదేమో! తెలిసికొనవలసి యున్నది.

ఈ గోపరాజకవి తనవీణతాతయైన సత్యనారసను గూర్చి యీ క్రిందిపద్యమును వ్రాసియున్నాడు. సత్యనారస, సత్యనారాయణ యొక్క రూపాంతరము.

క. రామాయణకృతికృతియై

తామెఱయుచు సంధ్రకవిపితామహుఁడనఁగా

భూమిని మించినభీమన

నామంబునఁ బరఁగె సత్యనారస ఘనుడై.

ఇందలి మొదటిపాదములోని “కృతికృతియై” అనుటకు “కృతి పతియై” అనియును, బద్ధ్యాంతమందలి “ఘనుడై” యనుమాటకు “కవియై అనియుఁ బాఠాంతరము లున్నవి. సత్యనారసకు ‘భీమన’ యని నామాంతరమున్నది. ఇతఁడాంధ్రకవితాపితామహునిబిరుదాంచి తుండై నల్లు చెప్పఁబడుటచే నితఁడు రామాయణకృతికర్తయే గాని కృతిపతికాఁడని నిర్ణయింపవలయును.

కవి తనతల్లిదండ్రుల నీక్రిందిపద్యగద్యములలోవర్ణించియున్నాడు.

ఉ. నారస క్తగజుండు సుగుణజ్ఞుఁడు గంగమసింగమంత్రికిం

గూరిమిపట్టి నాఁబరఁగు గోపయమంత్రి నిజానువృత్తిఁ జెం

పారెడు న్నైమాంబిక కులాంగనగా నుతికెక్కెఁ దారథా

రారుచిక్కిరి యాకసపరాజతనూజుండు దాఁబ్రసిద్ధుడై.

వ. ఇట్లు గోపరాజతనూజుండైన కసపరాజు దానగుణరాధేయుం డగు రాణామల్లన రేండునకుఁ బరమగురుండై శై వాచారప్రథమసింహ

సనాధీశ్వరులైన బ్రహ్మదేవయోదయలకూ, తుంగామాంబిక యను
కామినీరత్నంబుఁ బరిగ్రహించి సుగుణగణగణ్యుండై నగడె.

ఉ సేయుండు మంత్రలక్షణవిధేయుండు లాలితదానకేళిరా
ధేయుండు సర్వసజ్జనవిధేయుండు సంతతసత్యవాక్యకౌం
తేయుండు నిత్యకీర్తి సుదతీపఃజేయుండు భావశుద్ధిగాం
గేయుండు గాయకపకరగేయుం డమేయుం డజేయుం డున్నతికా.

నీ. ప్రకటిత సరసవాక్పతి యనఁగా జెల్లి
చతురాస్యుండై పద్మజన్ముం డనంగఁ
నాన్యానుకూలమా కార్యంబు దీర్చును
సర్వజ్ఞుండై మహేశ్వరుం డనంగ
గామాంబఁ దనపత్నిగా గారవించుచుఁ
బురుషోత్తముండయి హరి యనంగ
గోపకుమారుండు కొడుకుగా నక్రూర
దృఢమిత్రుండై వాసుదేవుండనంగ

వేముగల్లు జన్మభూమిగాఁ జెరిగియు
దీవులెల్లమాటఁ జేటపఱచి
హరిపదైకబుద్ధి హరితగోత్రాంబుధి.
రాజనంగ గనవరాజు మించె.

క. తంత్రముచేఁ గార్యము పర.
తంత్రము గాకుండఁ బరిహితము చేయుమహా
మంత్రులలోపలఁ గనవయ
మంత్ర విచారమున దివిజమంత్రయుం బోలెన్.

గనవరాజు మంత్రిగానున్న రాణామల్లనకేంద్రుండెవ్వరో తెలిసి
నదికాదు. ఈతఁడొక చిన్నసామంతరాజై యుండును. అన్నయకుమా
రుండైన పెద్దిరాజు మంత్రిగానున్న మల్లదేవుండును, ఈమల్లనకేం
దుండును ఒక్కఁడేయయియుండిన నుండవచ్చును. లేదా ఆమల్లన

కీనుల్లనపుత్రుడో, నునుమడోయి యుండవచ్చును. ఈ మల్ల నరేందుఁ డెవ్వఁడో తెలిసినచో కవికాలము తెలియుటకవకాశము కలుగును. కాని యంతవఱకు నట్టియవకాశము నాకులభింపలేదు. అందుచే నీతనికాలమును మఱియొకమార్గమునఁ దెలిసికొనుటకై ప్రయత్నింపవలసియున్నది. ఇందులకు రెండ్రాధారములున్నవి మొదటిది పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరన్న నీక్రిందిపద్యములో నుతించియుండుట

చ. అసఘు హుళక్కి భాస్కరు మహామతిఁ బిల్లలమఱ్ఱి వీరరా
జును ఘను నాగరాజుఁ గవిసోమునిఁ దిక్కనసోమయాజిఁ గే
తనకవి రంగనాథు నుచితజ్ఞుని నెఱువ నాచిరాజు సో
మన నమరేశ్వరుం దలఁతు మత్కులచంద్రుల సత్కవీంద్రులన్.

రెండవది ఈకవికిఁ బెదతాతకుమారులైన బాచిరాజు సింగనలు అన పోతనాయని కుమారుడైన కుమారసింగమనాయనియొద్దమంత్రులు గా నున్నారని యీక్రిందిపద్యములోఁ జెప్పియుండుట.

క. ఘను లగజలకు నీడై

వనములుఁ గ్రతువులును గృతులు వడినిల్పిరి బా

చనయును సింగనయును దగి

రనపోతకుమారసింగయకు మంత్రు లనన్.

పినవీరనకవికాలము క్రీ. శ. ౧౪౩౦-౧౪౯౦ త్రీని పినవీరన చాన్త్రమున వ్రాసియుంటిని దీనినిబట్టి యీగోపరాజకవికాలము దీనికిదరువారగాని లేదాఅధమ మకాలముగాని యైయుండవలయును. కాని యంతకుఁబూర్వము మాత్రముకారాదు ఇంక బాచనసింగనలను బట్టి కాలనిర్ణయమును జేసి చూతము. వీరు గోపరాజకవికిఁ బెదతాత కుమారులు. కావున నలువది సంవత్సరములు గోపరాజకంఠం బెద్ద వారుగ నుండురు. వీరుమంత్రులుగనున్న అనపోతకుమార సింగయ ప్రభుత్వవ్యరోకనుగొందము. శ్రీనాథకవిచరిత్రమున (5 వ సంఘటము) వీరివంశవృక్షము నిచ్చి వారికాలమును శాసన సాహిత్యమున నిర

యించియుంటిని. సింగయప్రభునామధాని లిరువురున్నారు. వారిరువురకును గుమారశబ్దముకలదు. ఇరువురును అనపోతనాయని కుమారులే. అందు మొదటిసింగమప్రభువు రసార్జనసుధాకరాదిగ్రంథకర్తయై మహాపండితుడని ప్రఖ్యాతిగాంచియుండెను. ఇతనికాలము క్రీ.శ. ౧౩౪౫-౧౪౧౫ ఇతనికడ మంత్రులుగా బాచనసింగనలుండిరేని గోపరాజకవి వినవీరనను నుతించుట పాసంగదు. రెండవసింగయ ప్రభువు కాలము క్రీ.శ. ౧౪౦౦-౧౪౬౦ బాచనసింగన లీతని మంత్రులందుమేని, వారును ౧౪౦౦ ప్రాంతమున జన్మించి యాతనికడ నుండిరినియు, గోపరాజకవి క్రీ.శ. ౧౪౩౦ ప్రాంతమున జన్మించి వినవీరనతోనను కాలికుడై యాతనిని నుతించియుండెననియు, నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును. కావున నితనికాలము క్రీ.శ. ౧౪౩౦-౧౪౬౦ అగుచున్నది. అనగా బమ్మెరపోతనామాత్యునికంటె నించుకపూర్వముడగుచున్నాడు. అయిన నిందులకొక్క ప్రతిబంధకము గన్పించుచున్నది. దానినిగూర్చి యాలోచింతము.

వెలనాటి పృథ్వీశ్వరునివద్ద మంత్రిగనున్న వెన్నయామాత్యుడు క్రీ.శ. ౧౪౦౦-౧౪౩౦ నడుమనున్నవాడు. వెన్నయామాత్యునకును గోపరాజకవికిని నడుమ సంతరములు, అయిదును. సంవత్సరములు ౨౦౦ ను నగుచున్నవి. అయినచో సంతరమునకు వ్యవధి ౪౦ సంవత్సరములని తేలినది. సామాన్యనియమము నినుసరించి ౩౦-౩౩ కావలసియుండఁగా ౪౦ వత్సరములనుట విరుద్ధము కాదు గాని సామాన్యధర్మమును మించినదని యొప్పుకొనక తప్పదు. కాని వెన్నయామాత్యునకు అమరేశ్వరమంత్రి పాత్రుడని కవిచెప్పియున్నాడు. అతడు కేవలపాత్రుడగాక ప్రపాత్రుడో ప్రప్రపాత్రుడో యై యుండవచ్చును. గోపరాజకవి వెన్నయకు కొన్నితరములు గడచినవాడైనను గద్యలో దాను వెన్నయామాత్యునకుఁ జాత్రుడని చెప్పుకొనియుండుటచే నమరేశ్వర మంత్రికిని వెన్నయామాత్యునకును ౧-౨తరములు గడచినను జాత్రుడనియే వ్రాసి

నాఁడని మనము తలంచుటలోఁ దప్పులేదనుకొనినచోఁ బైనిజెప్పిన వ్యత్యాసమునకుఁ దావులేక యాకాలము సరియైనదే యగును.

భోజమహారాజు కాలమున నొక బ్రాహ్మణుఁడు తనపాలమున జొన్న సస్యమును వేసికొని యా వెన్నులను బట్టులు దినిపోకుండుటకై యాచేసినదను నొకమంచి వేసికొని దానిపై కెక్కియున్నపుడ దారిని బోవువారిని “వలసినచో నీ వెన్నులను గోసికొనిపొందు” యనిచెప్పుచుండెడివాఁడు. క్రిందికి దిగినప్పుడెవ్వరైన వెన్నులను గోసికొనిపోవుచున్నచో “నిదియేమి యన్యాయము ! వెన్నులనిట్లు గోసికొని పోవచ్చునా !” యని టెట్ట వెట్టుచుండువాఁడు. అదిచూచిన వారా బ్రాహ్మణుఁడు వెట్టివాఁడని దలచుచుండిరి. ఒకనాఁడు భోజమహారాజుమార్గమునఁ బల్లకిపై నేఁగుచు నా బ్రాహ్మణుని విచిత్రచర్యలను గాంచి, పల్లకినిదిగి యామంచిపై కెక్కిను. అప్పుడాతనిహృదయమున నీశరీరమశాశ్వతమనియుఁ బరోపకారమే పరమధర్మమనియుఁ దనధనమును సర్వస్వమును బరులకు దానమియవలయు ననియుఁ దోచెను. క్రిందకు దిగునప్పటికా యూహలన్నియుఁబోయి పూర్వపు రీతిగనే యుండిను. అప్పుడా మహారాజు మార్పునకుఁ గారణమా స్థలమహాత్మ్యమనియెంచి, యా బ్రాహ్మణుని యభీష్టానుసారముగానాపంటకుఁ దగినద్రవ్యమిచ్చి, యాభూమిని ద్రవింపఁగా నడుగున రత్నపాంచాలికా సహితమైన స్వర్ణసింహాసనము గానించెను. దానినిదన యాస్థానమునకుఁ దెప్పించి పూజించి సుముహూర్తమున దానినధిరోహింప యత్నింపఁగా బ్రథమ సోపానమునందున్న బొమ్మ “మహారాజా! ఈసింహాసనము విక్రమార్కునకు దేవేందునిచే నీయఁబడినది విక్రమార్కునకుఁ గల సాహసాదార్య విక్రమాదిగుణంబులునీకుండినఁ గాని నీకీసింహాసన మధిరోహింపఁదగదు. ఆతని సద్గుణములను వినుమని విక్రమార్కుఁ డొనర్చిన సాహసాది గుణములను దెలుపుకథయొకటి చెప్పుచుండగాఁ ముహు

రము దాటిపోయెను. ఆసింహాసనమునకు ముప్పదిరెండు సోపానములున్నవి. ప్రతిసోపానమున నొక్కొక్కబొమ్మయుండి యొక్కకథఁ జెప్పుచు రాజు నాసింహాసనమెక్కడుండఁ జేయుచుండెను. భోజరాజు సింహాసన మెక్కలేను. శివునందుపైఁ బ్రతిష్ఠించిపూజించుచుండెను.

తొల్లి పార్వతికిఁ జలికత్తెలుగానుండి యుద్ధావనవిహారము నేయుచు శివునింగలయ వాంఛించుటచేఁ బార్వతిచే బంగారభుజామ్మలుగా నుండునట్లు కపింపఁబడి యాసింహాసనమున నారీతిగాఁ బారచా లికారూపముననున్న యాస్త్రీలు శాసాంతమునొంది దివ్యస్త్రీరూప ధారిణులై యెప్పటియట్ల పార్వతిని గొలువ నేగిరి.

ఆవిక్రమార్కునికథలనే యందుఁజెప్పితినిని కవి యాక్రింది పద్యములలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

క. అప్పరమేశ్వరు కనుణం

గుప్పలుగొను విక్రమార్కుగుణములకొఱకై

చెప్పెద రసభావంబులు

ముప్పరి గొనునట్లు కథలు ముప్పదిరెండున్.

కా. చిత్రఖ్యాతివిత్తివిక్రమనిధి శ్రీవిక్రమాదిత్యచా

రిత్రఖ్యాపన శాసనంబులకు భూరిస్తంభసంభారమై

ధాత్రీపాలురుఁ గావ్యవేదులును మోదం బంద సింహాస

ద్వాతింకత్కథల నుణంబులుగఁగావ్యం బొప్పుగాఁజెప్పెదన్.

ఇతఁడాశ్వాసాంతగద్యలలో. వెన్నయామాత్య పాత్రుఁడనని యాక్రిందివిధముగా వ్రాసికొనియున్నాఁడు. కాని పాత్రకల్పమున కావంశమువాఁడను నర్థమును గ్రహింపవలసియున్నది.

“ఇది రాయగజగంధవారణ వైరిమండలి కథకఫణింద్రవీరభోట్టవిభాళాది బిరుదప్రకటచారిత్రకలింగదేశనిర్ధూమధామ త్యాగనాగార్జున కర్ణాటద్రవిళాంధ్ర మహారాష్ట్రభూపాలరూపనూపుర సుందరచర

జారవింద సనదప్రొలిపురవరాధీశ్వర వెలనాఁటిపృథ్వీశ్వర రాజ్యసముద్ధ
రణ శ్రీకొఅవివెన్నయామాత్యపౌత్ర హరితసగోత్రపవిత్ర సకలసుకవి
మిత్ర కసవరాజతనూజ గోపరాజవిరిచితంబైన సింహాసద్వాత్సింశిక
యనుకావ్యంబు ”

ఇతఁడు సంస్కృతాంధ్రకవిత్వమున కుండుభేదమును దెల్పుచు
నాంధ్రకవిత్వ మెట్లుండవలయునో చెప్పి తదనుగుణముగా నీగ్రంథ
మును రచించియున్నాఁడు.

ద. తెలుఁగునఁ దేటగాఁ గథలుదెల్పినఁగావ్యముపొందులేదు. మె
త్తన పస చాలనండు విశేదంబుగ సంస్కృతశబ్దమూఁదఁ జె
ప్పిన నవి దర్భముఁడ్లనుచుఁ బెట్టరువీనులఁ గావున రుచుల్
దనరఁదెనుంగు దేశియును దదృశముం గలయంగఁ జెప్పెదన్.

ఉ. ఈసరసోక్తి కావ్య మొకఁడిమ్ముల సంస్కృతభాషనచ్చుగాఁ
జేసిన నట్లవీఁడు మఱిచేయుట యేటిదియలచుఁ జెప్పగాఁ
జేసి యనాదరం బురకచేయకుఁడీ విలుకాఁడు తూటగా
నేసిన నందెపాఱ మఱియేసినవానిద సూటిగావునన్.

చ. తెలుఁగునకెల్లఁ దల్లియగుఁ దెల్లనుసంస్కృతభాషయందులోఁ
బలుకు లెఱుంగుచోఁ బదవిభాగము నన్వయమర్థమంచు నీ
మలకలకంటె నందు లసమర్థము దేటతెనుంగయొప్పు నా
కొలఁదిప్పీయంబుగాదె చిఱకుల్లినుకంటె రసంబు గ్రోలినన్.

వేములవాడ భీమకవి కవిత్వమునం దీకవి కెక్కువయభిమానమున్నట్లు
గన్నట్లుచున్నది. అతనిని బ్రోత్యేక మొకపద్యమున సుతించుటయే
గాక కవిత్వమునఁ దప్పులువట్టునట్టి కుబుద్ధుల స్వభావమును దెల్పు
సందర్భమునఁగూడ భీమకవినే స్మరించి యున్నాఁడు.

క. వేములవాడక శుచియై

వేములవాడం జరించు వేములవాడం

దా మెఱసినభీముని నుత

భీముని బలభీమువిమలభీముని దలఁతున్.

ఉ. భీమనపద్య మన్నఁ గడుఁబ్రీతివహించుచు మేలుమేలు నా
నే మిది చెప్పినార మన నిక్కమె ప్పాసముఁగూర్చినాఁడ వా
నేమిది కాదు దీనివడికిక్కడి కగ్ధమిదెట్టి వీగఁడ
బేమనిపెట్టినాఁ డనవియెగ్గుట వట్టుఁగుబుద్ధి పెద్దలన్.

ఈ గ్రంథమున రెండువిశేషములున్నవి. కథాసందర్భమునఁ జెప్పఁబడిన నీతినిబోధించు పద్యముల నేర్పి కూర్చినచో నదియొక నీతిబోధక గ్రంథమగును. ఆపద్యములలోఁ గథతో సంబంధించిన వాక్యములుండవు. చక్కనియపమానములతో నాపద్యములు హృదయానందకరములై యులరారుచుండును. రెండవది జ్యోతిషము, సాముద్రికము, ఛందస్సు, అలంకారము మొదలగు శాస్త్రవిషయములను సందర్భానుసారముగా నాయాకథపట్టుల నవకాశముగల్పించు కొని తెలిపియున్నాఁడు. ఇతని కవిత్వము రసవంతమై మృదుమధుర పదములతో హృదయంగమముగా నున్నది. ఈ గ్రంథము, హరిహరులకుఁ గృతి యీఁబడినది. ఆదూపమును గవి యీక్రిందిపద్యములో వర్ణించియున్నాఁడు.

నీ. పాఠపెండెముగాక పసిడియందియును

నడుగుదామరలపై నమరువాఁడు

పెద్దమొకముతోలు నిద్దంపుఁబట్టును

మొలదిండుగాఁ గట్టి మురియువాఁడు

ఎముకపూసలును ముత్యములు జేరులు గాఁగ

నక్కునఁదాల్చి పెంపెక్కువాఁడు

పునుకయుఁ బెనుగుల్లయును గేలుదమ్ముల

సంచలమాడ్కిఁ బాటించువాఁడు

సగముపొడవువఁ దెల్పు నా సగము నల్పు

నయ్యు మెడ నొక్కవన్నియ యగుచు మేను

లెనయ ముక్కంటియును వెన్నుఁడును నసంగ

టొల్పు నావేల్పు కబ్బంబుఁ బోఁచుఁగాఁత.

ఈకవి షష్ఠ్యంతములను న్నాయలేదు. పెదకిచూచినఁ గాని దొరకని వ్యాకరణదోషంబు లతిస్వల్పముగా నిందున్నను నవి లెక్క సేయఁ దగినవికావు ఈవిషయమునఁ గవియిల్లుచెప్పి యున్నాఁడు.

ఉ. ఆదరణంబులేక చెడనాడిన బాణమయూరకాళిదా

సాదులకైనఁ దప్పగల దన్యుల కేమనిచెప్ప వీనితో

నేదియుఁగాదు పొమ్మనక యిందులచంద మెఱింగి తప్పినం

గా దని తీర్చి యొప్పుగని కైకొని మెత్తురుగాక సత్కవుల్.

ఇరిని కవిత్వకైలి తెలియుటకై పండ్రెండవ శ్వాసములనుండియుఁ బండ్రెండుపద్యముల నీక్రిందఁ బొందుపఱచుచున్నాఁడను.

ఉ. మంత్రములేని సంధ్యయును మానములేని తపంబు వేదవి

త్రంత్రములేని యాగముఁ బదజ్ఞతలేనికవిత్వము న్నవా

తంతులులేని వీణయును దానకరాగము లేనిగీతమున్

మంతులులేనిరాజ్యము సమానములిన్నియు వ్యర్థకార్యముల్

౧ ఆ.

ఉ. ఉల్లసితక్షమాభరణుఁ డుజ్జయినీపతిఁబోలవచ్చునే

యెల్లముఖంబుల నిష్ఠ మనేకవిధంబుల నొల్కుచుండఁగా

నుల్లమువ్రేయ్య బుస్సనుచు సూరకమ్రోగెడి పాముతోడి పొ

త్తోల్లక తద్భుజాగ్రమున నుర్వి సుఖస్థితినుండు నెప్పుడున్. ౨ ఆ.

ఉ. కాంతుఁడువోలె సోలి యలకంబులుఁ బయ్యెద లొత్తుచున్నన ,

శ్రాంతిలు దీర్చుచున్మిగులఁ జల్లనివాసన నావనస్థలో

పాంతునిదాఘవారి కణహారి విహారి యనంగ నింతుల

స్సంతస మందఁజేయుచు వసంతసమీగుఁడు వీచెనయ్యెడన్. ౩ ఆ.

కా. సత్యాలంకృతభాషణభరణుఁ డుత్సాహప్రసాదయుం
డత్యాసన్నహితోపభోగ్యవిభవాయత్తాధికప్రాభవ
ప్రత్యాదిష్టసురేశ్వరుండు నయసంపన్నత్యుఁ డావిక్రమా
దిత్యుం డుజ్జయినీపురిం బరఁగ నాదిత్యప్రభావుం డనన్. ౪ ఆ.

ఉ. మేరువు సంచలించిన సమీరుండు నిల్చిన భూమి గుంగినం
దారక లెల్ల డుల్లిన సుధాకరుఁ డగ్నికణంబు లొల్కిన
న్వారిధులింకిన న్నభము వ్రాలిన భానుండు చల్లనైన నం
భోరుహసూతిదప్పినను జూంకుదునే మునుపాడిక్రమ్మిటన్. ౫ ఆ.

ఉ. కామునిఁ గాల్చి బూడిదను గంధముగాఁ గొని యెద్దు నెక్కుచుం
బాములు దోలు నెమ్ములు గపాలములుం దనమేనిసాముగాఁ
గాములఁగూడి యాడుచును గాడు గృహంబుగానున్నవాఁడు గం
గామృతమా దలం జలికినంత సదాశివుఁ డయ్యె నెల్లెడన్. ౬ ఆ.

ఉ. ఇంతులమానభంగము మహీరుహపంక్తుల దర్పముల మ
త్యంతమహోత్సవంబుల విహారము జాణలభోగభాగ్యమా
కంతునిపొప్పు కోకిలశుకంబులవాచవిపంటనాఁ బ్రజల్
సంతస మౌడ నంతట వసంతము వచ్చె వనాంతభూమికిన్. ౭ ఆ.

కా. ధర్మం బెల్లెడఁ జెల్లునా ! ద్విజులవిద్యాగోష్ఠి రాజెల్లునా !
దుర్మార్గంబులడంగునా ! ప్రజలు సంతోషింతురా ! సత్కియా
మర్మంబేర్పడ జన్నముల్ జరుగునా ! మర్యాదవర్తిల్లునా
నిర్మూలంబుగతవులంగెడవుదా ! నీలక్ష్మీసాంవెక్కగానీ. ౮ ఆ.

మ. అలసత్వంబునఁ బొద్దుపుచ్చక నిరాహారుండనై కంచిలో
పలఁ గామాక్షి గుఱించి యుగ్రతపమః బంజెండు సంవత్సరం
బులు సేయంగఁ బ్రసన్నగాడు పిదపన్ భూపాల నాయాత్మలోఁ
గలగంబాటుచు దేనిదూటుచును భిక్షువృత్తిమై వచ్చితిన్. ౯ ఆ.

మ. అకటా ! పేరును బెంపు సొంపు నతిరమ్యాకారముం గల్గువా
నికి నేనిచ్చెద నంచు గారవముతో నిన్నుంప నీవిట్లువం.

శకశంకం బొనరించి తీవు మొదలెంచం గోర వీముండివా
నికి మోహించితి మాకుఁ జచ్చిడితివో నీవేలమేమేటికిన్. ౧౦౮౦
చ. పనిచినఁబోయి రాఁ డొకఁడు పంచినదానొరుఁబాయ నొక్కరు.
డను విది గాదటంచు నెదురాడు నొకం డొకఁ డొంటిఁబోవ రా
దను నొకఁ డప్పు లోగినను నాపనిగా దనునొక్కరుండు పొ
మ్మనఁగ జలించునొక్కఁడుజనాధిపయేడ్వరు: గవ్వ సేవకుల్ ౧౧౮౧
శా ఆసాధాంతరనీమ రత్నమయపర్యంకబుపై నుండి త
ద్దానీలోకకృతోపచారుఁ దగుచుం దాంబూలపుష్పాదులు
ల్లాసం బుది కెలంగి కైకొనుచు చాలన్నిగ్గు దేజం బరీ
హాసోక్తింబుకించి రాకొమరుఁ జేకాంతంబునం బ్రోడయై ౧౨ ఆ.

కవిత్వవిషయమునఁ బ్రయోగపాతనామాత్యునకును నీగోపరాజ
కవికిని బోలికలున్నవి అయిన నంతమాత్రమున వీరిలో నెవరును
ఒకరినొకరు ననుకరించిరని చెప్పలేము. వీరిరువురును దాదాపునమకా
లికులు పాతనకంటె గోపరాజకవియే యిండుక పూర్వఁడననొప్పును.

పద్యారంభముననే క్రియాపదమునుజెప్పి పిమ్మట యంత్యయని
ముములలో వస్తువర్ణమును గావించి పద్యంతమున వస్తువిధేశమును
జేయుట పాతనకవిత్వలక్షణములలోనొకటి. ఇట్టిపద్యములు భాగవ
తములోఁ దఱచుచుగాఁ గాన్పించుచుండును. అట్టివిందును జూపట్టు
చున్నవి.

ఉదాహరణమునకై రెండుపద్యముల నిచ్చెదను.

మహాస్యగర్భ. కనియె న్నూపుత్రజిష్ణుఁ డునదురిమహాఖండనా

విర్భజిష్ణుఁ.

వనమాలాలంకరిష్ణుఁ న్నజవనవిహారద్వల్లవీకేశభిత్పష్ణుఁ
దనుజేంద్రై కా సహిష్ణుం దరిశమణిమ యద్వారకాబద్ధదృష్ణుఁ
దినకృత్కన్యావరిష్ణున్ ద్విజపతిగతివర్ణిష్ణు గోపాలకృష్ణుఁ.

౪ ఆ ౨౦

ఉ పద్యపథంబు భంగి భయభంగము నొందక చొచ్చె దండకా
రణ్యము శైలగర్భిత హిరణ్యము తాపసచిత్తనిత్య కా
రుణ్యము గంధబంధురసరోజ రజోవనరాజలక్ష్మణా
గణ్యము పత్రపుష్ప ఫలగణ్యముఁ బుణ్యజనానుగుణ్యమున్
ఇట్టి వనేకములిందున్నవి. ౫ ఆ ౫౩.

అంత్యనియమములను బాటించుచుఁ బద్యములను రచించుట
పోతనకవిత్వ లక్షణములలో రెండవది. అట్టిపద్యములను రెండింటిని
మచ్చునకీకవిత్వ గ్రంథమునుండి యిందుదాహరించెదను.

క. రతండు త్రవ్వంబకశిఖరో

దూభ్రతను విఖ్యాతఁ బరమపూతఁ ద్రిలోకీ

మాత మహాపాతకసం

ఘాతవిఘాతాను యాతఁగనియెన్ గంగకా. ౫ ఆ ౧౬౦

ఉ. వాహముఁ దోలిరాజకులవర్మండు చేరె గృహోల్లసవృక్ష
ద్రోహము నిత్యవీరసదోహ సంజనితాంజనాది) సం
దేహము నత్యుదగ్ర)ఘనదేహము నుద్ధతకాన నాంబుధి
గ్రాహము సర్వభీతికర గర్వనిరాహము నవ్వరాహమున్.

౫ ఆ ౩౫

యతిస్థానమును బాదాంతమును / బదమధ్యమం దుండకుండ
పదాంతముననుండునట్లు పద్యములను రచించుచుండుట పోతన కవి
తలో మూడవలక్షణము. అట్టివి గోపరాజకవితయందున్నవి.

పోతనకవిత్వపుఁబోలికగలపద్యము లీగ్రంథమునఁగొన్నికలవు.
ఒక్కయుదాహరణ మిచ్చెదను.

మ. నిరయంబైన నిబంధమైన ధరణీనిర్మూలనంబైన ధు

ర్మరణంబైన నఁ గులాంతమైన నిజమున్ రానిమ్ము కానిమ్ము పో

హరియైనా హరుడైన నీరజభవుం డభ్యాగతుండైన నా
దిరుగ్గా నేరదు నాధుజవ్వా వినుమా ధీవర్య వేయేటికి.

భాగవతము ౮-౫౯౭.

ఈ మేరువు సంచలించిన సమీరుడు నిల్చిన భూమి గుంగిన్
దారకలెల్లడుల్లిన సుధాకరుఁ డగ్నికణంబు లొల్కిన
న్వారిధులింకిన న్నభమువ్రాలిన భానుఁడుచల్లనైన నం
భోనుమాసూతి దప్పింను బొంకుదు నే మునుపాడి కృష్ణుఁడన్.

సిం. ౫ ఆ, ౧౯౯

83. బమ్మెర పోతనామాత్యుడు

పరమభక్తాగ్రేసరుడైన యిమ్మహాకవి భాగవత పురాణము
నాంధ్రీకరించి శ్రీరామచంద్రున కంకితముచేసెను. ఇతఁడు నియోగి
భాగ్యహుఁడు. ఆపస్తంబసూతుఁడు. కాండిన్యగోత్రుఁడు. కేసయ
లక్కమాంబలకుఁ బుత్రుఁడు. ఎల్లనకును మాచమకును జాతుఁడు.
ఈకవితనవంశము నీక్రిందిపద్యములో భాగవతమునవర్ణించియున్నాడు.

—: ఇతనివంశ వర్ణనము :—

సీ. కాండిన్యగోత్ర సగలితుఁడాపస్తంబ
సూతుఁడు పుణ్యుండు సుధగుడైన
భీమనమంత్రీకిఁ బ్రియపుత్రుఁ డనన్య
కలకింఠి తద్భార్య గౌరమాంబ
కనులాపువరమునఁ గనియె సోమనమంత్రీ
వల్లభ మల్లమ వారితనయుఁ
డెల్లన యతనికి నిల్లాలు మాచను
వారిపుత్రుఁడు వంశవర్ధనుండు

ఆ. లలితమూర్తి బహుకళానిధి కేసన

దానమాన నీతిధనుడు ఘనుడు

దనకు లక్కమాంబ ధర్మగోపిని గాఁగ

మనియె శైవశాస్త్రమతముఁ గనియె

క. నడవదు నిలయము వెలువడి

తడవదు పరపురుషగుణము దన సతినుడువుం

గడవదు వితరణకరుణల

విడువదు లక్కాంబ విబుధవిసరము వొగడన్.

ఉ. మానినులీడుగారు బహుమాననివారిత దీనమానస

గ్లానికి దానధర్మమతి గౌరవమంజులతాగభీరదా

స్థానికి ముద్దుసానికి సదాశివపాద యుగార్చనానుకం

పానయ వాగ్భవానికిని బమ్మెర కేసయ లక్కసానికిన్.

క. ఆమానినికిం బుట్టితి

మేమిరువుర మగ్గజాతుఁ డీశ్వరసేవా

కాముడు తిప్పన పోతన

నామవ్యక్తుండ సాధునయ యుక్తుండన్.

ఈపద్యములనుబట్టి పోతనామాత్యుని వంశవృక్షము నీక్రింద
నిచ్చుచున్నాడను.

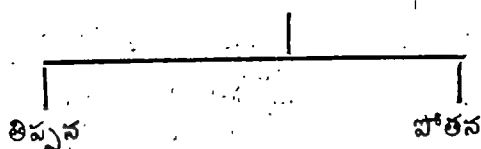
బమ్మెర భీమన

అన్నయ = గౌరమాంబ

సోమనమంత్రి = మల్లమ

ఎల్లన = మాచమ

కేసన = లక్కమ

ఇతఁడే ఆంధ్రభాగవతకర్త.

వైపద్యములోఁ దనతండ్రిని “వైవశాస్త్రమతముఁ గనియె” అని చెప్పియుండుటచేఁ బోతనామాత్యుని పితామహాప్రసితామహాదులు వైపులుగారనియుఁ దండ్రియే వైవమతమును గైకొనననియు, నాతని ననుసరించి యాతనిసతీమణియు” సదాశివపాదయుగార్చనానుకంపాన యయ్యెననియు నాదంపతులకుఁ బెద్దకుమారుఁడైన తిప్పనకూడ “నీశ్వర సేవాకాముఁడయ్యెననియు స్పష్టమగుచున్నది. తల్లిదండ్రుల ననుసరించి, చిన్నతనమునఁ బోతనామాత్యుఁడు వైవారాధనతత్పరుఁడై నట్లు భాగవతకృత్యాదియందలి యీక్రింద గనుపరచిన పద్యములో “మహేశ్వరధ్యానంబుచేసి” యనుమాటలనుబట్టి కన్నట్లు చున్నను, బిమ్మటఁ గేవలవైపుఁడుగా నుండక శివకేశవులయందు సమానబుద్ధికలవాఁడై నట్లు, పోతన శ్రీరామ మంత్రోపాసకుఁడగుటం బట్టియు, భాగవతమును శ్రీరామచంద్రునకంకితమొసంగుటనుబట్టియు విస్పష్టమగుచున్నది.

—: భాగవతకృత్యాది:—

భాగవతాంధీకరణ మొనర్చుమని శ్రీరామచంద్రమూర్తిదన కాజ్ఞయొసంగెననియు, నట్టియు త్రమ గ్రంథరచనావశాశమదృష్ట పశ్యమువలనఁ దనకులభించెననియు నాయు త్రమకావ్యమునుబూర్తిచేసి ముక్తి నందెదననియు నీక్రింది గద్యపద్యములలోఁ గవి చెప్పకొని యున్నాఁడు. ఈకవిచారిత్రమున వివాదగ్రస్తము లగు విషయములు గొన్నియుండుటచేతను, వానిని విమర్శించుటకుఁ గృత్యాదిని కవి చెప్పిన యంశము లవసరమగునను తలంపునను, గ్రంథవిస్తరభీతి

యున్నను నాగద్యపద్యముల నన్నింటి నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాడను.

వ. అని యిష్టజేవతలం జింతించి దినకరకుమారప్రముఖులందలంచి, ప్రథమకవితావరచన విద్యావీలాసాతిశేషి వాల్మీకినుతియించి హయగ్రీవ దనుజకరపరిమళిత నిగమనివహ విభాగనిర్ణయ నిపుణతాసల్లాసునకు వ్యాసునకు మొక్కి శ్రీ మహాభాగవత కథాసుధారసప్రయోగికి శుక యోగికి నమస్కరించి మృదుమధురవచన వర్ణపల్లవిత స్థానునకున్ బాణునకుం బ్రణమిల్లి కతిపయశ్లోక సమ్మోదిత సూరుమయూరు నభినందించి మహాకావ్యకరణ కళావీలాసుం గాలిదాసుం గొనియాడి కవికమలరవిన్ భారవింజాగడి విదళితాఘమాఘు వినుతించియాంధ్రకవితాగౌరవజన మనోహరి నన్నయసూరిం గైవారంబుసేసి వారిహరచరణారవిందపందనాభిలాషిం దిక్కమనీషిన్ భూషించి మరియు నితరపూర్వ కవి జనసంభావనంబు గావించి వర్తమానకపులకుంబ్రియంబు వలికి భావికపుల బహూకరించియు భయకావ్యకరణదక్షుండనై.

[ఉ. ఇమ్మనుజేశ్వరాధములకిచ్చి పురంబులు వాహనంబులు
సామ్మలుఁ గొన్నిపుచ్చుకొని సొక్కిశరీరమువాసి కాలుచే
సమ్మెట ప్రేటులం బడక సమ్మతితోహరికిచ్చి చెప్పె నీ
బమ్మెర పోతరాజొకఁడు భాగవతంబు జగద్ధితంబుగ

తే. చేతులారంగ శివునిఁబూజింప జేసి
నోరునొవ్వంగ హరికిర్తి నుడువఁజేసి
దయయు సత్సంబు లొనుగాఁ దలఁపఁజేసి
గలుగ నేటికిఁ దల్లులకడుపుఁజేటు]

వ. అని మరియు మదీయపూర్వజన్మ సహస్రసంచితతపఃఫలంబున శ్రీమన్నారాయణ కథాప్రపంచ విరచనాకుతూహలుండనై

యొక్క రాకానికాకాలంబున సోమోపరాగంబురాకంగని సజ్జ
నానుమతంబున న్నభంకషశుభ్రసముత్తుంగభంగ యగుగంగకుం
జనిక్రుంకులిడి వెడలిమహానీయ మంజలపునీతలమంటపమధ్యం
బున మహేశ్వరధ్యానంబునేసి కించిదుస్మిలిత లోచనుండనై
యున్నయెడ.

సీ. మెఱుంగు చెంగటనున్న మేఘంబు కైవడి
నువిడ చెంగటనుండ నొప్పువాడు
చంద్రమండల సుధాసారంబు పోలిక
ముఖమునఁ జిరునవ్వు మొలచువాడు
వల్లియుతతమాల వసుమతీజమాభంగ
బలువిల్లు మూపునఁ బరగువాడు
నీలనగ్నాగ్ర సన్నిహితభానునిభంగి
ఘనకీరీటము దలఁ గలుగువాడు

ఆ పుండరీకయుగముఁ బోలు కన్నులవాడు
వెడఁదయురముపాడు విపులభద్ర
మూర్తివాడు రాజముఖ్యుఁ డొక్కరుడు. నా
కన్నులవకు నెదురఁ గానఁబడియె.

వ. వీను నారాజశేఖరుం జేటిచూచి భాషింపయత్నంబునీయు నెడ
నతండు దారామధ దుండ మన్నామాంకితంబుగా శ్రీమహాభాగ
వతంబుఁ దెనుంగునీయుము. నీకుభవబంధంబులు దెగుననియావ
తిచ్చి తిరోహితుండయిన సముస్మిలితనయనుండనై వెఱుగుపడి
చిత్తంబున.

క. పలికెడిది. భాగవతమంట
పలికించు విభుండు రామభద్రుం డట నేఁ
బలికిన భవహర మగునంట
పలికెద వేరొండుగాథ పలుకఁగనేలా.

ఆ. భాగవతము దెలిసి పలుకుట చిత్రంబు

శూలికై నఁ దమ్ముచూలికై న

విబుధజనులవలన విన్నంత గన్నంత

దెలియవచ్చినంత తేటపఱతు.

క. గొందఱకుఁ దెరుఁగు గుణముగఁ

గొందఱకును సంస్కృతంబు గుణముగఁ రెండుం

గొందఱకు గుణములగు నే

నందఱ మెప్పింతుఁ గృతుల నయ్యెయెడలక.

మ బనరన్ నన్నయతిక్కనాదికవు లీయ్యుర్విం బురాణావళుల్
తెనుఁగుంజేయుచు మత్పురాకృత శుభాధిక్యంబు దానెట్టిదో
తెనుఁగుంజేయరు మున్ను భాగవతమున్ దీనింజెనిగించి నా
జననంబున్ సఫలంబుఁజేసెదఁ బునర్జన్మంబు లేకుండగన్.

మ లలితస్కంధము గృష్ణమూలము శుకాలాపాభిరామంబు మం
జులతాశోభితముఁ సువర్ణసుమనస్సుజ్ఞేయముఁ సుందరో
జ్వలవృత్తంబు మహాఫలంబు విమలవ్యాసాలవాలంబు నై
వెలయున్ భాగవతాఖ్యైకలృతరు వుర్విన్ సద్విజితేయమై.

వ ఇట్లుభాసిల్లెడు శ్రీమహాభాగవతపురాణ పారిజాత పాదపసమ్మా
శ్రీయంబునను హరికరుఁ యిశేషంబునను గృతార్థత్వంబుసిద్ధింఁచె
నని బుద్ధి నెఱింగి లేచిమరలి కొన్నిదినంబులకు నేకశిలానగరంబు
నకుం జనియందు గురువృద్ధబుధబంధుజనానుజ్ఞాతుండనై

—: భాగవత కృత్యాదియందలి ప్రీతి ప్రభాగములు :—

ఈగద్యపద్యములలో [] గుర్తులమధ్యభాగముప్రీతి ప్రమది
నాయభిప్రాయము. ఈపద్యములు రెండునచ్చటనుండవలసినవి. కావు.
ఉత్పలమాలలోని “హరికిచ్చెప్పె” అనుభూతక్రియతోఁ గూడిన
వాక్యములెవ్వరో వ్రాసి యానడుమనిమిచ్చిరని చెప్పటకుఁదగియు

న్నవి. ఈపద్యమునకుఁ బూర్వముననున్న వచనములో భాగవతరచనమునకుఁ బోతనపూనుకొనియున్నట్లు చెప్పియుండలేదు. ఆపద్యమునకుఁ గిందనున్న వచనములో శ్రీరామచంద్రుడు స్వప్నమున గన్నడి భాగవతము నాంధ్రీకరించి తనకంకితము చేయుమని యాజ్ఞాపించినట్లు చెప్పియున్నాడు. అందుచేఁ బైనిజెప్పిన రెండుపద్యముల కీతావునఁ బ్రశక్తిలేదు. కావున వీనిని బ్రశీప్తములుగా నెంచఁదగియున్నది. ఇవి తీసివేసి చదివినను కథాసూత్రము తెగిపోలేదు. ఇంతేకాదు, ఆభాగము నచ్చటనుంచి తీసి స్వచ్ఛమైయున్న సూత్రమును ద్రేంపి నడుమ వేరొక రంగుగల సూత్రమును దెచ్చి ముడివెట్టినట్లు గన్నట్లు చున్నది. “దక్షుండనై” “కుతూహలుండనై” “లాచనుండనై” అనుపదములనుంచి వ్రాయుచున్న యాతనికలితా ప్రవాహమున కీపద్యమడ్డుగానిలిచి యాప్రవాహమును సవ్యముగాఁ బ్రవహింపకుండఁ జేయుచున్నది కావున నివి బ్రశీప్తములనకతీరదు. పరమభక్తాగ్రగణ్యుడగు బోతనామాత్యుడు తనగ్రంథమును బరమేశ్వరార్పితము చేయుటయందెక్కువప్రీతి కలవాడై సరాంకితము చేయుటకెట్లపడక పోయినఁ బోవచ్చును గాని సరాంకితముచేసిన వారందఱుఁ బాపాత్ములనియు వారు సరకబాధలందురునియుఁ జెప్పుచు నాతఁడొకపద్యమును రచించి భాగవతమునఁ జేర్చినాడని చెప్పుట సమంజసముగాఁ దోచదు. ఎందగు సంస్కృతకవులు, ఎందరాంధ్రకవులు దమకావ్యములను బ్రభువులకీయలేదు వారందఱు బాపాత్ములనియుఁ గాలునిచే నమ్మెటపోటులం బడసిరనియు, బోతనామాత్యుడు తలంచెననుట సరికాదు. అతఁ డెన్నడు నెట్టి మూహను కలిగియుండఁడనియు నాపద్య మాతనిరచనము కాదనియు నాయభిప్రాయము. కవులను బండితులను బురములిచ్చి మాన్యములిచ్చి సొమ్ములిచ్చి పోషించుట యొక విధ్యుక్తమైన రాజధర్మము వారిచేఁ బోషింపబడుచు, విద్యాభివృద్ధిని భాషాభివృద్ధిని జేయుచు దమకావ్యములయందు వారినుగ్గడించి వారి కీర్తిని దమకీర్తిని శాశ్వతముగా నుండునట్లు చేయుటకవిధర్మము.

వారివారిధర్మముల నాచరించునప్పుడు వారుపాపులుకారు. కృతిని నరాంకితముచేయుట కన్యనమ్ముకొనుటవంటిది కాదాయని కొందఱు వచ్చును ఇదియట్టిదికాదు ఇదిభాషాపోషణ మొనర్చినందులకై తనకృతజ్ఞతను సూచించుటయగునుగాని విక్రయముకాఁజాలదు. పరాపేక్ష లేకుండ స్వతంత్రముగా జీవించుచుఁ దనకావ్యములను పరమేశ్వరార్పణము చేయుట సర్వోత్తమమనుమాట నిశ్చయము పోతనామాత్యుఁ డట్లే యొనర్చెను. అట్లని నరాంకిత మొనర్చిన కావ్యకర్త లందఱును గాలునిచే సమ్మెటపోటులను దినెదరనుట ధర్మముకాదు. పోతనామాత్యుఁ డట్లనువాడుకాఁడనియు నాపద్యద్వయమారఁడు రచించినది కాదనియు నేనూహించుచున్నాఁడను.

—: పోతనామాత్యుఁడు భాగవతము నెవరికిఁ గృత్యియిచ్చెను? :—

పోతనామాత్యుఁడు భాగవతమును శ్రీరామచంద్రునకుఁ గృతి యిచ్చినట్లు కృత్యాదియందలి “మన్నామాంకితంబుగా శ్రీమహా భాగవతంబుఁ దెనుంగు సేయుము” అనిపల్కిన శ్రీరామచంద్రుని వాక్యంబువలనను ౧౨.౩.౪ ౭.౮౯.౧౦ స్కంధముల యాద్యంత పద్యములవలనను స్పష్టముగాఁ దెలియుచున్నది.

ఇప్పటిముద్రితప్రతిలో “శ్రీకైవల్యపదంబు... నందాంగనా దింభకున్” అనుపద్యము మొట్ట మొదటఁ గనుపట్టుచుండుటంబట్టియు, వ్యవ్యంతములను పేరనాలుగుపద్యములు శ్రీకృష్ణపరముగానుండుటం బట్టియు కృత్యాద్యంతముననుండివానికిఁ బిమ్మట “సమర్పితంబుగా... శ్రీమహాభాగవతపురాణంబునకు” అనివ్రాసియుండుటంబట్టియునీగ్రంథమును పోతనామాత్యుఁడు శ్రీకృష్ణునకుఁ గృత్యియిచ్చెనని కొందఱు నుచున్నారు. కాని యందుసత్యములేదు. పోతన తానురచించినప్రతి స్కంధాదిని శ్రీరామచంద్రుని సంబోధించుచు నొకకందపద్యమును వ్రాసియున్నాఁడు. గ్రంథాదినిగూడ “శ్రీకంకచాపఖండన ... రామనృపాలా” అనుపద్యమునో (ఇదిదశమస్కంధాదినున్నది) ఇట్టిదే

మఱియొకపద్యమునో వ్రాసియుండును. ముద్రాపకు లీపద్యమును పార్థనాపద్యములలోఁ జేర్చివైచి శ్రీకృష్ణపార్థసమునందుండవలసిని సూచనము లేనిపద్యమును గ్రంథాదియందుఁ జేర్చినారు ఇట్లే యేసందర్భముననో పోతన శ్రీకృష్ణపరముగా వష్టివిభక్తినుంచి రచించిన నాల్గపద్యములను దెచ్చి వ్యవ్యంతముగాఁజేర్చి శ్రీరామచంద్రుని పరమైన వ్యవ్యంతములను దొలగించిరి. కావునపోతన భాగవతమును శ్రీరామచంద్రునికి యంకితమిచ్చెనని నిశ్చయింపవలయును

—: పోతనామాత్యుని నివాసము :—

పోతనామాత్యుని జన్మస్థానము నిజామురాష్ట్రమందలి వరంగల్లునకు సమీపముననున్న బమ్మెర యని కొందఱును గడపమండలమందలి యెంటిమిట్ట యనికొందఱును వాదించుచున్నారు. ఈవిషయమై పండితులలో వాదములు చలరేగి కొంతకాలము పత్రికలలో వ్యాసరూపమునను గ్రంథరూపమునను జర్చలుజరిగినవి. సమయము వచ్చినప్పుడెల్లఁ గడపమండలపండితు లిప్పుడును నచ్చటచ్చట దమ వాదమును వెలిబుచ్చుచునేయున్నారు. ఆవివరముల నిచ్చటవ్రాయవలయుననినచో నీసంపుట మంతయు నిష్ప్రయోజకమైన యాచర్చతో నిండిపోవును. ఆవాదములన్నిటిని జదివిచూచినపిమ్మట పోతన జన్మస్థానము, నిజామురాష్ట్రమందలి బమ్మెరయే యనియు, పోతనామాత్యుడు భాగవతకృత్యాదియందుఁ జెప్పిన “ఏకశిలా” నగరము వరంగల్లు (టరుగల్లు) గాని, “ఒంటిమిట్ట” కాదనియు నాహ్వాదయమునకుఁ దోచినది. వెలిగందలనారయ శిష్యత్వము, రాచకొండ ప్రభు సంబంధకథనము, మొదలగు ననేకవిషయము లీతఁడు నిజామురాష్ట్రవాసియని సాక్ష్యమిచ్చుచున్నవి. కావునఁ బోతన నివాసము “వరంగల్లు” అనియే నిశ్చయించుచున్నాఁడను.

—: పోతనామాత్యుఁడును శ్రీనాథుఁడును బావమఱచులా! :—

పోతనామాత్యునికాలమును నిర్ణయించుట కాధారములుభాగవతమున లేవు. శ్రీనాథుఁ డీతనిబావమఱచియునియు నందుచే నీతఁడొకాలమువాఁ డనినిర్ణయింపవచ్చుననియుఁ గొందఱనుచున్నారు. పోతన శ్రీనాథునికాలము వాఁడై నచో నది క్రీ. శ ౧౩౮౦-౧౪౪౦ అగును పోతన శ్రీనాథునికాలమువాఁడగునో కాదో నిర్ణయించుటకు వారినిగురించి చెప్పెడుకథలే యాధారములు. వానినిబ్రహ్మసియందలి యధార్థమును దెలిసికొనవలసియున్నది.

పోతనామాత్యుఁడు పరమభక్తాగ్రేసరుఁడై వ్యవసాయముచేసి జీవితము గడపుకొనుచు, భగవత్పాదపద్మధ్యానమువలనై కాలమును వినియోగించుచుండెడివాఁడట. రాజాశ్రయము నేపేక్షింపనివాఁడగుటచే ద్రవ్యవంతుఁడు గాక. దారిద్ర్యముచేబీడింపబడుచున్నయీతని గూర్చి యనేకకథలు చెప్పుకొనుచుందురు. భాగవతమును గర్ణాట రాజులకుఁ గృతి యిప్పింపవలయునని శ్రీనాథుఁడు పోతనామాత్యుని యొద్ద కొకప్పు డరుదెంచుచు, రాజాశ్రయమువలనఁ దానుపొందుచున్న మహేశ్వర్యమును జూపించి, పోతనను, దనవంకకుఁ దిప్పకొనుటకై తానెక్కివచ్చుచున్న పల్లకిని పోతన వ్యవసాయముసేయుచున్న ప్రదేశము నంటిష్ఠాపునట్లుచేసినట పోతన శ్రీనాథులు బావమఱచులనిదిరకాలానుగతమైనజనశ్రుతియొకటికలదు. పోతనతనభూమిప్రక్కనున్న చెఱువుగట్టుపైఁ గూర్చుండి గ్రంథరచనము చేసికొనుచుండ నాతనితనయుఁ డైన మల్లన యఱక దున్నుచుండెనట. శ్రీనాథుఁడు తనపల్లకి మోయుబోయాలలో నొకప్రక్కబోయాలను బల్లకిని వదలుండనియెననియు, నాప్రక్కబోయాలు లేకుండగనే పల్లకినడచుచుండుటను జూచి మల్లన తిండితో “నాయనా! మామయ్యపల్లకి యొకప్రక్క మోయువారు లేకుండగనే నడచుచున్నది. చూడు” మనిచెప్పఁగా నీవుకూడనొకయెద్దును వదలుమని పోతనచెప్పెననియుఁ

నా ప్రక్క యెద్దు లేకుండగనే నాగలి నడచుచుండెననియు, నదిచూచి శ్రీనాథుడు రెండవ ప్రక్క బోయీలను తగ్గుండని యజ్ఞాపింప వారట్లు చేసిరనియు బోయీలు లేకుండగనే నడచుచున్న పల్లకిని జూచి మల్లన రెండవ యెద్దును గూడ విప్పి వేయ, యెద్దు లేకుండగనే నాగలి నడచుచుండెననియుఁ జెప్పుదురు. ఇట్లు బావమఱియు లిరువురు నొకరితపశ్చక్తినొకరికి జూపుకొనినవిమ్మట శ్రీనాథుడు పల్లకిదిగి పోతనామాత్యునికడకు వచ్చి సూలికులకుఁ గుశలమా ! యని పరిహాసపూర్వకముగఁ గుశలప్రశ్ని చేయ, నాతనియు ద్దేశమును గ్రహించి.

ఉ. బాలరసాలసాలనవపల్లవకోమలకావ్య కస్యకన్

గుళలికిచ్చి యప్పడుపుకూడు భుజించుటకంటె ఫల్గుపుల్

హళికులై ననేమి గహనాంతరసీమల కందమూలగౌ

ద్దాళికులై ననేమి నిజదారసుతోదర పోషణార్థమై.

అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెనట.

పోతనామాత్యునకుఁ గోపమువచ్చెనని తెలిసికొని శ్రీనాథుఁ డాతనికిఁ దగిన సమాధాన మొసంగి యుపశమింపఁజేసెనట.

పరివారముతో నున్న శ్రీనాథుని గౌరవించుటకు నింటనేమియు లేదని పోతనామాత్యుని భార్య కళవళపడుచుండ భయము లేదని చెప్పి, పాత్రలను వంటగదియందుంచి. స్నానము చేసి దేవతార్చన గదియందు గూర్చుండి యిష్టదైవమును బ్రార్థించుచుండుమని భార్య కనుజ్ఞయిచ్చి తాను సరస్వతీదేవిని మనసారఁబ్రార్థించి విమ్మట పోతనామాత్యుడు శ్రీనాథునితోఁ గలిసి స్నానము చేయఁబోయెనట తిరిగి వచ్చి పాత్రలనిండ వంటకము లుండుటంగాంచి దేవకటాక్షమున కపరిమితానందమునొంది భార్యంబిలిచి వడ్డింపమనియెనట ! లోపల నుండి సరస్వతీయే యుండించుచుండ పోతనామాత్యుని భార్య పదార్థములను వడ్డించుచుండ వడ్రసోపేతముగ భుజించి శ్రీనాథుడు భోజనానంతరమునఁ దాంబూలమును సేవించుచు, పోతనతో భాగవతమును

గర్లాటప్రభువుల కంకితము సేయు విషయమును బ్రస్తావనలోనికిఁ దెచ్చి నఁట అప్పుడు సరస్వతి బాహ్యదశనయనములతోఁ బోతినామాత్యున కెట్టయెదుటఁ గన్నట్టనాతనిపౌదయము నీరైపోయి.

ఉ. కాటుకకంటిసీరు చనుకట్టుపయింబడ నేలయేడ్చెదో
కైటభదై త్వమర్దనుని గాదిలికోడల! యోమదంబ! యో
హాటకగర్భరాణి! నినునాకటికై గొనిపోయి యల్లక
ర్ణాటకిరాటకీచకులకమ్మఁ త్రిశుద్ధిగ నమ్ముభారతి!

యస్యామే నాశ్వాసించెనట! అందుపై శ్రీనాథుడిఁక
లాభము లేదనితలఁచి తనప్రియత్నమును విరమించుకొనియెనట!
శ్రీనాథుడు పోతినామాత్యుని భాగవతములోని యొకకథఁబట్టునుజదివి
వినిపింపుమని కోరెననియు, నందుపై తన కెక్కువయభిమానముగల
గజేంద్రమోక్షమును జదివి వినిపింపనందలి: —

మ. సిరికింజెప్పఁడు శంఖచక్రయుగముం జేదోయిసంధింపఁజే
పరివారంబును జీరఁడ్రభగవతిం బన్నింపఁడా కర్ణికాం
తరధమ్మిల్లముఁ జక్కనొత్తఁడు వివాదప్రోత్తితశ్రీకుచో
పరిచేలాంచలమైన విడఁడుగజ పాణావనోత్యాహియై.

అనుపద్యమును విని బావగాఁచా! భగవంతుని మకరమును వధించుట
కాయుధములను వెంటగొనిపోకుండఁ బరువెత్తునంతటి వెట్టివానినిగఁ
జేసితిరేమి! యని హాస్యముచేసెనట! దానికేమియుఁ బ్రత్యుత్తర
మియక పోతన తరువాతనున్న,

మ. తనవెంటఁగ సిరిలచ్చివెంట నవరోధవ్రాతముఁ దాని వె
న్నను బట్టింద్రుఁడు వానిపొంతిను ధనుఃకౌమోదకీశంఖ చ
క్రనికాయంబును నారదుండు ధ్వజనీకాంతుండు దావచ్చి రో
య్యనవైకుంఠపురంబునం గలుగువారాబాలగోపాలముఁ.

అనుపద్యమును జదివి యొక్కసారి శ్రీనాథునివంకదృష్టి నారించి
పిమ్మట నాకథాభాగమును బూర్తిగఁ జదివెనట.

మరియొకప్పుడు శ్రీనాథుడు దేవతార్చనగృహమున ధ్యాన మగుచుండె యున్నతఱి నాతనికొమరునొకచోదాచి యొకబండరాయి నెత్తి సమీపముననున్న నూతిలో ధ్వనియగునట్లు పడవైచి యొక్క పరుగున లోనికివచ్చి “బావా! పిల్లవాడు నూతిలోబడిపోయె” నని యొకవెట్టికేకవైచెనట! ధ్యానముచేయున్న శ్రీనాథుడు డాత్రీ ముతోలేచి, నూయియొద్దకుఁ బరువెత్తి నూయిచుట్టుఁ దిరుగుచునూతి లోనికిఁ జూచుచుండుటగాంచి “బావా! అట్లుతిరుగుచుండిన నేమి లాభము! నిచ్చినయేది? త్రాళ్ళేవి! నూతిలోదిగువారేరి!” యని పుచ్చించి నీకుఁబుత్తునివైఁగలప్రేమకంటె భగవంతునకు గజేంద్రునివైబ్రేమ వేయిరెట్లధికముసుమీ యని యానాఁటికథను జ్ఞాపకము గఁజేసి పిల్లవానిని దెచ్చి చూపెనట.

వినువారికీ కథలు విన్నోదకరములే కాని చారిత్రకదృష్టిఁ బరికించువారికిందు ఫల్యములేదని తోచును. శ్రీనాథపోతన లిరువురును బావమఱుఁదులనుటకు గ్రంథస్థనిదర్శనములు కానరావు. శ్రీనాథకవి విరచితిములగు గ్రంథములలో నెచ్చటను బోతననుబేర్కొని యుండలేదు. అట్లే పోతనయు శ్రీనాథునినామమును దలపెట్టియుండలేదు. నారుసమకాలికులు కాకపోయినను సమకాలికులను వాదమునుబట్టి సమకాలికులని యెంచి యందుచే నొకరినిగూర్చి యొకరు తమతమ గ్రంథములలోఁ జెప్పకొని యుండలేదనుకొందము. తరువాతివారెవరును నాబాంధవ్యమును గ్రంథస్థము చేసినట్లెక్కడను గనపడదు. పోతనవంశములోని వారైన కేసనకవి మల్లకపులుకూడ శ్రీనాథుని “వరకవి సార్వభౌముని” యని చెప్పిరేకాని తమబాంధవ్యమును దమగ్రంథములలోఁజెప్పలేదు. శ్రీనాథునకొకకుమార్తెయేగాని కుమారులున్నట్లు భారములులేవు.

శ్రీనాథునకు దగ్గుబల్లిదుగ్గనకవి బావమఱుఁదియైనట్లునాచికేతో పాఖ్యానమువలనఁ దెలియుచున్నది. దుగ్గనకవిసోదరి శ్రీనాథునిభార్య.

ఇక పోతనశ్రీనాథులు బావమఱచునై నచో శ్రీనాథునిసోదరిని పోతనామాత్యుడు పరిణయమాడి యుండవలయును. లోకమట్లే వాకొనుచున్నది. శ్రీనాథుడు పాకనాటివాడు, అనగా ప్రస్తుతపు నెల్లూరు గుంటూరుమండల భాగమువాడు. ఇతనినివాసము కొండ వీడు. ఇతనిపూర్వులుకూడ నాప్రాంతమువారే. పోతనామాత్యుని నివాసము నిజాంరాష్ట్రమందలి వరంగల్లునకుఁ గొన్నిమైళ్ళదూరమున నున్న బమ్మెర. ఉభయుల నివాసములకును నడుమ వందల కొలదిమైళ్ళదూరమున్నది. అయోమార్గాది సౌకర్యములున్న యీ కాలమున మనమామూర మొకదూరముగాఁ బరిగణింపకపోయినను నాకాలమువారు సామాన్యముగానంతదూరమునకుఁ దమకన్యలనిచ్చి పరిణయ మొనర్చుటకు సమ్మతించెడివారుకాదు. పోతనశ్రీనాథులకు బాంధవ్యములేదని చెప్పట కీకారణ మొక్కటియే చాలును.

పోతనామాత్యుడు నిజామురాష్ట్రములోని రాచకొండసంస్థానాధిపతియైనసర్వజ్ఞసింగమనరపాలుని యాస్థానకవి కాకపోయినను నాతనితో సమవయస్కుడై యాతనికొఱకు భోగనీదండకమును రచియించెననియు, నాతఁడు పోతనకృత మైనభాగవతమును నశింపఁజేసెననియు, నొకకథను జెప్పుచున్నారు. ఆకథ యొక్కసత్యాసత్యములను గూర్చి తరువాత వ్రాసెదను. అది సత్యమైనచో నాసర్వజ్ఞసింగభూపాలునికాలమును శాసనవాద్యయసాహాయమున కీ) శ. ౧౩౪౨-౧౪౧౨ అని శ్రీనాథునిచారిత్రమున నిర్ణయించియుంటిని. దీనినిబట్టి పోతన శ్రీనాథునికంటె నలువదేండ్లు పెద్దవాడైనందునఁ జైకథలన్నియు నసత్యములగును. శ్రీనాథుడు ప్రథమమున సర్వజ్ఞసింగభూపాలుని యాస్థానమునకు కీ) శ. ౧౪౧౦ ప్రాంతమున వెళ్ళి యుండెనని శ్రీనాథచారిత్రమున వ్రాసియున్నాడను. అంతకుఁ బూర్వమతఁ డాయాస్థానమునకుఁ బోలేదని “దీనారటంకాల” యను శ్రీనాథునిపద్యమే సాక్ష్యమిచ్చుచున్నది.

పోతనామాత్యునిభార్య శ్రీనాథునిసోదరియే యైనచో. పోదరినిజూచుట కొక్కమార్తైన నాతఁ డదివఱకు పోకయుండఁడు. పోయియుండినచో సర్వదా రాజాశ్రయమున పేక్షించు శ్రీనాథుఁడుసింగను నాయనివంటి ప్రతిభాకాలిని, బండితుని, గవిపండిత పోషకుని జూడకయుండఁడు. దీనివిబట్టికూడ శ్రీనాథుఁడును బోతనామాత్యుఁడును బావమఱుదులు కారని యెంచవలసియున్నది. పోతనామాత్యుని శ్రీనాథుఁడు “హలికులూ” యని ప్రశ్నించినపుడు చదివిన “బాలరసాల” అనుపద్యము పోతనామాత్యుఁడు రచించినది కాదు. కేయూరబాహుచరిత్రములో నీపద్యమున్నది. ఆపుస్తకమును రచించిన మంచనకవి పోతనామాత్యునకుఁ జాలపూర్వుఁడు. ప్రసంగవశముననాపద్యమును పోతనచదివియుండునని యొప్పుకొన్నను పోతనశ్రీనాథులకు బాంధవ్యము కలదనుట కీపద్యము సాత్యము కాఁజాలదు పోతనామాత్యునకుఁదనయాన్నత్యమునుజూపి తనవంకకు ద్రిప్పుకొనివలెనని శ్రీనాథుఁడు యత్నించెనని చెప్పెడు కథయువిశ్వాసార్హమైనదికాదు. అందొచిత్త్యమును లేదు. పోతనామాత్యుఁడు దారిద్ర్యబాధ నెఱుంగనివాఁడునుకాఁడు. తనయాన్నత్యమునపుడు క్రొత్తగా జూపినంతమాత్రమున పోతనహృదయము మాటిపోవునని తలంచునంతటి పెట్టివాఁడు శ్రీనాథుఁడునుగాఁడు. ఆకస్మికముగఁదన పరివారముతో నేఁగి తనసోదరి నవమానించుటకు శ్రీనాథుఁడు తల పెట్టియునుండఁడు. ఇవన్నియుఁగల్పితకథలు. ఈపుక్కిటిపురాణములు తప్ప శ్రీనాథపోతనల బాంధవ్యమును సత్యమని నమ్ముటకుఁ దగిన సాత్య మిసుమంతయు లేదు.

దగ్గుబల్లిదుగ్గనకుఁ బోతరాజును సగ్రజుఁడుకలడు (దుగ్గనకవి చరిత్రమును జూడుడు) ఆపోతరాజును బమ్మెరపోతనగా భ్రమించి బుద్ధిమంతులీకథలను గల్పించియుందురు. ఇట్టిపుక్కిటిపురాణములను బట్టి పోతనకాలమును నిర్ణయించుట ప్రమాదము. శ్రీనాథునకును బోతనకును నెట్టిసంబంధమును లేదు. శ్రీనాథుని జీవితమంతయు

రెడ్డి ప్రభువులతో సంబంధించియున్నది. కర్ణాటవృషతియగు జేన రాయలచేగనకాభిషేక మొందుటయుఁ గొన్నిచాటుపద్యములఁజెప్పటయుఁ దక్క శ్రీనాథునకుఁ గర్ణాటప్రభువులతో సంబంధములేదు. పోతనామాత్యునకున్నచో వెలమభూపతులతోనేగాని రెడ్డిరాజులతో సంబంధములేదు. అట్టిచోఁ గర్ణాట భూపతులకుఁ గృత్యమున్ని శ్రీనాథుఁ డడిగెనుటలో స్వారస్యములేదు. శ్రీనాథ పోతనల సమకాలికత్వముగాని బాంధవ్యముకాని సత్యముకాదు. పోతనామాత్యుని కాలనిర్ణయము నితరాధారములచేఁ జేసి శ్రీనాథునకును బోతనకును సంబంధములేదని యామూలమునఁగూడ నిర్ణయింపఁ బ్రయత్నించెదను. పోతనామాత్యుని కాలనిర్ణయము చేయగడంగిన చరిత్రకారులలోఁ బెక్కురు పైనిజెప్పిన ఫక్కి టిపురాణముల నాధారముగాఁగొని యుండిరి. ఒక్కింతసేపా కథలను మరచిపోయి పోతనకాలమును స్వతంత్రముగా నిర్ణయించుటకుఁ బ్రయత్నింపవలసి యున్నది.

—: పోతన కాలము :—

పోతనామాత్యునికాలము పండ్రిండవశతాబ్దియని కొందఱును పదుమూడవశతాబ్దియనికొందఱును బద్మనాల్లవశతాబ్దియని కొందఱును. దలంచిపత్రికలలోనుగ్రంథములలోను వ్రాసియుండిరి. ఈమూఁడుశతాబ్దులయందునుగూడఁ బోతనలేడు. ఆచర్యులనిటఁ బేర్కొనుట కాని, వానికి బ్రత్యుత్తరములనీయఁబ్రయత్నించుటగాని యనవసరము. నేనుచేయఁబోవు చర్చవలన నాతనికాలము నిశ్చయింపఁ బడినప్పుడాచర్యయే పై వాదములకు సమాధానమగును. పోతనకాలమునించు మించుగా నిర్ణయింపఁ బ్రయత్నించినవారిలో శ్రీపంగూరి సుబ్బారావుగారును శ్రీవీరేశలింగముపంతులుగారును ముఖ్యులు. వీరిరువురును నిర్ణయించినకాలములోఁ బొరపాటుగలదని నాయభిప్రాయము. నానిర్ణయమును సహేతుకముగ నీకిందనిర్ణయించెదను. శ్రీసుబ్బారావుగారు పోతనకాలము ౧౪౮౦-౧౫౨౦ అని యొకచోటను,

౧౮౨౦-౧౮౬౦ నడుమ యని యొకచోటను శ్రీకృష్ణ దేవరాయలకుఁ గొంచె మీవలావల నుగడునని యొకతావునను వ్రాసియుండిరి. పోతన ౧౮౬౦ ప్రాంతమున జన్మించి ౧౮౬౦ సంవత్సరమున కొకటి రెండేండ్లలోపునఁ గాలధర్మము నొందెనని నాయభిప్రాయము.

[బ్రశ్రీ) పీఠేళలింగముపంతులుగారు తమయాంధ్రకవులకారిత్ర ద్వితీయము దిత ప్రతియందీ పోతనామాత్యుని కాలమునుగూర్చి యనేకవిధములుగా వ్రాసియున్నారు.

౧. “పోతన ౧౮౦౬వ సంవత్సరప్రాంతమున జననమొంది ౧౮౬౦-౧౮౮౦ సంవత్సరములవఱకును జీవించియుండును”

౧౮౬౨ వ పుట

౨. “పోతనజన్మదినము ౧౮౦౦ సంవత్సర ప్రాంతమునం దయి యుండవలయును పోతన ౧౮౬౦ వ సంవత్సరమువఱకైనను జీవించియుండును పోతన శ్రీనాథునికంటె నిరువదిముప్పది యేండ్లు చిన్నవాడు-౧౮౬౦ వ పుట.

౩. “శ్రీనాథుడు ౧౮౬౬ వ సంవత్సరప్రాంతమున జననమొందియుండును.” ౪౩౯ వ పుట.

౪. “కాబట్టి పోతరాజు హూణశకము ౧౮౮౬ వ సంవత్సర ప్రాంతమువఱకును జీవించియుండును. అంతకాలము జీవించి యున్నపక్షమున మంజుకాలమునం దతనికి డెబ్బదియైదుసంవత్సరముల ప్రాయమయియుండును.” ౫౬౧ వ పుట.

౫. “పదునాఱవ శతాబ్దాంతమునందు బమ్మెరప్రేథ సరస్వతిపుత్రుడు కేసన్నపోతనకు నాల్గవతరమువాడు... ఆకేసకవి యొక్క కూతురైన యెల్లమను అజ్ఞరపు పేరయలింగము వివాహమాడెను.” ౫౮౬ వ పుట.

పోతనామాత్యుని కాలనిర్ణయమునకు శ్రీపంతులుగారు ప్రధానాధారముగాఁ గైకొనినది కేసకవిమల్లకపులు రచించి గురజాల

చినమల్లసోమయాజి కంకితము చేసినదాక్షాయణీపరిణయమును దానికిఁ బోడూరి పెదరామామాత్యుఁడు కృతిపతివంశీయుఁడగు పేరమంత్రికిఁ బ్రతివ్రాసియుచ్చుచు వందుదాహరించిన కాలమునై యున్నది. పెదరామామాత్యుఁడు దాక్షాయణీపరిణయ ప్రతియందు ప్రహసనపద్యమిది.

నీ. ధాతాశ్వయుజ కృష్ణదశ మీందువారంబు

వఱకు దాక్షాయణీపరియంబు

తత్కృతినాథుఁడై తనరిన గురజాల

చినమల్లసోమయాజికిఁ దనుకొన

డగులింగఘనసుతుఁడైనట్టి యజ్ఞ ప

త్రైభునకుఁ దనయుఁడౌ పార్వతీశ్వ

రునకుఁ దిమ్మమకఁ బుత్రుఁడయి పోడకమహా

దానము ల్నుప్తసంతానములును

జేసిఫంశవర్ధనుఁడయి సిరులవెలయు

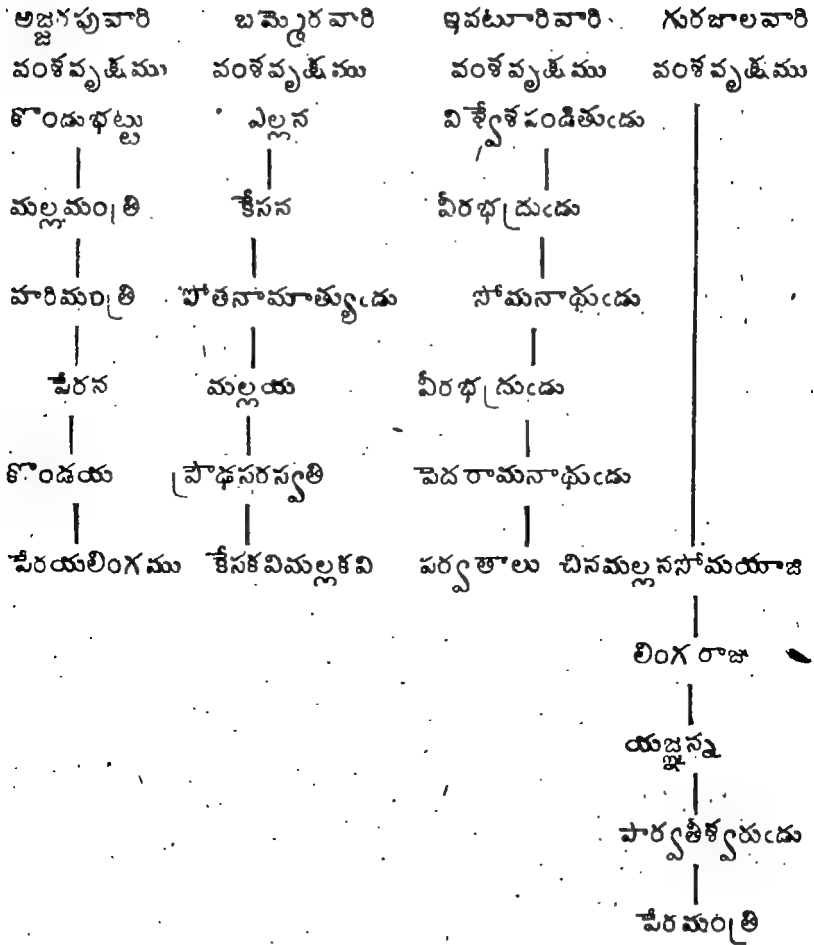
పేరమంత్రిశ్వరునకుఁ బోడూరి పెద్ద

రాముఁడెనుబడి సంవత్సరములనాటి

ప్రతివిమర్శించి వ్రాసిచ్చెపక్షమునకు.

ఈధాతసంవత్సరము క్రీ. శ. ౧౭౫౬ వ సంవత్సరమైనదని కీపీచేశలింగముపంతులుగారు వ్రాసియున్నారు. అదిసత్యమేయని విమర్శనాపూర్వకముగఁ బోడూరి పెదరామామాత్యుని చరిత్రముననిర్ధారణము చేసియున్నాఁడను. దీనినిబట్టి పోతనామాత్యునికాలమును నిర్ణయింపవలసియున్నది.

ఈవిషయమును బాఠకులు సులభముగా నర్థముచేసికొట్టకై అజ్ఞరపు పేరయలింగముయొక్కయు, బమ్మెర వారియొక్కయు, దాక్షాయణీపరిణయకృతిపతియైన గురజాలవారి యొక్కయు వీరిగురువులైన ఇవటూరివాటియొక్కయు వంశవృక్షము లిట నవసరమగుచున్నవి. వాని నీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

ఈవంశవృక్షముల కాధారములివి—

అజ్జరపువారి వంశవృక్షము } ఒడయనంబి విలాసము.
 ఇవటూరివారి వంశవృక్షము }
 బమ్మెరవారి వంశవృక్షము—భాగవతము: చాతూర్యణీ
 పరిణయము.

గురజాలవారివంశవృక్షము—పై నినిచ్చిన పోడూరి పెదరామా
 మాత్యుని సీసపద్యము—

పేరయలింగము—ఒడయనంబివిలాస కృతికర్త; బమ్మెరప్రాథ
సరస్వతికి అల్లుడు; కేసకవి మల్లకపులకు బావ
మఱిది ఇవటూరి పెదరామనాథునకు శిష్యుడు

అజ్జరపు కొండుభట్టు—గడపతిచే అజ్జరమును సగ్రహమును
గ్రహించినవాడు.

ఇవటూరి సర్వతాలు—కేసకవి మల్లకపులకు గురువు దాతూ
యణి పరిణయమును జూడుడు.

గురజాల చినమల్లన సోమయాజి—కేసనకవి మల్లకపులచే
దాతూయణి పరిణయమును గృతినందినవాడు.

పేరమంత్రి—పోడూరి పెదరామామాత్యునిచే దాతూయణి
పరిణయమునకు బ్రతివ్రాయించినవాడు.

సోమనాథుడు—బమ్మెర పోతనామాత్యునకు గురువు.

పోతనామాత్యుడు—భాగవత కృతికర్త

ఈ సందర్భమున వీరేశలింగము పంతులుగారు వ్రాసిన వ్యాఖ్యములివి:
“ఈ పేరమంత్రి ౧౭౫౬ వ సంవత్సరమునందుండును. పోతన ముని
మనుమని కాలములో నుండిన మల్లన సోమయాజికిని పేరమంత్రికిని
నడుమ నాలుగుపురుషాంతరములును మల్లన సోమయాజికిని పోతనకును
నడుమ మూడుపురుషాంతరములును మొత్తము ౧౭౫౬ వ సంవత్స
రమునందుండిన గురజాల పేరమంత్రికిని బమ్మెర పోతనామాత్యునికిని
నడుమ నేడుపురుషాంతరములు గడచినందున నొక్కొక్కతరమునకు
నలుబదేసి సంవత్సరములచొప్పున జూచినచో నేడు నలుబదులిన్నాట
యెనుబది సంవత్సరములు ౧౭౫౬ నుండి తీసివేయగా ౧౮౭౬ వ
సంవత్సరం ప్రాంతమువఱకును. బమ్మెర పోతనామాత్యుడు జీవించియుండ
వలెను. ఇందులో నుండి పదిపదునేను సంవత్సరములు త్రొసివేసినను
పోతన ౧౮౬౦ వ సంవత్సరమువఱకైనను జీవించియుండవలెను.

అతఁడరువది సంవత్సరములు జీవించెననుకొన్నచోఁ బోతనజన్మ దినము ౧౮౦౦ సంవత్సరప్రాంతమునందయి యుండును”.

శ్రీపంతులుగారి యీగణనమునందు రెండుపొరపాటులున్నవి. మొదటిదిపోతనకును బేతవూరితికినినడుమ నాఱుతరములై యుండఁగా నేడుతరములనుట. రెండవది తరమునకు 30 లేక 35 లెక్కింప వలసి యుండఁగా నలువదియని లెక్కించుట. పోతూరి పెదరామామాత్యుఁడు దాతొయణిపరిణయపత్రిని వ్రాసియిచ్చిననాటికి పేరమంత్రి పోడశమహాదానములును సప్తసంతానములుఁ జేసినవాఁడై యున్న వాఁడుగావున ౧౮౫౬ నుండి అతనివయసు ౫౬ గాభావించి దానిని దీసివేసినచో నాపేరమంత్రి జననము ౧౮౦౦ అగును. శ్రీపంతులు గారనినట్లు తరమునకు నలువది చొప్పునఁ దీసివేసినచోఁ బోతనామాత్యుని జననము క్రీ. శ. ౧౮౨౦వ సంవత్సరమగును. శతాబ్దికిమూఁడు తరములవంతున లెక్కించినచోఁ బోతనజననము ౧౮౫౦ ప్రాంత మగును. శ్రీపంతులుగారు శ్రీనాథునితో సంబంధించిన కథలను మనసు నందుంచుకొని వానితోసరిపుచ్చుటకై పురుషాంతరవ్యవధిని నలుబది సంవత్సరములనిరి కాని యదిసర్వసాధారణమైనలెక్కకాదు. కావున నావిధానమునువిడిచి శతాబ్దికి మూఁడుతరముల వంతున లెక్కించిన లెక్కయే న్యాయమనితలంచి పోతనామాత్యుని జననము ౧౮౬౦ ప్రాంతమనియే నిర్ణయింపవలసియున్నది. ఇందుండి పంతులు గారని నట్లు పదిసంవత్సరములు తీసివేసినను పోతనామాత్యుని జననము క్రీ. శ. ౧౮౫౦ కి మించి వెనుకకుఁ బోవదు. ఇదిసరియైనదనుట కింకొక యాధారమున్నది.

అజ్జరపు పేరయలింగవిభార్య కేశకవిమల్లకవులకుసోదరియగుటచే వారిరువురునుసమకాలికులని నిశ్చయింపవచ్చునుకదా ! పేరయలింగకవికి బూర్వుఁడైనకొండుభట్టుగజపతిచేతనజ్జరమనుగ్రామమును నగ్రహారముగాఁ బడసెనని పేరయలింగ మిక్రిందిపద్యములోఁ జెప్పి యున్నాఁడు.

శా. శ్రీరంజల్లఁ జెలంగుచున్న గజరాట్సింహాసనాధ్యక్షనికా
ధారాశంబుగ వేదశాస్త్రబహువిద్యారూఢి మెప్పించి యా
వీరాశ్రీసరుఁ డియ్యకొండవనుహవిఖ్యాతిగా గౌతమీ
తీరక్షోణిని నజ్జరంబనఁగఁ దాఁదెచ్చెన్ మహాగ్రామమున్.

అజ్జరము గోదావరిమండలములోనితఱుకుతాలూకాలో, తఱుకునకు సమీపముగానున్నది గజపతులలో నాప్రాంతమును మొట్టమొదటజయించినవాఁడు కపిలేంద్రగజపతి. ఇతఁడు క్రీ. శ. ౧౪౩౩ మొదలు ౧౪౬౬ వరకు కళింగ దేశమున రాజ్యముచేసినవాఁడు. ఇతఁడాంధ్ర దేశమునుజయించినది ౧౪౪౮ సంవత్సరము. క్రీ. శ. ౧౪౩౮ ప్రాంతమున నొకసారి యీతఁడురాజమహేంద్రవరముపై దాడివెడలఁబ్రయత్నించెను. కానియది కొనసాగలేదు. ౧౪౪౦ వ సంవత్సరమువఱకును గోదావరిమండలమంతయును రాజమహేంద్రవరపు రెడ్ల పరిపాలనములో నుండెను. ౧౩౮౦ మొదలు ౧౪౪౦ వఱకు రెడ్ల పరిపాలనమే; అత్తిలి, కాకరపట్టుగ్రామములుతఱుకుతాలూకాలోనివి. అజ్జరమీరెండుగ్రామముల మధ్యప్రదేశములోనున్నది అత్తిలికాకరపట్టు గ్రామములయొద్ద జరిగినయుద్ధములలో అన్నచోడదేవుఁడు రెడ్ల రాజులను వారికి సాహాయ్యముగావచ్చిన కర్ణాటక రాజులను జయించి యీప్రాంతము నాతఁడు స్వల్పకాలము పరిపాలించెను. ౧౩౮౦ వ సంవత్సరమునకుఁ బూర్వము కొండవీటి రెడ్లపరిపాలనములోను నంతకుపూర్వము కాపయనాయకుఁడు బోలయనాయకుఁడు మొదలగువారి పరిపాలనములోను నిడదవోలు గాజులపరిపాలనలోను నీప్రాంతముండెడిది. అంతకుపూర్వ మిప్రాంతమును గాకతీయులు పాలించిరి. కావున క్రీ. శ. ౧౪౫౦వ సంవత్సరమునకుఁ బూర్వము ౧౦౦-౧౫౦ సంవత్సరముల కాలములో నీప్రాంతమున గజపతుల ప్రభుత్వమెప్పుడును సాగలేదనుటనిశ్చయము. సుప్రసిద్ధశాసనపరిశోధకులగుఆచార్య నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారు కపిలేశ్వరగజపతిని కుమారుని చిరు.

వ్రోలి తామశాసనమును విమర్శించుచు ననేక శాసనముల నుదాహరించి “కీ. శ. ౧౮౫౦ సంవత్సరమునకు పూర్వము గజపతికపిలేశ్వరుని అధికారము ఆంధ్రదేశమునఁజెల్లలేదు” అనిఖండితముగాఁజెప్పియున్నాడు. కపిలేశ్వరగజపతియే మొట్టమొదట నీప్రాంతమును జయించినవాఁడు. కొండుభట్టున కజ్ఞమగ్రహారముగా సిద్ధినగజపతియెవ్వరో తెలియదు. కపిలేశ్వరగజపతియనుకొనినను సతడాంధ్రదేశమును బరిపాలింపనారంభించిన యంతకాలమున కీదానమిచ్చెనో యెఱుంగరాదు దానమిచ్చినవాఁడుకపిలేంద్రగజపతియేయనియునాతఁడాంధ్రదేశమునుజయించిన కొలఁదికాలములోనే యజ్ఞరమునుగొండుభట్టున కిచ్చిననియుఁ దలందినచో దానకాలము ౧౮౫౦వ సంవత్సరమగును. అంతకుఁబూర్వమీదానప్రతిగ్రామములు జరిగెననిచెప్పటకేమాత్రము సవకాశములేదు. ఆకాలమునకుఁగొండుభట్టు ౫౦ సంవత్సరముల వయసువాడని యనుకొనవచ్చును. అప్పటికాతని మనుమఁడు హరిమంత్రిపుట్టెనో లేదో చెప్పఁజాలము. పుట్టినను ౧-౨ సంవత్సరములకంటె నెక్కువవయసుకలవాఁడుగానుండఁడు. పైవంశవృక్షములను బరికించినచో నాహరిమంత్రియుఁ బోతనామాత్యుడును సమానతరములలో నుండిరనియు సమకాలికులనియుఁ గన్పట్టును. ఈగణనమును బట్టిచూచినను బోతనామాత్యుని జననము కీ. శ. ౧౮౫౦వ సంవత్సరప్రాంతమైనది ఎంత వెనుకకు నెట్టవలెననిచూచినను నాతనిజననకాలము ౧౮౫౦ సంవత్సరమునకు వెనుకకుఁ బోవదు. భాగవతరచనాకాలమునాటి కాతనివయసు ౮౦ సంవత్సరములుండునని యనుకొనినచో కీ. శ. ౧౮౯౦-ప్రాంతమున భాగవతము పుట్టియుండునని నిశ్చయింపవచ్చును. ఎవరెంత ప్రయత్నించినను బోతన జననము ౧౮౫౦ కి వెనుకకు గెంటలేరని ఘంటాపథముగాఁ జెప్పవచ్చును. బమ్మెరబోతనామాత్యుని బూర్వకవిగాఁ నుతించినవారిలో మొట్టమొదటివాఁడు నేనిజిగియున్నంతవఱకు ఆయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు. మల్లాణచరిత్రమును రచించిన యెఱ్ఱనామాత్యుడుకూడఁ

బోతనను నుతించియుండెను. వీరిరువురునించుమించుగ సమకాలికులు. ఇందునాటవశతాబ్దియందుఁ బ్రథమార్థమున నున్నవారు. ఇంతకుఁ బూర్వపుఁ గవులెవ్వరు నీతనిని స్మరింపకపోవుటచేఁగూడ బై కాలము సరియైనదని తలంచుట కవకాశము కలుగుచున్నది.

దీనినిబట్టి పోతనామాత్యుఁడు శ్రీనాథుని కాలములోలేదనియు నాతఁడు చనిపోయినపిమ్మటనే పోతన జన్మించెననియు స్పష్టమగుచున్నది. ఇందువలన శ్రీనాథునితో సంబంధించిన కథలన్నియు నభూతకల్పనలనియు నందఱుమాత్రమును సత్యము లేదనియు నిస్సంశయముగాఁ జెప్పవచ్చును. పోతనామాత్యుని జననము నేననినదాని కంటె నిరువదిసంవత్సరములు పేనుకకు నట్టినను (నాదముకొఱకు మాత్రమే) నసంభవమైనను సంభవముగానే యెంచి వీరేశలింగము పంతులుగారి లెక్క ననుసరించి తుదకాతని జననము ౧౮౦౫ వ సంవత్సరమని యంగీకరించినను నాతనికిఁ బరిణయవయసు వచ్చు సేపుటకిని భాగవతరచనము నాఁటికిని శ్రీనాథుఁ డవసానదశలోనో బాడ్డుపల్లివ్యవసాయముఁ జేయుచునో యుండియుండును లేదా చని పోయియుండును. దీనినిబట్టిచూచినను నాకథలన్నియుఁ బుక్కిటి పురాణములని స్పష్టమగుచున్నది. వీరభద్రదవిజయమునఁ బోతనామాత్యుఁడు తనగురువు ఇవటూరి సోమనారాధ్యుఁడని చెప్పియున్నాఁడు. అజ్జరపు పేరయలింగకవి ఒడయనంబిలిసమునఁ దనగురువు ఇవటూరి పెదరామనాథుఁడని చెప్పుచు నాతనివంశము నిచ్చియున్నాఁడు. దానినిబట్టి హరివంశమును బైనిఁ గనుపర్చితిని. అందుఁ జూపిన “పర్వతాలు” తమగురువైనట్లు దాతొయ్యణిపరిణయ గద్యమునఁ గేసకవి మల్లకపులు వ్రాసికొనియున్నారు. అజ్జరపువారిది భారద్వాజ గోత్రము. బమ్మెరవారిది కొండిన్యగోత్రము. ఇవటూరివారిది కాశ్యపగోత్రము.

—: సర్వజ్ఞసింగమహీపాలుడు భాగవతమును బాతిపెట్టించెనా? :—

పోతనామాత్యుడు భాగవతము పండ్రెండు స్కంధములును బూర్తిగ రచియించెననియు, నందుఁ గొంతభాగము శిథిలమై పోగా సీతని శిష్యుఁడైన వెలిగందల నారయాదులు పూరించిననియుఁ జెప్పుచున్నారు. ప్రస్తుతము నానకు లభించుచున్న ముద్రితప్రతులలోఁబంచస్కంధము బొప్పనామాత్య పుత్తుఁడైన గంగనార్యునివలనను వృత్తస్కంధము కసువయామాత్యపుత్తుఁ డగు సింగయామాత్యునివలనను నేకాదశద్వాదశస్కంధములును దశమస్కంధోత్తరభాగములోఁ గొంతయు వెలిగందల నారయచేతను మిగిలినదంతయు పోతనామాత్యునిచేతనురచియింపఁబడినట్లు గద్యలవలనఁ గన్పట్టుచున్నది. పోతనామాత్యుని రచనమనియున్న భాగములోఁగూడ నచ్చటచ్చటఁ గొన్ని పద్యములు పోతనామాత్యకృతములుగాక యితరులు రచించినవనియుఁ జెప్పుచున్నారు.

పోతనామాత్యుని భాగవతము శిథిలమై పోవుటకుఁ గారణమిది యని తెలుపుకథయొకటిచిరకాలానుగతముగ వచ్చుచున్నది. నిజము రాష్ట్రమందలి రాచకొండ సంస్థానాధిపతి యగు రావుసర్వజ్ఞసింగను భూపాలుడు భాగవతమును దనకుఁగృతియిమ్మని పోతనామాత్యుని వేడగా సరకృతివిముఖుఁడైన యాతఁడందుల కీయకొనలేదనియునందుపైఁ గినుకవహించి సింగమనృపతి భాగవతమును గవయొద్దనుండి బలవంతముగాఁ గైకొని భూమిలోఁ బాతిపెట్టించెననియు శ్రీరామచంద్రమూర్తి సర్వజ్ఞసరపాలుని భార్యస్వప్నమునఁగనుపడి, తనకు గృతినిచ్చిన భాగవతమునిట్లుభూమిపాలు సేయుటచితముకాదుకావున భర్తతోఁ జెప్పి యాగ్రంథమును బయటకుఁ దీయింపుమని చెప్పిననియు భార్యవలన నాస్థంగతినివిని యాభూపతి యాభుస్తకమును బైకిఁ దీయించెననియు, నందుచేనప్పటి కందలికొన్ని భాగములుతన్నములయ్యెననియుఁ జెప్పుచున్నారు. నిజముగా సర్వజ్ఞసింగమభూపతి

యట్లుచేసియే యుండనేని, సంతకంటె దారుణమైన పాపకార్యమిం
కొకటి యుండదు. కానివిమర్శించి చూచినప్పుడాకథయందు లేకమును
సత్యములేదని స్పష్టమగుచున్నది.

సింగనరపతి సర్వజ్ఞులగుదాంకితుడై సంస్కృతమున నలం
కార శాస్త్రమును రచించిన మహాపండితుడు. కీర్తనాధాదిమహా
కవులను సత్కరించి పేరొందినవాడు. ఇట్టిమహీపాలుఁడొక కవి
రచించిన మహాకావ్యమును, దనకంకితమీయలేదనుకారణమునభూమి
పాలొనర్చునంతటి నీచకృత్యమున కొడిగట్టుకొనెనని తలంచుట
కేవల మన్యాయము. నిజముగా నాగ్రంథము నడచివేయుటయే
యీతని యుద్దేశమైనచో దానినిభూమియందుఁ బాతిపెట్టించుటందు
లకు! అగ్నిహోత్రముపాలుచేయలేదా! ముక్కలుముక్కలుగాఁజించి
పారవేయింపలేదా! గ్రంథమునశించిపోవుచున్నదని పశ్చాత్తాపముం
జెంది పోతన తనకంకిత మిచ్చుననియెంచి భయముకల్గించుటకై యీ
పని నొనర్చెనందులేమో! అట్లయినచో దానిని తనయొద్దనే భద్ర
పఱచి ప్రచారము లొనికిరాకుండఁ జేయును గాని నాశనముఁజేయ
యత్నింపఁడుకదా!

సంజ్ఞఁ డిట్టియకృత్యమును, పోతనామాత్యుడు జేవించియుం
డగనే చేసెనని తలంచుటకు వీలులేదు. అతఁ డుండగనే యాగ్రంథ
మున కిట్టిగతి పట్టినయెడలఁ దననిస్సహాయుని, దనయాగ్రహమును,
దనదుఃఖమును దెలుపుపద్య మొక్కటియైనఁ బోతన రచింపకుండ
నుండునా! తనగ్రంథము నొరులకుఁ గృతియిమ్మని యెవ్వరోవచ్చి
చెప్పినంతమాత్రముననే, “కాటుకకంటిసిరు” అనుపద్యమును జెప్పిన
మహానుభావుఁడు తనజీవితమును ధారవోసి రచించినయంతటిమహా
కావ్యపుత్రిక తనకండ్లయెదుట నొరులచే బలవన్మరణము నొందు
చున్నప్పు డాతఁడనుభవించుచున్నదురవస్థఁ దెలుపుపద్య మొక్కటి
యైన నప్రయత్నముగ్గనైన నాతనినోటనుండి వెలువడకుండనుండునా

వెలువడినచోఁ బ్రచారములోనుండక మానునా? అట్టివేవియుమనకు
 వినఁబడకుండుటయే యీకథయందు సత్యము లేదనిచెప్పటకుఁ జాలి
 యున్నది. ఆకథయే నిజమై కొలఁదికాలములోనే శ్రీరామచంద్రుని
 యాజ్ఞానుసారముగ బయటకుఁదీయుట తటస్థించినయెడల, శిథిలభాగ
 ములను బోతనామాత్యుడే పూరించునుగాని. నారయాదులకేలవిడిచి
 పెట్టును? భూమిలోఁ బోతనామాత్యుని యనంతరమువఱకు చాలకాల
 ముండెనన్నచో, గ్రంథమంతయు నశించును. గాని స్వల్పభాగము
 నశించి, తక్కినది నిలిచియుండుట తటస్థంపదు. అందుచేఁ బోతనామా
 త్యుని జీవితకాలములో నిట్టిపని జరిగియుండదు. ఇత నాతనియనంతర
 మిట్టికార్యము నారాజుచేసెనా? ఎట్టిమాట? తనకుఁ గృత్యియిచ్చుటకు
 నిరాకరించిన పోతనామాత్యునేమియుఁ జేయఁ జాలక నాతనియనంత
 రమునఁ దలుపుఁ దెఱచినయింటఁగుక్క జొచ్చినట్టిట్టిపనికీమాలినపని
 నాపండితప్రభువు చేసెనని యనుట మహాసాహసము. గ్రంథమును
 భూమిలోఁ బాతిపెట్టి నప్పుడదియెట్లుంచఁబడినను, అన్నిస్కంధముల
 యందును గొంతకొంతభాగము శిథిలమగును. గాని కొన్నిస్కంధ
 ములు పూర్తిగా నశించుటయు, కొన్నిస్కంధములలోనేమియు నశింప
 కుండుటయు సంభవింపదు. ఎట్లుచూచినను నీఖననగాథ యసత్య
 మనియే నిశ్చయింపవలసియున్నది. ఈగాథను గ్రంథస్థముచేసి సర్వజ్ఞ
 సింగమభూపాలునిపై నేరారోపణ మొనర్చినవాఁడు కూచిమంచి
 తిమ్మకవి. పూర్వపులక్షణవేత్తలు భాగవతమునుండి లక్ష్యములను
 గ్రహింపకుండుటకుఁ గారణము పోతనామాత్యుడు రేఫశకలరేఫలకు
 యతిప్రాసమైతి) కల్పించుటయే యని

ఉ. బమ్మెర పోతరాజకృతభాగవతంబు సలక్షణంబు గా

కిమ్మహి నేమిటం గొదవ యెంతయు నారసిచూడఁగాను రే
 ఘములు తాలునుం గలిసి ప్రాసములైనకతంబునం గదా
 యిమ్ముల నాదిలాక్షణికు లెల్లరు మాని రుదాహరింపఁగన్.”

అనుపద్యములో సప్తకవి వ్రాసినదనియందు సత్యము లేదనియుఁ బోతనరచించిన భాగవతమునఁ గొన్ని భాగములు శిథిలములగుటచే నాభాగములను బూరించినవా రట్టిమైత్రి కల్పించిరేగాని పోతనా మాత్యరచిత భాగములలో నట్టిలక్షణవిరుద్ధప్రయోగములు లేవనియుఁ బోతనను సమర్థించుటకై వ్రాయుసందర్భమునఁ దిమ్మకవి యాగాధ నీకిందిపద్యములలో గ్రంథస్థ మొనర్చియున్నాఁడు.

ఆ. వె. కాకునూరి యప్పకవి యహోబలపతి

మద్దరాజు రామముఖ్యు లెల్లఁ
బోతరాజుకబ్బమున తాలు రేఫలు
గదిసె నంచుఁ జెప్పిరది చుళిక్కి.

నీ ఘనుఁడు పోతనమంత్రి మునుభాగవతము
రచించి చక్కికి సమర్పించునెడల
సర్వజ్ఞసింగమత్కృతమం దది తన
కిమ్మని వేడఁగా నీయకున్న
నలిగి యాపుస్తకం బవనిఁ బాఠించిన
జివికి యుదాకకొంత శిథిలమయ్యె
గ్రమ్మట నది వెలిగందలనారప్ప
రాజును మఱి బొప్పరాజుగంగ

రాజు మొదలగుకవివరుల తేజ మెసఁగఁ
జెప్పి రాగ్రంథములయందె తప్పలొదవె
గాని పోతకవీందునికవితయందు
లక్షణం బెందుఁదప్పనా దక్షవారణ !

పరంపరగా వచ్చుచున్న గాధను బోతనమీఁది యపవాదును దొలఁగించుటకై యత్నించుసందర్భమునఁ దిమ్మకవి వ్రాసియుండును. తిమ్మకవివ్రాత నాధారముగాఁ గొని సర్వజ్ఞసింగమనాయనిపై నిట్టి మహాపరాధము నారోపించుటకు వలనుగాదు. తిమ్మకవికిఁ బూర్వు

లెవరు నీకథను వ్రాయలేదు.. భాగవతమును బూరించిననారయాదు
 లెవరు నీకథను సూచింపలేదు. కావున నిస్సంశయమైన, నిర్భాగ్య
 మైన సాత్యము లభించువఱకు సర్వజ్ఞసింగమస్వపాలునిపై నేరస్థాపన
 మొనర్చుటకూడదు. అయినచో, పంచమవృత్తసంధములను ఏకా
 దశద్వాదశసంధములను, నారయాదు లేల పూరింపవలసిన దను
 ప్రశ్న కాయాకవుల చరిత్రములలో సమాధానము వ్రాయుచు
 న్నాడెను.

పోతన భాగవతమును రచించి దేవతార్చనపెట్టెలోఁ బెట్టిపూ
 జించుచుండె ననియు నవసానకాలమునఁ గుమారునిం బిలిచి పెట్టెను
 జూపి యందున్నయన్మూల్యధనమును గాచాడుమనిచెప్పి చనిపోయెనని
 యుఁ విమ్మట నాతఁ డాపెట్టెను తెఱచి చూచి గ్రంథమును బైకిఁ
 దీయునప్పటికి కందుఁ గొన్ని భాగములు క్రిమిదృష్టములై యుండుటం
 జూచి, శిష్యుడైన నారయాదులాభ్రవృద్ధభాగములను బూరించిననియు
 నొకకథ ప్రచారములోనున్నది. మొదటికథకంటె నిందుఁ గొంతసత్య
 ముండవచ్చును. మొదటికథయం దున్నంత యస్వాభావికవిషయము
 లీకథయందులేవి. కావున నీకథయందు సత్యమున్నదని విశ్వసింప
 వచ్చును. లోకములో నెన్నియో యుత్తమకావ్యముల కిట్టిగతి సంభ
 వించె ననుట బహుజనవిదితము.

—: సర్వజ్ఞసింగమప్రభువును పోతనయు నేక కాలమువారుకాదు:—

పై వివ్రాసినదానినిబట్టి భాగవతమును సర్వజ్ఞసింగమభూషా
 లుఁడు పాతిపెట్టింపలేదని యూహచేతను యుక్తిచేతను సాధించితిమి.
 కాలముచేఁ గూడ నీగ్రాథయందు సత్యము లేదని నిరూపించెదను.
 అనేకశాసనవాఙ్మయసాధనములచే మొదటిసర్వజ్ఞసింగమనీడు క్రీ. శ.
 ౧౩౪౦-౧౪౦౦ సంవత్సరములనడుమనుండెనని శ్రీనాథచరిత్రమున
 నిర్ధారణముచేసియుంటిని దానిని గాదనుట కవకాశములేదు. పోత

నామాత్యునిజననము ౧౮౫౦ వ సంవత్సరమున పైనిఁజెప్పితిని. దీనిని బట్టి సర్వజ్ఞసింగయప్రభువు చనిపోయిననలువదిసంవత్సరములకుఁగాని పోతనజన్మింపలేదు. శ్రీ వీరేశలింగముపంతులుగారు వ్రాసినట్లు పోతనజననము ౧౮౦౫ ప్రాంతమునకొన్ననుగూడ, సర్వజ్ఞసింగము నాయని జీవితకాలములో భాగవతముపూట్టలేదని పై కాలనిర్ణయమును బట్టి స్పష్టమగుచున్నది. భాగవతజననగాథ సత్యమనిచెప్పటకుఁజోత నామాత్యుని జననకాలమును చూఱుసంవత్సరములు వెనుకకుజగుప వలసియుండును. ఆకథ నెట్లయిన సత్యమనిచెప్పటకుఁ బైనివంశవృక్షములలోఁజూపిన పోతన వేఱనియు, భాగవతకర్తయగు పోతన యాపోతనకుఁ దాతయనియుఁ జెప్పెడి బుద్ధిమంతు లుండిన నుండ వచ్చును ఈవాదమును గేసకవి మల్లకపులు దాటాయణిపరిణామమునఁ జెప్పిన:-

చ. “నెగిగుఱగల్గునన్నయమనీషినిఁ దిక్కిన శంభుదాసునిన్
బరువడి మత్పితామహుని బమ్మెరపోతన భాస్కరావ్యయున్
వరకవి సార్వభౌముని నవారితభక్తి నుతింతు మెప్పుడున్
గురుకరుణాధ్యులంధ్రకవికుంజరులం దగభూతిశోభిలన్.

అనుపద్యమును, భాగవత వీరభద్రదవిజయములందుఁ జోతనామాత్యుఁడుతనపూర్వులనుగురించిజెప్పినపద్యములును. ఖండించుచున్నవి. ఇంకను నిట్టియపూర్వవాదములను జేయువా రుండు లేని, వారికొక్కవందనము. వారు ససాక్ష్యముగాఁ దమవాదములను బుజువు చేయవలసియుండురు

కవిపండితపోషకుండును బండితుండు నైనరావుసర్వజ్ఞసింగమ భూపాలునిపై నారోపితమైన యాయపవాదమునుండి యాపండిత ప్రభువు విముక్తిపందఁగాక! నిరాధారమైన యాయపవాదమే యాధారముగా గల్పితమైనయొక దృశ్యకథ చలనచిత్రము (సినిమా)లోని

కెక్కుట విచారకరమైనవిషయము. ఈచిత్రమును బ్రదర్శింపకుండ నిషేధించుట యవసరము.

—: భాగవతము రెండవసర్వజ్ఞసింగమప్రభువుపాతిపెట్టించెనా ? :—

మొదటిసర్వజ్ఞసింగభూపతి నిర్దోషియని వైచర్పవలన స్పష్టమైనది. రెండవసర్వజ్ఞసృష్టి యీదారుణకార్యమును జేసేనాయను విషయమునుగూడఁ దేల్చవలసియున్నది. ఇతనిజననము క్రీ. శ. ౧౪౦౦ పాత్రముని శాసనసాహాయ్యమున శ్రీనాథచరిత్రమునఁ జెప్పియుంటిని. భాగవతరచనాకాలము క్రీ. శ. ౧౪౯౦ పాత్రముని పైనివ్రాసితిని. ఆకాలమునకు రెండవసర్వజ్ఞసృష్టిజీవించియుండఁడు. అతఁడు తొంబదియేండ్లు జీవించెననుట కాధారములులేవు. అతఁడా వయసుననిట్టియకార్యకరణ మొనర్చెననుటకంటె నమ్మదగనివిషయమింకొకటియుండదు. ఎటుచూచినను నీభాగవతఖననగాథ యసత్యమనియు నసంభవమనియుఁ ఖండితముగాఁ జెప్పవచ్చును.

—: పోతన భోగినీదండకమునురచించెనా ? :—

పోతనామాత్యుడు సర్వజ్ఞసింగమభూపాలుని నాయకునిగా జేసి యొక వేశ్యావిరహమునువర్ణించు “భోగినీదండకము”ను రచించెననిచెప్పదురు. దండకములలోఁ బోతనపేరు లేదు. ఆగ్రంథాంతమున నున్న

ఉ. పండితకీర్తనీయుఁ డగుబమ్మరపోతన యాసుధాంశుమా
ర్రాండకులాచలాంబునిధితారకమై విలసిల్లి భోగినీ
దండకము న్రచించె బహుదానవిహారకు రావుసింగ భూ
మండలభర్తకు నిమిత్తమానవనాథమదాపహర్రకున్”

అనుపద్యమునుబట్టి యీదండకకర్తృత్వము పోతనకారోపితమైనది. ఇందుదాహృతుఁడైన సర్వజ్ఞసింగభూపాలుఁడు రసార్ణవసుధాకరాదిగ్రంథకర్త యగు సింగభూపాలుఁడేయని యనుచున్నారు. అదిసత్య

మైనచో, నీదండకము పోతనామాత్యరచితముకాదనుట నిశ్చయము. ఆదండకము నాపండితప్రభువు వ్రాయించుకొనలేదనుటకీ దండకము నందే యాధారము లున్నవి ఆదండకము నందలి సర్వజ్ఞసింగమనా యని తండ్రికుమారాన్న పోతభూపాలుడు: తల్లి పోచమాంబ; తాత సింగమనాయుడు.

“కుమారాన్న పోతావనీనాథసూనున్ పోచమాంబాల సద్గర్భసంజాతువై రావు సింగక్షమానాథపాత్రుక్ సమీచీన కేశర్ల గోత్రాంబుజాతాత్మమిత్రుక్ సర్వజ్ఞసింగోర్వ రాధ్యక్ష ... కామినీలోక పాంచాలుఁ డాసింగభూపాలుఁడాబాలక్”.

అనువాక్యములపై యంశములను ధృవపర్చుచున్నవి. సర్వజ్ఞసింగ నామధేయు లిరువురున్నారు.

మొదటిసర్వజ్ఞసింగమనాయని (రసార్ణవసుధాకరకర్త) తల్లి అన్నమాంబ యైనట్లు రసార్ణవసుధాకరము నందలి

శ్లో. అన్నమాంబేతివిఖ్యాతా తస్మానీ ధరణీపతేః

దేవీ శివా శివాశ్రేయ రాజమాళీ ర్మహాజ్వలాలా

అనియెడి శ్లోకమువలనను, రత్నపాంచాలికానాటక గద్యమువలనను దెలియుచున్నది కావున నీదండకము పోచమాంబాసుతునిపైఁ జెప్పినది, కాని అన్నమాంబ కుమారుడైన మొదటి సర్వజ్ఞసింగమనాయనిపైఁ జెప్పినది కాదని ఘంటాపథముగాఁ జెప్పవచ్చును.

ఇరువురు సింగమభూపాలుర తండ్రులును అనపోతనాయకులే. కాని మొదటి సింగభూపతి తండ్రికిఁ గుమారశబ్దము లేదు. ఉండుటకవకాశములేదు. అదివఱ కీవంశములో ననపోతనాయకులే. అందుచే నీదండకమందలి సింగభూపాలుడు రెండవసర్వజ్ఞసింగమనాయుడే యని చెప్పనొప్పును దీనికింకొక యాధారమున్నది, దండకమునందే “వసంతావనీనాథ సంసేవితాంచత్పదాంభోజ” అని

సింగభూపాలుని కొక విశేషణ ముపయోగించినాడు. ఈ వసంతావ
సీనాథుడు రెండవసర్వజ్ఞుని రెండవసోదరుడు (శ్రీనాథచరిత్ర)మున
నిచ్చినరావువారి వంశవృక్షమును జూడుడు) వసంతనాయుడను
పేరుగలవారికొకడు బేతాళరెడ్డి వంశమునలేరు. ఆకాలమున వసంత
రాయుడను బిరుదు రెడ్డిరాజులలో ననవేమారెడ్డికిని నవపొతారెడ్డి
తనయుడగు కుమారగిరిరెడ్డికిని గలను. కాని యారెడ్డిరాజులు సింగ
మనాయని పదాంబుజములను సేవించువాడుగా నున్నారనుట కాధా
రములులేవు. కావున నీవసంతావసీనాథుడు రెండవసర్వజ్ఞుని సోదరు
డనుట నిశ్చయము. దీనినిబట్టి భోగినీదండకమునఁ బేర్కొనఁబడిన
సింగభూపాలుడు మొదటి సింగభూపాలుడు కాడనియు, రెండవ
యారెడ్డినియు నిస్సంశయముగాఁ జెప్పవచ్చును. సంశయమునకించు
కేనియు నవకాశములేదు.

ఈరెండవ సింగభూపాలుని జననము క్రీ. శ ౧౪౦౦ సంవ
త్సర ప్రాంతమని శ్రీనాథచరిత్రమున నిర్ణయముచేసియుంటిని. పోత
నామాత్యుని జననము ౧౪౫౦ ప్రాంతము. అతని యిరువదియైదవ
సంవత్సరమున నీదండకము వ్రాసెననినచో నప్పటికి సింగభూపాలుని
వయసు డెబ్బదియైదు సంవత్సరము లుండును. అతఁడప్పటికి జీవించి
యుండెననుట కాధారములు లేవు. అట్టి వృద్ధాప్యదశయం దీతఁ డట్టి
శృంగారదండకమును వ్రాయించుకొనియుండఁడు. కావుననీదండకము
పోతనామాత్యకృతముకాదు. పోతనజననము ౧౪౨౫ వ సంవత్సర
మునకు గెంటెనను (అందులకవకాశములేదు) దండకరచనమునాటికి
సింగభూపాలున కేఁబదియేండ్లుండును. అట్టివయసునఁగూడ నీతఁ డా
దండకమునకుఁ బోత్సాహకర్త కానేరఁడు. కేవలమీదండక కర్తృ
త్వాపాదనమునకై పోతనజననకాలము ననేకకారణములచే సిద్ధాంత
మైన ౧౪౫౦ నుండి యేఁబదియేండ్లు వెనుకకుఁ దఱిమి ౧౪౦౦ వ
ప్రాంతమని చెప్పుట పొసఁగదు.

ఏకేళలింగముపంతులుగారుకూడ మొదట నీదండకము పోతన కృతముకాదని యభిప్రాయపడియు, దానిం జదివినవిన్నుట కై లిని బట్టి యది యాతని కృతమేయని నిశ్చయించి యందలికై లిం జూపుటకై యీక్రిందిభాగము నుదాహరించియున్నారు. కామానలజ్వాలల నేగి చింతాధరకాంతయై యున్న యింతిం బరీక్షించితస్మాత మాయాపరాభూతజామాత మిధ్యానయోపేత విజ్ఞాతనానావశీకార మంత్రోపధ వ్రాత లోకైక విఖ్యాత వారాంగనాధర్మశిక్షాది సంఖ్యాత సమ్మోహితానేకరాజన్యసంఘాత వాచాలతాబద్ధనానామహాభూత యేతెంచి కూతున్ బరీక్షించి నీతి నివచారింది బుద్ధినివేకించి బాలన్ మిశ్రత్కం తలవ్రాతఫాలన్ గరాంభోజరాజత్కపోలకాసమం దోష్టనిశ్వాసజాలన్ విపర్యస్తసంవ్యాసచేలన్ మహాదోళనప్రేంభ తస్వర్ణఙ్గోలన్ మృగేంద్రా వలగ్నన్ దయావృష్టిమగ్నన్ మనో జాగ్నిభగ్నన్ విలోకించి లోనం బగాయ త్రయై చిత్తజాతాసిధారాచలచ్చిత్రయై విన్నయై ఖన్నయై భిన్నమై యున్న భావంబు భావించి నెయ్యంబు గానించి బాలాజి తత్వంబు మేలా విచారింప వేలా వినోదింపవేలా వయోధర్మమున్ రిత్తగా బుచ్చ నీవృత్తికి న్నెత్తురే వత్తురే కాముకుల్ దాయఁగాయంబు విద్యున్ని కామోపమే యంబు ప్రాయంబు ధారాధరచ్ఛాయ మెన్నేనుపాయంబులన్ విత్త మూయత్రముం జేయు మోరి త్రవారంబు నేరంబుగా దీవిచారంబు వంశానుచారంబు సంసార సారంబు లాభాధికారంబు”

కైలినిబట్టి కాలనిర్ణయము సేయుట ప్రమాద భూయిష్ట మని పలుమారులు నేననియున్నాడను. అందును విశేషించి యేకగణ మాత్రాబద్ధ మగుదండకకైలినిబట్టి కవిని కాలమును నిర్ణయించుట ముఖ్యంబున ప్రమాద మని నాయభిప్రాయము. పోతనరచించిన దశమ స్కంధమందలి యకూరదండకమునకును దీనికిని పోలిక లున్నమాట నిజము. ఇది సర్వవిధములఁ బోతనకైలిని బోలియున్నసంగతి కూడ వాస్తవము. మఱియు సప్తమస్కంధమందలి

మందారమకరంద మాధుర్యమునఁ జేలు

మధుపంబు వోవునే మదనమలకు

నిర్మలమందాకినీ వీచికల దోఁగు

రాయంచ సనునె తరంగిణులకు

లలితరసాలపల్లవఖాదియై చొక్క

కోయిల సేరునే కుటజములకుఁ

బూర్జేందుచంద్రికాస్ఫురితచకోరకం

బడుగునే సాంద్రీనీషారములకు

గీ. నంబుజోదర దివ్యపాదారవింద

చింతినామృతపానవిశేషమత్ర

చిత్తమేరితి నితరంబుఁ జేరనేర్పు

వినుతగుణశీల మాటలు వేయునేల.

అనుపద్యమందలి భావములే భోగినిదండకమున నీక్రిందిభాగములొక
గన్నట్టుచున్నవి.

“నేనామరుండైన గౌరీవరుండైన లక్ష్మీశ్వరుండైన వాణీ
ధరుండైన భేవోత్తముండైన నన్యుఁ మదింగోరఁగా నొల్లనేయుల్ల
సత్పుల్లమందారరాజన్మరందంబునందంబునఁగోలు మత్తాళిదుత్తార
ముఁ గోలునే, హేమరాజీవరాజీరజోరాజితాకాశ గంగానదీలోల
కల్లోలఁడోలానటద్రాజపాంసంబుకై వాలజంబాల గంధూపదీభేకఢేకీ
ఘనీసంకులాసారకాసారముఁ జేరునే మండితాఖండలాసీలజీమూత
నిర్మత్పయోధారలఁ ద్రావుసారంగి కుంభాంతరాభాంబుపూరంబు
నన్ ద్రావునేమూధవోజ్జాతచూతాంకురస్వాదులీలాలసతోక్తిలేంద్రఁ
బు ఝుల్లీరవకూరభల్లాతకీ శాఖకుఁబోవునే సింగభూపాలుబాహు
పరీరంభసంరంభసంభోగముఁ గోరుయోపాశిరోరత్నముఁ గోరునే
నీచసంభోగ మంబా”

ఈరెండిటికిని శబ్దసామ్యమంతఁగా లేకపోయినను, భావసామ్యమున్నది. అందుచే బోతనామాత్యుఁ డీదండకమును రచించెనని చెప్పుట తప్పదని కొందఱనుచున్నారు. కాని నాకది యంగీకార్యముగాఁ దోచుటలేదు. భోగినీదండకము భాగవతమునకుఁ దగువాత రచించెనని యెవ్వరు ననుటలేదు “మందారమకరంద” మనుపద్యము నందలిభావములు సంస్కృతభాగవతమున లేవు. ఈదండకములోని భావములను బోతన శృంగారమునుండి భక్తిరసమునకు మార్చి తన భాగవతమున వ్రాసియుండెనని చెప్పవలసియున్నది. భక్తిశృంగారములు రెండిటికిఁ బ్రేమయే ప్రధానము. కావునఁ బోతనామాత్యుఁ డీదండకమునుండి యీభావములను గ్రహించి భక్తిరసమును బోధించుకై వ్రాసియుండును. భాగవతమందలి శ్రీకృష్ణలీలలో నీభావమే యిమిడియున్నది. కాని పోతనామాత్యుఁ డీభావములను గ్రహించి నాడన్నంతమాత్రమున దండకమాతఁడు రచించెనని నిశ్చయింపరాదు. అది యెవరి రచనమైనను దానియందలి స్వారస్యమును గ్రహించి తనగ్రంథమునఁ జేర్చుకొనియెనని చెప్పవచ్చును. కావున నీభావసామ్యమునుబట్టి యీదండకకర్త పోతనయని ధృవపడదు. పోతనామాత్యునకును నీదండకకర్తకునుగూడ పాలకురికి సోమనాథుని బసవపురాణత్పతీయాశ్వాసమందలి యాక్రిందిపదము లాధారములని నాయభిప్రాయము.

“క్షీరాబ్ధిలోపలఁ గ్రీడించుహంస

గోరునే పడియలనీరు ద్రావంగ ?

జాతఫలంబులు చుంబించుచిలుక

భాతి బూరుగుమానిపండ్లు గన్గొనునె ?

రాకామలజ్యోత్స్నఁ ద్రావుచకోర

మాకాంక్ష నేయునే చీకటిఁద్రావ ?

విరిదమ్మనాసన విహరించు తేటి

పరిగొని సుడియునే పబ్బలితరుల ?

ఈభావములకు దండకకర్తమెఱుంగువెట్టి తనదండకమునఁ బ్రకాశింపఁ జేసినాఁడు. అందుపైఁబోతనామాత్యుఁ డాభావములకేవల వెట్టి తన సప్తమస్కంధమున వెలయింపఁజేసినాఁడు

శైలినిబట్టి యీదండకము పోతనదని శ్రీవీరేశలింగముపంతులు గారు నిర్ణయించియున్నారు. ఆదండకమందలి కొన్నివాక్యములను బైని వ్రాసియున్నాఁడను ఈక్రిందిదండకభాగమును బరికింపుడు.

“సున్నాతయై ధౌతపట్టాంబరంబొప్పుగాఁ గట్టి బంగారుటండె ల్మణిఘంటికాకాంచిమాణిక్యపుం గంకణాలుంగరంబుల్మణిహారముల్ ముత్యపున్నత్తునాసామహారత్నముం గల్గభూషాళిముక్తా లలామంబు సూర్యేండుభూషావిశేషంబులుఁ లోసుగాఁగల్గు నాత్మీయదివ్యాంబ రాలంకృతిస్తోమమెల్లం జొకాటంబుగాఁ దాల్చి మేల్పన్నపుకభూతి మధ్యంబునం గుంకుమంబుం జగాజంపుబొట్టించి బంగారుటండెల్ రవాళింపఁగా లాహిరీతింజడాశేఖ దూగాడ లేగానుజవ్యాడఁ గొి వ్యాడిచూపుల్ మదుల్లాడ బల్లబ్బిచన్లుబ్బలక హారముల్ నట్టువల్ దొక్కబంగారపుంబైటజేరాడ సాన్నా నిగారంపుళాశ్మేల్ ముసుం గందమై రంగులుప్పొంగ నెమ్మేనిజవ్యాదితావు జైలంగంగ భూషా షిభల్ దిక్కులం చిక్కటిల్లంగ గొక్కార్కెఱుంగోయనన్ భూమి కేతెంచు రంభావధూరత్నమో నాగముస్తాబు జెన్నారగా దీరుగా జగ్గుముగ్గుల్ని గారింపగా మందయానంబుతోనొక్కపూఁబోడికైదండఁ గైకొంచు.

“శయ్యపైఁజేరి కూర్చుండి హస్తారవిందంబు పైఁజేర్చి కోపిం పనో నామనంబెల్ల కోధింపనో నవ్వుటాల నివ్వనోదింపనోయోరూప రేఖాశళాంకోపమా కోపమా యొక్కమాటాడితే నేరమా నేరమా చిత్తమై నట్లువర్తింపఁగా జాలమా జాలమా సుందరాకారఁ గానంబు నిస్సారమాసారమా యీచమత్కారమా...

“దక్ష-వజ్రాలకంఠాలు బంగారపు నిల్వబట్టెలు మిన్న
పనుల్ చిత్రపుంజిత్రపుంజామృతం దాపుతాచందువాలందుఁ బూ
జానుపుల్ పచ్చరాతోరణంబుల్ జగాముత్యపుం జప్పరింబుల్
హారంగై నమానికన్యసింహాసనంబుల్ పదార్పన్నబంగారపుందలు
లు ద్వారబంధంబులుం బాలుగా సర్వతస్థాపితోద్యన్తణిధాగధ
గ్యంబులు ధైర్యగ్యంబులున్ నైగవిగ్యంబులున్ జాకచక్ర్యంబులున్
వియ్యమందంగసందోషగాధారుణీనాయకుల్ గాయకుల్ నైతికుల్
దివ్యపౌరాణికుల్ సత్కవుల్ వేదవేదాంగవిత్తుంగవుల్ మంత్రచం
దుల్ బుధేంద్రుల్ మహాసూరులేకాంగవీరుల్ పరిహాసకుల్ మాగ
ధుల్ వంధివైతాళికుల్ గొల్వఁగా ధక్తైతిధక్తైతద్ధిసాంతక్త-
తైయ్యంచు రంభాదిజంభారికుంభింద్ర కుంభద్వయాసన్నిభోరోజకుం
భాసద్వగ్వారిమత్రైభయానామణుల్ నాట్యముల్ సల్పఁగా ”

“భల్లాదండకము”

ఈదండకమును భోగినిదండకము నొక్కపోలికలో నున్నదని
నాయభిప్రాయము. ఇంకను నిట్టిదండకములనుగొన్నిటిఁజూపవచ్చును.
శబ్దాలంకారమునుగూర్చి సమర్థుఁడైన యేకవయైనను నిట్టిదండకమును
ప్రాయఁగలడనియు దండకమై లినిబట్టి కవిని నిర్ణయింప రాదనియుఁ
దలంచుచున్నాఁడను రెండవసర్వజ్ఞసింగ భూపాలునియాస్థానమున
నాపాటిసామర్థ్యము గలకవి యెవ్వరైన నుండనేమోయనియు నాతఁ
డీదండకమును రచించెనేమోయనియుఁ దోచుచున్నది.

రెండవ సర్వజ్ఞసింగభూపాలునితో సమకాలికుఁడై శ్రీనాథ
మహాకవిశిష్యుఁడైన దగ్గుబల్లి దుగ్గనకవి రచించిన దండకము పోతనా
మాత్యుని యసూరిదండకమును బోలియున్నది. పరికింపుఁడు.
ఆ దండకమందలి కొంతభాగము నిట నిచ్చెదను. ఇతఁడు పోతనకుఁ
బూర్వుఁడు.

“... ..ప్రపంచంబు నీవొక్కడుం దక్క వేటొక్కఁడెవ్వఁ
డు సృష్టింప బాలింప మాయింప శక్తుండు భక్తానురక్త చతుర్వక్త)
నిన్నున్ సదా యజ్ఞతేదుల్ సదాభ్యస్తసంనుల్ సదాచారయుక్తుల్
సదాయోగనక్తుల్ సదాసత్యవాదుల్ సదాబ్రహ్మవాదుల్ దయాధర్మ
శీలుర్ తపోజ్ఞానలోలుర్ సదాసన్నిధింగానలే రట్టి నీ విష్ణు మాకుం
బ్రసన్నుండవై తప్త హేమప్రభాభాసమానాంగవర్ణంబుఁ గోటీరదీప్య
చ్ఛతుర్మస్తకంబున్ రసజ్ఞాచతుష్కోది తామూయవరంబుం... ..”

కొఱవి గోపరాజకృతసింహాసన ద్వ్యతింశికలో నొకనిగోష్ఠ్య
దండకముము క్తపదగ్రస్తాలంకారముతోఁగూడినదికలదు. పోతనకవిత్వ
మునకును గోపరాజకవిత్వమునకును బోలికలుకలవని గోపరాజ
చరిత్రమున వ్రాసియుంటిని ఈదండకము నిగోష్ఠ్యము గాదేని పోతన
యక్రూరదండకమును బోలియుండును గోపరాజకవి పెదతాతకుమా
రులు రెండవసర్వజ్ఞనికడమౌతులు. ఆపరిచయముచేనాతఁడాయాస్థా
నమునకు వచ్చి భోగినీదండకమును రచించె ననుకొనుట కవకాశ
మున్నది.

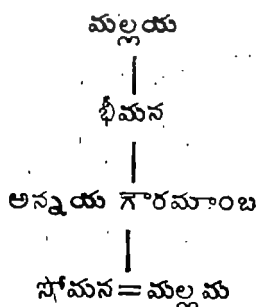
0

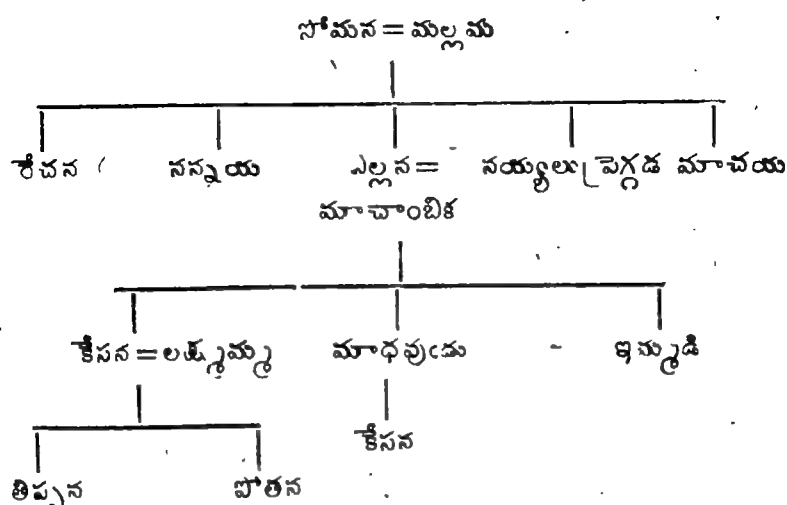
ఎట్లయిన భోగినీదండకమునుపోతనామాత్యుడు రచింపలేదని
నిర్ధారణముచేయుటకై శ్రమపడుటనాయుద్దేశముకాదు. ఆదండకము
ను రచించె ననినంతమాత్రమున నాతని స్వభావమునకుఁ గళంకము
రాదు యశావనమునఁ బ్రభుప్రోత్సాహముచే నట్టిదండకమునాతఁడు
చేసెననిన సందుదోషములేదు. ఈదండకమునకు నాయకుఁడు రెండవ
సర్వజ్ఞుడనుట నిశ్చయము. ఆకాలముననెందఱో ప్రభువులమౌతులు
వేశ్యాలంపటత్వము దోషముగాఁ దలంపలేదు. సరికదా గౌరవముగా
భావించుచుండిరని మనక నేకకావ్యములవలనఁ దెలియుచున్నది. అది
దోషమేయగునేని, యాసింగమప్రభువును దానినుండి తప్పింపలేము.
కాలమంగీకరించెనేని, యాదండకకర్తమఱియుండు గన్నడకుండనేని
పోతనామాత్యుడా దండకమును రచించెనని నిర్ణయించుటకును నేను
సందేహింపను.

రెండవ సర్వజ్ఞసింగమనాయకుడు పదియవతరము వాడని యం గీకరించినచో నాతఁడును బోతనయు సమవయస్కులై యాదండకము ను బోతనయే రెండవసర్వజ్ఞసింగమనాయకునిపై రచించెనని నిర్ణయించుటకుఁ గాలమాటంకము చేయదు. కాని యాతఁడు పదియవ తరమువాడనుట పొసఁగకున్నది. ఎట్లయిన నీదండకమునకుఁ బోతనను గర్తగాఁజేయుట తప్పనిపని యగునేని సర్వజ్ఞుని జననము నయిదు లేకపది సంవత్సరములు ముందునకుఁ దెచ్చి పోతనజననము నయిదు లేక పదిసంవత్సరములు వెనుకకుఁ గెంటినచో నీసింగభూపాలున కఱువది లేక యేబడేండ్ల వయసునను బోతన కిరువదేండ్లవయసునను నీదండక ముత్పన్నమయ్యెనని తేలును. అదియొకపక్షములో నస్వాభావికమైనను నొకపక్షములో స్వాభావికము కానచ్చును. ఇంతికింక దీనిని సమన్వయముచేయుటకు వేఱుమార్గములేదు. భోగినిదండకకర్త పోతనయని యంగీకరించినను భాగవతఖననకథ యసత్యమేకానినిజము కాదు. ఇందులకు హేతువులను బైనిజాపియే యున్నాడను.

—: వీరభద్రవిజయము పోతన రచించినదేనా :—

వీరభద్రవిజయము నాలుగాశ్వాసములు కలది. గద్యముబట్టి యును గృతికర్తవంశాభివర్ణనమును బట్టియును నీగ్రంథము పోతనా మాత్యరచన మని స్పష్టమగుచున్నది. ఈగ్రంథ మందిచ్చిన పోతనామాత్యుని వంశవృక్షమిది:—

కేసన భార్యయైన లక్ష్మమ్మ తండ్రి పేరు మంచి. తల్లి పేరు మాచయ. అన్నగారి పేరు శోపన. భాగవతమున నిచ్చినవంశవృక్షము నకును దీనికిని భేదములేదు. భాగవతమున వినతాతపెదతాతలను వినతండులను జేర్చినలేదు. ఇది పృథమగ్రంథమగుటఁ దీనియందు వారినిజెప్పియుండును. ఇంతియేభేదము. వీరభద్రవిజయ రచనము నాఁటికిఁదండ్రిజీవించియున్న ట్లికిందపద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

ఉ. భూసురవంధ్యునికా సుగుణభూషణ నాశితకల్పవృక్షమున్
దాసజనప్రియము శివతత్త్వమనోరథకాతుఁడొన్నతున్
కేసనమంత్రీ సత్యవిధిఁ గీర్తివిశాలుఁ జిరాయురున్నతున్
జేసి యుమామహేశ్వరులు చెన్నుగఁ గాతురు గాక సత్కృపన్.

ఈపద్యమునఁ దల్లినిఁ జేర్చకపోవుటచే నప్పటికిఁ దల్లి స్వర్గమునుజేరె నేమో యని సంశయము కలుగుచున్నది. కాని నిశ్చయముగాఁజెప్పలేము.

భాగవతమున “సహజపాండిత్య” యని వ్రాసికొనినను, వీరభద్రవిజయమున “జనకశిష్యితవిహితాక్షరాభ్యాసుండనై” యనిచెప్పు

కొనినందువలనఁ బ్రభుమమునఁ దండియొద్దనే విద్యాభ్యాసముచేసి
కొంతవఱకు జ్ఞానమును సంపాదించి పిదప స్వయంకృషివలనఁ బండి
తుండై భాగవతము నాంధ్రీకరించియుండు నని తలంపవలసియున్నది.

పోతనామాత్యున కివటూరి సోమనాథుఁడు గురువైనట్లువీరభ
ద్రవిజయమునఁ జెప్పకొనియున్నాఁడు. అజ్ఞరపు పేరయలింగకవితనకు
సోమనాథుని మనుమండైన యివటూరి పెదబాపనారాధ్యుఁడుగురు
వైనట్లును, కేశకవి మల్లకపులు పెదరామనారాధ్యుని కుమారుఁడు
ఋర్యతాలు గురువైనట్లును చెప్పకొనియుండుటచేత బమ్మెరవారి
కివటూరివారు మొదటినుండియు గురువులైనట్లును శైవమతమును
బమ్మెరవారు వారివలననే గ్రహించినట్లును సూహింపఁ దగియున్నది.
పేరయలింగమునకు గురువైన సోమనాథుని తాతయగు సోమనాథుఁడే
పోతనకు గురువైనట్లుఁ హించి పై వంశవృక్షములోఁ గనుఁజిదిసి.

సోమనాథుఁడు తనశిష్యుండైన పోతనను బిలిచి

“వింతపండువుబోలెను వీరభద్ర

విజయ మెల్లను వినఁ గడువేడ్క యయ్యె

నది దెలుంగున రచియింపు మభిమతముగ.

ఆ పిన్నవాడ ననియు జెక్కు సంస్కృతులను

విననివాడ ననియు వెఱపు మాను.

మత్స్రసాదదివ్యమహిమచే నెంతైన

కవిత చెప్ప లావు గలదు నీకు

న అదియునుంగాక వీరభద్రేశ్వర ప్రసాదంబుఁ గలదు. కావున
వాయుపురాణసారం బగు నీకథావృత్తాంతంబంతయు దెలుంగున రచి
యింపు” మని యానతిచ్చినట్లు పోతన, వాసియుండుటచే వీరభద్ర
విజయమునాఁటి కాలఁడు పిన్నవాడనియు విశేష గ్రంథపరిచయము
లేనివాడనియు స్పష్టమగుచున్నది. అప్పటికి భాగవతమును రచియిం

చియుండలేదు. వీరభద్రవిజయమున “కుమ్మరిగుండయ్య, మడియాలు
మాచిరాజు యొడలగు వీరశైవులను స్మరించియుండుటను బట్టి భాగ
వతమునురచించువఱకును నీతఁడు వసుతాభిమానియై యుండెననియుఁ
బిమ్మట శివకేశవులయందు సమానబుద్ధిగలవాఁడయ్యె ననియు స్పష్ట
మగుచున్నది.

ఈ కిందిపద్యమునుబట్టి భాగవతరచనాసంతరమున వీరభద్ర
విజయమును రచించినట్లు గన్పట్టుచున్నది. కాని యదిసత్యముకాదు.

ఉ. భాగవతప్రబంధ మతిభాసురత నృచియించి దక్షుడు

ర్యాగకథాప్రసంగమున నల్పవచస్కుండ నైతి తన్నిమి

త్రాగతవక్త్రదోషపరిహారముకై యజనైకశైవభా

స్త్రిగమవీరభద్రవిజయంబు రచించెద వేడకు నామదిన్.

ఈపద్యము కొన్నితాళపత్రపుస్తకాలలో మాత్రమే కలదు. విశేషకు
లెవరో యీపద్యమును రచియించి యందుఁజేర్చియుందురు. కావున
నీపద్యమును విడిచి వేసి పోతనామాత్యుడేవీరభద్రవిజయకర్తయనియు
భాగవతమునకు ముందు దీనిని రచియించెననియు నిశ్చయింపవలసి
యున్నది.

ఇప్పుడు ముద్రితమైయున్న వీరభద్రవిజయమందలి నాల్గవ
యాశ్వాసము పోతనామాత్యవిరచితముకాదనియు నెవరోరచియించిన
భాగము నిండెవ్వరోఁ జేర్చిరనియు శ్రీ మానవిల్లిరామకృష్ణకవిగాడు
భారతిప్రతికలో (రక్తాక్షి-అపాధము-పుష్పాంబలి) నీ కిందివిధముగా
వ్రాసియున్నారు. “నాల్గవయాశ్వాసములోని పద్యములు కొండెము
నీరసములుగానున్నవి. ఇది యేమనియాలోచించుచుండ వీరభద్ర
విజయము తాటియాకుల ప్రతియొకటి లభించె. దానిఁ బరికించిచూడ
నాల్గవయాశ్వాసము ముద్రితపాఠమున కంటె సర్వదా భిన్నమయి
శివపార్వతీకైలాసవిహారవర్ణనమును కుమారజననమును దారకాసుర
సంహారమును దేలుపుకథాభాగము విస్తరించునదిగానున్నది. నూతన

ముగా లభించిన యాభాగమునను పూర్వాశ్వాసములలోవలెనే మహర్షులకు వాయుదేవుఁడీకథ చెప్పినట్లున్నది. ఆశ్వాసాంతమునఁ గొన్ని పత్రములు లేనందున నీభాగము పోతనకృతమగునా కాదా యను సంశయము స్పష్టముగాఁ జెప్పుటకు వీలులేకపోయినను, గవిత్వధోరణి ననుసరించియుఁ గథానున్మూలతత్వమును జూచియు నిది వైమూఁదాశ్వాసములకు సంబంధించియేకవికృతమని తోచుచున్నది ముద్రితమగుభాగము పరకవిపూతమగుటచేఁ గాఁతలోలు నుత్పలమాలతోఁ బ్రారంభింపఁబడియే ఇట్టిప్పుడు లభించిన భాగములోనుండి గొన్ని పద్యము నుదాహరించుచున్నాము "

శ్రీకవిగారియొద్దనున్న తాళపత్రప్రతిని నేనుజూచుట తటస్థింపలేదు. ముద్రితప్రతిలోనినాల్గవయాశ్వాసమునకు బగులుగానీతాళపత్రప్రతియందున్న గ్రంథము నాల్గవయాశ్వాసముగా నుండఁదగుననియు ముద్రితప్రతియందలి నాల్గవయాశ్వాస మైదవయాశ్వాసముగాఁ దగుననియు నిశ్చయింపవలసియున్నది. అట్లుకాదేని గ్రంథమునకు వీరభద్రవిజయ మనుపేరు సార్థకముగాకపోఁగాఁ గుమారసంభవమని పేరు పెట్టవలసియుండును. ముద్రితప్రతియందలి నాల్గవయాశ్వాసమును దీసివై చినచోఁ దక్కినగ్రంథములో వీరభద్రప్రశంసయే యుండదు. ముద్రితప్రతి నాల్గవయాశ్వాసములోని పద్యములు నీరసములుగా నున్నవని శ్రీకవిగారనుచున్నారు. కాని నాకట్లు తోచుటలేదు. భాగవతములోని కవిత్వమునుబట్టి చూచినప్పుడిది కొంతనీరసముగాఁ గనుపట్టినను, వీరభద్రవిజయమందలి తక్కినభాగముతోఁబోల్చిచూచినప్పుడిది నీరసముగాఁ గాన్పింపదు. ఈనాల్గవయాశ్వాసమునందలి పద్యములతో భాగవతమందలి పద్యములకుఁ బోలికకలదు. ఒక్కపద్యము నుదాహరించెదను.

క. పాపంబని చింతింపక

పాపాత్ముని దక్షిణగూడి మతిమాలి వెనం

బాపపుజన్మముఁ జూచిన

పాపాత్ముల కింత వలదె పాపము ధరిణిన్.

వీరభద్రవిజయము.

క. పాపాత్ముల పాపంబులఁ

బాపంగాఁ జూలునట్టి పద్మాక్షునిపైఁ

బాపము గలదని నుడివిన.

పాపాత్ముని పాపమునకుఁ బారము గలదే.

భాగవతము.

ఈనాల్గవయాశ్వాసమందలి వీరభద్రదండకమునకును భాగవత మందలి యకూరదండకమునకును సామ్యమున్నది. కేవలమీసామ్య మునుబట్టి యీనాల్గవ యాశ్వాసమును బోతన రచించెనని చెప్పఁ జాలము. కాని యాశ్వాసాంతగద్యము పోతనదని చెప్పుచున్నది. కావున నీసామ్యమాకర్తృత్వమును సాధించుటకొక బలవత్తరమైన కారణమగుచున్నది. ప్రథమాశ్వాసమున దక్షయాగకథఁజెప్పి నాల్గవ యాశ్వాసమందు మరల దక్షయాగకథ నుడుపుటచే, నీయాశ్వాసము పోతనది కాదని శ్రీరామకృష్ణకవిగారు వ్రాసినారు. కాని యందు సత్యములేదు. దక్షుఁడు రెండుమానులు యజ్ఞముచేసినాఁడు. మొదటి యజ్ఞకాలమున నీశ్వరనిభార్య దాక్షాయణి గౌరి. ఆమె యాయజ్ఞ వాటికయం దాతనువునువీడి పిచ్చుట పార్వతిగాజన్మించినది. ఆయజ్ఞ మున వీరభద్రుఁడు జన్మింపలేదు. శివుఁడానాఁడు దక్షునకు శాపం బిచ్చుటతోఁ దనకోపము నుపసంహరించుకొనినాఁడు.

మ. పుడమిన్ రాజ్యముఁ గోలుపోయి తగ నేడ్పుం బొంది శోకించున
జ్జడధీ (శాత్మజు) శాంతకుండై నయింద్రుని కిలన్ జన్మించి రోషాం
బుధిం

బడ వై వస్వతమన్వనాఁడు ముదమొప్పన్ రాజ్యముం జేయగాఁ
గడ తేర్తున్నని పాపదక్షునకు వేగన్ శాపమిచ్చెక వడిన్.

ఈశాపానుసారముగాదక్షిణాదునై వస్వతమన్వంతరమునజన్మించి నట్లు నాల్గవ యాశ్వాసమందలి యీగిండి పద్యమువలనఁ దెలియ వచ్చినది.

క. మఱి వై వస్వతమన్వం

తరమున నొకకాలమందు దక్షిణ దక్షిం

దురుతర పాపవిచక్షిండు

పరంగన్ జన్మించె ఘోరపాపాత్మకుఁడై.

మొదటి యజ్ఞవృత్తాంతమును శివునకుఁ దెల్పినది నారదుడు. ఈరెండవ యజ్ఞకథను దెలిపినవాఁడు దధీచి. ఈరెండవ యజ్ఞధ్వంసమునకై యీశ్వరుఁడు వీరభద్రుని సృష్టించినాఁడు. యజ్ఞము ధ్వంసమైనది. దక్షుఁడు చచ్చి బతికినాఁడు. ఈయజ్ఞకథలోఁ బార్వతీసంబంధము లేదు.

ఈగ్రంథమున నీయజ్ఞధ్వయకథ యెందులకుఁ గల్పితమైనదో చెప్పఁజాలను. పరమేశ్వరునికుమారులలో వీరభద్రునికంటెఁ గుమార స్వామి పెద్దవాఁడు. అతడు పార్వతీసందనుఁడు. మొదటియజ్ఞములో నీ వీరభద్రుఁడు జన్మించియున్నచో నాతనికిఁ గుమారస్వామి తమ్ముడగును గాని యన్న కాఁజాలఁడు. ఈవ్యత్యాసమును దొలగించుట కొక కీరండవయజ్ఞగాథ కల్పితమయ్యెనేమో ఈయజ్ఞధ్వయకథ బహుపురాణములోఁగూడ నిట్లేయున్నది. ఈగ్రంథకర్త యాపురాణము ననుసరించి యుండును.

భాగవతకవిత్వమునకు వీరభద్రవిజయకవిత్వము చాలఁదీసికట్టుగానున్నది. ఇదిపోతనకుఁ బాల్యకవిత్వమగుటచే నిట్లున్నదని యనుకొనవచ్చును.

మాబంధువులును మిత్రులునగు కవరాజహంస శ్రీబాలాంబరపు వేంకట్రావుగారు వీరభద్రవిజయము పోతనామాత్యకృతము కాదనియు దీనిని కేవలమిల్లకపులు రచించి, పోతనజేరుపెట్టిరనియు వారుచేసిన దాక్షిణ్యణిపరిణయమును దాముచదివెయింటి

మనియు, నీగ్రంథద్వయము నొక్కతైలిలో నున్నదనియుఁ బోతన కవిత్వతైలికిని వీరభద్రవిజయతైలికిని జాలభేదముకలదనియు నాతోఁ జెప్పియుండిరి. చాక్షుఁడగుచింతయము నాకులభింపలేదు. అందుచే నావిషయమున నేనేమియు ప్రియఁజాలనైతిని.

—: పోతనామాత్యుడు భాగవతము నంతవఱకు రచించెను? :—

పోతనామాత్యుడు భాగవతమును బూర్తిగనే రచించెననియు నేకారణముచేనైన నేమి యదికొంత శిథిలముగాఁగా గంగయ సింగయ నారయలు పూరించినదియు, నొకకథకలదు. ఇదియే లోకమున వ్యాప్తినందినది. దాని నటుండనిండు దశమస్కంధమునందు త్తరభాగమున రుక్మిణీతో విరసోక్తులాడుటవఱకే పోతన రచించెననియు, నప్పటికాలనికిఁ గాలమాసన్నముకాఁగా సంతతితోనది యాగిపోయెననియు, నాతనియనంతరమున వెలిగందలనారయదానినిఁ బూరించెననియు నొకవాదమున్నది. ఇంచే సత్యమున్నదని నాయభిప్రాయము. వెలిగందల నారయ పోతనామాత్యుని శిష్యుడు.

భాగవతమును బోతనామాత్యుడు పూర్తిగరచియుంపలేదనియు, గజేంద్రమోక్షము, వామనచరిత్ర, ప్రహ్లాదచరిత్రము, అంబరీషోపాఖ్యానము, ధ్రువోపాఖ్యానము, శ్రీకృష్ణలీలలు మొదలుగా భక్తిరసప్రధానములగు కథలనుమాత్రమే రచించెననియుఁ దక్కినభాగముల నితరులుపూరించి పోతనపేరుపెట్టినదియు నింకనొక వాదమున్నది. ఈవాదము నాకురుచింపలేదు భక్తిరసావేశముచేఁ దన్మయుఁడైన యామహాభక్తుఁ డాయాకథపట్టులను రచించినపద్యములమృతగుళికలవలెనుండి మనలనుగూడఁ దన్మయులనుగాఁ జేయుచుండుటవలనను, దక్కినకథపట్టుల యందట్టి తన్మయత్వము గలుగకపోవుటచే నంతరసవంతముగాఁ గన్నడకపోవుటయుఁ జూచి కొందఱీవాదమును జేయ మొదలిడిరిని నాయూహ. భాగవతపురాణాంధీకరణ భాగ్యముతసకులభించినదని పోతన మొదటఁజెప్పియున్నాడు. అతఁడు

భాగవతపురాణమును బూర్తిగాఁ దెలుఁగుఁ జేయ సంకల్పించినాఁడు కాని, నడుమ నడుమ కథలనుమాత్రమే వ్రాయఁదలపెట్టలేదు. (పైని వ్రాసిన పద్యములనుజూడుఁడు.)

పోతనామాత్యుఁడు షష్ఠస్కంధమును, నేకాదశద్వాదశ స్కంధములను వ్రాయలేదనియు, సందుచేతనే పోతన కిరువదిముప్పది యేండ్లతరువాతనున్న హరిభట్టు, షష్ఠస్కంధమును, నేకాదశద్వాదశ స్కంధములను రచియించియున్నాఁడనియు, కవులషష్ఠముకూడ షష్ఠస్కంధమును, సంచీవరాయఁడను కవి యేకాదశస్కంధమును జేసి యుండుననియుఁ గొందఱునుచున్నారు. పోతనామాత్యుఁడు ఏకాదశ ద్వాదశ స్కంధములను రచింపలేదనియే నాయుద్దేశము. అవిశిధిల ములయ్యెనని కొందఱుందురు కాని నాకది నిశ్చయముగాఁదోఁచుటలేదు. నారాయణవిత్వము రసవంతముగా లేదని యాభాగమును హరిభట్టు మొదలగువారు మరల రచియించియుందురు. షష్ఠస్కంధమును పోతన రచింపలేదని నిశ్చయముగాఁ జెప్పఁజాలము. నడుమ నాస్కంధము నాతఁడేలవిడిచిపెట్టెను ? అదిశిధిలమైనదనుటయేలెస్స

కూచిమంచి తిమ్మకవి చెప్పినట్లు ర, ఆ, లకు మైత్రికల్పించిన పద్యములు పోతనవి కావనియే నిశ్చయింపవచ్చును. ఎచ్చటనైనఁ బ్రమాదవశమున నాలుగు మూఁడుతావులనున్నను నవిభిన్నపరిమాణములచేఁ గలిగినవి. కానియుద్దేశపూర్వకముగ నుపయోగించినవై యుండవు.

—:పోతన నారాయణశతకమును రచించెనా! :—

“నారాయణా” యను ముకుటముతో ౧౦౩ మత్తేభకార్దుల వృత్తములుగల యొకశతకమును పోతనామాత్యుఁడు రచియించెనని ప్రతీతికలదు. కీర్వంగూరి సుబ్బారావుగారిశతకమును ముద్రింపించిరి. ఈశతకము పోతనామాత్యునిది కాదని కడపమండలవాసులు ప్రతి

ఘటించిరి. ఈవిషయమున వాదోపవాదములు పెక్కులు జరిగినవి. వానినన్నిటి నిట పుస్తావించుట యనావశ్యకము. శతకాంతమునఁ గవిపెనుదాహరించు పద్య మొకటియుండుట చాలశతకములయందుఁ గలదు. ఈశతకమునందట్టి పద్యములేదు భాగవతమునందలి గద్య వంటి గద్య మీశతకాంతమున నున్నది. శతకాంతములయందుఁ బద్యముఁగాకండ గద్యలనువాసిన శతకములున్నవని వానినుదాహరించుచు సుశ్చారావుగారిగద్యను బోతనామాత్యుఁడే రచియించెనని నిర్ణయించినాను. ఈగద్యతాళపత్రపుటలలో లేదనియు, రెండు కాగితపు పుటలలో గ్రంథమంతయు వ్రాయఁబడిన సిరాలోఁగాక వేయిసిరాలో నున్నదనియు, శ్రీనాగేశ్వరరావుపంతులుగారు పీఠికలో వ్రాసియున్నారు గద్యలు వ్రాసినశతకము లేవేని కొన్నియుండిన నుండుఁగాక! సంశయరాహిత్యముగా నీగద్యను బోతనామాత్యుఁడే వ్రాసిఁట్లాఢారములేదు. కావునను, సాధారణసూత్రము ననువర్తింపక విశేషసూత్రముచే సమర్థింపవలసి వచ్చినది. కావునను నీగద్యను వదలివైచి కవిని నిర్ణయింపవలసి యున్నది.

—: శతకమందలి ౯౮ వ పద్యములో :—

మ అపరాధంబులు నిన్ను నమ్మి విను మే నాజన్మపర్యంతముక
విపరీతంబుగఁ జేసినాఁడ నిక నీవేదిక్కు నాలోనికిన్
గపటం బింతయు లేక దండధరుకున్ గట్టిక రక్షింపుమీ
కృపకుం బాత్రుఁడనయ్య ధర్మపురి లక్ష్మీనాథ నారాయణా !

అని ధర్మపురిలక్ష్మీనారాయణస్వామిని బేర్కొనియున్నాఁడు. ధర్మపురి వైజామురాష్ట్రములోనిది. సుప్రసిద్ధమైన పుణ్యక్షేత్రము గౌతమీ నదీతీరము. ఆగ్రామముననున్న వృసింహస్వామిపై శేషపు యనుకవి యొక నీపపద్య శతకమును వ్రాసియున్నాఁడు. అచ్చట లక్ష్మీనారాయణాలయముకూడ నున్నదని శ్రీనాగేశ్వరరావుపంతులు గారు వ్రాసియున్నారు. పోతననివాసమైన యోరుగల్లునకిది సమీప

మందురు. అందుచే జోతన యీశతకకర్తయని యూహింప ననువగుచున్నది. కాని పోనన ధర్మపురినివాసుఁడనుట కాధారములులేవు. ఆతని నివాసములు బమ్మెర, ఓరుగల్లు అనిమాత్రమే యిదివఱ కనుకొనుచున్నారు. ధర్మపురినివాసుఁడైన మఱియేకవియైన దీనినిరచింపఁ గూడదా యని యనుమానమును గలుగుచున్నది. భాగవతమునకు బీజము లీశతకము నంచున్నవనియు నీ బీజములనే భాగవతమునవిస్తరించి రచించెననియు సుబ్బారావుగారు వ్రాసిరి. కాని యది శతకకర్తను నిర్ణయించుటకుఁ దగిన యాధారముకాదు. భాగవతమును జదివిన యేకవియైనను నందలి భావములను సంక్షేపించి యీశతకమును వ్రాసియుండవచ్చు ననుట కవకాశమున్నది. నారాయణ శతకమును రచించితిని చెప్పినకవి యెవ్వఁడైన నుండనేమోయని పరిశీలించి చూచితిని గాని యంతవఱకు నాకట్టికవి స్ఫురింపలేదు. ముందుఁ గన్నడనేని విమర్శించి యప్పుడైతచో నాతనికికర్తృత్వము నీయవచ్చును.

అంతవఱకునీశతకమును గవి పేరు తెలియని శతకములలోఁజేర్చుట మంచిదని నాయభిప్రాయము.

—: పోతన కవిత్వగుణము :—

పోతన కవిత్వమందలియాధిక్యమునువర్ణించి చెప్పలేను. ఏకవితయందును గానని మాధుర్య మీతనికవితయందుఁ బొంగి పొరలుచుండును. భాగవతమునందు భక్తిని వేదాంతమును బ్రబోధించు కథలు విశేషముగాఁ గలవు. ఈరెండును బాఠకుని హృదయమున దృఢముగ నాటుకొనునట్లు చేయుటలో నీ మహాకవి కడునేర్పరి. అందులకుఁ గావలసిన పదజాల మీతని కవితయందు సహజముగా వచ్చిపడినది.

ఈతని కవిత్వమునందొక ప్రత్యేకలక్షణమున్నది. పద్యపాదాంతము సామూన్యముగా పదమధ్యమున నుండదు. అట్లే యతిస్థానము

గూడ పదమధ్యముననుండక సామాన్యముగాఁ బదాదియందుండును. మఱియు సంత్యనియమము నీకవి యెక్కువగాఁ బాటించుచుండును. ఈలక్షణములనుబట్టి యెవరైన పద్యమును జదివినప్పుడేది పోతన కవి త్వమని హృదయమునకు స్ఫురించుచుండును. పృజ్ఞాధురీణులగు మహాకవి లెందఱో యున్నారు కాని యాలక్షణములలోఁ బోతనననుకరించినవారులేరు.

ఈకవి కవిత్వగుణమును భాగవతపీఠికాకారులు మువ్వరును జాలగఁ జతంపించియున్నారు. అందునాగ పూడికుప్పస్వామయ్యగారి వాక్యముల నిట నుదాహరించి తృప్తి జెందెదను. “పోతనామాత్యుని శైలినిగూర్చి యెంతని వ్రాయఁదగియున్నను బీఠికావిస్తరభయమున నింతకంటె నిట విపులముగాఁ జర్చింపనయితకదాయె. ఇమ్మహాకవి పదలాలిత్యమును, రచనాసౌకుమార్యమును, సరసపదప్రయోగ వైచిత్ర్యమును, నుభయభాషాప్రవీణ్యమును, హరిలిలావల్లనాపాటవమును, వేదాంతార్థనిరూపణ వైదగ్ధ్యమును నితనిరచనలఁ జదువఁజదువగోచరించును.

ఇతనిపదము లతికోమలములు. అలంకారములు మనోజ్ఞములు, రచనలు సరసములు. పాకము మధురము. హరిభక్తియగ్గలము పొండిత్యము మిక్కుటము, లోకానుభవంబహీనము వేదాంతార్థచింతనంబు మెండు,”

ఇతనికి రామాయణమురచింపవలయుననికోర్కె విశేషముగాఁ గలదు. కాని యద్దానిని భాస్కరాదు లదివఱకే యాంధ్రీకరించి యుండుటచే నాతినిదృష్టి భాగవతముపైఁ దిరిగెనట. ఈసందర్భమున “బదిరెనుభాస్కరుడు లేదారామాయణముబండ్లకెక్కింపనా” యని పోతనామాత్యుఁ డనినట్లు చెప్పదురు.

—: పోతన తత్త్వము :—

పోతనామాత్యుని తలిదండ్రులు శివారాధనతత్త్వరులు కాని వీరశైవులుకారు. పోతనకూడఁగొంతకాలముశివభక్తుఁడే, క్రమక్రమ

ముగ నాభావముపోయి శివకేశవులయందు సమాన ప్రతిపత్తి గల స్ఫూర్తుండయ్యెను. వేదాంతవిషయము వచ్చినప్పుడీతఁ డద్వైతి.

పరమేశ్వరానుగ్రహమును సంపాదించుటకు భక్తియే ప్రధానమని యీతని యుద్దేశము ఆసందర్భము వచ్చినప్పుడుతన్మయుడై గ్రంథరచనమును గావించినాఁడు. ఆభాగమును జదువునప్పుడు పాఠకులుకూడఁ దన్మయులగుచుందురు. ప్రహ్లాదచరిత్రము, గజేంద్రమోక్షము, ధువోపాఖ్యానము మొదలగు నుపాఖ్యానము లిందులకు నిదర్శనములు.

పోతన కేవల భక్తుడే గాక విరాగియైన యుండెను ప్రాపంచికవిషయముల యందాతనికిఁ గాంత లేదు. దేహధారణమాత్రమునకై యవసర మగు వృత్తిఁ జేసికొనుచుఁ గాలమంతయు భగవదారాధనయందే కడపిన మహాభురుషుఁడు. ఇతనిమనోభావములు, ప్రహ్లాదచరిత్రమందలి “యెల్లకరీరధారలకు” వామనచరిత్రమందలి “కారేరాజులు” అను నీమొదలుగాఁగలపద్యములందువ్యక్త మగుచుండును. ఇతని మనస్తత్వమునుగూర్చి వ్రాయఁదలచిన నదియొక చిన్నగంధ మగును. విరమించెదను.

పోతనామాత్యుని ప్రభావమునుగూర్చి, కొన్ని కథలు ప్రచారములో నున్నవి. గజేంద్రమోక్షమునందలి “అల వై కుంతపురంబులో నగరిలో” అను సంతవఱకువ్రాసి తక్కినభాగము నెల్లువూర్తి చేయవలయునో తోచక యెచ్చటికో వెల్లెననియు, భగవంతుఁడు పోతనరూపమున వచ్చి పోతనకుమార్తె నడిగి యాతాటాకుకవితఁ దీసికొని తరువాయిపద్యమును బూర్తిచేసెననియు దరువాత పోతన వచ్చిచూచుకొని యీపద్యమును వ్రాసినవారెవరని కుమార్తెనడిగి తెలిసికొని “అమ్మా ! నాకంట నీవుధన్యురాలవు. నీకుభగవంతుని దర్శనమైనది.” అని యనియెననియుఁ జెప్పుదురు. వైపద్యమందలి తక్కినభాగము నిజముగా భగవంతుఁడు రచించినట్లే యున్నది. ఇట్టి

కథలింకను గొన్నెకలవు. గ్రంథవిస్తరభీతి నిం దీయలేదు. భాగవత ముద్రితప్రతి పీఠికలో నిట్టి వింకను గలవు.

అమృతమునువర్షించు నీతని కవితాశైలి యొకటిరెండు పద్య ములలోఁ జూప నలవిగాదు. అయినను నానియమము ననుసరించిభాగ వతమునుండి కొన్ని పద్యముల నిట నుదాహరించెదను.

ఉ. ఉత్తమకీర్తులై న మనుజోత్తము లాత్మహితంబు లెన్నడుం
జిత్తములందు గోరరు హాసించియు లోకులకెల్ల నర్థసం
పత్తియు. భూతియున్ సుఖము భద్రముఁ గోరుదు రన్యరక్షణా
త్వత్తమ మైన మేను విభు. డూరక యేల విరక్తిఁ బాసెనో.
ప్ర. స్కం.

ఉ. అక్కట ! పుత్రశోకజనితాకులభారవిషణ్ణచి త్తనై
పొక్కుచు నున్నభంగి నినుఁ బోరఁ గిరీటి నిబద్ధుఁ జేసినే
డిక్కిడికిడిచ్చి తెచ్చుట సహింపనిదై భవదీయమాత నే
డెక్కడ నిట్టిశోకమున నేక్కియ నేచ్చుచుఁ బొక్కుచున్నదో.
ప్ర. స్కం

మ. అణువోకాక కడున్ మహావిభవుఁడో యచ్చిన్నుఁడో భిన్నుఁడో
గుణియో నిర్గుణుఁడో యటంచు విబుధుల్. గుంతిభవత్తత్త్వమా
ర్గణులై యేవిభుపాద పద్మభజనోత్కంఠంబులం దత్త్వవీ
క్షణముం జేసెద రట్టివిష్ణుఁ బరమున్ సర్వాత్ము సేవించెదన్.
ద్వి స్కం.

చ. హర్షి బరమాత్ము నచ్యుతు నసంతునిఁ జిత్తములం దలంచి సు
స్థిత విశోకసౌఖ్యములఁ జెందిన ధీనిధు లన్యకృత్యము
ల్కూటచియుఁ జేయనొల్లరు తలంచిన నట్టిద యే సురేందుఁడున్
బరువడినుయ్యద్రవ్యని పిపాసితుఁడైసలిలాభిలాషతన్. ద్వి.స్కం.

చ. పురుషుఁడు నిద్రవోఁ గలలఁ బొందు సమస్తసుఖంబు లాత్మసం
హరణ శిరోవిఖండనము లాదిగ జీవునికిం బ్రబోధ మం

దరయఁగఁ దోచుచున్నగతి నాదిఁ బరేశుఁడు బంధనాదులం
బొరయక తక్కు పెట్లనుచు బుద్ధిని సంశయమందె డేనియున్.

తృ. స్కం.

సీ, తలఁప బ్రాహ్మణులు తత్తములు వారికంటెను

వేదవేత్తలు వేదవిదులకంటె

విలసిత వేదార్థవిదులు వారలకంటె

సమధిక శాస్త్రసంశయము మాన్పు

మీమాంసకులు మఱి మీమాంసకులకంటె

నిజధర్మవిజ్ఞాననిపుణు లరయ

వారికంటెను సంగవర్జితచిత్తులు

దగ వారికంటె సద్ధర్మపరులు

తే. ధార్మికులకంటె నుత్తమోత్తములు వినము

మత్సమర్పిత సకలధర్మస్వభావ

మహిమములు గల్గి యితరధర్మములు విడిచి

సమత వర్తించు నప్పుణ్యతిముఁడు ఘనుఁడు.

తృ. స్కం.

క. కొందఱు కర్మం బందురు

కొందఱు స్వాభావ్యమందు కొందఱు కాలం

బందురు కొందఱు దైవం

బందురు కొందఱు తొగి గామమందు మహాత్మా! చ. స్కం.

చ. ఎనయఁగ జారకామిని విజేతుని ముచ్చిల్లి జారపూరుషం

దనపతిగాఁ దలంచుగతిఁ దద్దయు మూఢమనస్కులై తన

ర్చిన నరపాలయాపము ధరించిన యీశ్వరు నన్నెఱుంగక

న్యూని భజియింప మీ రిహపరోన్నతిసౌఖ్యములంద రెన్నడుకా.

చ. స్కం.

ఉ. ఎల్లశరీరధారులకు నిల్లను చీకటిమాతిలోపలం

ద్రౌళక మీరు మే మను మతిభ్రమణంబున భిన్నులై పృవ

రిల్లక సర్వము న్నతనిదివ్యకళామయ మంచు విష్ణు నం
దుల్లముఁజేర్చితా రడవి నుండుట మేలునిశాచరాగ్రణి. ప. స్కం.

ఉ. బాలకులార! రండు మనప్రాయపు బాలురు కొండ అర్విపై
గూలుట గంటిరే గురుండు కూర్చుండ నర్థచయంబునందు దు
శ్శీలత సర్థకల్పనముఁ జేసెడి గాఢాముగాదు శాస్త్రముల్
మే లెఱిగించెదన్ వినిన మీకు నిరంతరభద్రమయ్యెడిన్.

స స్కం.

మ. సరళుల్ గూర్చినతేన మావపులకుఁ సంప్రాప్త మైనట్లు లో
భరతుల్ గూర్చినవత్తముల్ పరులకుం బ్రాపించుఁ బ్రాప్తశియై
తిరుగంబోని మహారగంబు బ్రదుకుకొ ద్దీర్ఘాంగమై యుండియుం
జరకాలం బగువానివర్తనము నేఁజింతించియెకాంతినై. ప. స్కం.

కా. కారేరాజులు రాజ్యముల్ గలుగవే గర్వోన్నతిం బొందరే
వా రేరీ సిరి మూటగట్టికొని పావంజాలిరే భూమిపైఁ
బ్రేరెనం గలచే శిబిప్రముఖులుం బ్రీతికొ యశఃకాములై
యీరే కోర్కులు వారలన్ మఱచితిరే యిక్కాలమున్ భార్గవా.

అ. స్కం.

మ. చెలియే మృత్యువు చుట్టమే యముండు సంసేవాగ్ధులే కింకరుల్
శిలం జేసెన బ్రహ్మ దన్నుదృఢమే జీవంబు నోచెల్లరే
చలిశం బాట యెఱుంగ రీకపట సంసారంబు నిక్కంబుగాఁ
దలంచున్ మూఢుండు సత్యదానకరుణాధర్మాదినిర్దుక్తుడై.

అ. స్కం.

కా. సప్తద్వీపవిశాలభూభరము దోస్తంభంబునం బూన్చి సం
ప్రాప్తశ్రియుతుడై మహావిభవసంపచ్చాభురిం గల్గి దు
ర్వాప్తిం జెందక వైష్ణవార్చనల మేరం గాలముం బుచ్చుచున్
సుప్తిం బొందక యొప్పె సద్గుణ గరిష్ఠుం డంబరీషుం డిలక.

న. స్కం.

ఉ. పాపుడ బాలఘాతకుడ బంధువిరక్తుడ దుష్టచిత్తుడన్
 గోపనుడన్ జరస్మృతుడ గూరుడ బ్రాహ్మణహంతభంగిమీ
 పాపలఁ జంపితిం బయలిపల్కుల నమ్మితి సాధులార! నా
 పాపము లుగ్గడింపక కృపామతు లై కనరే శమింపరే ద స్కం.

మ. మణి కంఠంబునఁ దాల్చి నేఁ డడవిలో మావాడు వర్తింపఁగా
 మణికై పట్టి వధించినాడు హరికి స్మర్యాద తేదంచు దూ
 షణముం తేనుఁగ వానిదూషణము గంసద్వంసియాలించి యే
 వ్రణమున్నా యెడ తేదు నింద గలిగెన్ వారించుచీరీతియో !

ద స్కం.

నారాయణశతకము: —

మ. ధర సింహాసనమై నభంబు గొడుగై తద్దేవతల్ భృత్యులై
 పరమామ్నాయములెల్ల వందిగణమై బ్రహ్మాండ మాగారమై
 సిరి భార్యమణియై విరించి కొడుకై శ్రీగంగ సత్పుత్రియై
 వరుస న్నిళునరాజసంబు నిజమై వర్తిల్లు నారాయణా !

మ. వరదుగ్ధాబ్ధితరంగఢోలికలలో వైకుంఠలోకంబులో
 విరజావీధినయోధ్యలో మధురలో వ్రేపల్లెలో ద్వారకా
 పురిలో బ్రహ్మశివేశ్వరాదికహృదంభోజంబులో నుండువై
 ఖరి నాలోపలనుండు భాగవతసూక్ష్మాకార ! నారాయణా !

మ. ఏభావంబున నిఁ దలంచె గజయూధేం దుండు నాపన్నుండై
 యేభావంబున ద్రావిడ దాయెడ-రమాధీశా యన్ యయసం
 జేభావంబున నీశరణ్యమనెనో యీశా కృపాదృష్టిచే
 నాభావంబు దలంచు నేర్పు కృపసేయం బాడి నారాయణా !

84. వెలిగందల నారయ

ఇతఁడాంధ్రమహాభాగవతముననేకాదశద్వాదశస్కంధములను బూర్తిగాను, దశమస్కంధోత్తరభాగమునశ్రీకృష్ణుఁడురుక్మిణీదేవితోఁ గేళీగృహంబున విరసోక్తులాడుకథ మొనలుగాఁ దుదివఱకును రచించిన పుణ్యపురుషుఁడు. ఇతఁడు భాగవతము నాంధ్రీకరించిన బమ్మెర పోతనామాత్యుని ప్రియశిష్యుఁడనని యీక్రిందనుదాహరించిన గద్యలో వ్రాసికొనియున్నాడు. “ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలితకవితా విచిత్ర కేసవమంత్రిపుత్త్రసహజపాండిత్య పోతనానూత్యపియశిష్య వెలిగందల నారయనామధేయ ప్రణీతంబైన శ్రీమహాభాగవతమును మహాపురాణంబు”

దశమస్కంధోత్తరభాగముననీకవికొంతభాగమును రచించి యున్నను, గద్యయందుఁడనచేరు వ్రాసికొనక తనగురువునందలికారవముచే నాయన రచించినట్లే వ్రాసియుండెను. ఏకాదశద్వాదశస్కంధముల గద్యలలో “ప్రియశిష్య వెలిగందలనారయ” అనువాక్యములనుమాత్రము చేర్చెను. తక్కిన భాగమంతయుఁ బోతన గద్యవలెనే యుంచెను.

ఈనారయరచించిన భాగమంతయును మొదటబమ్మెరపోతనామాత్యుఁడు రచించియుండె ననియు, నది శిథిలమై పోఁగా సీతఁడు మరల రచించెననియుఁ జిరకాలానుగత మైన జనశ్రుతికలదు. పోతన యీభాగమును రచింపనే లేదనియు, సంతవఱకును రచించినప్పిమ్మట నాయన కాలధర్మమునందుటచే తరువాతి భాగమును నారయపూర్తి చేసెననియు నాయభిప్రాయము. ఈవిషయమై పోతనచారిత్రమున వ్రాసియుంటిని.

భారతారణ్యపర్వకేవలమును రచించిన యెఱ్ఱాపెగ్గడ యాభాగమును నన్నయరచించినట్లు గద్యలో వ్రాసియుండినట్లే దశమస్కంధోత్తరభాగమును బోతనరచించినట్లే నారయకవియు గద్యలో వ్రాసియుండెను. పోతనరచనలోని తుదిపద్యమిది:—

సీ. సాల్వజరాసంధచైద్యాదిరాజులు

చెలగి న నీర్వీక్షించి మలయుచుండ

నడిగాక రుక్మి నీయన్నయు గర్వించి

వీర్యమదాంధుడై వెలయుచున్న

వారిగర్వంబులు వారింపఁ గాఁ గోరి

చెలువ నిన్నొడిచి తెచ్చితిమిగాని

ఇంతవఱకే పోతనరచనము తక్కినపద్యభాగమును నారయ
పూరించెను.

కాంతాతనూజార్థకాముకులము గాము

కామమోహదులఁ గ్రందుకొనఁము

తే. విను ముదాసీనులము క్రియావిధహితులము

పూర్ణులము మేము నిత్యాత్మబుద్ధితోడ

వెలుఁగుచుందుము గృహదీపవిధము మెఱసి

నవలతాతన్వితమానోడ నవయవలదు.

ఈనారయకవిచరిత్ర) మీతఁడురచించిన భాగవతగ్రంథభాగ
మువలన నేమియుఁ దెలియఁటలేదు. ఈతని గృహనామమును బట్టి
యీతఁడు వెలిగందల నివాసియని యూహవొడముచున్నది. వెలి
గందల గ్రామము నిప్పుడు కరీంనగరమని పిలుచుచున్నారు. ఇది
నిజామురాష్ట్రములోనిది. మడికిసింగనకవిచేఁ గృతులనందిన వానన
కందనామాత్యుని నివాసముకూడ నీవెలిగందలయే. ఈకందనను
వెలిగందల కందనామాత్యుఁ డనికూడఁ బిలిచెదరు. పోతన నిజాము
రాష్ట్ర నివాసుఁడని నిర్ధారణమైనందున నాతనిశిష్యుడైన నారయ
కూడ నాప్రాంతమువాఁడై యుండునని చెప్పటకు సంశయమిక్కఱ
లేదు. ఈతఁడు బ్రాహ్మణుఁ డనుమాట నిక్కము. ఏశాఖకుఁడెందిన
వాఁడో తెలియదు. వెలిగందల కందనామాత్యునివలెనే యీతఁడును
నియోగిబ్రాహ్మణుఁ డైన నయియుండును.

ఈతఁడు రచించిన ఏకాదశద్వాదశ స్కంధములలోని పద్యములలోఁ గొన్ని యీతఁడురచించినవి కావనియు, హరిభట్టురచించిన పద్యముల నిందుఁ జేర్చి ముద్రాపకులు ముద్రించినవియ్యుఁ దోచుచున్నది. రాజమహేంద్రవరమునఁ గౌతమీపుస్తకభాండాగారమున నల్లనికాగితములపై వాయబడిన వాఁత్రైవిధియొకటి హరిభట్టుకృతమైనదియన్నది. హరిభట్టుకవిత్వమును నారయకవిత్వమును బోల్చి చూడవలయు నను నుద్దేశముతో నాహిత్రపత్రిని బరిశీలించిచూడఁగా ముద్రితపత్రిలోనున్న పద్యములే యందుండుట గాంచి, సంశయచిత్తుడఁనై యిందేదియో రహస్యమున్నదనియుఁ దానిని బరిశీలింపవలయుననియుఁ నిచ్చు వొడమిది. నాయభిప్రాయమును దెలుపుటకు ముందుఁగొన్ని విషయములను పాఠకులకుఁ దెలుపవలసియున్నది.

పోతనామాత్యుఁడు భాగవతమున, వేదాంతఘట్టములయందును వర్ణనావసరములయందును వచనముల నెక్కువగా వ్రాసియున్నాఁడు. కొన్నితావులలో వచనములు చాల పెద్దవిగా నున్నవి. ఉత్పత్తిఘట్టమున నారయకూడ గురువుననుకరించియుండెను. నారయ రచించినభాగమునందలి పంక్తులను లెక్కించిచూడఁగా దశమస్కంధోత్తరభాగమున మొత్తము 4200 పంక్తులలో ౧౮౦౦ పంక్తులువచనమున్నది. ఏకాదశస్కంధమున మొత్త మెనిమిదివందల పంక్తులలోను ౧౮౦౦ పంక్తులుమాత్రమే పద్యములు. మిగిలినదంతయు వచనము. ద్వాదశస్కంధమున మొత్తమైదువందల యఱువదిపంక్తులలోను ఎనుబది పంక్తులుమాత్రమే పద్యములు. తక్కినదంతయు వచనము. ఈద్వాదశస్కంధమునపద్యములు ముప్పదిమాత్రమేయున్నవి. దీనినిబట్టి నారయకవిత్వమునఁ బద్యములకంటె వచనభాగమేయెక్కువగాఁ గన్పించుచున్నది. నారయ వచనముగా రచించిన భాగమును హరిభట్టు పద్యములలో రచించియుండెను. హరిభట్టు ఏకాదశద్వాదశస్కంధములలోని కొన్ని పద్యములు వెలిగండలనారయ రచించిన ఏకాదశద్వాదశ స్కంధములని మనకిప్పుడు లభించుచున్నముద్రిత

ప్రతిలోఁ గన్పట్టుచున్నవి. హరిభట్టుకంటె నారయ పూర్వఁడగు టచేనాతనియందు గ్రంథచౌర్యమారోపించుటకువీలులేదు. కొందఱు నారయపద్యములను హరిభట్టు తనగ్రంథమున వేసికొనెనని యాతని యందు గ్రంథచౌర్యము నారోపించుచున్నారు నారయకవి వచనము గారచించిన భాగములనుగూడ హరిభట్టు పద్యములనుగా రచించి యుండఁగానాతనిపద్యములను గొన్నిటిని దొంగిలించి తనగ్రంథమునఁ జేర్చికొనిననాఁ డనుటకంటె నన్యాయమింకొకటియుండదు హరిభట్టు సామాన్యకవికాఁడు. మూఁడుపురాణముల నాధీశునిచేసిన నుహకవి. ఆతనియందు గ్రంథచౌర్యదోష మారోపింపరాదు.

ఈకవులిరువురును గ్రంథచోరులుకాదు. ప్రతివిలేఖకులు హరి భట్టురచించినపద్యములను గొన్నిటిని, నారయగ్రంథమునఁ జేర్చి యచ్చటి వచనభాగమును సవరించి యుందునని తలంచుటయే యిప్ప ట్టన సమంజసముగా నుండును. హరిభట్టు గ్రంథములోనుండి నారయ కవివని ముద్రితప్రతిలోఁ జేర్పఁబడిన పద్యముల నన్నిటినిబ్ర వాయుట గ్రంథవిస్తర మనియెంచి వానిమొదళ్ళను గొన్నిటి సీక్రింద నిచ్చు చున్నాఁడను.

ఏకాదశస్కంధము

ద్వాదశస్కంధము.

౨౨ వాలాయము

౩. నరవర

౯౫ దారలయందు

౨౭. మృత్యుము

౩౪ వినుము

౨౬. ఏనువృత్తుండ

౧౪ నరవర

౧౭ ఈజగంబేలు

౧౯ ఉత్తమశ్లోకు

ఈకవి పోతనామాత్యుని శిష్యుఁ డగుటచే నాతనికాలమున నాతని కంటె ఇరువదిముప్పదేండ్లు చిన్నవాఁడై యుండునని తలంపవచ్చును. ఈతనిరచనము ౧౪౯౦-౧౫౦౦ ప్రాంతముననై యుండును.

ఈతనిరచనమింకొకటి యేదియుఁ గన్పడలేదు. ఈతనికవిత్వము పోతనకవిత్వమునుబోలదు. కాని మొత్తముమీఁద సరసము గనే రచించినాఁడని చెప్పవచ్చును పోతనామాత్యుఁడు రచించిన మిగిలిన భాగములలో శిథిలములైన భాగములయందు దీతనికవిత్వముండెనని తలంపవీలులేదు.

భాగవతములోని ౨, ౩, ౪ స్కంధములలోఁ గొన్ని భాగములు శిథిలములైనవనియు, నాభాగములను నారయ పూరించెననియుఁ గొందఱియభి పాయము. ఏకాదశద్వాదశ స్కంధములయందున్న వ్యాకరణదోషము లీస్కంధములయందు చచ్చటచ్చటఁ గనుపట్టుచుండుటయే యందులకుఁ గారణము. ఈ సందర్భమున “నారయ్యజీవించియుండగనే భాగవతము శిథిలమయ్యెనేని, పంచమ షష్ఠస్కంధముల నీతఁడేల పూరింపలేదు? గంగన సింగన తేల పూరింపవలసినచ్చినది? యనుప్రశ్న యుదయించుచున్నది. గంగన సింగనలును నారయయును సమకాలీనులనియు శిథిలావస్థలో నున్న భాగవతమును జూచి వీరుమువ్వురును, దానినిబూరింపఁ బూరినియు నందు గంగన పంచమస్కంధమును సింగన షష్ఠస్కంధమును దక్కిన భాగములను నారయయుఁ బూరించినియు నాప్రశ్నలకు సమాధానములును దోచుచున్నవి. గంగనసింగన నారయలు సమకాలము వారినిచెప్పట కాక్షేపణము లేమియులేవు.

పోతన మొదటియాఱుస్కంధములును నొకకవితెగాను తుది యాఱుస్కంధములును నొకకవితెగానుగట్టి యొకపెట్టెలోఁ జెట్టియుండుననియుఁ జెడపుగులు అడుగుభాగమునుండి పట్టి తినుటకారంభించి మొదటికవితెలోఁ బంచమషష్ఠస్కంధములును (ఈభాగముఅచ్చులో ౨౦౮ పుటలు) రెండవకవితెలో ఏకాదశద్వాదశస్కంధములును దశమస్కంధోత్తరభాగములో. గొంతభాగమును (ఈభాగము అచ్చులో ౧౭౬ పుటలు) దినివేసియుండుననియు, నొకయూహవోడముచున్నది.

కానియిదియూహమాత్రమే. ఈసందర్భమున నిదమిత్యమనిర్ణయం
చుట కాధారములు గన్పట్టుటలేదు. మొత్తముమీఁద ఏకాదశ,
ద్వాదశ స్కంధములును, దశమస్కంధోత్తరభాగమునఁ దుదిభాగ
మును బోతన రిచింపలేదనియు నారయదానిని రిచించెను, గాని
పూరింపలేదనియు నానమ్మకము. నాయ క్రీ శ. ౧౫౧౦ ప్రాంత
మున దీనినిరిచించియుండును,

85. గంగనార్యుడు

ఇతఁడు భాగవతమువందలి పంచమస్కంధము నాంధ్రీకరించి,
శ్రీకృష్ణున కంకిత మొనర్చెను. వృష్ణస్కంధమును రచించిన ఏర్పూరి
సింగనవలె నీతఁడు గణపతిగోత్రనామాదుల నేమియుఁ గృత్యాదిని
రిచింపలేదు. వృష్ణంతములను జెప్పలేదు. పంచమస్కంధమును రెం
డాశ్వాసములుగా విభజించి శ్రీకృష్ణపరముగా నాశ్వాసాద్యంత పద్య
ములను రచియించినాఁడు. గద్యలో “ఇది శ్రీసకలసుకవిజనానంద
కర జాపనామాత్యపుత్ర గంగనార్యప్రణీతంబైన శ్రీసుద్భాగవత
మహాపురాణంబునందు” అని మాత్రమే వ్రాసికొనియున్నాఁడు
తండికి, ఆమాత్యకల్పముచేర్చుటచే నీతఁడు నియోగి బాహ్యుఁడని
యూహింపఁదగియున్నది ఇతఁడు పోతనామాత్యునకును దచ్చిష్ణుఁ
డైన వెలిగండలనారయకునుదఱువాతివాఁడనియు, ఏర్పూరిసింగనతో
సమకాలికుఁడనియు, విజాము రాష్ట్రవాసియనియునేనుదలంచుచున్నా
డను. ఇంతకంటె నీకవినిగూర్చినవిషయము లేమియుఁడెలియరాలేదు.

ఇతనియాంధ్రీకరణము పోతన తెలిగింపువలె ప్రాథముగాలేదని
యుఁ గొన్నితావుల మూలమునకు భిన్నముగను గొన్నిచోట్లుల నతి
న్యూనముగను నున్నదనియుసోదాహరణముగ భాగవతపీఠికాకారులు
వ్రాసియున్నారు. కవిత్యవిషయమున “ఈతనికవన మంతరసవంత్రము

కాదు. దానిని సింగవశవముకంటెఁ దక్కువయని చెప్పవచ్చును. అయినను మొత్తమునకు నితనికవిత్వము కొంత లలితముగాను సింగవ దానికంటె సుకుమారముగాను నుండును" అనిపీఠిలో నుదాహరించి యుండిరి. పాఠశకవిత్వమువలె నుండకపోయినను, సింగవనారయల కవిత్వమునకుఁ దీసిపోదనియు, సింగవకవిత్వముకంటె నొక్కింత యిదియే వాసిఁగాఁచుననియు నాయభిప్రాయము. సింగవకవిత్వము నందువలెనే యీతనికవిత్వమునందును, దోషములు గన్పట్టచున్నవి.

శైలికై పంచమస్కంధమునుండి కొన్నిపద్యముల నుదాహరించుచున్నాఁడను.

చ. కరువలిఁ బాయువస్త్రమును గట్ట నెఱుంగవు చూడ్కిదిక్కులం
బరపుచుఁ జంచరీకములభాతిఁ జెలంగెను గంధరంబు నం
బారలెను ముక్త కేశభరముం దుఱుమంగఁ దలంప విప్పు డి
ట్లరుదుగ రత్నకందుకవిహారము సల్పెను సంభ్రమంబునన్.

మ భంతుం డల్లన యంత్యకాలము వెసం బ్రాపింపఁగా నప్పుడా
హరిణంబుం గడుభక్తిఁ బుత్తుగతి నత్యాసక్తి వీక్షింప నా
హరిణంబుం ధనయాత్మలో నిలిపి దేహం బంతటం. బాసి తా
న్సరిగేగర్భమునన్ జవించి హరిణంబై యొప్పె బూర్వస్మృతిన్.

తే అతులమృష్టాన్నమైన కుష్మాన్నమైన

నెద్ది వెట్టిన జిహ్వకు హితవుగాన

తలఁచి భక్షించుఁగా కొండు దలఁచి మిగులఁ

బ్రీతిసేయఁడు రుచు లందుఁ బెంపుతోడ.

మ. జ్వరితార్తుం డగురోగి కొషధ మతీష్ఠం బై నచందంబునన్

ధరలో నాతపతప్త దేహి గడుశీతం బై నతోయంబునున్

గరిమం గోరినరీతి నెంతయు నహంకారాహిదమ్మండనై

పరఁగు న్నాకును నీవచోమృతము దప్పన్ మందు వేఱున్నదే.

ఉ భారతవర్షజంతువులభాగ్యము లేమని చెప్పవచ్చు నీ
 భారతవర్షమందు వారి పల్కులుఁ బుట్టుచు జీవకోటికిన్
 ధీరతతోడఁ దత్త్వముపదేశముసేయుచుఁ జెల్లిసేయుచు
 న్నారయ బాంధవాకృతిఁ గృతార్థులఁజేయుచునుండు నంతయున్.

ఆ పార్థివేంద్ర! నరుండు పాపంఢదర్శనుఁ
 డగుచు ధర్మచూర్ణ మడఁచెనేని
 వాఁడు నరకమందు పై తరణీనది
 నుడుగఁ జెప్పుడుఁ బొరలి పడుచునుండు.

మ. ధనవంతుం డగుచూనవుండు గడఁచన్ ధర్మోపకారంబులన్
 ఘనతం జేయక యుండెనేని, యమలోకంబందు సూచీముఖం
 బనునాదుర్గతిఁ బట్టి తోచి యిదిగాపై యున్నభూతం బట
 మ్మను బాళంబులఁ బట్టి పడిన నొప్పింతు రత్యుగ్గులై.

పంచమస్కంధమునుబూర్తిగ రచియించినట్లు గంగనార్యుండు
 గద్యలో వ్రాసికొనియున్నను, నీస్కంధమునఁ బోతనామాత్యుని
 కవిత చాలగానున్నదని నాయభిప్రాయము వత్సస్కంధమునురచించు
 టకు హరిభట్టుమొదలగువారు పూనుకొనిరి గాని పంచమస్కంధము
 నెవ్వరును రచియించినట్లు కన్పట్టదు. పోతనామాత్యుండు పంచమ
 వత్సస్కంధములను రచియింపనే లే దనేయొకవాదమున్నది. కాని
 యిది యంగీకరింపఁదగినదికాదు పంచమస్కంధాదినిముద్రితప్రతిగా
 శ్రీకృష్ణసంబోధకమైన పద్యము గంగనార్య రచితమైనదికలదు కొన్ని
 వ్రాత ప్రతులగా. —

క. శ్రీసీతానయనోత్పల

శ్రీసతిసహజస్మృతిదళ సేవితయాశా

వాసప్రకాశజయ భా

సాసురపతి హరణరామచంద్రస్మరాలా ?

అను శ్రీరామసంబోధక మైన పద్యమున్నది. ఇది పోతన విరచితమేమో! పోతనరచనములో స్కంధాదిని మొదటి పద్యమునకుఁ బిమ్మట 'మహానీయగుణగరిష్ఠు లగు నమ్మునిశ్రేష్ఠులకు నిఖిలపురాణ వ్యాఖ్యాన వైఖరీ సమేతుం డైనసూతుం డిట్లనియె' అని యున్నది. పంచమస్కంధాది నిట్లేయున్నది. కాని పంచమస్కంధద్వితీయా శ్వాసాదిని షష్ఠస్కంధాదిని యీగద్య రూపాంతరమును బొంది యున్నది.

పంచమస్కంధమునం దేది పోతనకవిత్వమో యేది శిథిలభాగ పూరణమో నిర్ణయింపలేము. కాని దానిని జదివి చూచినవారికది పూర్తిగా శిథిలముకాలేదనియు నందుఁ బోతనకవిత్వముగూడ నున్నదనియు దోషకమానదు.

85. ఏ ర్చూ రి సింగ న

ఈతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; అపస్తంబ సూతుఁడు; శ్రీవత్సగోతుఁడు; కసుపనామాత్య ముమ్మడాంబలకుఁ బుత్రుఁడు; నాదయామాత్య పోలమాంబలకుఁ బౌత్రుఁడు.

ఈకవి శ్రీమహాభాగవతమందలి షష్ఠస్కంధమును రచించి శ్రీకృష్ణున కంకిత మొనర్చెను. అందుఁదనవంశము నీక్రిందియైదు పద్యములలో వర్ణించియున్నాఁడు.

సీ. శ్రీవత్సగోతుండు శివభక్తియుక్తుఁ డా

పస్తంబసూతుఁడవారగుణుఁడు

నేర్చూరిశాసనుం డెఱ్ఱునిప్పగ్గడ

పుత్రుండు వీరన పుణ్యమూర్తి

కాత్మజం డగునాదయామాత్యునకుఁ బోల

మాంబకు నందను లమితయశులు.

కసువనామాత్యుండు ఘనుఁడు వీరనమంత్రి)

సింగధీమణియు నంచితగుణాధ్యు

తే లుద్భవించిరి తేజంబు లూర్జితముగ

సారిది మూర్తిత్రయంబున శుభకీర్తి

బరఁగి రండులఁ గసువనపథపునకును

ముమ్మడమ్మను సాధ్వీయిమ్ములను వెలసె.

ఉ. ఆడదు భర్తమాట తెమరాడదు వచ్చినవారి వీడఁగా

నాడదు పెక్కుభాష లెడనాడదు వాకిలి వెల్లికల్లనూ

టాడదు మిన్న కేసి సుగుణావళి కిందిరగాక సాటియే

చేడియలేదు చూరికుల శేఖరు కస్వయ ముమ్మడమ్మకున్.

క. ఆకసువయమంత్రికిఁ బు

ణ్యాకల్పశుభాంగి ముమ్మడమ్మ మమున్న

వ్యాకులచిత్తుల నిరువుర

శ్రీకరగుణగణులఁ బుణ్యాశీలురఁ గాంచెన్.

క. అంగజనమలావణ్యశు

భాంగులు హరిదివ్యపదయగాంబుజవిలస

దృష్టంగాయమానచిత్తులు

సింగయఁ తెలగయలు మంత్రిశేఖరు లనఁగన్.

క. అం ద్రగజుండ శివపూ

జం దనరినవాడ విష్ణుచరితామృత ని

వ్యంది పటువాగ్విలాసా

నందోచితమానసుండ నయశోవిదుండన్.

ఈవంశమునకు మూలపురుషుడైనవిజ్ఞానపెగ్గడ వీరూర్పిశాస
నుం డని పైపద్యములో నుండుటచే నాతని నేర్పూరునకుఁగరణమని

మన మూహింపదగియున్నది. గ్రామనామములే గృహనామములుగా నుండుటకూడ కలదు. కావున నీకవి గృహనామము “వర్చూరని” యూహించి, యితనిని వర్చూరిసింగన యని విలుచుచున్నారు. దీని కొక యాధారముకూడఁ గన్పట్టుచున్నది. పైనవ్రాసిన యుత్పలమాలలోఁ గవితండ్రిని “చూరికులశేఖరుడని చెప్పియున్నాఁడు. దీనినిబట్టి యీతని యింటిపేరు “చూరివార”ని తేలివది. ఇదియసంగతము. యీచూరియనుమాటకు ముందున్న “లేదు” అనుశబ్దమును “యేరు” అనిమార్చినచో “యేరుచూరి” కులశేఖరుడని యన్వయము కుదురును. అట్లు మార్చినందువలన పూర్వవాక్యముల కర్థలోపమునురాదు. అప్పుడా పూర్వవాక్యమిట్లుండును. “సుగుణావళికిందిరగాక ఫాటి యేచేడియ! యేరుచూరి కులశేఖరు కస్యయముమ్మడమ్మకు” కవియుద్దేశ మిదియేయై యుండుననియు, లేఖకప్రమాదముచే “యేరు” నకు బదులుగా “లేదు” అనుశబ్దము పడినదనియు నాయభిప్రాయము.

ఈవంశమునకు మూలపురుషుఁడైన ఎఱ్ఱనప్రెగ్గడయే కవిత్రియములోని “ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ” యని కొందఱు అభిప్రాయపడుచున్నారు. కాని యది వాస్తవముకాదు. ఇతఁడేర్పూరునకుఁ గరణము. వర్చూరునిజామురావ్వుములోనిది. ఆయెఱ్ఱాప్రెగ్గడ గుడ్లూరు, చెడలువాడ, గ్రామములు నివాసముగాఁ గలవాఁడు. అతఁడు కరణమైనట్లెచ్చటను జెప్పలేను.

ఈసింగనకవి తనవంశము వర్ణించుపద్యములో ఎఱ్ఱనప్రెగ్గడను వర్చూరిశాసనుం డనిచెప్పినేగాని, కవియనిచెప్పలేదు. పూర్వకపులను వర్ణించిన యీక్రిందిపద్యములోఁ గవిత్రయమునందలి యెఱ్ఱాప్రెగ్గడను వేఱుగా వర్ణించియున్నాఁడు. అం దాతఁడు తనవంశములోనివాడని చెప్పియుండలేదు. అతఁడే యీతఁడైనచో నావిషయమును దప్పుక చెప్పియుండును.

సీ. వరకవిత్వోద్యోగి వాల్మీకిఁ గొనియాడి

భాగవతార్థవైభవము బలుకు

శుకమంజులాలాపు శుకయోగిఁ బార్థింది

బాణమయూరుల పరిభ నొడివి

భాస సౌమిల్లక భారవి మాఘుల

ఘనసుధాసుధుర వాక్యములఁ దలఁచి

కాళిదాసుఁ గవీంద్రకల్పవృక్షముఁ గొల్చి

నన్నసాచార్యు వర్ణనలఁ బొగడి

తే. వెలయుఁ దిక్కనసోమయాజుల భజించి

యెఱుకరామాత్యు భాస్కరు నిచ్చఁగొల్చి

సుకవిసోముని నాచనసోము నెఱఁగి

కవిమనోనాథు శ్రీనాథు ఘనత మెచ్చి.

ఎఱునలిరువురకును నామసామ్య గోత్రసామ్యము లుండుటచే నాతఁడీతఁడని భ్రమపడిరి. కాని యందు సత్యములేదు.

పోతనామాత్యుఁడు రచించిన షష్ఠస్కంధము ఖలమైపోఁగా దానిని తానురచించి నట్టితఁడు చెప్పలేదు. కాని పోతనామాత్యుని బూర్వకవినిగా నీక్రిందిపద్యములో నుతించియున్నాఁడు.

ఉ. ఎమ్మెలుసెప్పనేలఁ జగమెన్నగఁ బన్నగరాజశాయికిన్

సొమ్ములు వాక్యసంపదలు సూటలు సేసినవాని భక్తిలో

నమ్మినవాని భాగవతనైష్ఠికఁడై తగువానిఁ బేర్చితో

బమ్మెరపోతరాజుఁ గవిపట్టపురాజుఁ దలఁచి మ్రొక్కెడన్.

పంచమస్కంధము లోకకవితెగాఁ గట్టియుండె ననియు, నీక విలె, పోతనామాత్యుని కాలములోఁగాని యీతని శిష్యుడైన వెలిగం దల నారయ కాలములోఁగాని భ్రష్టముకాలేదనియు, దరువాతనిసింగవకవియు, గంగనార్యుఁడును భాగవతమునకుఁ బ్రతి వాసికొనుటకై పోతనామాత్యునితనయు నొద్దకుఁబోయిచూచునప్పటి కీకవితె, పూర్వ

ముగ శిథిలమై యుండుటను జూచి, యాభాగమును వీరిరువురును బూరించియుందురనియు నాకుఁ దోచుచున్నది. వీరిరువురును వెలిగిందల నారయ కొక్కింత తరువాతివారై యుందురు.

ఈకవి విద్యార్థిదశయం దున్నప్పుడే వాణిస్వప్న మునఁబ్రత్యక్షమైనదట ! నాటనుండియుఁ గవితృతత్వజ్ఞానంబుగోచరమైనదట ! ఈకథ పైనిఁజెప్పిననాయూహ కొక్కింతసాహాయ్యమొసంగుచున్నది. ఈస్వప్నగాథను వర్ణించినపట్టున వ్రాసినగద్యపద్యల సీక్రిందవ్రాయుచున్నాడను.

“నేను విద్యార్థ్యాసంబునం దగిలి కొండికనైయుండ నొక్కనాఁడు ! దివంబున

చ. కలితవిశేషవస్తుములు గట్టి హిమాంబుసుగంధచందనం

బలఁది విహుత్పభూషణము. లారఁగఁ దాల్చి వినోదలీల నిం

పుల మృదుశయ్య నిద్రఁదగఁ జొందినచోఁ గనుపట్టఁ బల్కఱుం
దలమునఁ గ్రమ్ముకొమ్మెఱుఁగుతండము రూపున నిల్చుపోలికన్.

సీ ఉరవడిఁ బ్రాగ్విధి నుదయించు మార్తాండ

కోటిబింబచ్ఛాయ గూడినట్లు

హరిహరబ్రహ్మల యాత్మలలో నుచ్చి

కరుణయొక్కట మూర్తి బెరసినట్లు

ఖరకరకరతీవగతిని గరంగుచు

హేమాద్రిచెంత ! బెల్లెగసినట్లు

ఫణిరాజఫణరాజమణిగణవిస్ఫూర్తి

సుమీరంపువెలిఁదల చూపినట్లు

తే. లుడ్డిపడ్డట్లు కట్టెఱు నూఁదినట్లు

తేజమెనఁగంగ నామోల దివ్యవాణి

పూని సాక్షాత్కరించి సంపూర్ణదృష్టిఁ

జూచి యిట్లనిపల్కె మంజులముగాను..

ఉ. ఆటలు బాటలుం జదువు లద్భుతముల్ విననొప్పువాద్యముల్
సాటి తలంపరానిబలుసాములు మున్నగువిద్యలెల్ల నీ
కాటలుఁ బాటలయ్యె విను మన్నిఁటికిన్ మొలు గడ్డభంగి నా
చాటునఁ జాటుకారపదసాధుకవిత్వముఁ జెప్పుమింపుగా.

వ అనియానతిచ్చుజగన్మాతృకృపావలొకనసుల్లోకుండనై యేనొక్క
ల్లోకంబు నాక్షిణంబు నుడివితీ నది యెట్టిదనిన

శ్లో. హంసాయ స త్వనిలయాయ సదాశ్రయాయ
నారాయణాయ నిఖిలాయ నిరాశ్రయాయ
సత్సంగిహాయ సుగుణాయ సదీశ్వరాయ
సంపూర్ణపుణ్యపతయే హరయే నమస్తే.

వ ఈశ్లోకం బద్దేవియంగీకరించె నంతమేలుకాంచి యానందభరితుం
డనై నాటనుండి చంద్రానుగత యగుచంద్రికయుంబోలె నారా
యణాంకితంబైన కవిత్వతత్వజ్ఞానంబు గోచరంబయ్యె. దానికి
ఫలంబుగా గోపికావల్లభుని నుల్లంబున నిడుకొని

ఆ. పలుకఁగలిగె మొదల భాగవతార్థంబు
భర్త గృష్ణుఁ డయ్యె భాగ్య మొదవె
నమృతరసముఁ గోర నలరుచింతామణి
పాత్ర సంభవించు భంగినిపుడు.

వృత్తసంధమంతయు నీతఁడు రచింపలేదనియు, శిథిలమైన
ప్రతిలో లభించిన కొన్నిపద్యములు పోతనవే యందుఁ గవివేసికొనె
ననియు శైలినిబట్టి వానిని గ్రహింపవచ్చు ననియుఁ గొందఱను
చున్నారు. ఆవిషయము నిదమిత్రమని నిర్ణయింపఁజాలము. అజామి
లోపాఖ్యాన, చిత్రకేతూపాఖ్యానములలోఁ గొన్నిపద్యములు పోతన
రచితములవంటివి గన్పట్టుచున్నవి. కాని మొత్తముమీఁద నధికభా
గము సింగనకవిత్వమే

సింగనకవిత్వమునుగూర్చి భాగవతపీఠికలో విపులమైనవిమర్శ
సముకలదు. ఈతనియాంధ్రీకరణము మూలమునకు సరిగా లేక విరుద్ధ
ముగాఁ గొన్నియెడలను గొన్నిపట్టుల వతిర్యాసముగాను నున్నద
నియు, వ్యాకరణమంగీకరింపని ప్రయోగములు సమాశదోషములు
నీతని కవిత్వమునం దచ్చటచ్చటఁ గన్పడుచున్నవనియు నై నను
“కేవల కవిత్వమునుబట్టిచూడ నితఁడు గంగన నారయలకంటె
నెక్కుడై పోతనవలె స్వకపోలకల్పితములగు వర్ణములనుగూడఁ జేర్చి
మధురముగాను మనోహరముగాను దనస్కంధమును దెలిఁగించినాఁ
డని చెప్పనొప్పును.” అనిపీఠికాకారు లభిప్రాయ మిచ్చియున్నారు.

కవిత్వశైలితెలియుట కిదివఱకు వ్రాసినపద్యములే చాలియు
న్నను, మఱియూఁ గొన్నిపద్యముల నిట నుదాహరించుచున్నాఁడను.

ఁ పద్మనయనుమీఁది భక్తియోగం బెల్ల
ముక్తియోగమనుచు మొద లెఱుంగు
వారివారి వారివారిఁ జేరిన వారి
త్రోవ దలఁపవలదు దూతలార.

చ. శ్రీరాయఁగ నెల్లలోకములు నంకిలి నొంద మహార్ణవంబులో
నొంగి నిమగ్నమైనధర నుద్ధతిఁ గొమ్మన నెత్తినట్టి యా
కిరీపతి యగ్నికల్పుఁ డురుభేలుఁడు నూర్జితమేదిసీమనో
హరుఁడు గృహవిధేయుఁడు సదాధ్యముల న్ననుఁగాచుఁగావుతన.

ఉ. కందఁడు భీతిఁ గుందఁడు ప్రకంపము నొందఁడు పెద్దనిద్దురం
జెందఁడు తత్తఱింపఁడు విశేషముఁ దప్పఁడు వైష్ణవీజయా
నందపక్షైకవిద్యను మనంబున దాల్చుచున్నండెఁ గాని, సం
క్రందనుఁ డానిశాచరునిగర్భములో హరిరక్షితాంగుడై.

క. సతులెవ్వరు సుతులెవ్వరు
పతులెవ్వరు మిత్రశత్రుబంధుప్రియసం

గతులెవ్వరు సర్వాత్మక

గతుడై గుణసాక్షియైన ఘనుఁ డొక్కనికిన్.

ఈకవి కృత్యాదియందు స్వప్నకథఁ జెప్పియు సంస్కృతశ్లోకమును రచించియుఁ దిక్కనసోమయాజి ననుకరించియున్నాఁడు. ఈతని వృత్తస్కంధము తక్కినభాగవత భాగమువలె లేదనికాఁబోలు హరిభట్టును కవులవృత్తమును వృత్తస్కంధమును మరల రచించియున్నారు. కాని వీరికంటె సింగన పూర్వుఁడగుటచేఁ గాఁ బోలు నాతఁడురచించిన వృత్తస్కంధముభాగవతములో భాగముగాఁదాళఁత్రప్రతులలోను ముద్రితప్రతులలోను జేసినది హరిభట్టు పోతనాచూఢ్యునికంటె వినువదియేండ్లు చిన్నవాఁడు. గంగన, సింగనలు తమ స్కంధములనుకీ). క. ౧౫౧౦ ప్రాంతమున రచియించి యుందురు

ఈసింగనకవి కువలయాశ్వచరిత్ర మను ప్రబంధమునుగూడ రచియించినట్లు కన్పట్టుచున్నది. అందలిపద్యములను బెదపాటిజగ్గనకవి తనప్రబంధరత్నాకరమున సమకూర్చియుంచినాఁడు. ఆగ్రంథమిప్పుడెచ్చటను లభించుటలేదు. ప్రబంధరత్నాకరమునుండి గైకొని కొన్నిపద్యము లీక్రిందఁ బొందుపఱచుచున్నాఁడను.

ఉ! మీఱినభద్రనాగములమీఁదికి దాఁటి తదీయకుంభముల్

చూఱులువట్టి కేసరికిశోరనభావలినుండి రాలి సాం

పారినమాక్తికంబులు ప్రియంబున నేరి కిరాతబాలికల్

గీరనగింజ లామదురు గేలిఁ దలిర్పంగఁ బక్కఁబంబులన్.

సీ. తిమిరమంతయుఁ బాసి దిక్కులు తెలివొండె

నమ్మతాంశువులు సెందె నభ్రవీధి

గువలయానందమై కోరిక లిగురొత్తె

విబుధులమదిలోన పెట్ట లొదవె

నక్తంచరశ్రేణి నయమెల్ల దిగజాఱె

జిత్తజోల్లాసంబు చెలువుమిగిలె

దివ్యనీరంబుల తేట లల్లనఁ బర్వ

భువనాధిపతి వేడ్కఁ బొంగి పొరలె

గీ. దీపికాజాల మెల్ల చిత్రించినట్టి

రమణఁ దోఁపంగ దృశ్యకోరములు మెచ్చ

నమిత తేజోపరాజమానాత్ముడైన

పుత్ర)చం దుండు జననంబు వొందునపుడు

ఉ. వైరితమ స్త్రసుంబడఁగ వంశమహార్జన ముబ్బ బాంధవో

ద్వారచకోరసంతతి ముడంబునఁ జేలఁగ నర్థివర్జన

త్క్రైరవజాతి మెల్లను వికాసముఁ బొందఁగఁ బుత్ర)చంద్రజ

న్మారవచంద్రికానుభవ మబ్బినచి త్రము మిన్నుముట్టచే!

శా. ఆదిబ్రహ్మముఖాళిచాలక విహారార్థప్రయత్నంబుతో

వేదంబుల్ భువి ధర్మసోమణకున్ విఖ్యాతిగాఁ బుట్టెనో

కాదే నిట్టిమహా త్వమన్యులయెడం గానంబునాఁజొల్తురా

భూదేవోత్తము లప్పురంబున మహాపుణ్యప్రభావంబులన్.

సీ. తనజన్మ ముప్పులఁ దలమున్ను లని కోసి

పులిసఁమీపొంకంబు బొందె నొక్కొ !

పరికింపఁ ననపట్టు తిరిగెడిపాటని

వెన్నిధి సుడిమూర్తి బెరసెనొక్కొ !

బ్రతుకెల్ల గతి బట్టబయలాయె నని చూచి

గగన మీపుట్టువు గనియె నొక్కొ !

పనిలేక పాసెడి పాపంబుఁ దలపోసి

జక్కవ లీరితి కెక్కెనొక్కొ !

యనఁగ లలన జఘన మంబుజముఖ నాభి

చామ నకుము బాల చన్నుదోయి

మహితరుచులఁ దెగడి మానవపతికన్ను

దోయిపండువగుచు దొరసె నంత.

నీ. తమచూపు లొగిఁ బాంధతతులపైఁ బూనిన
 భావజకర్తవాలభాతు లనఁగఁ
 దమకురులో యువమృగేంద్రములకై తీర్చిన
 నురునసమానంపు టురు లనఁగఁ
 దమహాసములు విటోల్కరమానములఁ బట్టు
 వలరాజుపూవులవల లనఁగఁ
 దమకాంతి పురుషులఁ దాపంబు నొందించు
 రతిరాజమోహవరస మనంగ

గీ జలజకామాళకదళికాపులినగహన
 కోకబిసశంఖచంద్రాళికులముఁ దెగడు
 సాదజంఘోరుకటిమధ్యపటుకుచోరు
 బాహుగళవక్త్రకచముల పుణ్యసతులు.

— 2 —

87. ఈశ్వర ఫణి భట్టు

ఇతఁడు వైదికబ్రాహ్మణుఁడు; ఆపస్తంబసూత్రుఁడు; గార్గ్యస
 న్నోతుఁడు; ఈశ్వరభట్టునకును రాఘమ్మకును బుత్తుఁడు; వెంగళార్య
 కొండమాంబలకుఁ బాత్రుఁడు; ఫణిభట్టలక్ష్మ్యంబలకుఁ బ్రపౌతుఁడు.
 ఇతనికి ఫణిపతియని నామాంతరము కలదు. ఇతని గృహనామము
 “ఈశ్వర”.

ఈకవి పరతత్త్వరసాయన మనునైదాశ్వాసముల వేదాంత
 పద్య ప్రబంధమును రచించి తనగురువైన సదానందాచార్యుల కంకి
 తముచేసెను. అం దీయనవంశావళి నీక్రిందిపద్యములలోఁ జెప్పకొని
 యున్నాఁడు.

సీ. సురుచిరాపస్తంబమాతుఁ డీశ్వరవంశ
 పాతుండు గార్వ్యసగోతుఁ డఖిల
 వేదశాస్త్రపురాణవిఖ్యాతుఁ డభినవ
 వ్యాసుండు సద్యశోభాసురుండు
 ఫణిపతిభట్టనఁ బ్రఖ్యాతుఁ డతనికి
 లక్ష్మమ్మ యను శుభలక్షణాంగి
 పరమపాతివ్రత్యగరిమచే గిరిజాత
 యన నుతిఁ గన్నయయ్యతివ పత్ని.

గీ. వారికుదయించి రఖిలవిద్యారసజ్ఞ
 లైన వెంగళభట్టు, సూరార్యుఁ, డనఘుఁ
 డైనగరుడాద్రిభట్టన నాత్రిమూర్తు
 లందుఁ బూర్వజుఁ డగువెంగనార్యహాళి.

క. ఆతనిసతి యన్నపావ
 వ్రతయుక్తిహితార్థబంధువర్గసమగ్రా
 దృతి పత్యసురక్రియుఁ గల
 యతిసద్గుణ కొండమాంబ, యలరు ధరిత్రిన్.

క. ఆదంపతులకు సుతుఁడై
 మేదిని వెలుఁగొండ విబుధమిత్రుం డనఁగా
 వేదవిదుం డీశ్వరభ
 ట్టాదరమున నరణులందు నన్నియ పోలెన్.

గీ. ఆతని కొసఁగెను దోర్ణాలచతురుఁ డనఘుఁ
 డమలవాధూలగోత్రీతిరుమలభట్టు
 అఖిలవిధుఁ డల లక్ష్మమ్మయందుఁ గనిన
 కన్య రామమ్మ నధికసౌజన్య నెలమి.

క. ఆమిధునమునకుఁ బుట్టితి
 మేము త్రిమూర్తులను బోలి నిల మువ్వర ము

ద్వామయశుండు గొండయ శో

భామణి నారాయణయ్య ఫణిపతి యనగక.

ఈకవికాలమును నివాసమును దెలిసికొనుట కాధారములు గ్రంథములోఁ గన్పట్టలేదు. పూర్వకవులను స్తుతించుటలో నన్నయను దిక్కనను మాత్రమే నుతించియుండుటచేఁ దిక్కనకుఁ దరువాతి వాఁడనుట మూత్రము స్పష్టము. ఆంధ్రభాగవతమునందలి సప్తమ స్కంధములోని పల్లవచరిత్రమున పోతనమహాకవి రచించిన “కంబాక్షునకుఁ గాని కాయంబు కాయమే పవనగుంభితచర్మభస్త్రిగాక” ఇత్యాది పద్యములవంటి పద్యములు కొన్ని యీ గ్రంథమునఁ గాన వచ్చుటచే నీతఁడు పోతనకుఁ దరువాతఁ బడునేనవశతాబ్ది చివర భాగముననుండి యుండుననియు; మనుచరిత్రాదిధోరణి దీనిగోలేదు గాన నీతఁడంతకుంటఁ గిందికి దిగఁ డనియు పరతత్వరసాయన ముద్రితప్రతిపీఠికలో బి. శ్రీ లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారు వ్రాసియున్నారు. అనుకరణము నాధారముగాఁ జేసి కాలనిర్ణయమునకుఁ గడంగరాద నియు నది ప్రమాదభూయిష్టమనియు నామతము. కొన్నియెడల నది సత్యమును గావచ్చును. బి. శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగారి రీకవిని బూర్వకవులలోఁ జేర్చియున్నారు. వీరికాకావుల యభిప్రాయానుసారముగా నీతనిని బిస్తుతము కీ. శ. ౧౮౫౦-౧౮౫౦ ప్రాంతమువాఁడని నిర్ణయింతము. ఇతఁడు తనగురువైన సదానందయతికిని పరబ్రహ్మమునకును నభేదము గల్పించి కృత్యాదిపద్యమును మఱికొన్ని తావుల ననేకపద్యములను రచించియున్నాఁడు. మచ్చునకై కృత్యాది పద్యము నిట నుదాహరించుచున్నాఁడను.

కా. శ్రీకై వల్యరమావివాహమున కౌ చిత్రంపుభూషాళిగా

లోకంబుల్ పదమస్తకాపధి సమాలోక్యంబులై మించు వి

శ్వాకాంస్థితిఁ బొల్చుబ్రహ్మము దయాన్వాంతుండు నిత్యంబు దా

నా కిష్టార్థ మొసంగుఁ గావుత సదానందాదిదేవుం డిలన్.

ఈతఁడు రచించిన పరతత్త్వ రసాయనమందలికథ వేదాంత విషయమైనను, దీని నీకవి ప్రబంధముగాఁ జేయ సంకల్పించుకొని సందర్భోచితముగా పట్టణారణ్యాది వర్ణనములఁ గావించియున్నాఁడు. మోక్షసాధనము నుపదేశించుమని ధర్మరాజుభీష్మునకుఁగఁగా నాతఁడు హరసనత్కుమారసంవాద మను నితిహాసమును ధర్మరాజునకు బోధించెనని నూతుఁడు శౌనకాదులకుఁ జెప్పినట్లున్న భారతమందలి కథ నాధారముగాఁగొని యీకవి యీ గ్రంథమును రచించెను. భారతమున ననుశాసనిక పర్వమున నీ హరసనత్కుమార సంవాదమున్నది. సంస్కృతభారతమున దక్షిణహిందూదేశపు ప్రతులలో మూత్ర మీకథకలదనియు, నుత్తరహిందూదేశపు ప్రతులలో నీకథ లేదనియు నందుచే నీకథ నెవ్వరో రచించి భారతమునఁ జేర్చియుండునని తలంపవలసియున్నదనియు నీ పరతత్త్వరసాయన పీఠికలో శ్రీకోరాడ రామకృష్ణయ్య పండితులు వ్రాసియున్నారు. ఈ హరసనత్కుమార సంవాదమును దిక్కనిసోమయాజి యాంధ్రీకరించియున్నాఁడు.

ఈ పరతత్త్వరసాయనమునకర్త యోగ, సాంఖ్యయోగ, యోగ తంత్ర, రాజయోగ విషయములను గుటపుతన కుపదేశించినవిధమునఁ గవి వివరముగా సుబోధక మగునట్లు రచించినాఁడు. ఇందుపదేశింపఁదలంచినది కేవలార్థాత్మిక విషయమే యైనను, నచ్చటచ్చట శ్రీభారి స్మరణభజనాదులు మోక్షసాధనములని, భాగవతమునందు వలెనే ఇందును భక్తియోగమును గవి బోధించియున్నాఁడు.

ఈతనికి విత్వమునం దచ్చటచ్చట వ్యాకరణ మంగీకరింపని ప్రయోగములు గప్పట్టుచున్నవి. అందుఁ గొన్ని బాలరకుఁగూడఁ జెలియునట్టి “పదాదియందు వు, పూ, వో, వో లుండవు” అనుసూత్రములకు విరుద్ధముగా వొక, వక, యిత్యాది ప్రయోగములుకలవు. కవియజ్ఞానముచే వీనిని ప్రయోగించెనని చెప్ప వలనుపడదు. పండిత లోకమునఁ బ్రచారములో నుండుటవలననివి ప్రయోగార్హములుగాఁ

దలంచెనేమో. ఈప్రయోగములు యతిస్థానములందుండుటచే లేఖక ముద్రాపకదోషములుగాఁ దలంపరాదు.

గ్రంథస్థ విషయము కఠినమైనదై నను గవి సులభమైన పదములలో భావమును జక్కగాఁ బ్రదర్శించినాఁడు. ఈతనికవిత్వధోరణి తెలియుటకై కొన్ని పద్యముల నుదాహరించి యీతని చరిత్రమును ముగించుచున్నాఁడను.

మ. చిరమై నిర్మలమై మహావిభవమై చిన్మాత్రమై సత్యమై
పరమై సంతతసంయమీశ్వరమనఃప్రత్యక్షమై నిత్యమై
మరితాగణ్యదవార్చియై మదిని భక్తుల్లోరు నర్థంబు నై
స్థిరభావంబులఁ దోచు బ్రహ్మము మదిన్ సేవింతుఁ దత్త్వార్థినై ౧౫
ఉ. మోహమహాగ్రహంబు వడి ముజ్జగముల్ కబళింప నవ్వరున్
సాహసవృత్తిదీకొన రసాధ్యము గావున దాని నోర్చుఁ బ్ర
జ్ఞాహితరాగవర్జనతః గన్నడు నిర్మమతావిభూతిచే
నీహ దొలంగి సద్గురుమహేశ్వరభోధిత మాంత్రికుం డిలన్ . ౨౬

ఉ. నేనను నాకు నే నన ననిత్యశరీరము దోచు భ్రాంతిచే
నే నను నేన నేననిన నిర్మలనిత్యతః గల్గుఁ గావునన్
నే నను దాని కాది యగునేగద యాత్మన దానిఁ గన్గొనం
బూనియొనర్చు యోగమునఁ బొందఁగవచ్చు సమాధిసౌఖ్యముల్.

3 ఆ.

చ. అలయక నాసికాగ్రమున నంటఁగఁ జూపులు గూర్చి భానుమం
డలగతచిత్రకాశ మచటంగని చిత్రము దద్గతంబుగా
విలిపి నిరంకుశక్రమవినిర్గత వాయునిరోధనంబునం
దొలంగకయోగివొందుఁ బరితోషమహామృతవార్ధిమగ్నతః. ౪౪

శా. భూదేవోత్తముఁడై నిజాత్మరతుఁడై పూర్ణానుభావుండునై
మోదంబొప్ప సవర్ణుఁడై యకృతియై ముక్తాశ్రమాచారుఁడై

భేదాభేదము లేనివర్తనలచేఁ బెంపొందియుం బూజ్యుడై
చోదల్ వాని సదావధూతగతిఁ దోచుక సద్గురుండలైడన్. ౫౭

సదానందశతకమునురచించినసదానందావధూతయొక్కఁడున్నాఁడు.
కాని యాతఁ డీఫణిభట్టునకు గురువైన సదానందుండగునో కాదో
చెప్పఁజాలము. అతఁడే యీతఁడైనను, శతకకర్తకాలమును నిర్ణయిం
చుటకుఁ దగిన యాధారములు దొరకలేదు.

ఈకవితనతండ్రియీశ్వరభట్టనియుఁ నతఁడు వేదవిదుండనియుఁ
జెప్పియున్నాఁడు మల్యాల గుండయ దండనాయకునిభార్య కుప్పాం
బికవ్రాయించిన శా. శ. ౧౧౯౮ సంవత్సరపు శాసనకవి యీశ్వర
భట్టోపాధ్యాయులు (నోనబుద్ధభూపతి చరిత్రమును జూడుము.)
అతఁడు పదక్రమయుత యజుర్వేదపారగుఁడు. శబ్దవిద్యావిశారదుఁడు.
కవీశ్వరుఁడు. ఫణిభట్టు తనతండ్రిని గవియనిచెప్పలేదు. అందుచే
నాతఁడే యీతఁడని చెప్పట కవకాశములేదు.

ఈకవికృత్యాదియందు రచించిన విఘ్నేశ్వరస్తవమును అల్ల
సానిపెద్దనకవిరచించిన వినాయకస్తుతియు నించుక పోలిక కలిగియు
న్నవి. అవి యీక్రింద వ్రాయుచున్నాఁడను.

శా. హస్తం బొక్కటఁ బట్టి యొక్కకుచ మన్యం బాత్మతుండాగ్రివి
న్యస్తప్రాధీమ దుగ్ధముల్ గొనుచు దివ్యామోదమా మోదకం
బస్తోకాకృతి. మెక్కుచున్ జననినాహ్లాదించు విఘ్నేశుఁ డీ
ప్రస్తోతవ్యమదీయకావ్యమున కాపాదించు నిర్విఘ్నమున్.

పరతత్త్వరసాయనము.

ఉ. అంకముఁజేరి శైలతనయా స్తనదుగ్ధము లాసువేళ బా
ల్యాంకవిచేష్టఁ దుండమున నవ్వలిచ న్నబళింపఁబోయి యా
నంక కుచబలుగాన కహివల్లభహరముగాంచి వేమృణా
ళాంకురశంక నంటుడు గజాస్త్రుని గొల్తు నభీష్టసిద్ధికి.

మనుచరిత్రము.

ఈ పద్యములను బట్టియు వేదాంతగ్రంథమునందుఁ బ్రబంధ
వర్ణనములను జేర్చుటంబట్టియు, నీతఁడలసానివెద్దన కించుక తరువాతి
వాఁడేమోయని యనుమానము కలుగుచున్నది.

సంస్కృతభారతమునందలి శ్లోకములును దిక్కనసోమయాజి
యాంధ్రీకరణ పద్యములును పరతత్త్వోపాయనమందలి పద్యములు
నేకఘట్టములోనివి సమకూర్చి యీ గ్రంథముద్రితప్రతి పీఠికలో నిచ్చి
యున్నారు గ్రంథ విస్తరభీతిచే నిందవి యదాహరింపలేదు.

ఇతనిగురువైనసనానందమాని తనయింటికివచ్చితనకుబ్రహ్మ
పదేశమును జేసినని యీక్రింది పద్యమునను దానితరువాతి గద్య
పద్యములలోను జెప్పియున్నారు.

నీ. తనమనోహరమూర్తి ధాశధశ్యంబుల

దిక్కామినీదేహదీప్తిబెనుపఁ

దనముఖచంద్రికాతతి దర్శనాగత.

జనలోచనచకోరచయముఁ దనుపఁ

దనయానపదరేణు వనుగతాఖలమాన

వావళీకల్పషవర్గ మడఁపఁ

దనకటాక్షేక్షణ ఘనసుధాధారాలి

భక్తృఘపరితాపపటలినాఁపఁ

తే. తనదుసల్లాపరుచి పార్వజనుల శుశ్రుుల

దప్పి దీర్పంగ వేంచేసెఁ దగమదీయ

మందిరంబున కల సదానంద మాని

విభుఁడు మత్పూర్వభవ పుణ్యవిభవమునను.

౪౪. స దా నం ద యో గి

“నవ్యతరభోగి శ్రీసదానందయోగి” యనుమకుటముతోనొక శతకమును సదానందయోగి యనుకవి రచించియుండెను. ఇతని కాలముగాని నివాసముగాని యేమియుఁ దెలియవు. పరతత్వరసాయనమును వేదాంతగ్రంథమును రచించిన ఈశ్వరఫణిభట్టు తన గురువు సదానందమాని యని తన గ్రంథమునఁ జెప్పకొని యాగ్రంథము నాతనికి కృతియిచ్చియున్నాఁడు. పరతత్వరసాయనమందలి వర్ణనమునుబట్టి చూచినచో నాసదానందయతితత్వవేత్తయువేదాంత విద్యాపారంగతుఁడనియుఁ గన్పట్టుచున్నది. కాని యాతఁడు కవియని గాని కవిత్యము చెప్పఁ గలవాఁడనికాని స్ఫురించుటలేదు. శతకకవుల చరిత్రకారులగు శ్రీవంగూరి సుబ్బారావుగారు, ఫణిభట్టుగురువు శతకకర్తయగు సదానందయోగియై యుండునని యనుమానించినారు. ఈతనికాలము నాకు పరిగా దెలియరాకున్నను, సీతఁడే ఫణిభట్టుగురువని నిశ్చయించుటకుఁ దగిన యాధారములు నాకులభింపకున్ననుభావి పరిశోధకుల కనుకూలముగా నుండునని తలంచి ఫణిభట్టువకు దరువాత సీతనిఁ జేర్చితిని. ఇతఁడురచించిన శతకము నాకు లభింపలేదు. ఇతనికై లికై శతకకవులచరిత్రము నందిచ్చినపద్యములనైదిటి సీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

గీ. శ్రీమహాన్నత విజ్ఞానసిద్ధి నొసఁగు
సద్గురుస్వామి చరణాబ్జములు దలంచి
సకలతత్త్వార్థముల నెల్ల సంగ్రహించి
గీతశతకంబు రచియింతుఁ గీర్తి వెలయు.

గీ. బట్టబయలై న యాపరబ్రహ్మమహిమ
దేశికస్వామికృపఁగాని దెలియరాదు
యెన్నిచదువులు చదివిన నేమిఫలము...నవ్య

౧

౪

గీ. శివుడు జీవుడు రెండువస్తువులటంచు

నెంచు నెంచినసాయజ్యమెట్లుగల్గు

జీవశివభేద మెన్నడు సేయరాదు... నవ్య

౧౩

గీ తన్నుఁదెలిసిన జగమెల్ల తా నెయ్యిన

మర్మమెఱుంగఁగ జాలని మందనతులు

గడువఁజాలరు సంసారఘనపయోధి... నవ్య

౬౦

గీ. చుట్టములు తల్లిదండ్రులు సుతులు సతులు

తాను బాఁయ్యేటిగతులకుఁ దగిలిరారు

వారు తోవకువచ్చేటివారు గారు... నవ్య

౯౮

౪౯. పెనుమత్స వెంకటాద్రి

ఇతఁడు క్షత్రియుఁడు, ధనంజయగోత్రుఁడు. తండ్రి పద్మరాజు; తల్లి గన్నమాంబ; తాత తెలగరాజు; సర్వమ పితామహి.

ఈకవి “ఇందుమతీకళ్యాణ” మనుప్రబంధమును రచించినట్లు బమ్మెర కేశవ మల్లకపులు తామురచించిన విష్ణుభజనానంద మను గ్రంథమునఁ గృత్యాదియం దీక్రిందిపద్యములలో జెప్పి యున్నారు.

సీ. ర్యాలి కేశవదేవరమణీయ పదపద్మ

మహితభృంగీ భవన్మానసుండు

నాటకాలంకారనైపుణీ రచితగీ

ర్యాణాంధ్ర కవితాప్రవర్తనుండు

* * *

గీ. చెలఁగె గీర్తితాసముజ్జ్వల దిగంత

రాంబరుడు పద్మభూప జంభారికూర్మి

సుతుఁడు పెనుమత్స్య వేంకటాద్రివరుండు
సకలబుధులందుఁ గల్పవృక్షం బనంగ.

గీ. ఇందుమతీ కళ్యాణము
పొందుగ రచియించె సకలబంధులకు శోతా
నందంబుగఁ బీడ్మప్రభు
నందనుఁడౌ వేంకటాద్రి నరపతులెంచక.

ర్యాలిగామము గోదావరీమండలములో రాజోలు తాలూకా
యందు గౌతమీనదీతీరమున నున్నది. ఇందుఁ గేశవస్వామి కలఁడు.
ఈవిగ్రహము మిగుల రమణీయమైనది. దీనిని పేరూరుద్రావిడులు
దక్షిణదేశమునుండి యాంధ్రదేశమునకు వలసవచ్చినప్పు డిక్కడకుఁ
దీసికొని వచ్చిరని చెప్పుదురు.

ఈకవిసోదరుఁడైన గోపరాజు అంతర్వేదిమాహాత్మ్యమునురచి
యించియుండెను. వేంకటాద్రికవి రచించిన, ఇందుమతీ కళ్యాణ
మిష్టాడచ్చటను గానవచ్చుటలేదు. ఈతనికాల నిర్ణయమునకుఁదగిన
సాధనములు లభింపలేదు. కాని కేసకవిమల్లకవులు విష్ణుభజనానంద
మున నిచ్చిన వంశవర్ణనమును బట్టి యాకవి క్రీ. శ. ౧౫౦౦ పో
తమువాఁ డని చెప్పదగియున్నది. ఇతఁడు ర్యాలి నివాసముగా
నుండెడివాఁడు.

90. పెనుమత్స్య గోపరాజుకవి

ఇతఁడు త్తత్రీయుఁడు. ధనంజయగోత్రుఁడు. పద్మరాజుగన్న మాంబలపుత్రుఁడు; తెలగరాజు సర్వమలకుఁ జాతుఁడు. ఇందుమతీ కళ్యాణమును రచించిన వెంకటాద్రికవికి సోదరుఁడు.

ఈకవి యంతర్యేది మాహాత్మ్యము మొదలగు కృతులను రచించి ర్యాలికేశవస్వామి కంకితముచేసినట్లు విష్ణుభజనానంద కృత్యాదిని కేశకవి మల్లకపు లీకిందిపద్యములోఁ జెప్పియున్నారు.

సీ. మహిమనంతర్యేది మాహాత్మ్యమాది యా
కృతులిచ్చెనా ర్యాలికేశపునకుఁ
గ్రమమొప్ప భూసురోత్తములకుఁ దగనిచ్చె
వర్షాశనంబు లవ్వారిగాఁగ

*

*

గీ పౌఢి నొనరించె బెనుమత్స్య పద్మనాథు.

తనయుఁడైనట్టి గోపభూధవ వరుండు

ఈతఁడు రచించిన కృతులిప్పుడెచ్చటను గానవచ్చుట లేదు. ఇతనిరెండవకుమారుఁ డైన అనంతరాజు అంబరీషచరిత్రాది కృతులను గృతినందినట్లును ర్యాలికేశవస్వామికి గోపుర పాకారాదులను గట్టించినట్లును రచించఁబడిన పద్యములను కేశకవిచారిత్రమునందుఁ దాహరించినాఁడను.

ఈకవినివాసము ర్యాలియేయైయుండును. ఇతఁడు కీ). క.
౧౫౦౦ పాఠమువాఁడు.

91. అడిదము నీలాద్రికవి

ఈతఁడారువేలనియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. ఆపస్తంబసూత్రుఁడు. భారద్వాజగోత్రుఁడు.

ఈ కవినిగూర్చి శ్రీ అడిదము రామారావు, యమ్. ఎ. గారు అడిదము సూరకవి చారిత్రమునందెట్లు వ్రాసియున్నారు.

“అంధ్రజేశమునఁ గవితావృత్తిచేఁ బ్రఖ్యాతిగాంచిననియోగి కుటుంబములలో నడిదమువారి కుటుంబమొకటి యని చెప్పవచ్చును. తొలుదొల్ల వీరియింటిపేరు మోదుకూరువారు” ఈకుటుంబమునఁ గొందరు ప్రసిద్ధకవులు తమగ్రంథములను నేనుంగులపైని వేసికొని దేశాటనముచేయుచు, రాజాస్థానములనుదర్శించి జీవయాత్రగడపుచు వచ్చుటచేత గొంతకాలము వీరికి “గ్రంథవారణము” వారనియు గృహనామము గలిగియుండెడిది. మరికొంతకాలమునకు బిదప నీవంశజులలో నొకఁడగు నీలాద్రికవి కళింగరాజులలో నొకనియొద్ద నాస్థానకవిగానుండి యొకానొక సమయమునఁ దన ప్రభువుతోఁగూడ యుద్ధమునకు వెడలెను. బ్రాహ్మణు డయ్యును, నపరద్రోణాచార్యుని పగిది నీలాద్రికవి యుద్ధరంగమున వెల్లడించిన సాహసపరాక్రమంబులకు రాజెంతయు నాశ్చర్యమునొంది నీలాద్రికవిని నుచితరీతిని గౌరవింప సంకల్పించుకొనెను. కవియు నాయుద్ధమునఁ దనయేలిక గాంచిన పజయము నుగ్గడించుచు “ధణరంగవిజయ” మనుపేర నొక యాంధ్రప్రబంధమును రచించి రాజున కేంకిత మొనర్చెను. నిండు కొల్వున రాజగ్రంథమును సాంతముగ విని యానందించి కవికి ద్రవ్యరూపమగు పసదన మొసఁగుటయేగాక నీలాద్రి యుద్ధరంగమున వెల్లడించిన ధైర్యసాహసములకుఁ దగిన పారితోషకమని యెంచి యొకగరవాలము (అడిదము)ను గానుకగా నొపంగికవిని గౌరవించెను. నాటినుండియు నీవంశజులకు అడిదము వారని యింటిపేరు కలిగెను.

మీఁదియంశములను సప్రమాణముగఁ జెలుపుటకుఁ దగిన యాధారములు గానరాకున్నను సంప్రదాయసిద్ధముగ వచ్చుచున్న విషయములగుటచే నిందుఁ బొందుపరుపఁబడినవి”.

*

*

*

ఈవాక్యములపై అడిదముసూరకవి చారిత్రవీరికలో శ్రీబ్రాహ్మణేశ్వగిరిరావు యమ్. ఎ. గారిట్లు వ్రాసియున్నారు

*

*

*

ఈసూరకవిజీవితమందలి యూహలనుగూర్చి అభిప్రాయభేదముల కవశాశములేకపోలేదు. ఉదాహరణము:—“అడిదము” అను గృహనామమును గురించిన యూహ శ్రీరామకృష్ణాచార్యపంతులుగారి వాక్యము లీసందర్భమున సమంజసమే యైనను కేవలములోకవాడుక ననుసరించి యున్నది. ‘అడిదము’ అనునది పౌరుషనామమగుట లోకవాడుక. విమర్శించిచూడఁగాకాసనములం దడిదమునాడను మండలము పూర్వముండినట్లు కనఁబడుచున్నది. అడిదమును గ్రామమునుగలదు. సాధారణముగా దెనుఁగుబ్రాహ్మణుల గృహనామములు గ్రామనామములై యుండుటవలన నీయడిద మనునదియు గ్రామనామమేయై యుండును. కాని నీలాద్రికవివాదది యాతనిపరాక్రమాతిశయముల వలనసర్వథా నామమైయుండును. గంధవారణ మనునది పానుగులనోట బడిరూపుమారిస గంధవారణయనుబిరుదము. ఇది నీలాద్రికవికి సేనాధిపతిత్వమువలన చెల్లియుండును. ఆతనితరువాతివారు గంధవారణము వారై యుందురు అట్లేగోదావరి మండలమందలి మోదుకూరు కాపురము వచ్చిన యడిదము వారికుటుంబము మొదటమోదుకూరి యడిదమువారయి రానురాను మోదుకూరు వారయియుందురు. ఇట్లు గృహనామములు మారుట కెన్నియోనిదర్శనములు కలవు. కాని సూరకవిగారి కుటుంబము వారుమాత్రము నీలాద్రికవిగారి కోవలోని వారే.

ఈనీలాద్రికవినేలిన పూసపాటిప్రభువు రాచిరాజుగారో ఆతని కుమారుడగు తమ్మిరాజుగారో కావలెను.

ఇందుముఖ్యముగా 'వసిష్టగోత్రావనీశకోటికిమేటికిరీటివిభుండు' గానుతింపఁబడిన శ్రీతమ్మిరాజ మహామండలేశ్వరుని కొలువు ననే సన్మానియైపరాక్రమముచూపి యడిదమునీలాద్రికవి 'యడిదము' ను గానుకగాఁ గొనుటయు రణరంగవిజయకావ్యమును (తనయేలిక విజయమునుగూర్చి) రచించుటయు జరిగియుండునని నాయూహ. శ్రీమన్మహామండలేశ్వరమహీమండల రాయమన్నెసుల్తాన్ శ్రీపూస పాటి రాచిరాజయ్య దేవు మహారాజులుంగారి కుమారుడగు శ్రీతమ్మి రాజులుంగారు "స్వస్తి శ్రీ జయాభ్యుదయ శాలివాహనశకవర్షంబులు వేయిన్ని మున్నూటయనబై యగునా... యన్ తమపూర్వస్థానమైన బెజవాడకుతమబంధువులైన సూర్యసోమవంశపు రాజులున్ను తామున్ను నచ్చి అక్కడ యిందకిలాద్రియందున పాండవులగుళ్ళ దక్షిణ భాగమందు కృష్ణవేణి మల్లిఖార్జున నరసింహులు సాక్షిగాను విజయ శాసన శిలాస్తంభంబు వేయించిరి.

అనఁగా క్రీ.శ ౧౪౫౮ సం॥ పా్రింతమున నీయడిదమునీలాద్రి కవి పూసపాటిభూపతుల సన్మానమునకు పాత్కుండైన పోటరియు, కవి యునై తనయేలికయగు తమ్మిరాజమహామండలేశ్వరుని విజయముల నుగ్గడించుచు "రణరంగవిజయ కావ్యము" ను రచియించియుండెను. పూసపాటిభూపతులు కృతినందిన నవభారతాది గ్రంథములువలె నీ రణరంగవిజయమును నామావశిష్టమై పోయినది కాని యీతమ్మి రాజు గారినిగూర్చిమాత్రము చక్కనిపద్యములుగలవు అందుఁగొన్ని యైవను రణరంగవిజయముఁగొనివై యుండవలెను. (సూరకవి తన యేలికను గూర్చి చెప్పిన పద్యములల్లె భట్టుపద్యములైనవి) కాన నుదాహరణమునకై కొన్ని యీక్రింద చేర్పఁబడినవి.

నీ. హేమాచలముదాఁక నేకచక్రంబుగా

భువినేలె మీతాత బుద్ధవర్మ

మీతాత గుఱియించె మొరసి మాధవవర్మ

గరిమచే బెజవాడఁ గనకవృష్టి

పాండ్యకేకయచోళ పరవీరస్వపతులఁ

దెగటార్చి మీతాత దేవవర్మ

పిడుగుముత్తునియగా వడినేసె మీతాత

భీకరంబుగ చిక్కభీష్మస్వపతి

చండవిక్రమ యినవంశజలధిచంద్ర

బాపుమగధీర రణరంగ భైరవాంక

పొసంగ నెవ్వరు నీసాటి పూసపాటి

పగర కనుదిమ్మ రాచభూధపునితిమ్మ.

మ. అతిశౌర్యుండగు పూసపాటి కులరాగాధీశు తమ్మయ్య కు
న్నతిగావింపుచు నాశ్రయించి రిలవర్నాటి పరిచ్చేది కా
కిరికోటి ప్రభులాత్మబాంధవతనో గెల్వంగలేకోమహా
చతురుండంచునో వట్ట్యపాగ్నిశశభృచ్చాకాబ్జ కాలంబునన్
(కా. శ. ౧౩౯౦ కీ). శ. ౧౪౫౮)

ఉ. కొండఱురాజు లప్పనము కొమ్మనియియ్యంగ బంధువర్గమై
కొండఱు గొల్వఁజేరులిడెకొండఱు మొక్కంగ నూడిగంబులన్
ముందటఁ గొండఱుంబిరుచు మోవగ రాజులపూజలింగమై
యందున మించె రాచనునుజాధిపు తమ్మన రాజమాతుఁడే

నీ. మెండెండరాజుల గుండెలోగాలాము

విరసించురాజుల వెన్నుతరలు

కలిహించురాజుల కడుపుగోలక త్తి

గర్వించురాజుల కాలయముడు

మార్కొన్న రాజుల మత్తేభసింహంబు

మదవైరిరాజుల మగలమగడు

కోధించురాజుల కొనమీసముల మిండ

నిరసించురాజుల నెత్తిపిడుగు

సకలసౌజన్యరాజన్య చక్రవర్తి
 రాజకబళేశ్వరస్వామి రాజ్యధుర్యు
 భూసురారామ తగువాటి పూసపాటి
 రాచవిభుతిమ్మపుద్దండ రాచమాన.

(ఇవి భట్టుపద్యములు పాఠములు వికృతములై యున్నవి. కాని
 తమ్మిరాజు మహామండలేశ్వరుని వనుటస్పష్టము).

ఈనీలాద్రికవి తరువాతి వంశవృక్షమును అడిదము సూరకవి
 చరిత్రీయించిచ్చియున్నాడను. పూసపాటితమ్మిరాజునుగూర్చి పూస
 పాటితమ్మభూపాలుని చరిత్రమునందు గొంతవ్రాసియున్నాడను.

92. మా డ య క వి

ఇతడు నియోగిత్రాహ్మణుడు; శ్రీవత్సగోతురీడు; సర్వయ
 రాచమాంబలకుఁ బుత్రుడు.

ఈకవి మైరావణచరిత్రమును మూఁడాశ్వాసముల పద్యకావ్య
 మును రచియించి లేడేశ్వగోపమంత్రి కంకితముచేసెను కృతిపతితనను
 గూర్చి పలికినట్లుగాఁ గవి రచించిన యీక్రింది పద్యములవలనఁ గవి
 సామర్థ్యమును గవివృత్తాంతమును దెలియవచ్చుచున్నవి.

క. సర్వజ్ఞ పాదసేవక !

సర్వాగమ శబ్దశాస్త్రచతుర వివేకా !

సర్వయమంత్రి తినుభవ

సర్వేశ్వర మాడసుకవి ! సన్నతచరితా !

సీ. మెప్పించినాడవు మెఱవడిఁ గల్గెట

నరనాయకుని వీరనారసింహు

ధట్టిందినాఁడవు తస్కరకవరాజుఁ

గోటసింగవమంత్రి కొలువులోనఁ

గాంచినాఁడవు కనత్కాంచనా భరణంబు

లేచార నందాపురీశుచేత

నందినాఁడవు నుత్రమాశ్వద్వయంబును

కిమిడి భూమండలరమణుచేత

నవమతిస్ఫూర్తిఁ గ్రోడిందినాఁడ వఖిల

కావ్యలక్షణలక్ష్మ్య సాగరము నెరయ

నిన్ను వేర్వేర నింక వర్ణింపనేల

ప్రౌఢ వన్నింట సర్వయమాడసుకవి

క. నీతండ్రి సర్వధీమణి

నీతల్లి దయావిశుద్ధనియ మాదరణ

ఖ్యాతిని భూదేవికి నెన

యాతరిమతి యైన రాచమాంబ ధరితిన్.

క. నీయగ్రజండు దక్షిణ

రాయవృష పృవిమలాభిరమణీయుఁడు రా

మాయణపతనవృత ని

త్యాగ భునయశుఁడు మల్లనార్యుఁడు పేర్కొన్.

వ. నీవు మితీయును.

చ. రసములు తొమ్మిదిం గలుగురమ్యనవార్థసుకబ్జమాధురీ

విసరము లుల్లసిల్ల నతివిస్ఫుటలక్షణరూఢిఁ బ్రాథమిన్

రసికుల నమ్మనంబు లనురాగము నొందఁ దెనుంగుబాస నిం

పెసఁగఁగఁజెప్పనేర్తు సరియెవ్వరునీకును మాడధీమణి !

క. నావియ్యమైనకాస

తొడివినుతుని సుతున కెఱ్ఱమంత్రించునకుకా

జేవేంద్రవిజయ మనుకథ

శ్రీవెలయంగ ద్వీపద మీరుసెప్పితి రెలమిన్.

గీ. ధాత్రిలోన మనకు గోత్రంబు శాఖయు
నొక్కటగుట మంచియోగ్య మయ్యె
గానఁ జెప్పు డండ్రకవిత మైరావణ
చరిత మొప్పు నాకు జయకరముగ.

చ. అని దయఁజూచి భవ్యకనకాంబర హేమయభృత్యవేదికా
ఘనఘనసారకుంకుమసుగంధవిమూతనభూషణాలితో
వినయముతోడఁ గప్పురపువీడియ మర్థిని భక్తినిచ్చిన
న్ననివిన మద్భుతాంబునకు మార్పముతోడుత వచ్చి యెంతయున్.

చ వలనుగ నాత్మలోన గుడివాడపురాధిపు భీమలింగని
దలఁచి కరంబులెత్తి ప్రేమదంబున మ్రొక్కి నుతించి భక్తి ని
శ్చలమతి నివ్వటూరిపురశాసను మద్భుతమల్లికార్జునున్
గొలిచి తదాజ్ఞచేఁ బ్రకటకోమలకావ్యకళావివేకిన్.

ఇన్నిపద్యములు చెప్పినను గవి తనశృహనామమును జెప్ప లేదు. కవి నామము 'మారయ' యని ఆండ్రకపులచరిత్రమునఁ జెప్ప బడినది. మాడయ యని కొండ్రఱనెదరు. కాని పైపద్యములలో "ప్రాడ వన్నింట సర్వయ మాడసుకప" యని యతిస్థానమునం దుంచి మాడయ యని చెప్పుటచే నీతనినామము మాడయ యనుట నిశ్చయము. గుడివాడభీమలింగని పై పద్యములోఁ దలఁచియుండు టచే నీతనినివాసము కృష్ణామండలమందలి గుడివాడయో త్ర త్పాం తమో యయియుండును. అదావరిమండలమున విశాఖరమునొద్ద నొకగుడివాడయున్నది. కానియది కవినివాసమువలెఁ గాన్పింపదు. కవిగురువు ఇవటూరునకుఁగరణము.

ఈగ్రంథము అబ్బయమాత్యుని పుత్రుఁడైన గోపమంత్రి కంకితము చేయఁబడినది. "మనకుగోత్రంబు శాఖయు నొక్కటగుట"

అని పై పద్యములోఁ జెప్పియుండుటచేఁ గృతిపతియు నియోగి బ్రాహ్మణుఁడును శ్రీవత్సగోతుఁడు నగుటస్పష్టము. కృతిపతినివర్ణించినపద్యములు గల ప్రితియొక్కటియు లభింపకపోవుటచేఁ గృతిపతిని గూర్చిన విశేషము లేమియుఁ దెలియరాలేదు. “లేజర్లయబ్బధీమణి గోపా” యని తృతీయాశ్వాసాదిపద్యమునను “లేజర్లయబ్బమంత్రి గోపయామాత్య” అనికృత్యాదియందును నుండుటచే, నీలేజర్లకబ్బము కృతిపతి గృహనామమని తోచుచున్నది. కాని యీక్రిందియాశ్వాసాంతపద్యములను బట్టి చూడఁగా నీతనియింటిపేరు కాండవవారయి నట్లు కన్పట్టుచున్నది.

చ. కవిజనమిత్ర! బంధుజనకల్పమహీనుమా! సర్వభారుణీ
ధరవరసత్సభాంతర ప్రభాననుతిస్సుటధీవిచార! కాం
డవకులకంజభాస్కర! దృఢవ్రత! నిష్ఠురమంత్రీభీకరా
ర్ణవబడతాగ్నిరూప! సురరాజనుత ప్రతిమానవిక్రమా!

చ. యవనకళింగవంగ మగధాంధ్రపులింద దశార్ణకోశల
ద్రవిడవిదేహకుంతల విదర్భయుగంధరభోజమేదిని
ధవవరమంత్రీవర్గనిరతస్తుత చారుకవిత్వకార స
త్ప్రవిమల వాగ్విలాస! ఘనబంధుర! కాండవవంశవర్ధనా!

మొదట ‘కాండవ’ యనుగృహనామము గలవారై పిమ్మట లేజర్ల యను గ్రామనివాసులగుటచే లేజర్లవారై రేమో! కృతిపతి తల్లిపేరు అబ్బమ్మ. భార్యరామాంబిక ఇతఁడు వైష్ణవమతాభిమాని యుట. ఈవిషయములాశ్వాసాంత పద్యములవలనఁ దెలియవచ్చినది. గ్రంథవిస్తరభీతిచేఁ నిం దుదాహరింపలేదు.

శ్రీరామచంద్రుఁడు రావణునివధించుటకుఁ బూర్వము కుంభ కర్ణాదులను సంహరించినపిమ్మట, రావణుఁడు పాతాళలంకానివాసుఁ డగు మైరావణునిఁ బిలిపించి మాయోపాయముచే రామలక్ష్మణులను దీసికొనిపోయి సంహరింపు మని ప్రోత్సహించుటయు, నావృత్తాంత

మెటింగి విభీషణుడు రామలక్ష్మణులు నిద్రలోనుండినప్పుడురక్షింపు
చురడుమని హనుమంతున కెఱింగింప నాతఁడు తనవాలమును బెంచి
రామలక్ష్మణులకుఁ గోట గట్టుటయు, మైరావణుడు విభీషణవేష
ధారియై వచ్చి యాంజనేయుని మోసపుచ్చి లోనికేఁగి రామలక్ష్మ
ణుల నెత్తుకొనిపోయి పాతాళలంక యందుంచుటయు, నాయుదంత
మును విభీషణునివలన నెఱింగి యాంజనేయుఁ డాలంకకేఁగి వానిని
వధించి శ్రీరామచంద్రులను యథాస్థానమునకుఁ దీసికొనివచ్చుటయు
నిందలికథ.

ఈతని కవిత్వము నిర్దుష్టము గాకపోయినను, సరసమై మనోజ్ఞ
ముగా నున్నది కవిత్వశైలి తెలియుటకై మూఁడు పద్యము లిట
నుదాహరింపఁబడుచున్నవి.

చ పరులకు నవ్వుపట్టు తనబంధుజనంబుల కెల్ల నింద య
స్థిగముల కాలయంబు కడు సిగ్గులచేటున కాస్తదంబు న
త్పరముముత్రోవ గాక కడు భాసురకీర్తికి మూలహాని యె
వ్వనికిఁ బరాంగనం గలియ వర్తనయే బలమెంత గల్గినన్. ౧ ఆ
డి రావణుసంపు పూని కపిరాజుల నన్నును మోసపుచ్చి మై
రావణతస్కరుం డిపుడు రాఘవులం గొనిపోయె నేచు దై
త్యావలితోడ వాని నురుమాడి పరాక్రమ మొప్పు గ్రమ్ముటన్.
భూవరచంద్రులం గొనుచుఁబోయెదనంచును నేనువచ్చితిన్. ౨ ఆ
డి కావున నేడు తుమ్మెదలఁ గ్రొక్కున నొక్కటఁ గూడఁబట్టు నీ
లావునఁ జంపితేని వికలత్వముఁ బొందుచు నాఁడె భూమి మై
రావణుఁ డీల్చి యంతకుపురంబున కేఁగుట గాక తక్కినన్
దేవనిశాచరాదులకుఁ దీరదు గెల్వఁగ వీని నావుడున్. ౩ ఆ.

ఈతఁడు రచించినదేవేంద్రవిజయమను, ద్విపదకావ్య మిప్పుడె
చ్చటను గానవచ్చుటలేదు ఈకవి కాలనిర్ణయమునేయుటకుఁ దగిన
యాధారములు గ్రంథమున స్పష్టముగ లేవు. నన్నయతిక్కనలను

మాత్రమే కవిస్తుతిలోఁ జేర్చొనియున్నాఁడు. కృతిపతి పంశవర్ణనము గలపద్యములు లభింపలేదు. కృతిపతియు నాతనితండ్రియు సుప్రసిద్ధులు కారు. కవిసామర్థ్యమునుగూర్చి వర్ణించిన సీసపద్యములోఁ గొంతయాధారము గన్పట్టుచున్నది. కర్ణాటకప్రభువు వగు వీరనరసింహభూపాలు నీతఁడు మెప్పించినట్లందు కలదు. ఆవీరనరసింహుఁడెవ్వరో తెలిసికొనవలసియున్నది. వైపద్యపాదము ముదిరితప్పితిలో “మెప్పించినాఁడవు మెఱవడిఁ గర్ణాటనరనాయకుని వీరనారసింహు” అనియున్నది. కాని ఇందులోఁ గొంతలేఖకప్రమాద మున్నట్లు గానించుచున్నది. “నరసనాయకు వీరనారసింహు” అనియుండవలయుననినాయభిప్రాయము. కర్ణాటప్రభువులలోనరసింహనామధేయులు మువ్వరున్నారు. ౧ సాళువ సంసింగరాయలు ౨ తుళువనరసనాయకుఁడు ౩ ఇతరుకుమారుఁడైన వీరనరసింహరాయలు. వైపద్యములో నుదాహరింపఁబడిన వీరనరసింహరాయలితఁడే యని నాయభిప్రాయము. ఈమువ్వరు నరసింహులును కీ. శ. ౧౪౮౫-౧౫౦౮ నడుమఁ గర్ణాటరాజ్యసింహాసనము నధిష్టించినవారు. ఇందులోఁ బైపద్యమున నుదాహృతుఁ డైనయారఁ డీతఁ డైనను గవియానడుమ కాలములో నున్నవాఁడని నిశ్చయింపవచ్చును. ౧౫౦౩-౧౫౦౮ నడుమ సీగంధము రచిత మైనదని నిశ్చయింపవచ్చును.

కవులచరిత్రకారు లీకవికాలనిర్ణయమును జేయక యధునాతన కవులలోఁ ననఁగాబదు నెనిమిదియవశతాబ్దికవులలోఁ జేర్చియున్నారు. కాని యది పొరపాటు. బ) శ్రీవేటూరిప్రభాకర శాస్త్రిలుగారు రాజశేఖరచరిత్రను రచించిన ముల్లనకవితండ్రి యారఁడేయని వ్రాసి యున్నారు. ఇందలి నిజానిజములను ముల్లనకవి చరిత్రమునఁ జర్చించెదను. ఇతఁడు ముల్లనకుఁ డండియైనను, నీతనికాలము పైనఁజెప్పినదే యగును గాని మారిపోవదు.

ఈమాడయకవి, కోటసింగయమంత్రికొలుపులో నున్నకవులను జయించినట్లు వైపద్యములోఁ జెప్పఁబడియున్నది. ఈసింగయమంత్రి ముప్పదియిద్దరుమంతుల సీసమాలికలోఁ—

“పట్టిసపువీరభద్రుని ప్రేమచే

జెన్నంజెళ్ళికోటసింగరాజు”

అని కొనియాడఁబడియున్నాఁడు. ఇతఁడు రావూరునకుఁగరణ మైన ట్లూహింపఁదగియున్నది. ఇతఁడు నిరతాన్నప్రదాత యైనట్టి కింది చాటుపద్యములవలనఁ జెలియుచున్నది. రావూరు గుంటూరు మండలము లోనిది. పట్టిసముఁ గోదావరిమండలములోనిది. సింగరా జేమండలమువాఁడో తెలియదు. ఈపద్యమును మాప్రాంతములభట్రా జులు చదువుచుందురు. పట్టిసపు వీరభద్రునిఁ దలపెట్టియుండుట. నీసింగరాజు గోదావరిమండలము వాడని తోచుచున్నది. అయిన నీవిషయమింకను బరిశోధనీయము

నీ పాయసాన్నప్రాశ్ని పరిపాకమే చాలు

పిండివంటలరుచుల్ మెండుమేలు

అజ్యప్రవాహంబు రాజ్య మేమనిచెప్పె

బల్చని పెసరొల్పుబప్పుతెప్ప

మెత్తనై స్వచ్ఛమై మెదవెడ రాజాన్న

మెన్నఁ గైకొంటి మోయన్న నిన్న

బహువిధశాకప్రపంచంబు దుదిముట్ల

నూరుఁగాయలరుచు లొరవులుట్ల

గీ. అనుచు నీపంక్తి భుజియింతు రనుదినంబు

భూసురశ్రేష్ఠు లెమి నుప్పొంగిపొంగి

మహితచారిత్ర ! కొండయామాత్యపుత్ర !

కుటిలదుర్మంత్రముదభంగ ! కోటసింగ !

నీ. రావూరుపురి డిల్లిరాజ్యంబుల దుండి

సింధుబర్బరకుడ్డనీమనుండి

పాంచాలమాళవ పాండ్యభూములనుండి

కటకకల్యాచలగయలనుండి

ఘోట్టాణ తుంకణ ఘూర్జరోద్వలనుండి
మళయాళ కేరళమకులనుండి
భోజ కర్ణాట కాంభోజ భూములనుండి
సాల్యాంధ్రముఖ్య దేశములనుండి

గీ. చాల నేతెంచు సద్విజయములకు
నన్నదానంబు గావించు చున్నదొరపు
భవ్యచారిత్ర ! కొండయప్రభుసుపుత్త్ర !
కుటిలదుర్గంత్రిమదభంగ ! కోటసింగ !

క. నరజన్మంబున బుట్టిన
గరణీకమే యుత్తమంబు కరణంబైనన్
పురుషార్థపరుఁడు గావలె
శిరసెత్తినఫలము కోటసింగనవర్యా !

చ గడుసరిలోభియర్థ మది కన్నపుదొంగలబందిపోటుకున్
బుడమిని వారకాంతలకు భూపతికిం జనుఁ గోటసింగ ! నీ
పడసినయర్థ మార్తులకు బాంధవకోటికి యాచకాళికిన్
గుడికిని సత్త్రీశాలకును గూపతటాకవనప్రతిష్ఠకున్.

గీ. కోటసింగరాజు మాటవాసియె కాని
గంగమాంబవలన ఘనతెక్కె
గంగమాంబ జగతి గయ్యాళి యైనను
సింగరా జిఁకేమి నేయఁగలడు ?

ఈపద్యములు శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిలుగారు ప్రకటించిన గ్రంథములోనివి.

కోటసింగరాజు కాలమేదియో తెలిసికొనుటకుఁ దగినయాధారములు నాకు లభింపలేదు. ఇతనియాస్థానమున తస్కరుఁడనడి కవి యుండెడివాఁడనియు, నాతని సీమాడయకవి వాదమున జయిం

చెననియుఁ బైపద్యములొ నున్నది. ఈతిక్కరకవి యెవ్వరో తెలియ లేదు. సంస్కృతమున బిల్వణచరిత్రమును రచించినచోరకవి యొకండున్నాఁడు. కానియాతఁడింతకంటెఁబ్రాచీనుఁడని తెలియుచున్నది. ఈమాడయకవి సందాపురీశుచేరిను, కిమిడిప్రభువుచేతను బహుమతులనందినట్లు పైసీపద్యములొ నున్నది. సందాపుర మనఁగా నిప్పటి జయపురమే. కిమిడి సంస్థానము ప్రస్తుతపు గంజాము జిల్లాగానిది. కృష్ణామండల నివాసి యగు నీకవి యటు పడమట బల్లూమండలమునకును దూర్పున గంజాము మండలమువఱకును బోయి తనపాండిత్యమును గనుబఱచి బహుమతుల నందెననుట శ్లాఘనీయమయిన విషయము.

93. పిడపర్తి రెండవ బసవకవి

ఇతఁడు వీరశైవాచార తత్పరుఁడైన నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; పాలనార్యపుత్రుఁడు; ఈకవి పిడపర్తి సోమనాథుఁడు రచించిన ద్విపద ప్రభులింగలీలల నైదాశ్వాసముల సద్యకావ్యముగాఁ జేసి నట్టికిందిపద్యములలోఁజెప్పియున్నాఁడు సోమనాథకవికీతఁడుతమ్మని కుమారుఁడని శ్రీవీరేశలింగముపంతులుగా రికవిచరిత్రములోఁజెప్పియున్నారు. ఈబంధుత్వమును బసవకవి చెప్పియుండలేదు. కాని యితఁడు సోమనాథునకుఁ దమ్మునికుమారుఁడగుటనిశ్చయమే. సోమనాథునితండ్రి బసవన. ఆతఁడును గవియే. ఆతనిచరిత్రమును వేఱుగా వ్రాసియున్నాఁడను. ఈపిడపర్తివారి వంశవృక్షము నాచరిత్రమునం దిచ్చియుంటిని.

ఉ. చామరుసయ్య మున్ను పదసంఖ్యకు వేయును నూటఃపద్యకొం
డై మఱి యిర్వదేసుగతులందును నీప్రభులింగలీల యెం
తేమహిమన్ రచించె నది తెల్లముగాఁ బిడుపర్తివాసుఁడౌ
సోమగురుండు దా ద్విపద చొప్పుడఁ జెప్పి విచిత్రమై ఖరిన్.

క ఆసోమగురుండు ద్విపదగ
జేసినప్రభులింగలీల క్షీతి వెలయంగా
నాసక్తి పద్యకావ్యము
భాసురగతి పాలనార్యబసవన చేసెన్.

ఈగ్రంథమందుఁ జెప్పబడిన యొక్కొక్క విషయమున
కొక్కొక్కతయని పేరుపెట్టిరాఁడు. కైలాసగతి, మాయోత్పత్తిగతి
బసవయ్యగతి, మొదలైనవి ఇందు అల్లమప్రభులిలీలలు విశేషముగా
వర్ణింపఁబడుటచే నీగ్రంథమునకుఁ బ్రభులింగలీల లని పేరువచ్చినది.
ఈయల్లమప్రభువు బసవనారాధ్యుఁడు మొదలగువారికి గురువై గొప్ప
శివభక్తుఁ డైన స్త్రీకింద పద్యమువలనఁ జెలియవచ్చుచున్నది.

ఉ. పన్నినచూయద్రోసి శివభక్తుని గగ్గయఁ బోచి సిద్ధరా /
మన్నకు బుద్ధి చెప్పి బసవన్నకు బోధ యొనర్చి శ్రీగిరిం
జెన్నసలార మానులను జేకొని ధన్యుల నెల్ల ముక్తిసం
పన్నులఁ జేయనల్లమను బ్రస్తుతిఁ జేసెద సార్వకాలమున్.

ఈవి గ్రంథాంత గద్యలో “ఇదిశ్రీమత్పాలకురికి సోమేశ్వర
వరప్రసాదలబ్ధకవితోచాత్యుభయ్యుడననియు, గ్రంథారంభపద్యము
నందు. —

“శ్రీకర వీరశైవము ప్రసిద్ధముగా నొనరించి భక్తి భూ
లోకమునందు నించి, మదిలోపల శ్రీబసవేశు నిష్ఠతోఁ
జేకొని పద్యగద్యములఁ జిత్రగతిన్ ప్రణవించి మించున
స్తోకగుణాధ్యుఁ బాలుకురికిసోమగురున్ భజయింతు నంతయున్.”

అని “పాల్కురికిసోమనాథుడనియు” వ్రాయుటచే నీతఁడు పాల్కురికిసోమనాథుని శిష్యుడని స్ఫురించుచున్నది. కాని యీతఁడు సోమనాథునకుఁ బ్రత్యక్షశిష్యుఁడు కాదు. శిష్యపరంపరలోనివాఁడు. పనునాల్గవశతాబ్దియందున్న పాల్కురికి సోమనాథునకుఁ బదురాఱవ శతాబ్దియందున్న యీతఁడు శిష్యుఁడుకాఁజాలడు పిడపర్తి సోమనాథుని కంటెయుప్పదియేండ్లకుఁబిమ్మట నీకవయుండుటనిశ్చయము. కావున నీతని జననము ౧౪౮౦ ప్రాంతమై నీతని రచనముక్తి. క. ౧౫౧౦ ప్రాంతమునందై యుండును.

ఈతని కవిత్వము, అంతశ్రేష్ఠమయినదికాదు. వ్యాకరణ దోషములున్నవి వ్యర్థపదప్రయోగము లధికము శైలి తెలియుటకై కొన్నిపద్యముల నుదాహరించెదను.

మ విను మోయల్లమ! మాయ నిన్ను పతిగా వేడ్కం దగంజేసి మన్నన సౌఖ్యంబులు జేదఁగోరె దగపా నా శ్రీమహాలక్ష్మీ రాజను మోకానికి నొగ్గనీవరసముల్ బాలించి మేలెంచి నీ వనుమానింపక మాయఁ జేకొనగదయ్యా నీకు నేమొక్కెదన్.

౧ ఆ.

ఉ ఆక్కమదేవి నన్ను శివునందును గూర్చగఁజాలు సద్గురుం డెక్కడఁ గల్గునో యనుచు నేటితటంబుల సైకతంబులం బెక్కువనంబులం గిరులఁ జేరఁగ భక్తులనుందిరంబుల న్నొక్కువఁజూడఁబోయిన సమస్తజను ల్వినుతింపుచుండఁగన్. ౨ఆ.

కా. ఎవ్వండుో యొకజంగమయ్య యిటకై యేతెంచి మిమ్మెంతయున్ కొవ్వు న్నీటఁగ నొడ్డరాముండనఁగాఁ గోపించి యాభూర్తుచే నొవ్వన్వస్తిమి శిష్యులందఱము మానోమీఫలంబయ్యె మేమీవార్తల్ సముఖానఁ దెల్పెదము మేమేమందుమో దేశికా.

3 ఆ.

క. బసవన్న మహిమ యెవరికి

వశమే భాగదంగ నతనివలనను ధరలో

ససమాక్షభక్తి ప్రబలెను

పాసగంగ నని యల్లమప్రభుడు వినుతించెన్.

౪ ఆ.

మ. వినుకొండన్దగరాళ్ళు దెచ్చి ధరణి నేయించి యామీద వ

జ్జనికాయంబులు మెట్లఁ గట్టి మణులన్ రంజిల్ల కుడ్యంబు దే

ర్చి నయం బొప్పుగ రత్నముల్ దఱుచుగాఁజేసించి సింహాసనం

బనురక్తిం బసవన్న యేర్పరచి యుద్య న్నీల నాపీఠికా. ౫ ౮

ఈబసవవివరించిన ప్రభులింగలీలల ముద్దితప్రతియొక దానిని నేనుజూచితిని. అందుఁ గృత్యాదిలేదు సృష్టిగతియందుఁ బాలకురికి సోమనాథుని స్తుతిచేయు పద్యముతో గ్రంథము ప్రారంభమైనది. ప్రథమాశ్వాసాంతపద్యములును, ద్వితీయాశ్వాసాద్యంత పద్యములును, జతుర్థాశ్వాసాంతపద్యములును మాత్రమే యందున్నవి. మిగిలిన యాశ్వాసాద్యంతపద్యములు లేవు ఉన్నంతవఱ కౌపద్యముల నీక్రింద వ్రాసెదను వీనినిబట్టి యాగ్రంథకృతిపతిని నిర్ణయింప వచ్చును

చ. గురుబుధమితభృంగిరిట శ్రేతయుగంధర సీతీపత్ర! యం

తరరిపుజైత్ర! కీర్తి సముదంచితగాత్ర! గుణాభిరామ! బం

ధురకవిసార్వభౌమ! పలుదోర్బలభీమ! సమస్తభాగ్య ని

స్తరనిజధామ! చల్లపలికాసనవైభవ పాకళాసనా!

క. ఖండేందుధరకృపారస

మండితయుత! సకలభోగమహిమాతిశయా

ఖండలసన్నిభ! సుమనస

కాండప్రతిమానరూప! ఘనకులదీపా!

మాలిని. సరసగుణవిశేష! సత్యవాచాభిలాష!

విరసభవవిదూరా! వీరశై వావిచారా!

శరణగణవరేణ్య ! సజ్జనస్తోమగణ్య !
విరచితరవితేజా ! వీరమాంబాతనూజా !

౧ ఆ.

క. శ్రీనగజాధీశ్వరకరు

జ్ఞానిత్యసమగ్రవిభవ నాళీకరుహ

జ్ఞానూనపరాయణ

మానస ! యోచల్లపల్లి మల్యారాధ్య !

చ. శరశరదిందుచంద్రహరిచందన కుండమరాళబృందభా
సురసురభూజరాజధర శుభ్రపయోరుహసారసాక్షి యిం
దిరదరహాస నిర్జరధునీరజనీకరకాంతకాంత వి
స్ఫురితయశోవిలాస ! బుధబావణ ! సంతతసత్యభావణ

క. నిరతాన్నదాన ! విద్యా

పరిచితబుద్ధి ప్రభావ ! భావజహర వి

స్ఫురితమృదుచరణసరసిజ

సురుచిరమృదుభృంగ ! ధైర్యసురగిరిశృంగా !

మాలిని. శ్రీగిరికనామధేయ దిత్తభాభిరంజనా !

యాగమప్రసిద్ధవేది కార్థసాధనాంజనా !

రాగముఖ్యదోషహర విరాజమానసా !

నాగనాథవంశసావనా మహేశ సేవనా !

౨ ఆ.

శా. జంభారాతిసమానవై భవ ! శివాచారైకసంపన్న ! దో

స్తంభప్రాధవశారభేక ! సకలత్కృపాలజాలస్తుతా !

గంభీరార్ణవ ! శాతకుంభగిరిశృంగఖ్యాతివైరోన్నతా !

శంభుద్వీరమహేశ్వరప్రధితసంస్తుత్యప్రభావోదయా !

క. కరుణాధరణా సద్గురు

చరణారుణపంకజాత సౌరభయుత మ

టృరణాశరణాగత వి

స్ఫురణా ! నిజశిష్యనిచయభూషితచరణా !

౪ ఆ.

ఈపద్యములనుబట్టి చల్లపల్లి గ్రామకరణమును వీరమాంబా తనూజుడును నైన మల్లారాధ్యున కీగంధము సంకిరణము చేసినట్లు కన్పట్టుచున్నది. “నాగనాథవంశపావనా!” యని సంబోధించియుం యుండుటచేతఁ గృతిపతి గృహనామము నాగనాథునివారని తోచు చున్నది చల్లపల్లి కృష్ణాచండలములో నున్నది. నైజామురాష్ట్రములోఁ గూడ నున్నదని తెలియుచున్నది. కవి నివాసము నిజాము రాష్ట్రములోని పిడపట్టు గ్రామము. కావునఁ గృతిపతి నివాసము నిజామురాష్ట్రమై యుండునని తలంపవచ్చును.

94. వేమన

అంధదేశమునఁ గొంతెము చదువనేర్చినవారిలో వేమన పద్యముల నెఱుంగనివారును అధమ మొకపద్యమునైనఁ గంఠస్థము చేయనివారునుండరు. వేమనశతకమును పేర నూఱుపద్యములేమీకవి రచించినవని మొట్టమొదట ననుకొనిరి. కానిక్రమక్రమముగముద్రణ సౌకర్యము హెచ్చినకొలదిని నివి యైదు వేలవఱకుఁ బెరిగినవి ఇవి గాక వేమనపద్యము లింకను గలవనియు, మొత్తమాఱువేలవఱకు నుండవచ్చుననియుఁ గొందఱనుచున్నారు.

వేమన రెడ్డికులోత్పన్నుఁడు. రెడ్డికులజాలను కాఁపులని పిలుచు టయుఁ గలదు. వేమనపద్యములలో నితనికులమును సూచించునీక్రింది పద్యపాదములు కలవు.

“ఎడ్డి రెడ్డి కుల మదేమనిచెప్పదు”

“విదితము గాఁగను వేమనరెడ్డి!”

“కలియుగమున నున్న కాఁపుకులానకు

వేమన తనకీర్తివికృయించె”

దీనినిబట్టి ఇతఁడు రెడ్డికులమున జన్మించెనని నిశ్చయింప
వచ్చును. ఒకచోట “వేమనృపాలశేఖరా” యని సంజోధించి
యుండుటచే నితఁడు రెడ్డిప్రభువంశమున జన్మించినట్లు తలంప
వచ్చును. కొండవీటిరెడ్డిరాజ్యమును రాజమహేంద్రవరరెడ్డి ప్రభు
త్వమును క్రీ.శ. ౧౪౫౦లో నంతరించినను గొన్నిచిన్నసంస్థానములు
రెడ్డిసామంతులచే నుత్తికొంతకాలము పాలింపఁ బడియున్నట్లు చరిత్రల
వలనఁజెలియుచున్నది. కావున నీతఁడేదీయేని చిన్నసంస్థాన ప్రభువు
లైన రెడ్లవంశమున జన్మించియుండవచ్చును కానియాసంస్థానమేది
యో నిర్ణయించుట కాధారములు దొరకలేదు.

రెడ్లలోఁ, బాకనాటిరెడ్లు, పంటరెడ్లు, మొటవాడరెడ్లు, మొద
లుగాఁబెక్కు తెగలున్నవి. వేమన యిం దేతెగకుఁ జెందినవాఁడో
చెప్పఁజాలము. వేమనపద్యములకుఁ బీఠికవ్రాసిన శ్రీ శేషాద్రిరమణ
కవులు బాలచక్రవేమశతకము నాధారముచేసికొని, వేమనజన్మస్థా
నము దత్తమండలములోని కటారిపల్లెయని వ్రాసి యాప్రాంతముల
యందుఁ బాకనాటిరెడ్లు విశేషముగా నుండుటచే వేమన పాకనాటి
రెడ్డి కులజఁడై యుండుననివ్రాసినారు. వేమన సిద్ధిపాండిసంస్థలము
కటారిపల్లెయందు ఈసందర్భమున శ్రీశేషాద్రిరమణకవులు వ్రాసిన
వాక్యములివి.

“బాలచక్రవేమనశతకములో వేమన నివాసాదికములు దెలుపు
నీపద్యములు గలవు.

తే. కదిరితూర్పుదిక్కు ఘనతళోభిల్లఁగాఁ

బరగ వరకటారుపల్లెయనఁగ

అచట నునికిఁ జేసి యమరియుండుదు రయా

బాలచక్రవేమ! భవ్యనామ!

తే. తల్లిదండ్రీ యన్నదమ్ము లాత్మసఖులు

ఎలమి బంధువు లాది యెల్లజనులు

గలిగి వర్ధిల్లి రావూరు ఘనత మీఱ.

ఈపద్యములవలన వేమనకవి దత్తమండలములోని దగు కదిరి చెంతఁగల కటారుపల్లెలోఁ బుట్టి యచటనే మరణించెనని తెలియుచున్నది. వేమనచరిత్ర ద్విపదగూడ నీ విషయముననే స్థాపించుచున్నది. కటారుపల్లెలో వేమనసమాధికలదు. సమాధిని గలుపుకొని యట నొకయిల్లు కట్టబడియున్నదనియు వేమనధరించిన దుస్తులు పావుకోళ్ళు నాగృహమునఁ దద్వంశీయులచేఁ బూజింపఁ బడుచున్నవనియుఁ దెలియుచున్నది. వేమన్న పేరుతో సమాధిచెంత నొకవిశృత కట్టవిగ్రహము గలదని క్యాంబేలుదొరగారు వ్రాసియున్నారు. వేమన శార్వరినామసంవత్సర చైత్రశుద్ధపవమిదిసమున సిద్ధిపొందినటులఁ గటారుపల్లె వారు చెప్పుచుందురు. వేమనవంశీయులుప్రతినంవత్సరము నుత్సవాదులఁ జేయుచున్నతాత్వములనెక్కి పసుపుగుడ్డలతో వేమన్నలమనిచెప్పకొనుచునుత్సవాదులకు ధనముప్రొపుచేయుచున్నారు” (కటారుపల్లె యేమండలమునం దేతాలూకాలో నున్నది. నాకుఁదెలియదు. నాయొద్దనున్న గ్రామముల పట్టికలో నీ పేరుకన్పడలేదు) “ఇతని సంతతివారు కదిరితాలూకాలోని నల్లచెరువు. కటారుపల్లి గ్రామములలో నితనిసమాధికిఁ బూజాదులునడపుచు ధర్మకర్తలై యున్నారని వినుచున్నాను. ఇతఁడు కర్నూలి యనవేమారెడ్డికుటుంబమునకు సంబంధించిట్లును వాడుక కలఁదట” అని శ్రీరాళ్లపల్లి ఆనంతకృష్ణశర్మగారు పీఠికలో వ్రాసియున్నారు. కటారుపల్లె నల్లచెరువునకు శివారుగ్రామమేమో! విరాగియై దేశదిమ్మరియైన వేమన కటారుపల్లెలో సిద్ధిపొందినంతమాత్రమున నతనిజన్మస్థానము కటారుపల్లె యని నిర్ణయింపలేము. కటారుపల్లెప్రశంస వేమనపద్యములలో నెచ్చటను గన్పట్టదు. సరియేకదా యతని నివాసమునుగూర్చి యీ క్రిందిపద్య మొకటి వేమనపద్యములలోఁ గన్పడుచున్నది.

“గీ. ఊరుకొండవీడు ఉనికిపశ్చిమవీధి

మూగచింతపల్లె మొదటియిల్లు

ఎడ్డి రెడ్డి కుల మచేమని తెలుపుదు”

అను పద్యము. నుదాహరించుచు శ్రీశేషాద్వైతమణి కవులు
 “వేమన జన్మస్థానము వంగవోలుతాలూకాలోని మూగచింతపల్లె
 యనియుఁ గొండవీడు పిదపనివాసస్థలమనియుఁ తెలియుచున్నది”
 అని వ్రాసియున్నారు. మూగచింతపల్లెయను గ్రామము వంగవోలు
 తాలూకాలోనున్నట్లు కన్పట్టదు. నెల్లూరమండలములోఁ బొదిలి
 తాలూకాలో నొకటియుఁ గందుకూరు తాలూకాలో నొకటియు
 “మూగచింతల” యను పేరుగల గ్రామములున్నవి. ఇంద్రేదియో
 యొకటి వేమనజన్మస్థానమనియుఁ బిమ్మటఁగొంతకాలమునకుఁ గొండి
 వీడునివాసముగాఁ జేసికొనెననియు “మొదటియిల్లు” అనువాక్యమును
 బట్టి నిశ్చయింపవచ్చును. ఆపదేశములలోఁ బంటరెడ్లున్నారు.
 కావున వేమన పంటరెడ్డియగునోమో! ఇతనినిగూర్చి పెక్కుకథలు
 ప్రచారములో నున్నవి. అందుముఖ్యమైనది వేమన కొకయగ్ర
 సోదరుఁడు కలఁడు. ఆతనికిఁ దరువారఁ జాలకాలమున కీవేమనజన్మం
 చెను. ఈతనిచిన్నవయసుననే తల్లిదండ్రులు చనిపోయిరి. ఇతని
 యన్నయు, నాతనిభార్యయుఁ జిన్నవయసులోనున్న వేమనను గన్న
 పుత్రినివలె సతిగారాబముతోఁ బెంచుచుండిరి. వేమన యన్నగారి
 కాలనివృత్తియం దేమియు సాహాయ్యముచేయక యల్లరిగాఁదిరుగుచు
 నింటనున్నధనము వ్యయము సేయుచుండెను. ఇంతేగాక వేశ్యాలం
 పటుఁడై యింటనున్నవస్తువుల దొంగిలించి తీసికొనిపోయి వేశ్యకిచ్చు
 చుండెను. ఈతనినడవడినిజూచి యగ్రజుఁ డసహ్యించు కొనుచు
 నాగ్రహమును జూపుచున్నను, నన్నభార్యమాత్రముపుత్రిప్రేమతో
 జూచుచుఁ గోపమును జూపినచో నెక్కడికేనిలేచిపోవునోమో యనియు
 నన్నముఁ దినకపోవునోమో యనియు భయపడి యడిగినవెల్ల నిచ్చు
 చుండెను. ఒకనాఁడు శ్యకొఱకు ధనమిచ్చుని వేమన వదినెగారి

నడిగెను. ఆనాడింట ధనమేమియులేదు. లేదని యెంత బతిమాలి నను, వేమన వినలేదు. మంతుపట్టుపట్టి “నీమెడలో మంగళసూత్ర మిమ్మని” నిరోధించెను. ఆమె “నేనుచెప్పినట్లు చేసెదవేనియిచ్చెద” ననెను. వేమన అట్లేచేసెద నని యంగీకరించెను. “ఈమంగళసూత్రమును నీవు గడపవైఁ బెట్టి యావేశ్యను దిగంబరియైవచ్చి వెనుకకు మొగ్గవైచి తీసికొనుమని చెప్పుము” అనిచెప్పి మంగళసూత్రము నిచ్చెను. వేమనదానిని దీసికొనిపోయి వేశ్యతో వదిలె చెప్పినట్లు చెప్పెను. ధనమునం దత్యద్భుతశక్తి కలదు. అది మానవునిహృదయమున లజ్జాశంకలకునుచితానుచితములకు భయానురాగములకుఁ దావు లేకుండఁ జేయఁగలదు. వేశ్య వేమనచెప్పినట్లే చేసెను. ఆరూపమును గాంచిన వేమన కేహ్యమును విరాగమును జనియించెను. గిట్టున వెనుకకుఁ దిరిగి యెటఁగో లేచిపోయెను. ప్రపంచమును విమర్శించి చూచుట కారంభించెను. ఈకథయండలి సత్యాసత్యవిమర్శనముతో మనకుఁ బనిలేదు మానవునిహృదయమున నేకారణముచేసిన నొకపరి సంపూర్ణవిరాగ ముదయించినని యాతఁడు సమస్తమును దృటిలోఁ దృణింపఁగలఁడు వేమనదృష్టిపథమువేతైనది. సన్యాసియై యావజ్జీవము సన్యాసిగ నె చరించినాఁడు.

వేమనకాలమునుగూర్చి భిన్నాభిప్రాయము లున్నవి. ప్రాచీన పండితుఁడు ౧౭ వ శతాబ్దివాఁ డనియెను క్యాంబెలుపండితుఁడు ౧౭ వ శతాబ్దివాఁ డనియెను. శతకకవులచరిత్రను రచించిన పంగూరి సుబ్బారావుగారు వేమన కాలము క్రీ. శ. ౧౪౧౨-౧౪౪౦ నడుమవాఁడని నిర్ణయించిరి. వేమనపద్యములకుఁబీఠిక వ్రాసిన శేషాద్రిరమణకవు లీకవి క్రీ. శ. ౧౫౪౦-౧౬౦౦ నడుమనుండెనని వ్రాసిరి. శ్రీబండారుతమ్మయ్యగారు వేమన క్రీ. శ. ౧౬౫౨-౧౬౭౦ మధ్యకాలమునం దున్నాడనిరి. (అత్యు సంతప్తరాది సంచిక) శ్రీవేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిలుగారు, మొదట క్రీ. శ. ౧౪౦౦ప్రాం

తమువాడని యభిప్రాయపడియుఁ దరువాత వేమనపద్యములలోని రెండుపద్యముల నాధారముగాఁ గొని బదుచేడవశతాబ్ది పూర్వార్థమునం దున్నవాడనియు సంతకింకను దర్వాతికిఁ దెచ్చుట కాధారములు గానరావు సరికదా బాధకములున్నవి” అనివాసియున్నారు. “౧౯౨౫ సంవత్సరాదిసంచిక-కోధన”

సుబ్బారావుగారు వేమన కాలనిర్ణయమున కాధారముగాఁ గొనినవిషయములను ముందుగ విమర్శించిచూతము ఆయన వేమనను నుతించినకవుల నొకకట్టికగా నిచ్చియున్నారు. అందుముఖ్యములైనవి రెండు.

“౧. తురగ్రారామకవి నాగరఖండమునువ్రాసెను. ఇతఁడు౧౬వ శతాబ్దాంతమునం దుండవచ్చునని కవులచరిత్ర మనుచున్నది. నాగరఖండము ౧౫౮౧ క్రీ. శ. నందున్నకుతుపుళాహి కాలమునందుఁ బుట్టినది. ఈ గ్రంథమునందు “శరభాంకు రాజశేఖరుని వేము” అని రామకవి పొగడియుండెను. కావున వేమన్న క్రీ. శ. ౧౫౮౧ కిఁబూర్వముండై యుండవలెను.”

౨. కృష్ణరాయలకాలమునందున్న ఎడపాటియెత్తూరెగడ తనమల్లణ చరిత్రమునందు వ్రాసినపద్యములు రెండు చూపెదను.

ఉ ఇట్టిమహాప్రధానపరమేశ్వరమూర్తివి గాని సీవు చే
పట్టితి మేలు చుండిపరిపాలక ! కాళనమంత్రచంద్ర ! ము
నట్టిగఁ గృష్ణరాయజనకాంతున కీయక దాచినట్టియా
రట్టడి యైన యెట్టికవిరాజితమల్లణకావ్యకస్యకన్.

ఈకవి కృష్ణరాయని కాలమువాఁడుకదా ! ఈతఁడువేమన్నను బొగడెను.

చ. వినుతు లొనర్తు నాంధ్రసుకవిప్రభు నన్నయభట్టుఁ దిక్కయ
జ్వను, శివదేవు, భాస్కరుని, జక్కన, నాచనసోము, సర్వదే

వుని, భవదూరు, వేము, నలబొతనఁ బిల్లలమట్టివీరభ
దుని, శరభాంకు, వీరకవి, ధూర్జటి, గేతన, భట్టబాణునిన్,

కాబట్టి వేమున్న యాయెత్తా పెగడకంటఁ బూర్వండు కావ
లెను. అనఁగాఁ గృష్ణరాయనికిఁ బూర్వండు”

శ్రీసుబ్బారావుగారుచూపిన యాయాధారములను బట్టిచూచి
నచో వారుచూపినకాలము సరియైనదే యని యొప్పుకొనక తప్పదు.
శ్రీశేషాద్రిరమణకవులు పీఠికలో “నాగరఖండములోని కవిస్తుతిలోని
వేమనప్రశంస యసంగతమని వంగూరి సుబ్బారావుగారే యొప్పుకొ
నిరి” అనివ్రాసి పైనవ్రాసిన మొదటియాధారమును ద్రోసివేసిరి.
ఆయాధారమును శతకకవుల చరిత్రమున శ్రీసుబ్బారావుగారే వ్రాసి
యున్నారు. వారాప్రశంస యసంగతమని చెప్పలేదు. ఆగ్రంథము
క్రీ. శ. ౧౯౨౪ వై కాళిమాసములో ముద్రితమైనది శ్రీశేషాద్రి
రమణకవుల పీఠికాకాలము ౧-౮-౧౯౨౫ ఈనడుమ కాలములో
శ్రీసుబ్బారావుగారి యభిప్రాయ మెచ్చటను నేనెఱిగినంతవఱకు
ప్రకటితము కాలేదు ఇంక రెండవ యాధారమువిషయమై. —

“ఎంతయోకాలము కృష్ణదేవరాయల కావలనున్న యెడ
పాటి యెత్తా పెగడ వేమున్నను. బూర్వకవిగాఁ బొగడుటవలన యెన్న
టికిఁ బూర్వండు కాఁజాలదు. ఏమందురా! వేమున్ననటుండని త్రము.
ఎడపాటి యెట్టిన శ్రీకృష్ణదేవరాయల యాస్థానముననున్న ధూర్జటినే
పూర్వకవిగా జెప్పియున్నాఁడు. అందువలన నెట్టినధూర్జటి కావల
వాఁడని తెలియుచుండ వేమున్న నొకకతాబ్ది నెనుకకుఁదీసికొనిపోయి
కూర్చుండఁబెట్టవలసిన యవసరము కనువింపదు రాయల
కాలములోనున్న ధూర్జటి పూర్వకవియగుటవలన ఎడపాటి యెట్టిన,
రాయల కావల ధూర్జటి ప్రశస్తి బాగుగా వ్యాపించిన కాలములో
నుండి యుండును. అట్టివాఁడు పొగడినందున వేమన రాయలకంటఁ
బూర్వంఁడని సిద్ధాంతము చేయవీలుండదు. దీనినిగురించి యింకను

వాయవలసియున్నది. గాని విస్తారముగనునని వదలితిమి.” అనివాసి యున్నారు. వారువాయవదలచుకొని వదలిన విషయములనుగూర్చి నేనేమియుఁ జెప్పజాలను గాని వ్రాసినవాక్యములు శ్రీసుబ్బారావు గారి సిద్ధాంతమును బూర్వపక్షము నేయుటలేదు ఎట్టనకవి శ్రీకృష్ణ దేవరాయలకును ధూర్జటికవికిని ఎంతయోకాలము తరువాతివాఁడని శ్రీశేషాద్రిరమణకవు లూహించిరి. కాని యది సరికాదు. ఆతఁడు చాలతరువాతివాఁడైనచోఁ దనకృతిని కృష్ణరాయలకీయక దాచి యుంచుట పొసఁగదు. ఎట్టనకవి కృష్ణరాయనకాలమువాఁడే యనియు సమకాలికుఁడైన ధూర్జటికవిని వంతకించుక పూర్వుఁడైన వేమనను పొగడి యుండెననియుఁ దలంచుటలోఁ దప్పలేదు. సమకాలమువారిని పొగడిన కవులు పెక్కురున్నారు. ఎట్టనకవికాలము క్రీ. శ. ౧౬౦౦ కుఁ బిమ్మటనని శేషాద్రిరమణకవులు ఋజువుచేయలేదు. నైషధ్యములలోనుదాహృతుడైన వేమనవేటొకఁడను వాదములేదు. కావున శ్రీసుబ్బారావుగారి సిద్ధాంతము నిర్బాధకముగా నిలిచియున్నది. సుబ్బారావుగారు తమకాలనిర్ణయమునకు వేటొకఁడూర్ణమును జూపి యున్నారు. అదియిది. వేమన్న యొకచోట నాదీకవిస్తుతి నిట్లొన రించియుండెను.

భవదూరుఁడుఁ శంభాంకుఁడు శివ

శీలుఁడు వేయుగోటిసిద్ధేశ్వరుఁడున్

శివభృత్యుఁడు వటమూలుఁడు. శివమయ

చిన్మయుఁడు సోమశేఖరగురుఁడున్.

(౧౨-౧-౩౫ ఓ. వై)

ఈసోమశేఖరగురుఁ డెవ్వరనిచూడ ౧౫ వ శతాబ్దమునందు పోతన్నగురువని వీరభద్రపిఠయమునందుఁ జెప్పిన “సోమశేఖరుఁడు కనబడుచున్నాఁడు. ఈసోమశేఖరుఁడేవేమన్న, పోతన్నలనుస్వతంత్ర కవులనిర్దేశ “శివాద్వైతుల” నొనరించి మనకుఁ బ్రసాదించె నని

తోచుచున్నది. పోతన్న కాలము కూడఁగృష్ణరాయనికిం చుక పూర్వమే గనుక నీవేమన్న కవికూడ మనమూహించునట్లు ౧౫ వ శతాబ్దము నందే పుట్టుట నిర్ధారణమగునేని క్రీ. శ. ౧౪౧౨ సంవత్సరమునకు సరియైన నందననామ సంవత్సర కార్తికశుద్ధ పున్నమినాడు పుట్టి కీ). శ. ౧౪౮౦ కి సరియైన శార్వరినామ సంవత్సర కార్తికశుద్ధనవమినాడు పిద్దిపాండెనని యూహింపఁదగియున్నది."

శ్రీసుబ్బారావుగారి యాయూహల నెవ్వరును సహేతుకముగఁ గాదనలేదు. ఆయన నిర్ణయించినకాలము సరికాదనువాదులమకాధారములుగాఁ గైకొనినపద్యములు మూఁడు. ఇవి వేమన రచించినవని వేమనపద్యముల వ్యాతప్రతులలోను ముద్రితప్రతులలోను గూడ నున్నవి.

౧. అధముఁడైన మనుజుఁ డర్థవంతుండు న

నతినిమాట నడచు నవనిలోన

గజపతింట నెన్న గవ్వలు చెల్లవా?

ఈపద్యములో గజపతిని దలపెట్టి యుండెను కావున గజపతు లాంధ్రదేశమునఁ బరిపాలన మారంభించినప్పట్లు స్వేచ్ఛమన యుండవలయునని వారివాదము. కావచ్చును. గజపతులు క్రీ. శ. ౧౪౫౦ మొదలుగ నాంధ్రదేశమును బరిపాలించునట్లు చరిత్రలు చెప్పుచు న్నవి. శాసనములు నాక్ష్యమిచ్చుచున్నవి. (ద. హీ. శా సం. ౪ సంఖ్య ౭౬౧ శా శ. ౧౩౮౭) క్రీ. శ. ౧౪౮౦ వఱకు జీవించిన వేమన గజపతులనుగూర్చి వ్రాసినాఁడనిన నందసంభవమేమియు లేదు. అందుకొరకాతనిని ౧౫౪౦ వఱకు దీసికొని పోనక్కఱయుండదు. కావున నీపద్యము శ్రీసుబ్బారావుగారిసిద్ధాంతమును బూర్వపక్షము నేయఁజాలదు.

౨. పరఁగ రాయనికులబాచని ధన మెల్ల

భట్లపాలు కవులపాలు దలఁప

నొసర హీనజనుని ధనము దాయాదుల

పాలు వారకాంతపాలు వేమ.

ఈపద్యమునుబట్టి వేమన రాయనిభాస్కరునికాలము వాడని కొందఱివాదము. గతకాలమువారి నైనను కవులు కీర్తికాయలనుగా జేసి యుండవచ్చును. కావున నీపద్యమునుబట్టి రాయనిభాస్కరు డును వేమనయు, సనుకాలికులని తలంపనక్కఱలేదని శ్రీబండ్లారు తమ్మయ్యగారియభిప్రాయము అది యంగీకరింపఁదగినది. వారిరువురు సమకాలికులని యాపద్యమునుబట్టి ధృవపడదు అయినను వదాన్యులైన భాస్కరులు పెక్కురున్నారు. శ్రీశేషాద్రిరమణకవులుపీఠికలో నొకచాటుపద్యము నుదాహరించి, యది క్రీ. శ. ౧౫౧౬ లోనున్న రాయనిభాస్కరునిదని వ్రాసియున్నారు. కాని యందుల కాధారములు లేవు అనవేమారెడ్డికాలములో క్రీ. శ. ౧౩౬౦ ప్రాంతము) నొకమహాదాత రాయనిభాస్కరుఁడున్నాఁడు. తమ్మయ్యగారిని నట్లా భాస్కరు నుద్దేశించి వేమన యాపద్యమును జెప్పియుండవచ్చును. ౧౫౧౬ లోనున్న రాయనిభాస్కరుని జననకాల మేదియో శ్రీశేషాద్రిరమణకవులు చెప్పలేదు. కానియంత్యము క్రీ. శ. ౧౫౨౦ అని చెప్పియున్నారు. ౧౫౧౬ నాటికాభాస్కరున కరువదియేం డున్న పనినచో నాతఁడు వేమనకాలమునందే యుండెనని చెప్పట కవకాశమున్నది. కావున నీపద్యమును సుబ్బారావుగారుచేసిన కాలనిర్ణయమున కభ్యంతరము సేయఁజాలదు.

3. ప్రాకటముగగుంటు

పల్లి ముత్తఁ డెన్నఁ బరమగుణుఁడు

అన్నదానమునను హరుపూజచేతను

హరుని లోనఁ గాంచె నరసి వేమ.

గుంటుపల్లిముత్తామాత్యుని వేమన యాపద్యములోఁబేర్కొని యున్నాఁడు. శ్రీశేషాద్రిరమణకవులు తమ్మయ్యగారును బ్రభాకర

శాస్త్రులుగారును నీపద్యముపై నాధారపడి సుబ్బారావుగారుచేసిన కాలనిర్ణయమును దోసివైచిరి. సుబ్బారావుగారు తమకతక కవుల చరిత్రమునం దీపద్యము నుదాహరించి దీనిని బ్రహ్మ ప్రమని తీసివైచిరి. ఈసందర్భమున శేషాద్రిరమణకవులు వ్రాసినవాక్యములివి. —

పూర్వవిమర్శితనిర్ణయములనమ్మి వంగూరి సుబ్బారావుగారి పద్యము పోతీ ప్రమనిరి తమకు బాధకమగుపద్యము పోతీ ప్రమగు ననుట స్వపక్షబలమునకు మనవారుచూపు సాధనములలో నొకటి. గుంటుపల్లి ముత్తనామాత్యుఁడు సామాన్యుఁడుగాఁడు. ఈతనివివరములు చాటుపద్య మణిమంజరి రత్నాకరములేగాక ముత్తనామాత్య చరిత్రమును గ్రంథమువలన విరళముగాఁ దెలియగలవు. ముత్తనామాత్యుఁడు దాతయై యడిగిన కవిగాయక భట్టుమూర్తులకు లేదనక దానములు గావించుచు వితరిణకన్లుఁ డని ప్రకృతివహించెను ఇతఁడు గోలకొండనవాబులకుఁ బ్రతినిధియై సర్వాధికారములతో కొండవీడు వినుకొండ బెల్లముకొండ నాగార్జునకొండ యనునాలుగు దుర్గములకు నధ్యక్షుఁడై యుండి శ్రీశైలము మొదలు రామేశ్వరము వఱకు గలదేవస్థానములలో దానములఁ గావించెను. ఇతఁని ప్రకృతినిచాటు పద్యము లుదాహరించెదము.

ఉ. సంతత మారగించునెడ సజ్జనకోటులఁ బూజసేయుశ్రీ
మంతుఁడు గుంటుపల్లికులమంత్రీశిఖామణి ముత్తమంత్రీ మే
ల్పంతియై బంతిగాక కడు పెందగులాములమంతులైల్ల నూ
ల్పంతులు దుక్కిఁ బెడ్లమెడబంతులు విప్రవిద్యోదిగారడి
బంతులు దొంగవాండ్రములుబంతులు సుమ్ము ధరాతలంబునన్.

మ. అని నీవైరులు మంతులైల్లని రని న్నార్దుల్ కవుల్ పెండితుల్
ఘనదానంబున మేఘునిన్ శిబిఘనునిన్ స్కంధీశ్వరున్ గర్జునిన్
జనులెల్లన్ నుతింపఁ గల్పెనని విశ్వాసంబుగాఁ బ్రార్థనా
మును నీసేయుతపంబు పెంపునను శ్రీముత్తప్రభానాగ్రణి!

చ. కమలభవాంశభాండ మనంగల్గిన నందవరంపుటిండ్లలో
ప్రముఖుండు రాయనప్రభునిభాస్కరుడే నెఱదాత విమ్మటన్
విమలచరిత్ర గుంటుపలివిగయము త్రండె దాత భట్టసం
భ్రమఘనదాసరూఢి నొకపాటివదాన్యుల నెన్న నేటికిన్.

మ. అనఘ సాధవ గుంటుపల్లిపదివేంద్రా! ముత్తనామాత్య! నీ
ఘనహస్తాబ్జసుగంధవాసన మదంగవ్యాప్త మైనప్పుడే
కనుగొంటిన్ జతురంతయావనపుల్ గై కొంటి మేల్వస్తువుల్
కనకస్నానము లబ్బెమాకు సెలవా! కర్ణాటకక్షోణికిన్.

ఈపద్యములవలన ముత్తనామాత్యుండు అన్నిదాసమునను
హరుని పూజయందు నసమానుడని చెప్పవచ్చును అట్టిచో వేమన
పొగమటలో నించుకేని వింతలేదు. ఇది ప్రక్షిప్తమని యనుకొనవల
సినంత యవసరము కావరాదు.

క పొందుగ శరజలనిధి హరి
చందనతరు చంద్రసంఖ్య శకవర్షంబుల్
దుందుభినాషాథంబున
నందముగా వీరముత్ర డరిగెన్ దివికిన్.

అనుపద్యమువలన ముత్తనామాత్యుండు శా. శ. ౧౫౪౫ లకు
సరియగు క్రీ. శ. ౧౬౨౩ లో బరమపదవి నలంకరించెను ఈచరి
త్రాంశములను సమన్వయించి చూచితమేని వేమనయోగి రాయని
బాచని (భాస్కరునియంత్యము క్రీ. శ. ౧౫౨౦) చివరకాలమునను
గుంటుపల్లి ముత్తనామాత్యుని మధ్యకాలమునను గజపతులరాజ్య
కాలమున క్రీ. శ. ౧౫౪౦ మొదలు ౧౬౦౦ వఱకు నుండియుండు
నని తలంపవచ్చును” అని వ్రాసియున్నారు.

పెదపాటియెట్లన తనమల్లణిచరిత్రమును గృష్ణరాయనికీయక
దాచి యుండితి నని చెప్పినపద్యమును సత్యమని నమ్మితమేని వేమన

పద్యములలో గుంటుపల్లి ముత్తననుగూర్చి చెప్పినపద్యము ప్రఖ్యాతమని యనకతప్పడు ఎఱుగజేప్పినమాట యసత్యమనుటకుఁగాని, యా పద్యము ప్రఖ్యాతమనుటకుఁ గాని యవకాశమును నవసరమునులేదు. వేమనపద్యములలోఁ బ్రఖ్యాతము లధికముగానున్నవని పండితులయభిప్రాయము. ఈరెండుపద్యములలోను నేదియో యొకటి ప్రఖ్యాతమని నిర్ధారణ చేయవలసి వచ్చినప్పుడు వేమన పద్యమునే ప్రఖ్యాతమని తలచుట న్యాయము. కావున సుబ్బారావుగారు చేసిన కాలనిర్ణయమే పరియైనదని నాదృఢనమ్మకము. శ్రీకేశవాద్వైరమణకవులు:-

“అ. తిరుమలకును బోవఁ దురక దాసరికాఁడు

కాళిఁ బోవ లంజెగాదు గరిత

కుక్క సింహ మానె గోదావరికిఁబోవ.”

అనుపద్యమును దమకాలనిర్ణయమున కాధారముగాఁ గొని దానిపై నీక్రిందివాక్యములను వ్రాసియున్నారు.

“తిరుపతికిఁ బోయినంతనఁ దురక దాసరికాఁడని చెప్పుటవలన మహమ్మదీయు లాంధ్రదేశము నాక్రమించి దేవస్థానముల ముట్టడించిన కాలమున వేమన యున్నటుల నూహింపవలగును రెడ్డిరాజులు కొండవీడు, రాజమహేంద్రవరము పాలించువఱకుఁ దురకలు తెలుఁగు దేశములోఁ బ్రవేశించి నిలువలేదు. తురకలు తెలుఁగు దేశములో ఔత్త్రములలోఁ బ్రవేశించి కఱకుఁదనము జూపినది రెడ్డిరాజ్యవసానముననేగాని మహమ్మదీయవిజృంభణకాలమగు క్రీ. శ. ౧౫౨౫ప్రాంతములలో వేమన పైనుడి వాకొనియుండును.”

పైపద్యపాదములో శ్రీకేశవాద్వైరమణకవు లూహించినంతయర్థమిమిడియుండలేదు. చాత్రివత్సమునంధున నమ్మకములేని కులబళుణ్య ఔత్త్రముగు కాళి కేఁగినను నిల్లాలు గానేరనట్లే విగ్రహారాధనమునందు నమ్మకములేని తురక తిరుపతికిఁ బోయినను దాసరికానేరఁ డనునంత వఱకే యాపద్యార్థము. దేవస్థాననాశనముతోఁ గాని తురక లాంధ్ర

దేశమున నిలుకడగా నుండుటతోఁగాని యాపద్యమునకు సంబంధము లేదు. తురకలు విగ్రహారాధనకు వ్యతిరేకులనుభావము పదునాటవ శతాబ్దియందుగాని యాంధ్రులకుఁ గలుగలేదని తలంపరాదు. పదునైదవ శతాబ్దిలోఁ దురకలాంధ్రదేశమునకు రాలేదని చెప్పలేరుకదా! పదునాల్గవ శతాబ్దియందే ఆంధ్రదేశములోని వరంగల్లు దేవాలయమును మహమ్మదీయులు ధ్వంసము చేయలేదా! దక్షిణహిందూ దేశమున మహమ్మదీయులు పదునాల్గవ శతాబ్దిప్రారంభముననే ప్రవేశించి యనేకదుండగములు చేసినట్లు చరిత్రలు చెప్పుచున్నవి. కావున నీపద్యమునుబట్టి వేమనకాలమును పదునాటవ శతాబ్దివఱకు దీసికొనిపోరాదు.

ఈసందర్భములన్నిటిని విమర్శచేసి చూచినచో శ్రీసుబ్బారావుగారి నిర్ణయమే సరియైనదిగా తోచినది. కావున యట్లే నిర్ణయింతము.

వేమనకవిత్వము మిగుల మనోహరమైనది. విధాత వేమనలలాటమున “ఈతఁడాట వెలఁదిప్రియుఁడు” అని వ్రాసియుండునోటు. యశావసమునఁ గామియై యాట వెలఁదిప్రియుఁడై గడపెను. విరాగియై సర్వసంగపరిత్యాగియయ్యెను. వేదాంతబోధ చేయునప్పుడును విధాత వ్రాత్రబలమునఁగాఁబోలు ఆట వెలఁది ప్రియుడయ్యెను. ఈతని పద్యములలో మాటికి తొంబదివంతులు ఆట వెలఁదులు. ఈపద్యముల నీతఁ డాత్మ సంబోధనము చేయుచుఁజెప్పెను. వీనిలో జాలభాగము నాల్గవపాదము “విశ్వదాభిరామ వినురవేమ!” అని యుండును. చెప్పఁ దలచినవిషయము మూఁడుపాదములలో నిముడక నాల్గవపాదమునకు మిగిలియున్నప్పుడు తుదను “వేమ” అనిమాత్రమే సంబోధించుచుండును.

ఇతఁ డొకశతకమునుగాని శతకములనుగాని వ్రాయవలయునని సంకల్పించుకొని యాపద్యములను వ్రాసినట్లు కనుపడదు. గంటము

తాటియాకులను గైకొనిగాని కలమును కాగితమును గైకొనిగాని యీతఁ డీపద్యములను వ్రాయలేదు. ఆతఁడు పద్యము నాశువుగా జెప్పనప్పు డచ్చటనున్న శిష్యుఁడో భక్తుఁడో యీపద్యమును వ్రాసికొని యుండునని తలంపవలసియున్నది. యీతనిమత ముపనిషదీరితమైన యద్వైతమేయైనను వేదాంతగ్రంథములయందలి భావముల నన్నిటి నీతఁడు వరుసగా జెప్పవలయునని సంకల్పించుకొనలేదు. ఎప్పుడెభావ మాతనిహృదయమునకుఁ దట్టునో యాభావమును సులభములైన చిన్నమాటలతో లోకమునఁ గన్నడు నుదాహరణములతోఁ జేర్చి యెంతమూఁడుని హృదయమునందైనను గట్టిగానాటుకొనునట్లు చెప్పఁగలకత్తి యీతనికిఁదక్క మఱియొకరికి లేదు. భోజనకవిత్యమువలెనే పదమధ్యమున యతిగాని పాదాంతముగాని యుండక యాస్థానముఁయందుగాని పదాంతముగు నట్లీతఁడు దనపద్యములను రమ్యముగా రచించెను ఈతనిపద్యములలో పెక్కులు విమర్శనాత్మకములు. ఈతఁడు గొప్పవిమర్శకుఁడు. కాని యీతనివిమర్శనములు సామాన్యులుచేయు విమర్శనములు వఱటివికావు. ఇతఁడు విరాగి. ప్రాపంచక విషయభోగవిముఖుఁడు. యదృష్టితోడనే ప్రతివస్తువును విమర్శించుచుండును అందువలన నీతనిదృష్టికిఁ బ్రతికార్యమునందును లోపములే కాన్పించుచుండును ఇతఁడు అద్వైత సిద్ధివఁదిన మహాజ్ఞానియగుటచే జ్ఞానసంపాదనమునకై సామాన్యవ్యక్తి చేయుసాధనములన్నియు నీతనికండ్ల కథకు కార్యములవలె గన్పించి వానిని నిరసించుచు బద్యములను జెప్పెను. వానిని జదివి కొందఱు మతాచారవ్యవహారములను నిరసించుట కాపద్యముల నుపయోగించుచున్నారు. కాని వేమన యీపద్యముల నేసందర్భమున నెవరికొఱకుఁ జెప్పెనో ఆతఁ డెంతజ్ఞానియై యేదృష్టితోఁ బ్రపంచమును జూచుచు నాపద్యములను రచించెనో యోచించుకొనుట లేదు. అట్టివానిఁ జూచివేమన విచారమునొందును గాని సంతసింపఁడు. వేమనపద్యములందుఁ బరస్పరవిరుద్ధధర్మ ప్రతిపాదకము లైనపద్యములు. కలవనియు నట్టిపద్య

ముల నాతఁడు రచించియుండఁడనియు నవి పృథ్వీప్రములనియు గొం
దఱు దలంచుచున్నారు. వేమనపద్యములలోఁ గొన్ని పృథ్వీప్రము
లున్నమాట నిజమే. కొందఱుకవులు “విశ్వదాభిరామ వినురవేమ”
యనుమకుటమును కేర్చి తక్కిన మూఁడుపాదముల నల్లియుండుటయు
నవి వేమనపద్యములలోఁ జేరుటయు సంభవమే “వీఁడితల్లియొగుఁడు
వీడెంత వాఁడయా విశ్వదాభిరామ వినురవేమ” అనునంతవఱకుఁగూడ
నట్టిపద్యములు బయలుదేరినవి. వానిమాటయటుండనిండు. వేమన
కేవలజ్ఞానులకొక కేకాక సామాన్యమానవులకుఁగూడ ననుసరణీయము
లై నకొన్ని నీతులనుధర్మములను నప్పుడప్పుడుబోధించుచుండెడివాఁడు.
మానవులహృదయ స్థితులనుబట్టి యాధర్మము లుపయోగ పడుచుం
డును కేవలమూఁడునకు, నించుకజ్ఞానవంతునకు, నభ్యాసస్థితిలోనున్న
జ్ఞానికి, పరిపక్వస్థితి నందఁబోవువానికి, సంపూర్ణసిద్ధునకుఁగూడ నుపక
రించుధర్మము వేమన యుపదేశించెను. కావున యాయుపదేశముల
రహస్యము నెఱింగి, అధికారతారతమ్యము కొలది వానిని బాటింప
వలయును వేమనకొకజాతిపైఁగాని, యొకకులముపైఁగాని యొక
యాచారముపైఁగాని, యొకధర్మముపైఁగాని ద్వేషములేదు మానవు
లందఱును నాత్మజ్ఞానులై యద్వైతసిద్ధి నంది తరింప వలయునని
యాతనికోర్కె.

ఆత్మజ్ఞానసంపాదనమునకే ప్రయత్నింపవలయునని తలుచుగా
నీతనిపద్యములు బోధించుచుండును. ఆత్మజ్ఞానసంపాదనమున కాటంక
ముగలుగఁజేయు కామక్రోధమోహలోభాదులను వానినిబట్టిచేయు
కార్యములను, వానికి లొంగినమానవులను వేమన యతినిశితముగ
నిర్మొగమాటముగ విమర్శించుచుండును. స్థూలదృష్టిచేఁ జూచువారి
కీతఁడు బ్రాహ్మణ ద్వేషియు, వేదశాస్త్రదూషకుఁడనియుఁ దోచును.
కాని యందు యదార్థములేదు. అతఁడు చేసినబోధనలు వేదశాస్త్ర
వ్యతిరేకములు కావు. జ్ఞానప్రదములు. వేమన శూద్రుఁడనియు,

వేదములను ఉపనిషత్తులను జదువలేదనియుఁ గొందఱు నిరసించుదు.
వివేకానందుడు కాయస్థుడు కాఁడా! ఆతఁడు వేదములను వల్లిం
చెనా! వేమన శూద్రుఁడైనను బూర్వపుణ్యవశమువలన నాతనికిఁ
బ్రహ్మజ్ఞాన ముదయించినది. ఆతఁడు చేసినభోధనలాదరణీయములు
తర్కవేదాంతాదిశాస్త్రములను, జదివి యుభవజ్ఞానమును సంపాదించిన
మహామహుల కీతని పద్యముల యవసరము లేకపోవచ్చును. కాని,
సామాన్యమానవుల కవియుపయోగకరములే యగును ఎవరైనను
వీనిని జదివినందువలనఁ బ్రత్యవాయముండదు.

వేలకొలదిగల యాతనిపద్యములనుండి శైలికై నేను పద్యముల
నన్నిటి నీయఁగలను! పదిపద్యములనిచ్చి తృప్తిఁ జెందెదను

“తనదు బాగుఁగోరి ధర్మంబుఁ జెప్పిన
దిట్టునుందు? మొఱకు లెట్టయెదుట
గడ్డివేయి పోట్లగొడ్డుకొమ్మాకించు... వి.
కానిపంచెగట్టి కడు యోగవలెనుండి

వెలికిఁ గోరుకలెల్ల విడిచిపెట్టి
తొఱిగి తిరుగువాఁడు దొంగసన్యాసిరా... వి.

ఏమహాత్మునందు నిజగములు పుట్టు
నామహాత్ముభజన యసువుమీఱ
నియమనిష్ఠ నెఱపి నెమ్మదిఁ గనవలె... వి.

పూర్వజన్మమందుఁ బుణ్యంబుసేయని
పాపి తా ధనంబుఁ బడయలేడు

విత్త మొఱచికోయ వెదకినచందంబు... వి

“కొండగుహలనున్నఁ గోవెలలందున్న

మెండుగాను బూది మెత్తియున్న

దుష్టబుద్ధులకును దుర్బుద్ధిమానునా... వి

అతులవై రాగ్యజోధోపరతుల నెఱిగి
 సతులవలపునఁ జిక్కఁక సత్య మెఱిగి
 మతిని జెదరక పట్టుట మాన్యరీతి...వి.
 చిలుకగర్భమందు శ్రీశుకుఁ డుదయించి
 మునివరేణ్యులందు మాఖ్యుడయ్యె
 బ్రతికాయఁ జిత్రపటములు పుట్టవా...వి.
 ఎదుటికలిమిఁ జూచి యేడ్చుడువారికి
 భాగ్య మెఱులఁ గూర్చుఁ బరమగురుఁడు
 తనదుపూర్వకర్మ దైవ మెఱుంగఁడా!...వి.
 ఉర్విజనులు పరమయోగీశ్వరునిజూచి
 తెగడువారె కాని తెలియలేను
 అమృతపు రుచులను హస్తమెఱ్ఱెఱుఁగును...వి.
 భక్తియున్నచోటఁ బరమేశ్వరం కుండు
 భక్తిలేనిచోటఁ బాపముండు
 భక్తికలుగు వాఁడు పరమాత్ముఁ డగునయా...వి.
 దానధర్మములను దయయు సత్యము నీతి
 వినయధైర్యశౌర్యవితరణములు
 రాజుపాలిటి కివి రాజయోగంబులు...వి.

వేసునకు బంగారముచేయువిద్య తెలియునని యీతఁడురచించిన పద్యములనుబట్టి తెలియుచున్నది. అందుఁ గొన్నిపద్యముల నీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

“ఇంగిలీకమహిమ హేమింపనేరక
 చిత్రపటమువ్రాసి చెఱచినారు
 బొంతచెముడుపాల, బొసఁగింప నేరరు...వి.
 తాళకంబు తెచ్చి తాటికమ్మరసాప
 వండునిపుణ తెఱుంగ వెండ్లియగును
 కల్లగాదు నిజము కరకంఠనీయాన...వి.

ఇంటి నెనుకతీగ యింగ్లీష ముండంగ

పారదంబు గలుగఁ బసిఁడి యేల

సత్తు పొత్తు చేసి సాధింపవచ్చుగా...వి.

ఇంకను నిట్టిపద్యములు మఱికొన్నియున్నవి గనులనుండి స్వాభావికముగా నుత్పత్తియయ్యెడి బంగారమువంటి బంగారమును బాదరసము సత్తు ఇంగిలీకము మొదలగు కొన్నివస్తువుల సంయోగముచే జేయవచ్చునని మనదేశములో జరకాలానుగతమైన వాడుక కలదు. దీనినిప్పటి విద్యాధికులు ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞులు నమ్మరు. కాని వేమన పద్యములనుబట్టియు మఱికొన్ని కథలనుబట్టియు నిట్టిపద్యకలవనినమ్మువారును నమ్మి దానికై ప్రయత్నించి విఫలులైనవారను నిష్పడునున్నారు.

ఈ హేమవిద్యనుగూర్చి యనేకకథలు ప్రచారములో నున్నవి. వసిష్ఠమహర్షి కడ నందినియును కామధేనువున్నదనియు, నాయన దానివలనఁ గోరినవస్తువుల నెల్లఁ బిదుకుచుండెడివాడనియు, పురాణముల యందొక కథగలదు. ఆకామధేనువే హేమవిద్య యనియు హేమమువలన లభింపనివస్తువుండదనియుఁ జెప్పుదురు. ఆవిద్యను దశ కిమ్మని విశ్వామిత్రుఁడు నిర్భంధించినను రాజుల కీవిద్య నీయరాదని వసిష్ఠుఁ డీయలేదనియు నందుపైఁ గోపించి విశ్వామిత్రుఁడు పరిశ్రమ చేసి (Experiments) యావిద్యను సంపాదించెదననియు, నైనను వసిష్ఠుఁడు బరిశీలించి యది సరియైన కనకమగునో కాదో నిర్ణయింపవలయునను నుద్దేశముతో “వసిష్ఠుఁడు తనను బ్రహ్మర్షి యనినఁగాని తానంగీకరింప”నని చెప్పననియు వసిష్ఠుఁడు విశ్వామిత్రుఁడు తనంత వాఁ డయ్యెనని యంగీకరించెననియు నొకకథచెప్పెదరు. విశ్వామిత్రుఁడు హేమవిద్యను సంధ్యావందనములో మాటుమాటలతో నిమిడ్చి చెప్పియుండెననియు గాయత్రిమంత్రమున హేమవిద్య కీలకమున్నదనియుఁ గొందఱుందురు. విద్యారణ్యునకీ హేమవిద్య తెలియు

ననియు సంగమవంశజులగు హరిహరరాయ, బుక్కరాయలకిట్టి కృత్తిమబంగారమును విశేషముగాఁ జేసియిచ్చెననియుఁ జెప్పెదరు. ఈవిద్యారహస్యమును గ్రహించిన వారొందులకుఁ జెప్పురు. చెప్పుట యుచితమునుగాదు. ఆహారాదులకై వస్తువులయుత్పత్తి కావలయును గాని కేవలహేమోత్పత్తివలన నయ్యెడుప్రయోజనములేదు. అందు చేతనే వేమనయు హేమవిద్యను బహిరంగము చేయక మాటు మాటలతో జెప్పియుండెను. ఈమాటలనుబట్టి యెంతపరిశ్రమచేసినను నీవిద్య లభింపదు. గురుముఖమున నారహస్యము నెఱుంగవలసి యున్నది. దానిని గ్రహింపఁజాలక యావిద్యయే లేదనితలంచుట యశక్తలికుఁ దార్కాణమగును. ఏ యమెరికాపండితుఁడో జర్మను శాస్త్రవిజ్ఞాతయో కనిపెట్టి యావిద్యను బ్రకటించినచో మన వారప్పుడు “ఈవిషయమును మనపూర్వులు పూర్వమేచెప్పియున్నారు” అని చెప్పనారంభింతురు నీసమునకు యోగేష్వమని వప్రమని పేర్లు కలవు. ఈశబ్దములకర్థము బంగారముచేయుయోగమునం దుపయోగించునదియని నామలింగాను శాసనమున వ్యుత్పత్తివ్రాసియున్నారు. ఇట్లే పాదరసము మొదలగు కొన్నివస్తువులకు నిట్టి వ్యుత్పత్త్యర్థము లున్నవి. నాగశబ్దము పామునకును నీసమునకునుగూడ వర్తించును. శుద్ధిచేసిన నాగమని చెప్పుటకు వేమన పాముకుబుసమని యొకపద్యములోఁ జెప్పియున్నాఁడు. ఈరహస్యమును తెలియకుండ పాముకుబుసమును దెచ్చి నూరి పుటము పెట్టిన బంగారము లభింపదు.

హేమవిద్యను సంపాదింపుఁ డని ప్రోత్సహించుటకై ననీ వాక్యములనువ్రాయలేదు. వేమన వెట్టికాఁడని తలంపరాదనియు నెట్టివిద్య యున్నదనితలంచుట వెట్టితనమని భావింపఁగూడ దనియుఁ దెలుపుటకుమాత్రమే ననీవాక్యములను వ్రాసితిని. మనయింటిపెరటిలోనున్న కాకరాకుపసరుచే స్వర్ణరజము భస్మమై యావధియోగ్యమగుచున్నది. ఆయుర్వేదమున నిట్టియోషధీరహస్యములనేకమున్నవి. నాగార్జునుఁడు, మీననాథుఁడు మొదలగు రససిద్ధులు పూర్వముం

దెడివారు. ఇప్పుడుకూడ నట్టివారుండవచ్చును. మనకుఁ దెలియని వన్నియు నసత్యములనరాదు.

వేమననుగూర్చిన కథ లనేక మున్నవి. వాని నిటవ్రాసి వాని సత్యసత్యములను జర్పించుటకిందుఁ దావులేదు. అందువలననయ్యెడు ప్రయోజనమును లేదని చెప్పుచు వేమన చారిత్రమును ముగించుచున్నాఁడను.

(శ్రీ) రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు, వేమనచరిత్రము నొక గ్రంథముగా వ్రాసియుండించి తెలిసినది. నేనా గ్రంథమును జూచుట తటస్థింపవేదు.

95. రేవణూరి తిరుమల కొండయార్జ్యుఁడు

ఇతఁడువందవరీకశ్రావ్యుఁడు; శ్రీవత్సగోత్రుఁడు సంకీర్తనాచార్యుఁడనిప్రఖ్యాతిగాంచిన శాశ్వతాకాయన్నయాచార్యున కీతఁడల్లుఁడు. 'శకుంతలాపరిణయ' కావ్యమును రచించిన రేవణూరి వెంకటార్య డీకవికిఁ గుమారుఁడు. ఇతఁడు గద్యలో "రేవణూరి వంశపయః పాథోధిసుధాదామ, రామచంద్రోపాఖ్యాన ప్రబంధసంధాన, విద్యత్రప్తచండ తిరుమల కొండయాభిధబుధాగ్రణీతచూఢ" అని వ్రాయుటచే మనమీతని రామచంద్రోపాఖ్యాన మెఱుంగఁ గల్గితిమి.

ఈగ్రంథ మిప్పు డెచటను గన్పట్టుట లేదు. ఈకవిగూర్చిన విషయము లేమియుఁ దెలియవు అన్నయాచార్యుఁడు శ్రీ. శ. ౧౪౦౮-౧౪౧౩ నడుమనున్న వాఁడు. కావున నీకవి ౧౪౪౦ పౌంతుమున నున్నవాఁ డనిచెప్పనొప్పును. కర్నూలుమండలమునఁగోయిల కుంట్ల తాలూకాలో రేవణూరి అనుగ్రామమున్నది. ఆగ్రామమును బట్టి యాకవి గృహనామ మేర్పడియుండును. ఈకవినివాసముకూడ నాపౌంతుమని యనుకొనవచ్చును.

హిందూ ధర్మ శాస్త్ర గంథనిలయము

కవితేశ్వరపురము తూర్పుగోదావరి

దర్శననందిని రచయిత:— శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు

ఇందు పాఠానులకును రసపుత్రులకును జరిగిన కలహము
—రాజా మాన్సింహుని పుత్రుడగు జగత్సింహుని మహావీరత్వము
—చక్కనిశైలితో తెనుగుభాషలో మేటిపలలా రత్నమనుటకు
సందియములేదు. ఇది సప్తమముద్రణము. (ఓక్టోబరు 1905 కమిటీ
వారిచే లైబ్రరీలు ఉపయోగించుటకు అప్రూవుకాబడినది) రు 2-50

నవాబు నందిని రచయిత:— శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు
దుర్గేశనందని యందలి మిగిలిన కథా విశేషములన్నియు “నవాబు
నందని” యందు చదువవలయును. వెల రు 2-50

రాధారాణి రచయిత:— శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు రు 0-50
నిరుపేదబాలిక “రాధారాణి” — గొప్పధనవంతుడు దేవేంద్ర
నారాయణరాయ్ దైవికసమావేశము— వీరిరువురి ప్రణయగాధ.

శ్రీ (ద్వితీయముద్రణ)

రచయిత:— శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు

చక్కని చారిత్రాత్మకమైన నవల.

మహమ్మదుపురము శత్రువుల హస్తగతమైన పిదప అద్వితీయ
ప్రతిభాశాలియు, మహారాజునగు సీతారామరాయ్ లెట్లుప్రవర్తించెనో
ఏరూపముతో నెట్టియవస్థయల దెట్టికార్యములాచరించుటలో బ్రవృ
త్తుడయ్యెనో యిందు మనోహరమైనశైలిలో హృదయరంజకముగా
వర్ణింపబడినది. ప్రకృతియొక్కరీతి, నీతులిందు వివరింపబడినవి.

చక్కనిఅచ్చు మంచిగ్లేజుకాగితం వెల రు 2-50 న.పై.

విశ్వప్రయత్నము

రచయిత:— శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు

ఇందలిరంగములును బాత్రములునునాంధ్రదేశమునకు సంబం
ధించినవి. కథాకల్పనము పాత్రగుణపోషణము, మొదలగునవి యిందు
జక్కగాఁ బ్రదర్శింపబడినవి. ఇది సాంఘిక నవలయైనను, నపరాధ
పరిశోధక నవలాలక్షణములచే నతి మనోహరముగ నలరారుచున్నది.
మంచి గ్లేజుకాగితము, చక్కనిఅచ్చు! 366 పేజీలు రు 3-00

కావ్య కుసుమావళి

శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వరకవులచే నేటివఱకును రచింప బడిన ఇందకావ్యములన్నియు భాగములుగ ప్రచురింపబడినవి. ఈ కవిద్వయము నవకవియుగకర్తలై ఆంధ్రలోకము నలంకరింపజేసిన మృదుమధుర వాగ్ధ్వరీతరంగములన్నియు విందుపొందుపరుపబడినవి. భాషాభిమానులగుప్రతియాంధ్రునకు, ప్రతిపుస్తకభాండాగారమునకునీమహాకవుల కావ్యసంపుటములన్నియు సమూల్యాంకారములు.

బృందావనము

రచయితలు:— శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు.

ఇందలికథ. పురాణప్రసిద్ధమైన బృందాదేవియొక్క ప్రేమగాథ. ఆమెశ్యామసుందరుడగు శ్రీకృష్ణపరమాత్మునివలచి, వలపించి, వరించిన దివ్యచారిత్రమే ఈమహాత్మావ్యము. భక్తిశృంగారరసప్రిపూరితమై మధురాతి మధురమై నెల్లగ నానందతన్మయుల జేయుననుట యతిశయోక్తికాజాలదు.

పేజీ 1-50

చిత్రకథాసుధా లహరి

1-00

రచయితలు:— శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు.

మనోజ్ఞమైనకథాకల్పనలతో—చక్కనిపాత్రోచిత్రము. గలిగి-శృంగారాదిరసపోషణతోమృదుశైలిలోమనోహరమైనపద్యకావ్యము

భావసంక్తిరసము

1-00

రచయితలు:— శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు.

ఇందలి భక్తిపూరితములగు సీసపద్యమాలికలు గద్యరచనలంబోలి సరళములై మృదు మధురములై పఠనీయములై విలసిల్లుచున్నవి.

ఆంధ్రప్రచారిణీ లిమిటెడ్
రామచంద్రపురం, తూర్పుగోదావరి

హిందూ ధర్మ శాస్త్ర గంథనిలయము

కవితేశ్వరపురము తూర్పుగోదావరి

దర్శేశనందిని రచయిత:— శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు

ఇందు పఠానులకును రసపుతులకును జరిగిన కలహము
—రాజా మాన్సింహుని పుత్రుడగు జగత్సింహుని మహావీరత్వము
—చక్కనిశైలితో తెనుఁగుభాషలో మేటిపవలా రత్నమనుటకు
సందియములేదు. ఇది సప్తమముద్రణము. (టెక్స్టుబుక్ కమిటీ
వారిచే లైబ్రరీలు ఉపయోగించుటకు అపూర్వకాబడినది) రు 2-50

నవాబునందిని రచయిత:— శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు
దుగ్గేశనందని యందలి మిగిలిన కథా విశేషములన్నియు “నవాబు
నందని” యందు చదువవలయును. వెల రు 2-50

రాధారాణి రచయిత:— శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు రు 0-50
నిరుపేదబాలిక “రాధారాణి” — గొప్పధనవంతుడు దేవేంద్ర
నారాయణరాయ్ దైవికసమావేశము— వీరిరువురి ప్రణయగాథ.

శ్రీ (ద్వితీయముద్రణ)

రచయిత— శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు

చక్కని చారిత్రాత్మకమైన నవల.

మహమ్మదుపురము శత్రువుల హస్తగతమైన విదప అద్వితీయ
ప్రతిభాశాలియు, మహారాజునగు సీతారామరాయ్ లెట్లుప్రవర్తించెనో
ఏరూపముతో నెట్టియవస్థయల దెట్టికార్యములాచరించుటలో బ్రవృ
త్తుడయ్యెనో యిందు మనోహరమైనశైలిలో హృదయరంజకముగా
వర్ణింపబడినది. ప్రకృతియొక్కరీతి, నీతులిందు వివరింపబడినవి.

చక్కనిఅచ్చు మంచిస్లైజుకాగితం వెల రు 2-50 న.పై.

విశ్వప్రయత్నము

రచయిత:— శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు

ఇందలిరంగములును బాత్రములునుసాంధ్రదేశమునకు సంబం
ధించినవి. కథాకల్పనము పాత్రగుణపోషణము, మొదలగునవి యిందు
జక్కఁగా బ్రదర్శింపబడినవి. ఇది సాంఘిక నవలయైనను, సపరాధ
పరిశోధక నవలాలక్షణములచే నతి మనోహరముగ నలరారుచున్నది.
మంచి స్లైజుకాగితము, చక్కనిఅచ్చు! 366 పేజీలు రు 3-00

ఆంధ్రప్రచారిణీ లిమిటెడ్ రామచంద్రప్రసం, తూర్పు గోదావరి

గో రా

రచన:- శ్రీ రవీంద్ర నాథ తాగూర్

అనువాదం:- కవిరాజహంస కవికులాలంకార

శ్రీ వేంకట పారతీశ్వరకవులు

ఈనవల రవీంద్రకవిచందుర్ విరచిత వంగభాషామాతృక కనువాదము. విశ్వభారతీమూర్తి యగు రవీంద్రుని వాణి యిందు సహస్రముఖముల సరసమనోరంజనముగ శాంతిమధురగానముచేసింది. దేశాభిమానుల దివ్యతత్వము లిందున్నవి. మతాభిమానుల మంత్ర బీజము లిందున్నవి. సంస్కరణాభిమానుల సాధుభావము లిందున్నవి. కవితాభిమానుల కావ్యకళలిందున్నవి ఇది నవలయేకాదు. నవభావ కుసుమాకరము నవరసకమలాకరము. నవగత్న రత్నాకరము. నవ నవానందసుధాకరము. నవజీవన ప్రభాకరము

మనోభావములఁ గన్నులఁ గట్టుటకును హృదయాంతర్భావ ముల హృదయముల నుండించుటకును వివిధప్రకృతుల విచిత్రముగఁ జిత్రించుటకును రవీంద్రుఁడుమిగులనేర్పటి భావనాతీతములగు సకృతి రహస్యములను బలుకులలో బయటఁ బెట్టుటయందు తలఁడు గడుదిట్ట డెమ్మొసైజు 400 పేజీలు— చక్కనిగ్లేజు అచ్చుప్రతి వెల రు 3-50

ఆ ర జ్యో క

రు. 1-00

రచయితలు:- శ్రీ వేంకట పారతీశ్వరకవులు

చక్కని సాంఘికనవల. ఇందలి యతివృత్తము కోమలహృద యయ, పవిత్రభావప్రపూరితయునగు యాటవిక కన్యయొక్క పేమ గాధ నవభావ బంధురముగను హృదయరంజకముగను చిత్రింప బడినది

మా తృమందిరము

(తృతీయముద్రణ)

రచయితలు:— శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు

ఈ మా తృమందిరము భౌతిక ప్రపంచమున ప్రతిబింబించుచున్న భావనా ప్రపంచమందలి పవిత్ర చిత్రమందిరము.

ఇందలి ప్రభోవానందస్వామి స్వాభావికస్వరూపముచే సాక్షాత్కరించుచున్న సనాతన విజ్ఞానమును దివ్యమూర్తి ఇందలి యితీవృత్తము 'అహింసాపరమోధర్మః ఆత్మవత్సర్వభూతాని— ఏకోపకారార్థమిదం శరీరం' అనునీ మొదలుగాగల దివ్యశ్లోకము—ఆచర్యగామరాజ్యము.

అక్షరరూప విలసితమగు నీమాతృమందిరమునందలి పరమార్థమును ఆంధ్రసోదరులందఱు గ్రహించి మాతృదేశము నానందమందిరముగ జేసికొని ఆనందించెదరుగాక !

చక్క-నిఅచ్చు గ్లజ్జ కాగితము 366 పేజీలు వెల రు 2-50 న. పై.

పద్య కావ్య ము లు

వికాంత సేవ

శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు పరమేశ్వరునిగూర్చి వాడినపాట. భక్తిరస ప్రపూరితములగు నీగీతామృతమును ప్రతియూంధ్రుడును గోరి యానందింప దగినది. ప్రకృతి లీలాస్వరూపుడగు పరమేశ్వరు నారాధించుటలో రవీంద్రుని గీతాంజలివలె వన్నెకెక్కినది. మృదుమధురము కడు హృద్యమయినగు నీప్రకృతి శృంగారకావ్యమునెల్లరు భక్తితన్మయులై చదువవలసినదే !

కావ్య కు సుమావళి

శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వరకవులచే నేటివఱకును రచింప బడిన ఖండకావ్యములన్నియు భాగములుగ ప్రచురింపబడినవి. ఈ కవిద్య యము నవకవియుగకర్తలై ఆంధ్రలోకము నలంకరింపజేసిన మృదు మధుర వాగ్గురీతరంగములన్నియు నిందుపొందుపరుపబడినవి. భాషా భిమానులగుప్రతియాంధ్రునకు, ప్రతిపుస్తక భాండాగారమునకునీమహాకవుల కావ్యసంపుటములన్నియు సమూల్యాంకారములు.

బృందావనము

రచయితలు:— శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు.

ఇందలికథ పురాణప్రిసద్ధమైన బృందాదేవియొక్క ప్రేమగాథ. ఆమెశ్యామసుందరుడగు శ్రీకృష్ణపరమాత్మునివలచి, వలపించి, వరించిన దివ్యచారిత్రమే ఈమహాతావ్యము. భక్తిశృంగారరసప్రపూరితమై మధురాతి మధురమై నెల్లగ నానందతస్మయుల జేయుననుట యతిశయోక్తికాబుదు. వెల 1-50

చిత్రకథాసుధా లహరి

1-00

రచయితలు:— శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు.

మనోజ్ఞమైనకథాకల్పనలతో—చక్కనిపాత్రోచిత్రము. గలిగి-శృంగారాదిరసపోషణతోమృదువైలిలోమనోహరమైనపద్యకావ్యము

భావసంక్తిరనము

1-00

రచయితలు:— శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు.

ఇందలి భక్తిపూరితములగు నీసపద్యమాలికలు గద్యరచనలం బోలి సరళములై మృదు మధురములై పఠనీయములై విలసిల్లుచున్నవి.

ఆంధ్రప్రచారిణీ లిమిటెడ్
రామచంద్రపురం, తూర్పుగోదావరి